ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

Cilt • 7

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

"Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları, Düştüğü Notlar ve Kitap İçerisindeki Özel Yazıları İle"

Cilt 7

Osmanlıca Kitaplar

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

Başbakanlık Tanıtım Fonu Katkılarıyla

Orijinal metinlerde Atatürk'ün altını ve yanını çizdiği satırların Türkçeleri koyu harflerle dizilmiştir.

TERCÜMELER

Osmanlıca Tercüme
Bekir Koç • Haldun Eroğlu
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Yunanca tercümeler Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi tarafından yapılmıştır.

TÖMER Tercüme Editörü
Selen Doğan

Fransızca Tercüme
Ali Osman Durmuş

İngilizce Tercüme
Özlem Kitapçı Kara • Önay Çokluk • Fatih Ekinci

Almanca Tercüme
Ayşe Bahşi • Özmen Kara

İtalyanca Tercüme
Suna Ertekin

Yunanca Tercüme
Özge Ceylan

İçindekiler

KİTABIN HAZIRLANIŞI HAKKINDA BİLGİ

Mustafa Kemal ATATÜRK kısa süren yaşamı boyunca, bir insan ömrüne kolay kolay sığmayacak kadar büyük işler başarmıştır. Başarıyla sonuçlandırdığı Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrimi ile dünya tarihi içerisindeki onurlu yerini çoktan almıştır.

ATATÜRK'ün yaşamı ve yaptığı işlerle ilgili yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından kütüphaneler dolusu eser yazılmıştır. Çeşitli dillere çevrilen bu eserler sayesinde ATATÜRK dünyanın her tarafındaki entelektüel, asker, bilim ve siyaset adamları tarafından çok iyi tanınmaktadır. Eylem ve düşünceleriyle bütün insanlığı etkileyen ATATÜRK'ün, düşünce yapısını tarihi süreç içerisinde hangi olaylar, düşünürler ve yazarlar etkilemiştir? İşte, bu sorunun yanıtlanmasına katkı niteliği taşıyan ve Gürbüz Tüfekçi tarafından hazırlanan "ATATÜRK'ün Okuduğu Kitaplar" adlı eser istisna tutulursa bu amaca yönelik ayrıntılı bir çalışma henüz yapılmamıştır.

O'nun düşünsel alt yapısını araştırmak isteyenler için, satırlarının altını çizdiği, özel işaretler, uyarılar koyduğu, notlar düştüğü veya bazı açıklamalarda bulunduğu eserleri Türkçe'ye çevirerek 20 cilt halinde sunmayı planladığımız bu çalışma da yukarıdaki sorunun yanıtlanması amacına yönelik küçük bir katkı olarak algılanmalıdır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılabilmesi için ATATÜRK'ün okuduğu kitapların hepsine ulaşılmaya çalışılmışsa da, bu ana kadar ANITKABİR ve Çankaya'daki ATATÜRK Kitaplığı ile İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi dışındakilere henüz ulaşılamamıştır. Ulaşılamayan kitapların sayısı mevcut kitap sayısı içerisinde çok önemli bir miktar olmamakla birlikte, yapılacak çalışmaya bütünlük sağlaması açısından önemlidir.

ATATÜRK'ün Askerî Ateşe olarak Sofya'da görev yaptığı sırada okuduğu kitapların Sofya Büyükelçiliği'mizde olduğu konusunda alınan duyum üzerine elçilik görevlileri ve orada olduğu söylenen kitapların uzmanlar tarafından araştırılması için ATATÜRK Araştırma Merkezi Başkanlığı ile gerek-

li koordineler yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucu daha sonra basılacak ciltlere yansıtılacaktır.

Ankara Halkevi'ndeki kitapların bir kısmının ANITKABİR'e verildiğini biliyoruz. Verilenler dışında ATATÜRK'e ait kitap olup olmadığının araştırılması amacıyla Kültür Bakanlığı ile gerekli yazışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın da sonucu beklenmektedir.

Bu güne kadar tespit edilen ATATÜRK'ün okuduğu kitapların sayısı; 1741'i Çankaya'da, 2151'i ANITKABİR'de, 102'si İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve 3'ü Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi'nde olmak üzere 3997'dir. Cilt sayıları ile, dergi, harita, atlas ve nota albümleri bu sayının dışındadır.

Hazırlanan 20 ciltlik eserde; ATATÜRK'ün okuyup satır altlarını çizdiği, sayfa kenarlarına notlar aldığı, özel işaretler koyduğu, açıklamalar yaptığı kitap ve dergilerin bu bölümlerinin tamamına yer verdik.

Yalnız bu işaretli yerlerin çok az bir kısmının ATATÜRK dışındaki kişiler tarafından çizilmiş olması olasılığı üzerinde duranlar da vardır. Başkalarının işaretlediği birkaç eser, diğerlerinden, bu konuda araştırma yapan kişiler tarafından kolaylıkla ayırt edilebilir.

Yabancı dilden tercüme edilen metinlerin bugünkü dile aktarılışında özgün niteliklerinin korunmasına özen gösterilmiştir. Ancak; bu yapılırken yazım kurallarında ve noktalama işaretlerinin kullanımında özellikle Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı "İmlâ Kılavuzu" ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca benimsenen ilkeler esas alınmıştır.

Eserlerin Türkçe'ye çevrilmesinde şöyle bir yöntem izlenmiştir.

- Çeviride ATATÜRK'ün altını çizdiği, işaret koyduğu veya bir açıklama yaptığı cümle, paragraf ve sayfalar dikkate alınmıştır.
- Aynı konuya ilişkin iki yer işaretlenmiş ya da çizilmişse daha ayrıntılı olana öncelik verilmiştir.
- Bütünlüğü ve anlamayı kolaylaştırmak için bir veya iki kelimesi çizili cümlelerin tamamı, bazen de bütün paragraf çevrilmiştir.
- Altı çizili sözcük, cümle ve paragraflar koyu olarak gösterilmiştir.
- ATATÜRK'ün el yazılarının çevirisi orijinal sayfanın yanına verilmiştir.
- Kitap ve dergilerdeki Önsöz, Giriş, Özelsöz ve Açıklamalar planlanan

cilt sayısını aşmaması için çoğunlukla özet halinde verilmiştir.

• Köşeli parentezler çevirenlerin müdahalelerinde kullanılmıştır.

• Özellikle Osmanlıca çevirilerde okumayı ve anlamayı zorlaştıracak kelimelerin bugünkü kullanılışları tercih edilmiş ve daha çok okuyucu kitlesine hitap edebilmek amacıyla da o dönem kurum ve kuruluşlarına günümüz terminolojisine yakın bir karşılık verilmiştir.

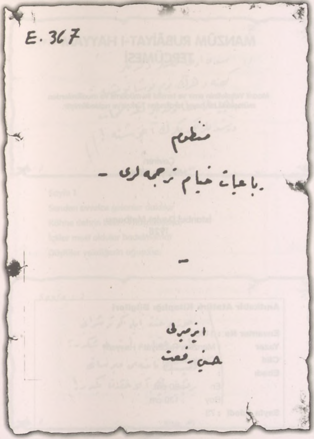
• Değişik konulardaki yüzlerce özel isim doğrusuna ulaşıldığı ölçüde güncelleştirilmiş, ulaşılamıyanlar da ise Osmanlıca okunuşları esas alınmıştır.

• Yine Osmanlıca çevirilerde metnin dili sadeyse kesinlikle müdahale edilmemiş yazarın ifade şekli esas alınmıştır.

• Kitap ve dergiler konularına göre [Tarih, Edebiyat, Hukuk vb.] ayrılmış ve her cilt aynı konuda fakat farklı alanlarda yazılmış ve okuyucuyu sıkmıyacak hacimde ve konu yelpazesi dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Ayrıca kitabın teknik özelliklerini açıklayan bir bölüm hazırlanmıştır. Eserin, bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için temel kaynak olacağı inancındayız.

Recep Cengiz
Yayın Koordinatörü

E. 367

منظوم

رباعيات خيام ترجمه لری -

-

اثر مترجمی

حسن رفعت

MANZÛM RUBÂİYAT-I HAYYAM TERCÜMESİ

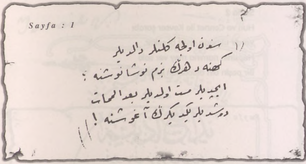
Maarif Vekaletinin emir ve tensibi ile müderris ve muallimlerden müteşekkil bir heyet tarafından Türkçe'ye nakledilmiştir.

Çeviren
Hüseyin Rifat

İstanbul Devlet Matbaası
1928

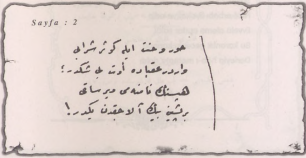
Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 1135
Yazar	: Manzûm Rubâiyat-ı Hayyam
Cild	: Çiçek desenli
Ebadı	:
En	: 20 cm.
Boy	: 130 cm
Sayfa Adedi	: 73

Sayfa : 1

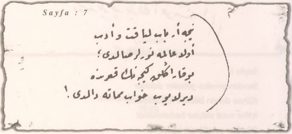
١)
سندن اولجه كلنلر دالديلر
كهنه دهرك بزم نوشانوشنه :
ايجديلر مست اولديلر بعد الممات
دوشديلر يكديكرك آغوشنه !

Sayfa 1
Senden evvelce gelenler daldılar
Köhne dehrin bezm-i nuşanuşuna,
İçtiler mest oldular badelmemat
Düştüler yekdiğerin ağuşuna.

Sayfa : 2

حور وجنت ايله كوثر شراب
وار در عقباده اوت جك شكدر؟
هستيك نامنه مي ويرساق
پرشيني بيك آلاجقدن يكدر!

Sayfa 2
Huri ve Cennet ile Kevser şarabı
Vardır ukbada evet bi şektir.
Hepsinin namına mey ver saki
Bir peşin bin alacaktan yeğdir.

Sayfa : 7

نجه ارباب لياقت و ادب
اولا عالمه نورلر صالدى؛
بو قارانلق كيجه نك قعرنده
ديرلويوب خواب مماته دالدى.

Sayfa 7
Nice erbabı liyakat ve edip
Evvelâ aleme nurlar saldı,
Bu karanlık gecenin karında
Derleyip hâb-ı memata daldı

Ismail V.

عالم ادبياته بر يادكار قيمتدار

منتخبات

بدايع ادبيه

منتخبى

بولقورلى زاده : رضا

ايكنجى طبع

هرسكلى عارف حكمت، شمس الدين سامى ، شناسى، كمال ،
عبدالحق حامد، توفيق فكرت ، اسماعيل صفا ، رضا توفيق ،
سامى پاشا زاده سزايى بك افنديلر حضراتى كبى نام محترملرى
زيور السنهٔ عثمانيان اولان مشاهير شعرا وادبامزك آثار منثوره
ومنظومه لرندن منتخب وايكى جلداوزرينه مرتب بر مجموعهٔ بدايعدر.

ناشرى : اقبال كتبخانه سى

استانبول

شمس مطبعه سى — باب عالى قارشوسنده نومرو ٤٣

١٣٢٩

Alem-i Edebiyata Bir Yadigâr-ı Kıymetdâr Müntahabât-ı Bedâyi-i Edebiyye

Bulgurluzâde Rıza

İkinci Tab'ı

Hersekli Arif Hikmet, Şemsettin Sami, Şinasi, Namık Kemal, Abdülhak Hamit, Tevfik Fikret, İsmail Safa, Rıza Tevfik, Sami Paşazâde Sezai Bey gibi Osmanlı şair ve yazarların çalışmalarının toplandığı iki ciltlik eser.

Yayınlayan
İkbal Kütüphanesi

İstanbul

Şems Matbaası-Babıâli karşısında numara 43

1329

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri		
Envanter No	: 1071	
Yazar	: Bulgurluzâde Rıza	
Cild	: Kırmızı	
Ebadı	:	
	En	: 13 cm.
	Boy	: 19 cm.
Sayfa Adedi	: 384	

Ön Söz

Şair ve edebiyatçılarımızın seçme eserlerinden oluşan kitap, biri manzum diğeri menşur olmak üzere iki bölüm halinde düzenlenmiştir.

Sayfa : 67 بسم الله الرحمن الرحيم

---

xx ✓

حق تعالى عظمت عالمنك پادشهى
لامكاندر اولاماز دولتنك تختكهى
خاصدر ذات الهيسنه ملك ازلى
بى‌حدود آنده اولان كوكبهٔ لم‌يزلى
اثر حكمتيدر يرله كوكك بنيادى
دولو بوش جمله يدقدرتنك ايجادى
عزت وشانى تقديس قيلار جمله ملك
اكيلير سجده ايدر بيش جلالنده فلك
امرى وجه اوزره يرايلر كيجه كوندز حركت
دكيشير تازه‌لنير موسم فيض وبركت
پرتو رحمتنك لمعه‌سيدر آيله كونش
تاب خشمندن آلير آلسه جهنم آتش
شرر هيبت علويه‌سيدر هپ اجرام
اونلرك نورى سحائبدن ايدر رفع ظلام
كيمى ثابت ، كيمى سيار بتقدير قدير
تكرينك وارلغنه هربرى برهان منير

Sayfa 67

Bismillahirrahmanirrahim

Hakk te'ala azamet-i âlemin pâdişahı
Lâ-mekandır olamaz devletinin tahtgâhı
Hâssdır zât-ı ileyhiyesine mülk-ü ezeli
Bihudûd anda olan kevkebe-i lem yezeli
Eser-i hikmetidir yerle göğün bünyâdı
Dolu boş cümle yed-i kudretinin icâdı
İzzet ve şanına takdis kılar cümle mülk
Eğilir secde eder pîş-i celâlinde felek
Emri vech üzere yer eyler gece gündüz hareket
Değişir tazelenir mevsim-i feyz ve bereket
Pertev-i rahmetinin lamiasıdır ay'la güneş
Tâb-ı hışmından alır alsa cehennem ateş
Şerir-i heybet-i uluviyyesidir hep icrâm
Onların nuru sehaibden eder ref'i zilâm
Kimi sâbit, kimi seyyâr be takdîr-i kadir
Tanrının varlığına her biri bürhân-ı münîr

Sayfa : 68

کرسیٔ استغراق

کنار بحرده خوش برمحلدر ناظر عالم
تحجر ایلەمش برموجدر ؛ اوستنده بر آدم
خیالتدر اوتورمش فکر ایله مشغولدر هردم
کیتمشدر بیاض اما باقارسك عرض ایدر ماتم

بلوطلر ، دالغەلر ، ییلدیزلر اطرافده هپ محرم
اغاجلر ، جویلر ، قوشلر ، چیچکلر دائماً خرم.

بوتنها یرلری کوردکمی سن ظن ایتمه خالیدر
خیالاتمله مسکوندر ؛ بویرلر پرمعالیدر .
محاط عجزدر هم لاتناهی برله مالیدر
بوموقعدر یرم ساحلده برکرسیٔ عالیدر

بلوتلر ، دالغەلر ، ییلدیزلر اطرافده هپ محرم
اغاجلر ، جویلر ، قوشلر ، چیچکلر دائماً خرم

سکونتله قوشانمش های هوی شهری کوش ایله
سحاب خندەریز وبرق یکسر قهری کوش ایله
اغاجلردن چیقان افکاری سیر ایت نهری کوش ایله
بووحشتکاهده سن کل بتمله دهری کوش ایله

بلوتلر ، دالغەلر، ییلدیزلر اطرافده هپ محرم
آغاجلر، جویلر، قوشلر، چیچکلر دائماً خرم.

٧

Sayfa 68

Kürsi-i İstigrâk

Kenār-ı bahrda hoş bir ālemdir nāzır-ı ālem
Tahaccür eylemiş bir mevcdir; üstünde bir ādem
Hayālettir oturmuş fikr ile meşguldür her dem
Giyinmiştir beyaz amma bakarsın arzeder mātem

Bulutlar, dalgalar, yıldızlar etrafımda hep mahrem
Ağaçlar, cūylar, kuşlar, çiçekler daima hurrem

Bu tenha yerleri gördün mü sen zannetme hālidir
Hayālātımla meskūndur bu yerler pür maāldir
Muhāt-ı aczdir hem lā-tenāhī birle mālīdir
Bu mevkidir yerim sahilde bir kürsī-i ālīdir

Bulutlar, dalgalar, yıldızlar etrafımda hep mahrem
Ağaçlar, cūylar, kuşlar, çiçekler daima hurrem

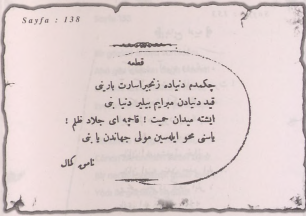
Sükūnetle kuşanmış hāy u hūy-ı şehri gūş eyle
Sehāb-ı hande-riz ü berk-i yekser kahrı gūş eyle
Ağaçlardan çıkan efkārı seyret nehri gūş eyle
Bu vahşet-gāhta sen gel benimle dehri gūş eyle

Bulutlar, dalgalar, yıldızlar etrafımda hep mahrem
Ağaçlar, cūylar, kuşlar, çiçekler daima hurrem

Düşün ol zātı kim emriyle zātından ıyān olmuş
Vücūd-ı sermedīsinden semīn ü āsmān olmuş
Düşün deryāyı her bir katre mevc-i bī-kerān olmuş
Hafāyā-yı İlāhīdir ki yek-dil yek-zebān olmuş

Bulutlar, dalgalar, yıldızlar etrafımda hep mahrem
Ağaçlar, cūylar, kuşlar, çiçekler daima hurrem

Abdülhak Hāmit

Sayfa : 138

قطعه

چکمدم دنیاده زنجیر اسارت بارینی

قید دنیادن مبرایم بیلیر دنیا بنی

ایشته میدان حمیت ! قاچمه ای جلاد ظلم !

یا سنی محو ایلهسین مولی جهاندن یا بنی

نامق کمال

Sayfa 138

Kıt'a

Çekmedim dünyada zincir-i esâret bârını

Kayd-ı dünyadan müberrâyım bilir dünya beni

İşte meydân-ı hamiyyet kaçma ey cellâd-ı zulm

Ya seni mahveylesin Mevlâ cihanda ya beni

Namık Kemal

Sayfa : 153

بدایع ادبیه

١

بر کوزلری آهویه وورلدم ،
آهو کبی دوشدم طاغه حسرت !
ایتمکله خطا ملکنه هجرت ،
ایواه ! نه بیهوده یورلدم !

٢

جانان ایله مشغول خیالم ،
جانان ایسه بندن حذر ایلر ..
برنجم سحردر کذر ایلر ،
یادی ایله کچدکجه لیالم !

٣

فکری اولیور کوینه رهبر ،
حاجت کورهمم بشقه دلیله .
می صوندی بکا کندی الیله ،
مستم ، عجبا نرده او دلبر ؟

٤

مستم اوقدر تا او زماندن ،
میخانه کلیر چشممه دنیا !
دونمکده بتون کوردیکم اشیا ،
تفریق ایدهمم نوری دوماندن !

عبدالحق حامد

Sayfa 153

1

Bir gözleri âhûya vuruldum,
Ahû gibi düştüm dağa hasret!
Etmekle hata mülküne hicret,
Eyvah! Ne beyhude yoruldum!

2

Cânan ile meşgul hayâlim,
Cânan ise benden hazer eyler.
Bir necm-i seherdir güzer eyler,
Yâdı ile geçtikçe leyâlim!

3

Fikrim oluyor kûyine rehber,
Hacet göremem başka delile.
Mey sundu bana kendi eliyle,
Mestim acaba nerde o dilber?

4

Mestim o kadar tâ o zamandan,
Meyhane gelir çeşmime dünya!
Dönmekte bütün gördüğüm eşya,
Tefrik edemem nûru dumandan!

Abdülhak Hâmit

Sayfa : 185

واویلا

نوحه

١

فنك رنكی عكس ایدوب تنه
یكی آچمش كله مثال اولمش
انعطاف ایله باق نه آل اولمش
سرو سیمین صفالی كردنه
بولطافتله اول نهال روان
كیریور كوز یومنجه رؤیامه
بكزییور عینی كندی خولیامه
بوتصور دوقوندی سودامه
آه بویله كزرمی هیچ جانان ؟
كل دكل ارقه‌سنده قانلی كفن
سنمیسك سنمیسك غریب وطن ؟

٢

بو کوزللکده هیچ بوچاغکده
یاقیشیرمیدی بوینوکه او کفن
جسمکك هر مسامی یاره ایکن
دوتدك اولادیکی قوجاغکده
سن کیدرسەك بزی قالیر صانمه
شهداك اولدی موت ایله خندان
صاغ قالانلر دوررمی هیچ کریان
تنده باشدن زیادەدر آل قان
سویلەن سویلەسین سن آلدانمه !
سن کیدرسەك بوتون هلاك اولورز
قوینوکه جان آتارده خاك اولورز

٣

کیت وطن کعبەده سیاهه بورون !
برقولك روضۀ نبی‌یه اوزات !
برینی کربلاده مشهده آت
کاشانه او هیئتکله کورون
او تماشایه حقده عاشق اولور.
کوزه برعالم ایلیور اظهار
که جهاندن بیوك لطافتی وار

او لطافت اولنسه كر انكار
مشربمجه ديمك موافق اولور :

آچ وطن كوكسكى الهكه آچ
شهداكى چيقارده اورته‌يه صاچ

٤

دى كه يارب بو حسينكدر
شو مبارك حبيب ذيشانك
شوكفنسز ياتان شهدانك
كيمى بدرك، كيمى خيبركدر !
تازه‌لنسينمى قانلى يارەلرى
مى دوكولسونمى قبر اصحابه
ياقيشيرمى صنم بو محرابه ؟!
خاچمى قونسون ؟ بدل شوميزابه ؟
دينكك قالماسينمى براثرى ؟..

آدم اولادى برطاقم جانى
سندن السينمى تار شيطانى .

كمال

Sayfa 185
Vâveylâ
Nevha 1
Feminin rengi aks edip tenine
Yeni açmış güle misâl olmuş
İn'itafıyla bak! Ne al olmuş
Serv-i sîmin sefalı gerdenine
O letâfetle o nihal-i revân
Giriyor göz yumunca rüyama
Benziyor aynı kendi hülyama
Bu tasavvur dokundu sevdama
Ah böyle gezer mi canan?
Gül değil arkasında kanlı kefen
Sen misin sen misin garib vatan?
Sayfa 186
Nevha 2
Bu güzellikte hiç bu çağında
Yakışır mıydı boynuna o kefen?
Cisminin her mesâmı yâre iken
Tuttun evlâdını kucağında
Sen gidersen bizi kalır sanma
Şühedân oldu mevt ile handân
Sağ kalanlar duru mu hiç giryân?
Tende yaştan ziyâdedir al kan
Söyleyen söylesin sen aldanma!
Sen gidersen bütün helâk oluruz
Koynuna can atar da hâk oluruz

Nevha 3

Git vatan Ka'be'de siyaha bürün!
Bir kolun Ravza-yı Nebi'ye uzat!
Birini Kerbelâ'da Meşhed'e at
Kainata o hey'etinle görün
O temaşaya Hak da âşık olur
Göze bir âlem eyliyor izhâr
Ki cihandan büyük letâfeti var

Sayfa 187

O letâfet olunsa ger inkâr
Meşrebimce demek muvâfık olur:
Aç vatan göğsünü İlahına aç
Şühedânı çıkar da ortaya saç

Nevha 4

De ki Ya Rab bu Hüseyn'indir
Şu mübârek Habib-i zîşân'ın:
Şu kefensiz yatan şehidânın
Kimi Bedr'in kimi Huneyn'indir!
Tazelensin mi kanlı yâreleri
Mey dökülsün mü kabr-i eshâba
Yakışır mı sanem şu mihraba?!
Kaç mı konsun bedel şu mîzâba;
Dinin kalmasın mı eseri?
Aden evlâdı birtakım câni
Senden alsın mı sâr-ı şeytanî.

Namık Kemal

اختری کبیر

(اخطار)

کتاب مذکور بالدفعات طبع اولنمش ایسه‌ده هیئت
سابقه‌سی تتبعده ولغتی ارایوب بولمقده صعوبتی موجب
اولمسیله بوکره لغتلری قولایلق ایله بولنمق ایچون بالتقطیع
سطر باشلرینه وضع اولنمشدر

مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر

سنه

١٣٠٢

دار الطباعة العامرة

BÜYÜK AHTER-İ KEBİR

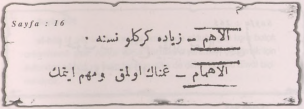
(UYARI)

Yukarıda adı geçen kitap pek çok kez basılmış ise de önceki sayfa düzeni incelemede ve sözcüğü arayıp bulma konusunda güçlükler çıkardığı için bu baskıda sözcüklerin kolayca bulunması amacıyla madde başı olan sözcükler satır başlarına konulmuşlardır.

Matbaa-i Âmire Basımevinde basılmıştır.
1302

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

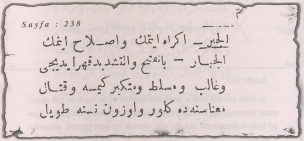
Envanter No	: 122
Yazar	: Mustafa Karahisarî [Ahteri]
Cild	: Kırmızı
Ebadı	:
En	: 12.5 cm.
Boy	: 18.5 cm.
Sayfa Adedi	: 1198

Sayfa 16

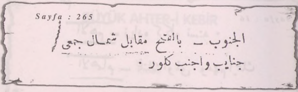
elâhim: Çok gerekli olan nesne.

el-ihmâm: Üzüntülü olmak ve üzüntü çekmek.

Sayfa 238

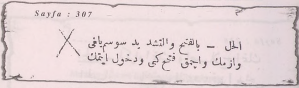
el-cebr: Zorla yaptırmak ve düzen vermek be harfinin çift olarak ve a biçiminde okunmasıyla yok edici, üstün gelen, bir şeyin peşini bırakmayan, büyüklenen kişi, ve insanların öldürülmesi anlamlarına da gelir. Ayrıca uzun olan nesnelere de derler.

Sayfa : 265

الجنوب ـ بالفتح مقابل شمال جمعی
جنایب واجنب گلور .

Sayfa 265

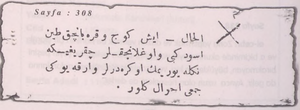
el-cenûb: Ce harfinin e seslisiyle birlikte okunması durumunda kuzeyin karşıtı anlamına gelir. Çoğulları cenâyib ve ecneb biçiminde olur.

Sayfa : 307

الحل ـ بالفتح والتشدید سوسم یاغی
وازمك واچمق فتح كبی ودخول ایتمك

Sayfa 307

el-hall: He harfinin e seslisiyle birlikte ve le harfinin çift okunması durumunda susam yağı ve ezmek anlamlarına gelir. Ayrıca fetih kelimesinde olduğu gibi açmak ve içeri girmek anlamları vardır.

Sayfa : 308

الحال ـ ایش گوج و قره بالچق طین
اسود كبی واوغلانجقلر چقریغیكه
نكله یوریمك اوگره درلر وارقه یوكی
جمعی احوال گلور .

Sayfa 308

el-hâl: İş güç ve fîn-i esved örneğinde olduğu gibi kara balçık anlamlarına gelir. Ayrıca küçük çocuklara yürümeyi öğretmek için kullanılan çıkrığa ve sırtta taşınan yüke de denir. Çoğulu ahvâl biçimindedir.

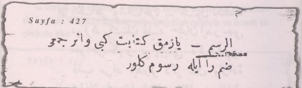
Sayfa : 346

الخاطر والخاطرة ـ شول نكته‌يه
ديرلركه بركشينك قلبنه خلجان ايدر جمعى
خواطر كلور بو ايكيسنى ذكر ايدوب
قلب مراد ايدرلر ذكر حال واراده
محل قبيلندن اولور وعندالبعض خاطر
وخاطره شول نسنه‌يه ديرلر كه قلبده
قوتله خلجان ايده زيرا درت مرتبه‌در
برنسنه قلبه اول واقع اولوب ينه اول
دمده زائل اولانه هاجس وبرمقدار
اكلنوب زائل اولانه واجس وشدت
وقوتله اولانه خاطر وخاطره ديرلرو قلبده
مقرر طوروب قرار ايده نه فكر ديرلر .

Sayfa 346

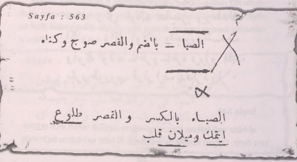
el-hâtır ve'l-hâtıra: İnsanın yüreğine çarpıntı veren ince anlamlara denir. Çoğulu havâtır biçimindedir. El-hâtır ve'l-hâtıra biçiminde

birlikte kullanıldığında kalp anlamı verilmek istenir. Durumun söylenmesi ve irade yeri çeşidinden olur. Bunun dışında hâtır ve hâtıra yürekte aşırı derecede çarpıntıya neden olan şu durumlara da derler. Bu da dört aşamalıdır. Yürekte önce doğup doğduğu anda ortadan kalkan türüne hâcis, bir süre kaldıktan sonra ortadan kalkana vâcis, baskısı güçlü bir biçimde duyulana hâtır ve hâtıra, sürekli olarak yürekte bulunup ayrılmayana fikr derler.

Sayfa : 427
الرسم – يازمق كتابت كبي و اثر
ضم را ايله رسوم كلور

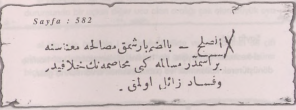
Sayfa 427

el-resm: Kitabet örneğindeki gibi yazmak ve yapıt anlamlarına gelir. Çoğulu re harfinin ü sesliyle okunması durumunda rüsûm olur.

Sayfa : 563
الصبا – بالضم والقصر صوج وكناه
الصباء بالكسر و القصر طلوع
ايتمك وميلان قلب

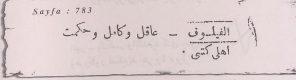
Sayfa 563

el-suba: Se harfinin u sesi ile birlikte ve sözcüğün kısa okunması durumunda suç ve günah anlamlarına gelir. Se harfinin i seslisiyle birlikte ve sözcüğün kısa okunması durumunda ortaya çıkmak ve yüreğin yönelişleri anlamına gelir.

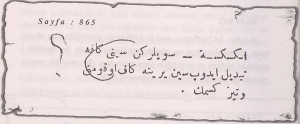
Sayfa 582

el-sulh: Se harfinin u seslisiyle birlikte okunması durumunda müsaleme örneğinde olduğu gibi barışmak, uzlaşmak anlamlarına gelir. Düşmanlık kelimesinin karşıtıdır. Ayrıca bozuklukların artmaya başlaması anlamına da gelir.

Sayfa 783

el-feylesof: Akıllı, olgun ve düşünce yönü ağır basan kişi.

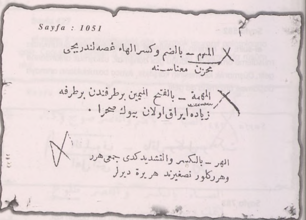

Sayfa : 865

الكسكسة ـ سويلركن سينى كافه
تبديل ايدوب سين يرينه كاف اوقومق
وتيز كسمك .

Sayfa 865

el-keskese: Söyleyişte sin harfini söylemeksizin kaf harfine dönüştürerek kullanmak ve çabuk kesmek anlamlarına gelir.

Sayfa : 1051

المهم ـ بالضم وكسر الهاء غصه لندريجى
محزن معناسنه

المهمة ـ بالفتح الميمين بر طرفندن بر طرفه
زياده ايراق اولان بيوك صحرا .

الهر ـ بالكسر والتشديد كدى جمعى هرر
وهرركلور تصغيرند هريرة ديرلر

Sayfa 1051

el-mühim: Me harfinin ü seslisiyle ve h harfinin i seslisiyle birlikte okunması durumunda üzüntü verici, dert artırıcı anlamlarına gelir.

el-mehme: Her iki m harfinin e seslisiyle birlikte okunması durumunda bir uçtan diğer uca olan aralığı çok olan büyük ova anlamına gelir.

el-hirr: He harfinin i seslisiyle birlikte ve re harfinin de çift okunması durumunda kedi anlamına gelir. Çoğulu hirer ve hürer biçiminde olur. Küçültme biçiminde herîre derler.

د قاموس ترجمه‌سی حكاكلرده يكرمی برنومرولی دكانده
كتابجی ريزه‌لی حسن حلمی افندی معرفتيله طبع اولندی

42

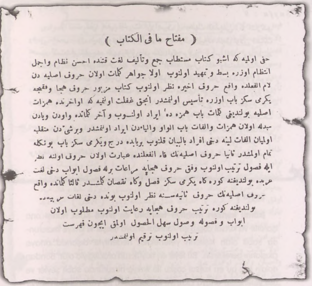
١٣٠٤

BU SÖZLÜK ÇEVİRİSİ, HAKKAKLARDA YİRMİ BİR NUMARALI DÜKKANDA KİTAPÇI RİZELİ HASAN HİLMİ EFENDİ ARACILIĞIYLA BASILDI

1304

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 42
Yazar	: Ebû Tahir Muhammed b. Yakub b. İbrahim Mecdüddin Firûzâbâdî
Cild	: Kahve
Ebadı	:
	En : 13.5 cm.
	Boy : 20 cm.
Sayfa Adedi	: 4+1464

﴿ مفتاح ما فى الكتاب ﴾

حق اولمیه که اشبو کتاب مستطاب جمع وتألیف لغت قتنده احسن نظام واجل انتظام اوزره بسط و تمهید اولنوب اولا جواهر کلمات اولان حروف اصلیه دن لام الفعلده واقع حروف اخیره نظر اولنوب کتاب مزبور حروف هجا وفقجه یکرمی سکز باب اوزره تأسیس اولنمشدر انجق غفلت اولنمیه که اواخرنده همزات اصلیه بولندیغی کلمات باب همزه ده ایراد اولنوب و آخر کلماتنده واودن ویادن مبدله اولان همزات والفات باب الواو والیادن ایراد اولنمشدر وبرشی دن منقلبه اولمیان الفات لینه دخی افراد بالبیان قلنوب بربابده درج ویکرمی سکز باب بونکله تمام اولمشدر ثانیا حروف اصلیه نک فاء انفعلنده عبارت اولان حروف اولنه نظر ایله فصول ترتیب اولنوب وفق حروف هجایه مراعات برله فصول ابواب دخی لغت مربده بولندیغنه کوره گاه یکرمی سکز فصل وگاه نقصان کلمشدر ثالثا کلماتده واقع حروف اصلیه نک حروف ثانیه سنه نظر اولنوب بونده دخی لغات مرتبه ده بولندیغنه کوره ترتیب حروف هجایه رعایت اولنوب مطلوب اولان ابواب و فصوله وصول سهل الحصول اولمق ایچون فهرست ترتیب اولنوب ترقیم اولنمشدر

Kamus Tercümesi Önsöz [Özet]

Şurası açıktır ki bu kitap bir sözlük kitabı olarak yazılmış, iyi bir biçimde düzenlenip toplanarak basit bir şekilde sunulmuştur. Sözcükler asıl harflerden, sonradan ortaya çıkan ve halen kullanılan harflerle alfabetik sıraya göre yirmi sekiz bölümden oluşmuştur.

Sayfa : 9

(كنت كنزا مخفيا فاحببت ان اعرف) حديث قدسيسى اكا اشارتدر
وفيض مقدس شول فيض وتجلئ آسمانيدركه حضرت علميه‌ده ثابت اولان اعيانك
بحسب الاستعداد خارجده ظهورلرنى موجب اوله بوفيض روح اعظم و ساطتيله
اولور پس اشبو فيض اقدس ايله حضرت علميه‌ده اعيان ثابته واستعدادات اصليه
حاصل وفيض مقدس ايله اعيان مرقومه مع اللوازم والتوابع خارجده كسوۀ وجوده
داخل اولور وايادى ارباب حقيقت عندنده اسماء متقابلۀ الهيه‌دن عبارتدر وروايح
وغوادى عنوانلرندن بنه دوام واسترسال مراد اولور بوتقرير اوزره مفهوم حمد
وثنا اول قبول عنايات الهيه‌يه مسبوق اولان اعيان واكوانه برمقتضاى تجليات
اسماء متقابله دوام واسترسالدن عبارت اولان غدو وآصال نفحاتيله نقص وانقطاعدن
منزه ومبرا مدرار فيوضات وعطاياسنى ادرار وانزال ايدن جناب كبريايه مخصوصدر
بودقيقه اوزره مؤلف اشبو تأليفى كه جملۀ عنايا تندندر محض فتح سبحانى ومجرد

Sayfa 9

(küntü kenzen mahfiya feuhbitu en a'ref) Kutsî hadisi ona işarettir ve kutsal coşku şu Tanrısal ortaya çıkıştır ki ilmiye huzurunda sabit olan kişilerin yetenekleri nedeniyle dışarıda ortaya çıkışlarını gerektirsin. Bu feyiz en büyük ruh aracılığıyla olur. Bundan dolayı işte bu en kutsal coşku ile ilmiye huzurunda sabit şeyler ve asıl yetenekler ortaya çıkar ve kutsal coşku ile yazılmış olan şeyler dışarıda vücudun görüntüsüne katılır. Gerçek kişilerin ellerinde Tanrısal karşılıkları olan isimlerden oluşur. Revayic ve gavâdî başlıklarından yine sürme ve gönderilme kastedilmiş olur. Bu söz üzerine şükür ve övme kavramı, o Tanrısal yardımların kabul edilişine geçmiş olan, yaratılmışlara bir görünmenin gereği karşısındaki adlara sürmekten ibaret olan, sabah akşam esintileri ile eksiklik ve kesintiden uzak ve temiz armağanlarının ve bereketinin yağmurlarını yağdıran Yüce Tanrı'ya özgüdür. Bu dakikada yazar yazdığı bu eserin hepsinin Tanrı'nın yardımıyla olduğunu simgelerle açıklamış ve dolaylı olarak aktarmış olur.

Sayfa : 10

قیعن حضرت یزدانی اثری اولدیغنی رمز وایما ایلمش اولور (وناقع غلة الصوادی
بالاهاضیب الثوادی ودافع معرة العوادی بالکرم الممادی و مجری الاوداء من عین
العطاء لکل صادی) (الناقع) نون وقافله نقع لفظندنکه صوسزلغی کیدرمك
وصویه قاندرمق معناسنه‌در اسم فاعلدر . (الغلة) غین معجمه‌نك ضمیله صوسزلغه
دینور (الصوادی) صادمهمله ایله صادیه‌نك جمعیدرکه صوسز عطشان معناسنه‌در
تأنیثی موصوف اعتبـاریله در یاخود اوزون خرما اغاجنه دینورکه مراد مطلقا
اشجـاردر (الاهاضیب) ضاد معجمه ایله هضـابك جمعیدرکه یغموره دینور
(الثوادی) ثای مثلثه ایله ثادیه‌نك جمعیدر چوق وعظیم صویه دینور یاخود
تجرید بابندندر یقال مطرة ثدیاء ای عظیمة غزیرة الماء واهـاضیب هضب جمعی
اولان هضابك دخی جمعی اولمق محتملدر وهضب یاصتم طاغلره دینکله مراد مطلقا
طاغلر دیمك اولور و بوصورتده مضاف تقدیر اولنوب سیول الاهاضیب سبکنده
اولور (الدافع) دفع لفظنـدن اسم فاعلدر (المعرة) میمك و عینـك وراء
مشدده‌نك فتحه‌لریله اذا واشکنجه معناسنه‌در (العوادی) عین مهمله ایله عادیه‌نك
جمعیدرکه شروظلم وبیداد معناسنه‌در لکن سیاق وسباق اشارتیله قحط و غلا مراد
اولمق اغلبدر (الکرم) فتحتینله فضل واحسانه دینور (الممادی) میمك ضمیله
مماداة لفظندن اسم فاعلدر بعض نسخه ده متمادی عنوانیله مرسـومدرکه تمادیدن
اسم فاعلدرایکیسیده اوزون اوزادی معناسنه‌درکه مراد دوام واستمراردر (المجری)
اجرادن اسم فاعلدر (الاوداء) همزۀ مفتوحه ایله وادی جمعیدرکه دره‌یه دینور
اولا حالیت ومحلیت علاقه‌سیله صویی وثانیا ایصال خیر ومنفعت مناسـبتیله فضل
واحسان واراده اولنمغله مجاز برتبتین اولور (من عین العطا) عین بیکاره دینور
مجاز اوله استقلالا وثانی‌یه تبعا ترشیحدر وعطا ویرکویه دینور عین العطـا تعبیری
عین لطافتی متضمندر . مفهوم کلام حمد وثنا اول صوسزلرك یاخود اشجـارك
صوسزلغنی عظیم و عمیم یغمورلر ادراریله ازاله وارروا وشر وظلم وجفـا اشکنجه
واذاسنی یاخود قحط وغلا بلاسنی فضل فراوان وکرم بی‌پایانیله دفع و ازاله ایدوب
بووجهله عبادنی احیا ومنبع زلال لطف وافضالندن جملۀ محتاجینه دره‌لر طلوسی
بر واحسان افاضه واجرا ایدن حق جل وعلا درکاهنه احرادر صـادی صوسزه
دینکله مطلقا فضل واحسانه محتاج دیمك اولدی وفقرۀ اولاده اهاضیبدن تپه‌لر
وبایرلر وطاغلر اراده اولنور سـه مضاف مقدر اولمغله طلو و طاشـقن تپه‌لردن
وطاغلردن نازل اولان سیل صولریله اروا ایدن دیمك اولور وعوادی لفظنـدن
ظلمه وستمکاران اراده اولنمق محتملدر واصول اشجار عظامدن غرس اولنمش عوادی
کرم دخی اراده اولنور لکن تکلفلوجه اولور وفقرۀ مرقومه ترصیع سجع

واشتقاق

واشتقاق و جناس لاحق صنعتنی مشتمل اولدیغی بدیعه شناسانه روشنادر (باعث النبي الهادی مفحما باللسان الضادی کل مضادی مفخما لاتشینه الهجنة والعجمة والضوادی) (الباعث) بعث لفظندن که کوندرمك معناسنه در اسم فاعلدر واعرابنده وجوه ثلاثه جائزدر لکن مقام تعظیم نعت اولمغله استیناف ارجحدر واسم فاعل بوراده ماضی معناسنه‌در (النبي) پیغمبر معناسنه‌در مأخذی ورسول ایله فرق ونسبت وترادف خصوصلرینی بیان موجب تطویلدر (الهادی) طوغری یوله دلالت وارشاد ایدیجی دیمکدر (مفحما) حالدر ومفحم افحامدن اسم فاعلدرکه خصمی معارضه ومکالمه دن عاجز قلمق معناسنه‌در (الضادی) ضاد معجمه ایله عربی صحیح دیمکدر زیرا ضاد حرفی عربه مخصوصدر کما قال علیه الصلوة والسلام (انا افصح من نطق بالضاد) (المضادی) مضاداة ماده سندن اسم فاعلدر معارض ومعاند و مخالف معناسنه در بعض نسخه‌ده صاد مهمله ایله صادی ومصادی واقع اولمغله صادی مداراة ومساتره معناسنه اولان مصاداة لفظندن اشتقاق کبیر وجهیله مأخوذ ومصادری معارضه وممانعه معناسنه اولان مصاداة لفظندن مأخوذ اولور شارح اشبو اهمال نسخه‌سنی مهمل عد ایلمشدر (مفخما) حال مترادفه‌در ومفخم تفخیمدن اسم مفعولدر معظم و جزل المنطق معناسنه (لاتشینه) شین لفظندن مستقبل منفیدر وشین خلاف زیندرکه عیب وعار معناسنه‌در (الهجنة) های مضمومه ایله کلامده اولان قبح ونقیصه‌یه دینور (العجمة) عینك ضمیله عجمیلك معناسنه‌درکه تکلمده دل طوتقونلقدن ولحن وخطادن عبارتدر بعض نسخه‌ده اللکنة واقع اولمغله پپه‌یلك دیمك اولور (الضوادی) ضاد معجمه ایله کلام قبیح معناسنه‌در مفرد وفعلی غیر مسموعدر مفهوم کلام حمد وثنای بی انتها اول جمله معارضین ومخالفین حجت قاطعه ودلائل ساطعه ایله افحام وتعجیزو جلیل القدر وجزیل المنطق اولوب کندیسنه هجنه وعجمه یاخود لکنه وکلام قبیح مقوله‌سی عیب ونقیصه ایراث ایلمدیکی حالده یعنی صفات مزبوره‌دن صاف و بری اوله‌رق کافهٔ عبادی طریق مستقیمه دلالت وارشاد ایدن پیغمبر عالینهادی بعث وارسال ایلین حضرت خدا بارکاهنه مخصوصدر ضادی ومضادی وضوادی بیننده اولان جناس ناقص ومفحم ومفخم بیننده اولان جناس مصحف ظاهر وباهردر • (محمد خیر من حضر النوادی وافصح من رکب الحوادی وابلغ من حلب العوادی) محمد کلمه‌سی عطف بياندر ومحمد افضل انام علیه الصلوة والسلام حقنده بالخصیصه وصف وعلم در وسائر تسمیه اولنان کسه‌لر حقنده علم محض در نته‌که جملهٔ اسماء الهیه ونبویه‌نك شانی بوکونه‌در (خیر) کلمه‌سی افضل واشرف معناسنه‌در (حضر) کلمه‌سی حضوردن ماضیدر (النوادی) نادی کلمه‌سنك جمعیدر کواهل وکاهل

Sayfa : 12

كبي ونادى اهل وسكانى اولان مجلسه دينور (الافصح) فصاحتدن افعل تفضيلدر
فصاحت لسان،نطاق وجارى اولوب لحن ولكنتدن خالص اولمغه دينوروفصاحتله
كلام وكلمه ومتكلم موصوف اولور (ركب) ركوبدن ماضيدر (الخوادى)
خاى معجمه ايله خاديه ياخود خادى جمعيدر بك چابك ورونده دوه يه دينور
(الابلغ) بلاغتدن افعل تفضيلدر (حلب) كلمه سى حاى مهمله ايله سود
صاغمق معناسنه اولان حلبدن ماضيدر (العوادى) عين مهمله ايله عاديه نك
جمعيدركه باديه ده شوراوت اوتايان دوه يه دينور بوراده مراد مطلق دوه دز مفهوم
كلام پيغمبر مشاراليه محمد عليه الصلوة والسلام حضرتلريدركه مجلسلره حاضر
اولان انسانك خير وافضلى ودوه لره بنن كسه لرك افصحى و ناقه لرى صاغان خلقك
ابلغ واكثيدر بوذكر اولنانلر عموم ناسدن كنايه در وركاب خوادى وحلاب عوادى
طائفهٔ عرب اولوب فصاحت وبلاغت انلره مخصوص اولمغله پيغمبر اكرم صلى الله
عليه وسلم حضرتلرى نهايت رتبهٔ فصاحت وقصواى درجهٔ بلاغتى حاوى اولدقلرينه
اشارتدر وفقرهٔ مذكوره ترصيع وجناس مضارع صنعتلرينى محتوى اولديغى غير
خفيدر (بسقت دوحة رسالته فظهرت على شوك الكوادى واستأسدت رياض
نبوته فعيت فى المأسد اللبوث العوادى) بسقت كلمه سى بسوقدنكه اغاج بويلنوب
اوزامق معناسنه در ماضئ مؤنثدر (الدوحة) دال مفتوحه ايله اولو اغاجه
دينور (الرسالة) رانك كسريله بعثت عامه مراددر دوحه نك اضافتى مشبه بهك
مشبهه اضافتى قبيلندندر (ظهرت) ظهوردنكه غلبه واستيلاء معناسنه در
ماضئ مؤنثدر (الشوك) شينك فتحيله شوكه لفظنك جمعيدر تيكنلكه وچاليلغه
دينور (الكوادى) كاديه نك جمعيدركه طبراغى غليظ اولمغله كيچ انبات ايدن
صويسز يره دينور (استأسدت) استيساد لفظندنكه نبات قوتلو اولمغله بوى
سوروب اوزامق معناسنه در (الرياض) رانك كسريله روضه نك جمعيدر باغچه يه
ومرغزار وچمنزاره دينور وجنه دخى دينور (النبوة) ضمتينله پيغمبرلك معناسنه در
(عيت) عين مهمله ويای مشدده ايله عى كلمه سندن ماضيدر عاجز اولمق معناسنه در
(المأسد) مناسك وزننده مأسده نك جمعيدركه ارسلان ياتاغى اولان اورمانه وبوكه
دينور (اللبوث) لامك ضميله ليثك جمعيدر ارسلانه دينور (العوادى)
عاديه نك جمعيدر دشمن ياخود صالدروب هجوم ايديجى معناسنه در اشبو فقره ده رسالتپناه
عليه صلوة الاله حضرتلرينك قدرت وجلالتى وقهر وتنكيل اعداء بابنده قوت
وشوكتى سوق وبيان اولنمغله نقرهٔ سابقه دن فصل وجملهٔ فعليه ايله ايراد اولندى
مفهوم كلام حضرت سيد الانامك كثرت فروع ووسعت ظل وسبب آسايش وثبات
وآرامشى جهتلريله شجرهٔ عظيمه يه مشابه اولان رسالتى ناچيز ونا پايدار وموجب

رنج

Sayfa : 13

١٣

رنج وآزار اولان اديان سائره يه غالب اولمغله جمله سی نسخ والغا ووفرت شعب
وفروع جهتيله باغ وباغچه منزلنده اولان نبوتی بغايت قوت ومتانت بولمغله
اورمانلرده متمكن مؤذی ارسلان نسبرتنده اولان دشمنلری زبون وعاجز ومقهور
ايلمشدركه آكا ظفرياب اولمق حوزهٔ قدرتلرندن بيرون اولمشدر وشوك كواديدن
اعراب باديه دن وليوث عواديدن اشداء قريش اراده اولنمق دخی محتملدر فقرهٔ
مزبوره ده اولان لطافت تشبيه وايهام تناسب وترصيع وجناس اشتقاق نمايان اهل
مذاقدر شارح ديركه بسقت فقره سی مؤلفك دست خطی اولان نسخه ده منوال
مرقوم اوزره محرر ومرسومدر بعض نسخه ده مختلط تعبيرايله مرقوم اولمغله انلره
النفات اولنميه وبعض نسخه ده الليوث ذوات التعادی فضلا عن الذباب العوادی
عنوانده مرسوم اولمغله بوشعبه يهود طائفه سندن كنايه اولمق ملحوظدر (صلی الله
عليه وسلم وعلی آله واصحابه نجوم الدآدی وبدور القوادی مافاح الحمام الشادی
وساح النعام القادی وصاح بالانغام الحادی ورشفت الطغاوة رضاب الطل من كظام
الجل والجادی) (صلی) كلمه سی صلاتدن وسلم سلامدن ماضيلردر دعا موقعی اولمغله
انشا معنالرينی متضمنلردر (آل) كلمه سنك اصلی اهلدر مراد اهل بيت وجملهٔ مؤمنين
متقيندر جلال دوانی هيا كل النور شرحنده بورسمه بيان ايلمشدركه آل مصطفی
عليه من الصلوات اصفاها بحسب النسب ياخود بحسب النسبه اولور بحسب النسب
معلومدر وبحسب النسبه اولان دخی نسبتی كمال صوری وكمال حقيقی حسبيله اولور
اول علم شريعت وسيله سيله منتسب اولان علمای شرعدر ثانی علم حقيقت وسيله سيله
اولان اوليای كزين وحكمای متألهيندر بحسب النسب اولنلره صدقه حرامدر
وبحسب النسبه اولنلره دخی صدقه منزلنده اولان تقليد بالغير ايلمك حرامدر
(الاصحاب) صاحبك جمعيدر وعندالبعض اصحاب صحبك وصحب صاحبك جمعيدر
حضرت رسول اللهله مؤمن اوله رق مجتمع واول حال اوزره عازم دارالبقاء اولان
ذوات كرامه اطلاق اولنور (نجوم) نجمك جمعيدر يلدزه دينور (الدآدی)
دال مهمله وهمزه ايله بوادی وزننده دأدأ لفظندن جمعدر ودأدأ فدفد وزننده مظلم
كيجه يه دينور (البدور) بدرك جمعيدر كه اون درت كيجه لك آيه دينور
(القوادی) قاف ايله قاديه نك جمعيدركه مقتدايه اقتدا ايدرك كيدنه دينور يقال
قدی به كرضی اذا استن واتبع القدوة بوراده قدوه دن مراد پيغمبر كزين حضرتلريدر
ياخود قوادی شذوذ اوزره قدوه نك جمعی اوله وقدوه قافك ضميله مقتدايه دينور
لف ونشر مرتب طريقه سيله نجوم الدآدی آلك وبدور القوادی اصحابك وصفلريدر
مشوش طريقيله ده محتملدر نجوم قرينه سيله

Sayfa 10

(el-nâkı') Nun ve kaf harfleriyle oluşturulan nak' sözcüğünden türemiştir. Susuzluğu gidermek ve suya kandırmak anlamlarına gelir. Özne olarak kullanılır.

(el-gulle) Ge harfinin u seslisiyle birlikte okunmasıyla susuzluk anlamına gelir.

(el-savâdî) Sad harfiyle sâdiye sözcüğünün çoğulu olarak kullanılır. Susuz , susamış anlamlarında kullanılır. Nitelenen olması bakımında dişildir. Ayrıca uzun hurma ağacına da denir ki bu durumda kastedilen kesinlikle ağaçlardır.

(el-ehâdîb) Dad harfi ile hıdâb sözcüğünün çoğuludur ve yağmur anlamına gelir.

(el-sevâfî) Se harfi ile sâdise sözcüğünün çoğulu olup çok ve büyük olan suya denir, ayrıca tecrid kavramıyla ilgilidir. Çoğulu olan hıdâb sözcüğünün çoğulunun yapılabilme olasılığı da vardır. Bu durumda hıdb dağlar için kullanılan bir sözcük olduğuna göre çoğulun anlamı da kesinlikle dağlar demek olur. Bu görüntüsüyle tamlayan durumunda değerlendirilir ve "dağların selleri" düzeninde olur.

(el-dâfî) Def' sözcüğünden türetilmiş olan bir sözcüktür. Özne durumundadır.

(el-ma'arre) Me ve ayn harfinin a sesli siyle re harfinin de çift okunması durumunda kötülük ve işkence anlamına gelir.

(el-avâdî) Ayn harfi ile âdiye sözcüğünün çoğuludur. Kötülük, zulüm ve işkence anlamlarına gelir. Ancak sözün uygunluğu göz önüne alındığında kıtlık ve pahalılık biçiminde anlamak daha doğru olur.

(el-kerem) Harflerin e sesiyle birlikte okunması ile yücelik ve bağışlama anlamına gelir.

(el-mümâdî) Birinci me harfinin ü seslisiyle birlikte okunması durumunda mümâdât sözcüğünden türemiş özne olur. Kitabın kimi nüshalarında mütemadi başlığıyla bulunmaktadır. Bu durumda temadi sözcüğünden türemiş bir özne olur. Her iki durumda da uzun uzadıya anlamına gelir. Her ikisinde de süreklilik ve birbiri ardına sürüp gitme anlamları önceliklidir.

(el-evdâ') Elif harfinin e seslisiyle okunması ile vadi sözcüğünün çoğulu demek olur ki dereye denir. Önce durum ve yer ilgisiyle su ve sonra iyiliğe ve çıkara ulaşma ilgisiyle yücelik ve bağışlama anlamında kullanılmış olmakla mecaz olur.

(min ayne'l-atâ) Irmak gözüne denir. Mecazen önce bağımsız, ikinci olarak özlü söyleyiştir. Atâ vergi anlamına gelir. Ayne'l-atâ söyleyişi göz güzelliğini kapsar. Sözün anlamı: Şükür ve övgü o susuzların ya da ağaçların susuzluğunu büyük ve geniş yağmurlar yağdırarak ortadan kaldıran ayrıca kötülük, zulüm ve işkencenin sıkıntılarını ya da pahalılık ve yokluk derdini sonsuz yücelikler ve sonu olmayan bağışlamalar ile kovan ve ortadan kaldıran, böylece kullarını, bağışlamasının ve yüceliğinin kaynaklarından bütün gereksinme duyanlara dereler dolusu iyilik ve bağışlamalarda bulunan Yüce ve En Değerli Tanrı katınadır. Sâdî susuz olana dendiği için kesinlikle yücelik ve bağışlamaya gereksinim duyan anlamına geldi. İlk bölümde ehâdîb sözcüğünden tepeler, bayırlar ve dağlar anlaşılmış olursa tamlayan anlam bakımından daha baskın çıkacağı için dolu ve taşkın tepelerden ve dağlardan aşağıya inen sel sularıyla kanan anlamına gelir. Avâdî sözcüğünden zulmeden ve işkence yapan anlamlarının ortaya çıkması olasıdır. Dikilmiş büyük ağaçlardan iyilik dereleri de anlaşılabilir. Ancak bu durum biraz tartışmalı olabilir. Yazılan bölümün tarsi ve seci **[sayfa 11] ve sözcük türetme ve cinas sanatını içinde bulundurduğu bu işlerden anlayan kişiler için bilinen bir durumdur.**

(el-bâis) Ba's sözcüğünden türetilmiş bir sözcüktür.Göndermek anlamına gelir. Özne durumundadır. Arapça kurala göre söylenişinde üç yer de uygundur, ancak nimeti büyükleme yeri olması yüzünden başta kullanılması daha uygundur. Özne burada geçmiş zaman kipinde kullanılmıştır.

(el-nebî) Peygamber anlamındadır. Sözcüğün kökenini açıklamak, resul sözcüğü ile aralarında değişik açılardan karşılaştırma ve değerlendirme yapmak sözü uzatmaya ve amacımızdan sapmaya neden olacaktır.

(el-hâdî) İnsanın doğru yola varmasına yardım eden ve yol gösteren demektir.

(el-mufahhamâ) Eş anlamlılık durumundadır. Mufahham sözcüğü tefhîm sözcüğünden türetilmiş bir öznedir. Ulu ve mantığın doğruluğu anlamlarına gelir.

(lâteşîne) Şeyn sözcüğünden olumsuz gelecek zamandır. Şeyn süs sözcüğünün karşıtıdır ve ayıp, utanma anlamlarına gelir.

(el-hücne) He harfinin ü seslisiyle birlikte okunması durumunda konuşmada olan yanlışlar ve eksiklikler demektir.

(el-'ucme) Ayn harfinin u seslisiyle okunması durumunda acemilik anlamına gelir. Konuşmadaki dil tutukluğu ve yapılan yanlışlıkları kapsar. Kimi baskılarda el-lükne sözcüğü görülmektedir ki bu sözcük pepeyilik anlamına gelir.

(el-davâdî) Dad harfi ile oluşturulur. Bu durumda çirkin söz anlamına gelir. Tekildir. İşitilmemiş eylemdir. Sözün anlamı şudur: Sonsuz şükür ve övgü karşı çıkanların ve aykırı düşünenlerin hepsini kesin kanıtlar ile inandırıp çaresiz bırakan, ayrıca yüce değerli ve doğru mantıklı olarak kendisine konuşma kurallarını bilmeyen, eksik ve yanlış konuşan kişiler tarafından yanlış ve eksiklik özellikleri yöneltildiği halde, bu sıfatlardan uzakta kalmayı başaran ve bütün kulları

en doğru yola çağıran ve yönlendiren üstün kişilikli Peygamber'i yaratan ve görevlendiren Yüce Tanrı'nın katına özgüdür. Dâdî, mudâdî ve davâdî sözcükleri arasında **bulunan cinâs-ı nâkıs ile mufahham ve müfham sözcükleri arasında bulunan cinas-ı mushaf** bütün açıklığıyla ortadadır. Muhammed sözcüğü cümlenin anlamını güçlendirmek için kullanılmıştır. İnsanların en iyisi olan Muhammed.

-Tanrı'nın iyilikleri ve selâmı onun üzerine olsun- hakkında özellikle niteleyici bir sıfat ve ayrılmaz bir belirtidir. Diğer adlandırılan kişiler hakkında ise tam bir belirtidir. Nitekim Tanrı'nın bütün adlarının ve Peygamber'in bütün adlarının özelliği de bu biçimdedir.

(hayr) sözcüğü en değerli ve en şerefli anlamlarındadır.

(hazr) sözcüğü huzûr sözcüğünden türemiştir ve geçmiş kipindedir.

(el-nevâdî) Kevâhil ve kâhil sözcükleri gibi nâdî sözcüğünün çoğuludur.

[Sayfa 12]

Nâdi sürekli ziyaretçisi ve kalanı olan meclise denir.

(rekebe) Rükûb sözcüğünden türemiştir. Geçmiş zaman kipindedir.

(el-havâdî) Ha harfi ile oluşturulan bu sözcük hâdiye ya da hâdi sözcüğünün çoğuludur. Pek çabuk ve hızlı giden deveye denir.

(el-eblağ) Belâgat sözcüğünden türemiştir. Abartma kipindedir.

(halebe) sözcüğü hâ harfi ile süt sağmak manasına gelen halb sözcüğünden türetilmiştir. Geçmiş kipindedir.

(el-avâdî) Ayn harfi ile âdiye sözcüğünün cemidir ki çölde tuzlu ot otlayan deveye denir. Burada kesinlikle deve anlamı anlaşılmalıdır. Sözün anlamı: Toplantılarda bulunan insanların en hayırlısı ve değerlisi, develere binen insanların en doğrusu, develeri sağan hal-

kın en güzeli ve en olgunu adı geçen Peygamber Muhammed -Tanrı'nın iyiliği ve selâmı onun üzerine olsun- hazretleridir. Yukarıda anılan kişiler halkın bütününü belirtmektedir. Rükâb-ı havâdî ve hulâb-ı avâdî Arap ulusu olup doğru ve güzel konuşma onlara özgü olduğu için en büyük Peygamber -Tanrı'nın iyiliği ve selâmı onun üzerine olsun- Hazretleri doğru konuşma rütbelerinin en sonuncusu ve güzel konuşma aşamalarının da en son derecesinde bulunduklarını belirtmektedir. Anlattığımız bu bölümde tarsî ve cinas-ı muzari sanatlarının bulunduğu da açıkça görülmektedir.

(el-risâle) Re harfinin i seslisiyle okunması durumunda insanlara gönderilişi anlaşılmalıdır. Devha sözcüğünün kullanılması kendisine benzetilen öğenin benzeyen öğeye eklenmesi gibidir.

(el-kevâdî) Kâdiye sözcüğünün çoğuludur. Toprağı çorak olduğu için bitkilerin geç büyüdüğü, yetiştiği yere denir.

(iste'sedet) İstîsâd sözcüğünden türemiştir ve güçlü olan bir bitkinin boy sürüp uzaması anlamına gelir.

('ayyete) Ayn harfiyle ve ye harfinin çift okunması ile 'ayy sözcüğünden geçmiş zaman kipidir. Güçsüz olmak, becerememek anlamındadır.

(el-avâdî) diye sözcüğünün çoğuludur. Düşman ya da saldırıp hücum edici olan anlamına gelir. Bu bölümde Hazreti Muhammed'in -Tanrı'nın selâmı onun üzerine olsun- gücü ve büyüklüğü ve düşmanla olan mücadelesi konusunda gücü ve büyüklüğü anlatılmakla önceki bölümden ayrıldı ve eylem cümlesi ile dile getirildi. Sözün anlamı: İnsanların en hayırlısı olan Hazret-i Muhammed'in dallarının çokluğu, gölgesinin genişliği, güvenlik nedeni oluşu ve kararlılık ve huzur verme bakımlarından çok büyük bir ağaca benzeyen peygamberliği güçsüz, kalıcı olmayan, sıkıntıları ve zararları barındıran diğer dinlere üstün olmakla o dinlerin hepsi geçersiz olmuş

[sayfa 13] ve şubelerinin ve dallarının çokluğu bakımından bağlara ve bahçelere benzeyen peygamberliği oldukça güç ve dayanıklılık bulmuş olmakla ormanlarda yaşayan arslan görünüşündeki düşmanları güçsüz, beceriksiz ve değersiz eylemiştir. Ona kendi yetkilerini kullanabildikleri topraklar içinde üstün gelebilme olasılığı ortadan kalkmıştır. Şûk-i kevâdî, i'râb-ı bâdiye ve lüyûs-ı avâdî sözcüklerinden Kureyş'in yiğitlerinin anlatılmak istenmiş olması bile olasıdır. Bu bölümde bulunan güzel benzetme ve îhâm-ı tenasüp ve tarsi ve cinas-ı iştikak sanatları zevk sahibi kişilerin dikkatinden kaçmaz. Yorumcu der ki bu bölüm yazarının el yazısıyla yazılmış olan nüshada burada aktarıldığı biçimde yazılmıştır. Kimi nüshalarda değişik açıklamaların bulunması onlara da kulak vermeye ve kimi nüshalarda el-lüyûs zevâtü't-taâdî fazla ani'z-ziyâbü'l-avâdî **biçiminde yazılmış olmakla** bu şubenin Yehud topluluğundan **kinaye olarak kullanılmış olması olasıdır.**

(sallî) sözcüğü salât sözcüğünden ve sellem sözcüğü selâm sözcüğünden türemişlerdir. Geçmiş kipindedirler. Dua yeri olduğu için dilek anlamlarını kapsarlar.

(el-kavâdî) Kaf ile kadiye sözcüğünün çoğuludur. Kendisine uyulacak bir kişiye uyarak giden kişiye denir. Burada ardından gidilecek olan kişiyle kastedilen seçkin Peygamber Hazretleridir ya da kavadî sözcüğü şüzûz sözcüğü üzerine kıdve kelimesinin cemi ola ve kudve ka harfinin u seslisiyle okunmasıyla kendisinin ardından gidilecek kişiye denir. Düzenli leff ü neşr sanatı yoluyla nücûmü'd-dâdî tamlaması peygamberin ailesinin ve büdûrü'l-kavâdî tamlaması onun arkadaşlarının nitelikleridir.

Sayfa : 15

١٥

(بعد) كلمه‌سى ظرف زماندر عاملى محذوفدر
واقول بعد الحمدلة والتصلية تقديرنده‌در (فان) كلمه سنده فاء حرفى نظم كلامده اما
لفظنك توهمى ياخود تقديرى احتماليله جوابيه‌در ياخود عاطفه يازائده‌در (للعلم)
لفظنده لام جاره مع المجرور ان كلمه‌سنك مقدم خبريدر (رياضا) مؤخر اسميدر
(حياض) حوضك جمعيدر خمائل خاى معجمه ايله خميله‌نك جمعيدركه يول
طرزنده صيق اغاجلغه دينوركه فارسيده خيابان دينور (غياض) غين معجمه‌نك
كسريله غيضه‌نك جمعيدر صولو يرده اولان اورمانه وبوكه دينور (طرائق)
طريقه‌نك جمعيدر مسلوك يوله دينور (شعاب) شين معجمهٔ مكسوره ايله شعب
لفظنك جمعيدر طاغ يولنه دينور (شواهق) شاهق لفظنك جمعيدر يك
يوكسك طاغه دينور (هضاب) هانك كسريله هضبه‌نك جمعيدر يالى الچق
ياصتم طاغه دينور (بتفرع) تفرعدن مستقبلدر اصل كوكه دينور (منه)
ضميرى علمه راجعدر (افنان) همزهٔ مفتوحه ايله فنن لفظندن كه اغاجك دالنه
وشاخنه دينور جمعدر (فنون) فنك جمعيدر نوع وكونه معناسنه‌در (تنشق)
انشقاقدن كه ايرلمق معناسنه‌در مضارعدر (دوحه) اولو اغاجه دينور (الخيطان)
خاى معجمهٔ مكسوره ايله خوط لفظنك جمعيدر تروتازه شاخه دينور (غصون)
غين معجمهٔ مضمومه ايله غصنك جمعيدر مطلق شاخه ياخود اغاجدن سوروب چيقان
فليزه دينور قول اوله كوره عطف العام على الخاص بابندن اولور مفهوم كلام
بعد اداء ماوجب معلوم اوله كه تحقيق علم شريفك ذوق وصفا ايده‌جك يرلرى
واستفاضهٔ حيات ابدى ايليه‌جك محللرى وراحت وآسايشه موقع ومدار اوله‌جق
موضعلرى وسلوك ايليه‌جك جاده و ضرب وابنجه يوللرى وبغايت صعب ودشوار
مقاملرى واردر وآنلرنده هر برندن نيجه فنون معتبره وفروع متنوعه متفرع
ومتشعب اولور اولكى اوج فقره‌ده لزوم مالايلزم وافنان وفنون بيننده جناس
اشتقاق اولوب واصل كلمه‌سى قاعده‌ده استعمال اولنمغله البته اصول وقواعده
مراجعتك لزومنه اشارتدر (وان علم اللغة هو الكافل باحراز اسرار الجميع الحافل
بما يتضلع منه الناخل والكاهل والنافع والرضيع) علم لغت بر علمدركه آنكله
كلماتك افرادى وكيفيت اوضاعى بيلنور (الكافل) كفيل وضامن ديمكدر كافل اليتيم
القائم بامره (الاحراز) اخذ وحفظ معناسنه‌در بعض نسخه‌ده الابراز عنوانيله
مرسوم اولمغله اظهار معناسنه‌در (الاسرار) سرك جمعيدركه راز معناسنه‌در
(الحافل) حاى مهمله وفا ايله جامع معناسنه در (يتضلع) تضلع ماده سندن

Sayfa : 16

١٦

مضارعدر قوتلنمك ويك طويمق وقانمق معنالرينه‌در (القاحل) قافله وحاى مهمله
ايله دريسى دكنك كبي قوپقورى اولمش ضعيف آدمه دينور (الكاهل) قوى
الوجود ياخود يك قوجه ادمه دينور (اليافع) فاء وقافله اعتداله وارمش دلو
قنلوبه دنور بعض نسخه‌ده يافع مرسوم اولمغله بلوغه متناهز يتشمش جوان ديمك
اولور (الرضيع) بوراده مطلق صبي مراددر مفهوم كلام تحقيق علم لغت جميع
انواع فنون وفروع علومك اسرارينى جمع وحفظ وياخود خفاياسنى اظهار ايلمكله
ضامن وكفيل وشيخ وشابك متقوى ياخود شبعان وريان اوله‌جقلرى اشيايي‌جامعدر
زيرا بهرحال مركبات مفرداته موقوفدر وفقره‌لرده مودوع اولان صنباعات ادبيه
وحسن مقاله اهل ادبه نماياندر (وان بيان الشريعة لما كان مصدره عن لسان
العرب وكان العمل بموجبه لايصح الا باحكام العلم بمقدمته وجب على روام العلم
وطلاب الادب ان يجعلوا عظم اجتهادهم واعتمادهم وان يصرفو اجل عناياتهم
فى ارتيادهم الى علم اللغة والمعرفة بوجوهها والوقوف على مثلها ورسومها) (الشريعة)
حق تعالانك قوللرينه وضع ايلديكى دين مبيندن عبارتدر (لما) لام مفتوحه
وميم مشدده ايله‌در (المصدر) صدورمعناسنه مصدر ميميدر ضميرى بيانه راجعدر
(العرب) قوم مخصوصدر مختار صاحبنه كوره عرب اهل امصاردر نسبتنده
عربى دينور واعراب اهل باديه‌در نسبتنده اعرابى دينور (العمل) قصد ايله
صدور ايدن ايشه دينور (الموجب) اسم مفعول بنيه‌سيله مقتضا معناسنه دركه
مراد شروط وحدوددر (الاحكام) اكرام وزننده متين ومحكم واتقان ايلمك
معناسنه‌در (المقدمة) دال مشدده‌نك كسرى وفتحيله متقدمه معناسنه‌در مصنفين
عرفنده ايكى قسمدر برى مقدمهٔ علمدركه برعلمه قبل الشروع ايراد اولنان كلامدركه
مسائلك توقف ايلديكى نسنه‌دن عبارتدر حدينى وغرض وغايتنى وموضوعنى بيلمك
كبي وبرى مقدمهٔ كتابدركه قبل المقصود ارتباط ايچون ايراد اولنان طائفهٔ كلامدر
كرك موقوف اولسون كرك اولمسون (وجب) وجوبدن ماضيدر (الروام)
راء مضمومه ايله رائمك جمعيدر طالب معناسنه در (الطلاب) طالبك جمعيدر
(الادب) فتحتينله علم طلبنه ومؤدب اولمغه دينور تأديب نفسى مؤدى اولديغيچون
علوم معهوده‌يه علم ادب تسميه اولندى شرح مفتاحده بيان اولنديغى اوزره علم
ادب اون ايكى علمدن عبارتدركه بونلردر علم لغت علم صرف علم اشتقاق علم نحو علم
معنى علم بيان علم عروض علم قافيه علم خط علم قرض الشعر علم محاضرات علم
انشاء در (الاعظم) عينك ضميله بوراده اكثر معناسنه‌در (الاجتهاد) چالشمق
معناسنه در (الاعتماد) طيانمق معناسنه در (الجل) جيم مضمومه ايله معظم
معناسنه در (العناية) عينك كسريله اهتمام معناسنه در

Sayfa 15

(ba'd) sözcüğü zaman belirtecidir. İşleyeni gizlenmiştir ve değerindedir.

(fein) sözcüğünde fe harfi sözün sıralanışında amma sözcüğünün var gibi düşünülmesiyle ya da değeri olasılığı göz önünde tutulursa yanıt anlamı taşır. Bağlaç ve fazla olan harf de sayılabilir.

(lil-allem) sözcüğünde lâm harfi sözcüğünün önce gelen haberidir.

(riyâzâ) Sonraya bırakılmış addır.

(gıyyâz) Ge harfinin ı seslisiyle okunması durumunda gayza sözcüğünün çoğulu olar ve sulu yerde olan ormana denir.

(şi'âb) Şe harfinin i seslisiyle okunması durumunda şi'b sözcüğünün çoğuludur ve dağ yoluna denir.

(şevâhık) Şâhık sözcüğünün çoğuludur ve pek yüksek dağa denir.

(hidâb) He harfinin i seslisiyle okunması durumunda hedabe sözcüğünün çoğuludur. Yüksekliği az yassı dağa denir.

(teteferre'u) Teferru sözcüğünden türemiştir. Gelecek kipindedir. Asıl köke denir.

(minh) adılı bilim sözcüğüne döner.

(efnân) Elif harfinin e seslisiyle okunması durumunda fenn sözcüğünden türemiş olur ki ağacın her türlü dalına denir. Çoğul sözcüktür.

(fünun) Fenn sözcüğünün çoğuludur. Çeşit, biçim anlamlarına gelir.

(tenaşşuk) İnşikak sözcüğünden türemiştir ve ayrılmak anlamındadır. Geniş zaman kipidir.

(devha) Ulu ağaca denir.

(el-hıytân) He harfi ı seslisiyle kullanıldığında havt sözcüğünün çoğuludur. Yeni bitmiş, büyümüş olan dala denir.

(gusûn) Ge harfinin u seslisiyle okunması durumunda gasn sözcüğünün çoğuludur. Kesinlikle dala ya da ağaçtan sürüp çıkan filize denir. Önceki söyleyişe göre atfü'l-'âm ale'l-hâs türünden olur. Sözün anlamı: Gerekeni yerine getirdikten sonra herkesçe biline ki şerefli bilimi incelemenin zevk ve safa edecek yerleri ve ölümsüz hayattan sevinç bulunacak bölgeleri ve rahatlık ile güvenlik için belli bölgeler olacak noktaları ve yürünecek cadde ve sarp ve ince yolları ve oldukça güç ve zorlu makamları vardır. Onların da her birinden pek çok geçerli görüntüler ve çeşitli dallar uzanır, dal budak salar. Önceki üç bölümde lüzum-ı mâlâ-yelzem ve efnân u fünûn arasında, türetilmiş cinas sanatı olup vâsıl kelimesi kural olarak kullanılmış olunmakla birlikte elbette yöntem ve kurallara baş vurmanın gerekliliğine işarettir.

(el-kâfil) Kefil ve kefil olan demektir.

(el-ihrâz) Alma ve koruma anlamlarına gelir. Kimi nüshalarda elibrâz biçiminde yazılmış olduğundan ortaya çıkma anlamındadır.

(el-esrâr) Sırr sözcüğünün çoğuludur ve gizlenilen şey anlamına gelir.

(el-hâfil) He ve fe harfleri ile câmi anlamındadır.

(yetezallu') Tazallu' sözcüğünden

[sayfa 16]

geniş zamandır. Güçlenmek, pek fazla doymak ve kanmak anlamlarına gelir.

(el-kahil) Kaf harfi ve he harfi ile derisi değnek gibi kupkuru olmuş zayıf adama denir.

(el-kâhil) Vücudu çok güçlü olan çok yaşlı adama denir.

(el-fâkı') Fe ve kaf ile ölçülü olmayı öğrenmiş delikanlıya denir.

Kimi nüshalarda yâfi' biçiminde yazılmış olmakla ergenliğe erişmiş olan yetişmiş genç demek olur.

(el-radî') Burada kesinlikle çocuk kastedilmektedir. Sözün anlamı: Sözcükler bilimini araştırmak ve incelemek bütün bilimlerin çeşitlerini, bilimlerin söylediklerinin gizemlerini toplama ve korumayı ya da bilinmeyenlerini ortaya çıkarmakla kefil ve yaşlı ve gençlerin güçlü ya da tok ve suya kanmış olacakları şeyleri toplar. **Çünkü her bir durum tek tek bulunan şeylerin birleşmesiyle ilgilidir ve bölümlerde bulunan edebiyat sanatları ile söyleyiş güzelliği edebiyatla uğraşan kişilerin gözünden kaçmaz.**

(li-şeria) Yüce Tanrı'nın kullarına bildirdiği yüce dinden oluşmaktadır.

(lemmâ) Le harfinin e seslisiyle birlikte ve me harfinin çift okunmasıyla oluşur.

(el-masdar) Sudûr anlamında mim harfiyle oluşturulan bir adeylemdir. Adılı bildirmek amacıyla kullanılır.

(el-Arab) Bilinen bir ulustur. Muhtâr yapıtını yazan kişiye göre Arab şehir halkıdır. Nisbetinde Arabî denir ve İ'râb çöl halkıdır, nisbetinde i'râbî denir.

(el-'amel) Bilinçli olarak yapılan işe denir.

(el-mûcib) Edilgen ad yapısında olduğu için gereken anlamındadır ve kastedilen koşullar ve sınırlardır.

(el-ihkâm) İkrâm sözcüğünün ölçüsünde dayanıklı, sağlam ve sağlamlaştırmak anlamlarına gelir.

(el-mukaddime) De harfinin çift ve i ya da e seslisiyle okunması durumunda başta bulunan anlamındadır. Araştırıcılara göre iki bölümdür. Biri bilim mukaddimesi ki bir bilime başlamadan önce söylenen sözdür. Sorunlarının bağlı olduğu nesneden oluşur. Haddini başını sonunu ve konusunu bilmek gibi. Diğeri ise kitap mukaddi-

mesidir. Asıl söze başlamadan önce bağlantı için söylenen söz topluluğudur. Gerek bağlı olsun gerek olmasın.

(vecebe) Vücûb sözcüğünden türemiştir. Geçmiş kipindedir.

(el-rüvâm) Re harfi ü seslisiyle okunduğunda râim sözcüğünün çoğuludur. İsteyici anlamındadır.

(el-tullâb) Tâlib sözcüğünün çoğuludur.

(el-edeb) Elif ve de harflerinin e seslisiyle okunması durumunda ilim istemeye ve edepli olmaya denir. Nefis terbiyesini gerçekleştirmeyi amaçladığı için bilinen bilimlere edeb bilimi adı verildi. Girişte yorumlandığı ve açıklandığı üzere edeb bilimi on iki bilimden oluşmaktadır ki bunlardır: Sözcük bilimi, dil bilgisi bilimi, köken bilgisi bilimi, tümce bilgisi bilimi, anlam bilgisi bilimi, edebiyat sanatları bilimi, aruz ölçüsü bilimi, uyak bilimi, yazı bilimi, şiir bilimi, öyküler bilimi, düz yazı bilimi.

(el-'uzm) Ayn harfinin u seslisiyle okunması durumunda çok anlamındadır.

(el-ihtihâd) Çalışmak anlamındadır.

(el-i'timâd) Dayanmak anlamındadır.

(el-cül) Ce harfinin ü seslisiyle okunması durumunda en büyük anlamındadır .

(el-'inâye) Ayn harfinin i seslisiyle okunması durumunda özen anlamındadır.

(el-irtiyâd) İstemek anlamındadır.

Sayfa : 641

ـ (الثالث) اوچنجی
دیمکدر وعربلرك ثالثة الاثافی قوللرنده ثالثه دن مراد طاغك كنارندن بوینوز كبی
بوموب چقمش طاش اوله جقدر كه یانه ایکی ایریجه طاش چاتوب اوجاق ایتمکله
اول اوچنجسی اولوب اوزرلرینه تنجره وضع ایدرلر واول طاشلره اثفیه دینور
جمعی اثافی كلور بعده ثالثة الاثافی داهیهٔ عظیمه ده استعمال اونمشدر بقال رماه الله
بثالثة الاثافی او بالداهیة العظیمة وبونك خلاف عاده عدده مخصوص تأنیثی مذكر

Sayfa 641

(el-sâlis) Üçüncü demektir. Sâlisetü'l-esâfî sözlerinde sâliseyle kastedilen dağın kenarından boynuz gibi çıkmış taş olacaktır ki yanına iki irice taş çatıp ocak etmekle o üçüncüsü olup üzerlerine tencere koyarlar. O taşlara esfiye denir. Çoğulu esâfî biçimindedir. Daha sonra sâlisetü'l-esâfî sözcükleri çok büyük musibet anlamında kullanılmış durumdadır. Ve bunun alışılmışın tersine sayıya özgü dişilleştirilmesi eril olan "taş" sözcüğü bakımındandır.

قاموس ترجمه سی

جلد رابع

42

استانبول

(جمال افندی) مطبعه سی — باب عالی جاده سنده نومرو ٢٤

١٣٠٥

KAMUS TERCÜMESİ

Dördüncü Cilt

İSTANBUL

Cemal Efendi Matbaası
Basımevi- Babıali Caddesi'nde Numara 34

1305

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	**:** 42
Yazar	**:** Ebû Tahir Muhammed b. Yakub b. İbrahim Mecdüddin Firûzâbâdî
Cild	**:** Kahve
Ebadı	**:**
En	: 13.5 cm.
Boy	: 20 cm.
Sayfa Adedi	**:** 2+1263

Sayfa : 307

(الرسم) رانك فتحى و سينك سكونيله اشمه تعبير اولنان قيوبد
دينوركه طپراغيله اورتلوب باصترلمش اوله و بر نسنه‌نك اثر و نشانه دينور على
قول بر نسنه‌نك اثرى بقيه‌سنه دينور مثلا خرابه يرنك باقى قلان اثر و نشانى كبى
و عندالبعض آثاردن شخص و سواد صيغسى هركز قالميان اثره دينور مثلا يره برابر

Sayfa : 308

(الترسم)
تفعل وزننده بر نسنه‌نك باقى قلان نشانه و آثارينه نظر ايلمك معناسنه‌در : يقال
ترسم الدار اذا نظرالى رسومها و مكتوب و اشعار مقوله‌سنى اوقويوب مفهومنه
كركى كبى امعان و دقت ايلمك معناسنه مستعملدر تقول بصيغة الامر ترسم هذه
القصيده اى ادرسها وتذكرها (الرسيم) رميم وزننده دوه يره زور و شدتله
بصمغله طبانى يرده تأثير ايلمك معناسنه‌در : يقال رسمت الناقة رسيما من الباب
الاول اذا اثرت فى الارض ودوه قسمى بركونه يوريمك معناسنه‌دركه ذميل ديدكلرى
يوريمكدن زياده اولوركه طبانلرى يره تأثير ايدر يقال رسم البعير رسيما من الباب
الثانى اذا سار فوق الذميل و رسيم اصحابدن بر ذات اسميدركه هجر نام بلده
اهاليسندن و بنو عبدالقيس جماعتندندر (الارسام) همزه‌نك كسريله دوه‌يه زور
ويرمكله يرى شدتله چكندوب طبانى يرده تأثير ايتدرمك معناسنه‌در تقول ارسمت
الناقة ولاتقل ارسمت هى (الارتسام) افتعال وزننده بر آدمك امر ايلديكى
نسنه‌يه امتثال ايلمك معناسنه‌در : يقال رسم له كذا فارتسم اى امره به فامتثل
و خداى متعال دركاهنه تكبير و تعوذ و التجا و دعا ايلمك معناسنه‌در : يقال ارتسم
لله تعالى اى كبرله و تعوذ ودعى (الروسم) جوهر وزننده آفت و داهيه‌يه دينور
و شول تمغايه دينوركه اكا خاتم كبى بر ايكى خط قازوب انكله طلو كوب اغزنه
مهر اوررلر كذلك شول كوجك تخته‌يه دينوركه تمغا نقشى اولمغله آنكله جج
خرمن مهرلنور روشم دخى دينور شين معجمه ايله واقعا بزم ديارلرده اكا رشم
تعبير ايدرلر خرمنى شحنه رشملدى ديرلر كوب قپاغندن يوجك قولپلى و تمغالى
تخته‌در تمغا بصار كبى آنكله جج خرمنك هر طرفنه بصارلر تاكه مهر التنده
قالوب دست خيانتدن محفوظ اولور بوجهتله حالا كيله و درهم مقوله‌سى اوزره
باصيلان تمغالرده اطلاق اولنور وروسم علامت معناسنه‌در و اثر ورسم معناسنه‌در

والتونه

Sayfa 307

(el-resm) Re harfinin e seslisiyle ve se harfinin yalnız okunuşuyla eşme olarak adlandırılan kuyuya denir ki toprak ile örtülüp bastırılmıştır. Ayrıca bir nesnenin iz ve belirtisine denir. Bu sözle ilgili olarak bir nesnenin izinin kalanına denir. Örneğin, yıkıntı yerin ayakta kalan iz ve kalıntısı gibi. Daha sonra insansız olan ve kullanılmayan bina kalıntılarına denir. Örneğin toprak hizasında olacak derecede **[sayfa 308]** yıkılmış olan evin toprak altındaki temeli gibi. Çoğulu ersem biçimindedir. Efles sözcüğü ölçüsündedir. Ayrıca rüsûm sözcüğü de çoğul olarak kullanılır. Yorumlayan kişi der ki şive ve görenek ve gelenek anlamında yaygın olarak kullanılmakta olan resm sözcüğü eser ve nişan anlamındadır. Bu durumda rism ad-eylem olur. Bu sözcük bir olayın herhangi bir yeri harab ve yerle bir ederek eserini yere koyması anlamındadır. Ayrıca bir kişiye bir nesne ile emretmek anlamındadır. Ve bir kimseyi mersûm yani belirli bir görevle görevlendirmek, tayin etmek anlamındadır. Yorumcunun bildirdiğine göre o göreve mersum denir. Çoğulu merasîmdir, bazen hafifletilerek merasim dendiği de olur.

(el-teressüm) Tefa'ül sözcüğünün ölçüsünde bir nesnenin sona kalan iz ve belirtilerine bakış yöneltmek anlamındadır. Ayrıca mektup ve şiir türünde olan yazıları okuyup barındırdığı anlamlara gereği gibi dikkat etmek anlamında da kullanılmaktadır.

(el-resîm) Remîm sözcüğünün ölçüsündedir. Devenin yere zor ve şiddetli basması sonucunda bastığı yerde tabanının iz bırakması anlamındadır. Ayrıca develerin bir biçimde yürümesi anlamına gelir ki zemîl dedikleri yürüme biçiminden daha hızlıca olur. Bu yürüyüşle devenin tabanları yerde iz bırakır. Aynı zamanda peygamberin arkadaşlarından bir zâtın adıdır ki Hecr adlı beldenin halkından ve Benû Abdülkays topluluğundandır.

(el-irsâm) Elif harfinin i seslisiyle okunması durumunda deveye zorlayarak yeri şiddetle çiğnetip tabanına yerde etki ettirmek anla-

mındadır.

(el-irtisâm) İftial sözcüğü ölçüsündedir. Bir kişinin emrettiği bir işi yapmak anlamındadır.

Ayrıca Yüce Tanrı katına tekbir getirerek ve şeytandan kendisine sığınarak dua etmek ve sığınmanın kabul edilmesini dilemek anlamındadır.

(el-revsem) Cevher sözcüğünün ölçüsünde olup büyük âfet ve musibete denir.Ayrıca mühür gibi damgalara denir. Bir iki çizgi kazıp onunla dolu olan küp ağzına mühür vururlar. Yine şu küçük tahtaya denir ki damga deseni olduğu için kendisiyle yığın durumundaki harman mühürlenir. Rüşem de derler. Şe harfi kullanılarak bizim ellerde ona reşm de derler. Harmanı görevli kişi reşmledi derler. Küp kapağından biraz daha büyük kulplu ve damgalı tahtadır. Damga basar gibi onunla yığın durumundaki harmanın her tarafına basarlar, ta ki mühür altında kalıp art niyetlilerin ellerinden korunmuş olur. Bu yüzden şu anda da kile ve dirhem türündeki tartılar üzerine basılan damgalara da aynı ad verilir. Rüsûm ayrıca belirti anlamına gelir ve eser, resim anlamındadır.

Sayfa : 329

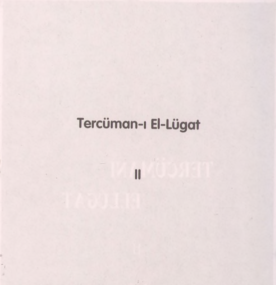
(زنيم) نوله زبير وزننده ساريه
جنابلرينك والده‌سى اسميدر وساريه اصحابدندر نهاوند غزاسنده اهل فرس ايله كارزاره
مشغول ايكن فرس عسكرندن برمقدارى اوغورلنوب لشكر اسلامك ورالرنده اولان
جبله قصد واول تقريبله بغتةً ارقه‌دن هجوم ايتمك صددنده ايكن مدينه‌ده خليفه
فاروق اعظم حضرتلرى منبر اوزره خطبه اوقوركن بو حالتى كشف ربانى ايله
عين اليقين مشاهده ايلدكده خلال خطبه‌ده همان ياسارية الجبل الجبل ديوندا ايلدى
ساريه دخى اسماع الهى ايله نداى فاروقى استماع ايلدكله جبل طرفنه التفات ايلدكده

Sayfa 329

(zenîm) Nun harfiyle ve zebîr sözcüğünün ölçüsündedir. Hazreti Sâriye'nin annesinin adıdır. Hazreti Sariye, Peygamber'in arkadaşlarındandır. Nihâvend Savaşı'nda İranlı askerler **ile savaşmakta iken İranlı askerlerden bir grup aradan sıyrılıp İslâm ordusunun ortasında olan** dağa gitmeyi ve oraya yaklaşmakla ansızın arkadan hücum eylemek amacında iken Medîne'de halîfe olan Hazreti Ömer camide minber üzerinde hutbe okurken bu durumu Tanrı'nın yardımı ile bizzat yaşıyormuş gibi gördükten sonra hutbenin ortasında yâ Sâriyetü'l-cebelü'l-cebel diye yüksek sesle seslendi.

TERCÜMANI ELLÛĞAT

II

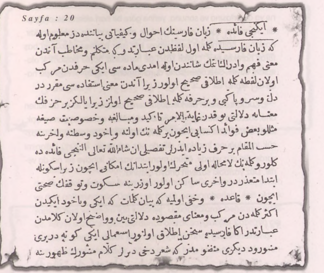

Tercüman-ı El-Lügat

II

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 31		
Yazar	: Hamdi Hüseyin Remzi		
Cild	: Siyah		
Ebadı	:		
	En	: 15 cm.	
	Boy	: 23 cm.	
Sayfa Adedi	: 520		

Sayfa : 20

* ایکنجی فائده * زبان فارسینك احوال و كیفیاتی بیانندەدر معلوم اوله
كه زبان فارسیده كلمه اول لفظدن عبارتدر كه متكلم و مخاطب آندن
معنی فهم و ادراك ایتمك شانندن اوله امدی ماده سی ایكی حرفدن مركب
اولان لفظه كلمه اطلاقی صحیح اولور زیرا آندن معنی استفاده سی مقرردر
دل و سر و پا كبی و بر حرفه كلمه اطلاقی صحیح اولمز زیرا یالكز بر حرفك
معناسنه دلالتی بو قدر غایة الامر تأكید و مبالغه و خصوصیت صیغه
مثللو بعض فوائد اكتسابی ایچون بر كلمه نك اولنه و یاخود وسطنه و اخرینه
حسب المقام بر حرف زیاده ایدرلر تفصیلی ان شاء الله تعالی التنجی فائده ده
كلور و كلمه نك لا محاله اولی متحرك اولور ابتدانك امكانی ایچون زیرا سكونله
ابتدا متعذردر و اخری ساكن اولور اوزرینه سكوت و توقفك صحتی
ایچون * قاعده * وخفی اولمیه كه بیان كلمات كه ایكی و یاخود ایكیدن
اكثر كلمه دن مركب و معنای مقصوده دلالتی بین و واضح اولان كلامدن
عبارتدر اكا فارسیده سخن اطلاق اولنور استعمالی ایكی كونه در بری
منثور و دیكری منظومدر كه شعر دخی درلر كلام منثورك ظهورینه

Sayfa 20

İkinci yarar: İranlıların dilinin durumlarını ve niteliklerini anlatmak için yazıldı. İranlıların dilinde konuşan kişinin ve dinleyenin, kendisinden anlam çıkardıkları söze sözcük denildiği bilinmelidir. Öyle ise her biri iki harften oluşan söze sözcük denilmesi doğru olur; çünkü ondan bir anlam çıkarılması mümkündür: dil (gönül), ser (baş) ve pa (ayak) sözcüklerinde görüldüğü gibi. Ancak, bir harfe sözcük denilmesi doğru olmaz, çünkü yalnızca bir harf anlam ortaya çıkarmaya yetmez. Sonuçta pekiştirme, abartma ve özellik gibi kimi anlamları belirtebilmek, kimi kazançları elde edebilmek için bir sözcüğün önü-

ne ya da ortasına ve sonuna, yerine göre bir harf eklenmesi olağandır. Ayrıntıları Yüce Tanrı'nın izni ile altıncı yararda açıklanacaktır. Başlangıç bölümünün belli olması için ister istemez sözcüğün baş tarafı harekeli olur. Çünkü sözcüğe harekesiz harfle başlamak olanaksız sayılır. Sözcüğün sonu duraklamanın sağlıklı olması için harekesiz olur.

Kural İranlıların dilinde düşüncenin aktarılması iki ya da ikiden artık sözcükle yerine getirilebilir. Bu sözcükler amaca uygun ve açık, kolay anlaşılabilir sözcüklerdir. Düşünce aktarmaya yarayan bu söz-cük topluluğuna İranlıların dilinde söz adı verilir. İki türlü kullanımı vardır. Biri düz yazıdır, öbürü manzum yazıdır. İkinciye şiir adı da verilir. Düz yazıdaki sözlerin ortaya çıkışına...

Sayfa : 52

(آب آتش زای) يعنى آتش طوغور يجى صو كه مرادينه آب آتش رنك
مدلوليدر زاى كلمه سى زاييدن دن اسم فاعل

Sayfa 52

āb-ı āteşzāy: **Ateş doğurucu** su anlamına gelir. İsteğe bağlı olarak āb-ı ateşrenk tamlamasındaki gibi uzun yazılabilir. Zāy kelimesi zāyīden eylemindendir ve özne durumundadır.

Sayfa : 52

(آباد) لزاد وزننده التى معناسى وارد ر برى شين ومعمور
معناسنه در وبرى تحيت ودعا معناسنه در انبياء عظام حقلرنده صلوة
وسلام در ثالث اداة تحسين در آفرين كبى رابع اسم كعبهٔ مكرمه در
خامس عجم طائفه سنه الك اول مبعوث اولان پيغمبر اسميدر سادس
خوش وايو وكوزل معناسنه در

Sayfa 52

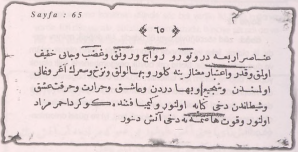
âbâd: zâd sözcüğüyle aynı ölçüdedir. Altı değişik anlamı vardır. İlk olarak **leke ve bayındır** anlamına gelir. İkinci olarak selâm ve dua anlamındadır. Daha çok büyük peygamberlerle ilgili olarak yapılan dua ve selâm için kullanılır. Üçüncü olarak beğenme edatıdır. Aferin sözcüğü gibi. Dördüncü olarak saygıdeğer Kâbe'nin adı demektir. Beşinci olarak İran ulusu için ilk önce görevlendirilmiş olan peygamberin adıdır. Altıncı olarak hoş, iyi ve güzel anlamlarına gelir.

Sayfa : 52

(آبلد) بازار وزننده يانمش قورشوندر آنك محرق معناسنه وصفت احراقى
بودر كه قورشونى انجه صحيفه‌لر دوزوب برى برى اوزرينه وضع ايده‌لر
وهر صحيفه نك ارهسنه كوكرد سرپه‌لر بعده بر دمور تاوه ايچره قيوب
واوزرينه بر ديبى دلنمش طبراق كاسه قپايوب آتش اوزرينه قويه‌لر
وآتشى كركى كبى طوتشديره‌لر وبرپاره دمورايله تاكل اولوب قورشوندن

Sayfa 52

âbâd: Bâzâr sözcüğüyle aynı ölçüde olup yanmış kurşun anlamına gelir. Onun yakıcı anlamına gelen ve sıfat olan biçimi budur ki kurşundan ince sayfalar sıralayıp birbiri üstüne koyarlar. Her sayfanın arasına kükürt serperler. Daha sonra onları bir demir tava içerisine koyup üstüne dibi delinmiş toprak bir kâse kapatırlar. Ateş üstüne koyarlar. Ateşi yeteri derecede tutuşturduktan ve bir parça demir yedirdikten sonra kurşundan ...

Sayfa : 65

٦٥

عناصر اربعه دن ونور دو دواج ورونق وغضب وجالی خفیف
اولمق وقدر واعتبار معنالرینه کلور وبها لولق ونرخ وسعرك آغر وغالی
اولمسندن وشجیع وبها دردن وعاشق وحرارت وحرقت عشق
وشیطاندن دخی کنایه اولنور وکیمیا فننده کوکرد احمر مراد
اولنور وقوت هاضمه یه دخی آتش دنور

Sayfa 65

Dört temel öğedir. Işık, geçerlik, parlaklık, kızgınlık, canı hafif olmak ve değer, saygınlık anlamlarına gelir. Pahalılık ve yönetim tarafından belirlenmiş fiyat. Fiyatların yüksek olması nedeniyle. Yiğit, bahadır anlamlarına gelir. Şık, yakıcılık ve aşkın yakıcılığı ve şeytan **anlamlarına** da gelir. Kimya biliminde kırmızı kükürt anlamında kullanılır. Ayrıca sindirim gücüne de ateş denir.

كتاب

حلية الانسان وحلبة اللسان

مما جمعه والفه السعيد المرحوم

السيد جمال الدين ابن المهنا

رضى الله تعالى عنه

KİTAB-I HİLAYYETÜ'L-İNSAN VE HALBETÜ'L LİSAN

MİMME CEMAU VE ELLEFEHU ESSAİD EL-MERHUM ESSEYİD CEMALİDDÜN İBN EL- MUHENNA RADİYALLAHU TEALA ANHU

(Toplayan ve düzenleyen Cemaleddin: İbn-i Muhenna)

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 58
Yazar : Cemaleddin İbn-i Muhenna
Cild : Bordo
Ebadı :
En : 15 cm.
Boy : 23 cm.
Sayfa Adedi : 8 + 230 + 3

Kitaba Dair Bir İki Söz [Alıntı]

Bu eser üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Farça'dan, ikinci bölüm Türkçe'den, üçüncü bölüm Moğolca'dan bahsediyor.

Rus oryantalistlerinden Mösyö Milyoranski; ikinci bölümü 1900'de, üçüncü bölümü 1903'de, Petersburg'da bastırmıştır. Devlet Müzesi Kütüphanesi'nde ve Katyanof Kütüphanesi'nde birer nüsha vardır.

Adı geçen eserin, Devlet Müzesi Kütüphanesi'nde ayrıca bir de yazma nüshası var ki her üç bölümü basılmış olanından daha sıhhatli ve daha mükemmeldir.

(....)

Eldeki nüshaların beş tane olmasından dolayı eserin doğru olarak basılması gerekliyse de bu beş nüsha aslında bir nüshadan çoğaltılmışa benziyor. O da tam olarak sağlıklı bir durumda değildi. Bundan dolayıdır ki eser çok sıhhatli olarak basılamadı. Bundan dolayı var olan yanlışların düzeltilmesini dil bilimi uzmanlarından bekliyorum.

Nüshaların hiç birisinin sonunda yazarın adı görünmüyorsa da yanlışın Arapça'da azlığı, Farça'da, Türkçe'de, Moğolca'da çokluğu kopya edenin Arap olduğuna işaret etmektedir. Böyle olmakla birlikte bir takım hataların yazarın kendisinden kaynaklanmış olma ihtimali de vardır

Eserde yazarın ismi, ne zaman ve nerede yazıldığı de belirtilmemiş olduğundan bu noktalar bilinemiyor. Şu kadarı var ki İlhanlı Devleti zamanında, yönetimi altında bulundurdukları ülkelerde, İranlılar arasında Farsça, Araplar arasında Arapça, Moğol askerleri arasında Moğolca, siyasal, yönetsel, bilimsel bütün önemli görevler ister istemez kendilerine verilmiş olan Türkler arasında Türkçe konuşulmakta olduğu ve hatta yarlığlar (resmi yazılar) bile hep Türkçe yazıldığı tarihte sabit olduğu göz önünde bulundurulursa, adı geçen

eserin M. XIII. yüzyılın sonunda veya M. XIV yüzyılın başlangıcında Azerbaycan bölgesinde, uyruğu ve kişiliği bilinmeyen biri tarafında yazılmış olduğu söylenebilir.

Arapların Türk dilini öğrenmeye hevesli oldukları dikkate alınırsa yazarın Arap olması ihtimali daha güçlüdür. [Mösyö Milyoranski'nin ifadesi burada bitti.]

(....)

Bu eser bize üç dil ile ilgili önemli bir takım bilgiler vermekle beraber Türkçe hakkında dört kitap ile ilgili haber veriyor:

1- (Kitab-ı nadirü'd-dehr ala lügat-ı melikü'l-asr) der ki yazar bunu 78. sayfa da söylüyor.

2- (Mehmet bin Kays) ın Celalettin Harzemşah için yazmış olduğu eserdir ki yazar bunu 93, 101. sayfalarda söylüyor.

3- Bizim nüshaya göre (Kitab-ı Yahyaü'l- Melik) basılmış nüshaya göre (Kitab-ı halilü'l- Melik) dir ki yazar bunu 96. sayfa da söylüyor.

4- (Kitab-ı Tuhfetül Melik) dir ki yazar bunu 129. sayfa da söylüyor.

Gerek bu dört kitabı, gerek bu eseri Katip Çelebi görmemiş olacaktır ki Keşfü'z-zünün'da bunlardan bahsetmemiştir.

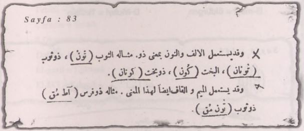
Acaba Keşfü'z-zünun'a zeyl (ek) yazan kitap bilginlerinin dördüncüsü Bağdatlı merhum İsmail Paşa gördü mü bilmem.

Otuz senelik bir emeği ile meydana getirilen ve yirmi binden fazla kitap ismini içeren iki ciltten oluşan adı geçen eserin ve yine merhumun otuz bin yazarın ismini içeren dört ciltten meydana gelen teracim-i ahval-i (Hal Tercümeleri) ismindeki diğer eserinin Vakıf veya Eğitim Bakanlıklarından birisinin aracılığı ile mirascılarından satın alınarak yayınlanmasını ümit eder ve bu münasebetle merhumu saygıyla anarım.

Şunu da belirtmek zorundayım ki bu eserde bir çok kelime noktasızdı. Düzeltmesinde belki hata yaparım diye bu gibi kelimelere dokunmadım ve aynen aslında olduğu gibi bu kelimelerin harflerini noktasız bıraktım.

Eserin Farsça kısmındaki hataların doğrusunu genellikle gösterdiğim halde, Türkçesi'nde o kadar cesaret edemedim. Moğolca'ya gelince bu dilde ilk gördüğüm eser bu olduğu için herhangi bir kelime hakkında bir şey düşünmek bile aklımda geçmedi. Şayet bu kısımda hatalar varsa bunun düzeltilmesini ülkemizde Uygur yazısını ilk defa okuyan ve okutan. Hubbetü'l-hakayıkı bastıran saygın insan Necip Asım Beyefendiye bırakıyorum.

Bu eserin yayınlanması için devlet müzesi müdürü sayın Halil Beyefendi destek olmuş ve yol göstermiştir. Gerek Halil Bey'e gerek basılmasını sağlayan Eğitim Bakanlığına çok çok teşekkürler eder ve eshab-ı kiramdan (okuyuculardan) karşılaşılan kusurlarımın affını dilerim.

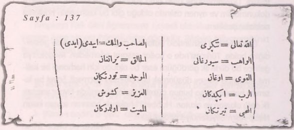

Sayfa : 83

وقديستعمل الالف والنون بمعنى ذو. مثاله الثوب (تون)، ذوثوب (تونان)، البخت (كون)، ذوبخت (كونان).

وقد يستعمل الميم و القاف ايضاً لهذا المعنى. مثاله ذوفرس (آط مق) ذوثوب (تون مق).

Sayfa 83

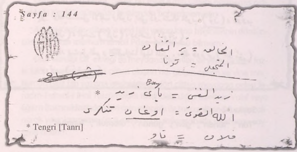
"Tün", "tünan", "gün", "günan", "atamuk", "tunmuk".

Sayfa : 137

الله تعالى = تنكرى	الصاحب والملك = ايدى (ايدى)
الواهب = سيورغالى	الخالق = يراتغان
القوى = اوغان	الموجد = تورتكان
الرب = ايكدكان	العزيز = كشوش
المحيى = تيرتكان	المميت = اولدركان

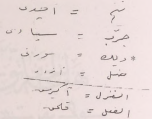
Sayfa 137

Allah'u Taâla = Tengri	El-Sahibü'l Mülk= iydi (idi)
El-Vahab= Sayurgalı	El-Halik = yaratgan
El-Kavî = Ugan	El-mucid = türetkin
El-Rab = Eğitken	El-aziz = Keşüş
El-Muhyi = Tiritken	El-meyt = öldürgen

* Tengri [Tanrı]

Sayfa : 144

El-Halîk = Yaratkan

El Mutecemmil = Tuna

Zeydü'l Gani = Bay Ẓeyd

Allahu'l Kaviyyu = **Ugan Tanrı**

Fülan = Ta o

Fetaha = Açtı

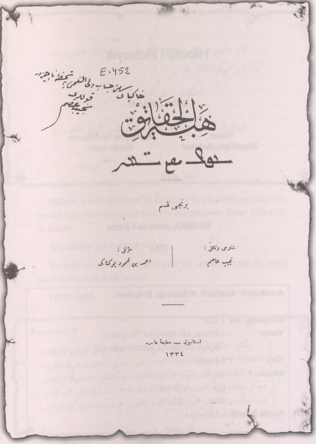
Cerrabe = Sınadı

* Okunamadı

Dalle = Azdı

El-gazil = Eğirmek

El-Fi'l = Kılmak

E.452

هبة الحقائق

برنجی قسم

شارحی وناقلی :	مؤلفی :
نجیب عاصم	احمد بن محمود یوکناکی

استانبول ـــ مطبعهٔ عامره

١٣٣٤

Hibetü'l Hakayık

BİRİNCİ BÖLÜM

Yazarı
Ahmet bin Mahmut

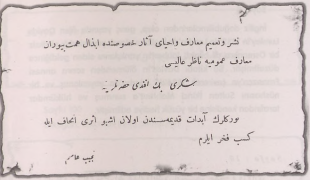
Açıklayan ve Aktaran
Necip Asım

İSTANBUL-Matbaa-i Âmire

1334

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 939		
Yazar	: Ahmet bin Mahmut [Yuğnaki] [Çeviren: Necip Asım (Yazıksız)]		
Cild	: Bordo		
Ebadı	:		
	En	: 16 cm.	
	Boy	: 23 cm.	
Sayfa Adedi	: 112+55		

نشر و تعمیم معارف و احیای آثار خصوصنده ابذال همت بیوردان

معارف عمومیه ناظر عالیسی

شکری بک افندی حضرتلرینه

توركلرك آبدات قديمه سندن اولان اشبو اثری اتحاف ایله

کسب فخر ایلرم

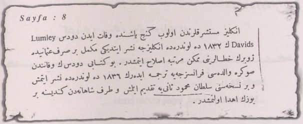
نجیب عاصم

Eğitimin genelleştirilmesi ve yayılması ile yapıtların yeniden canlandırılması konusunda yardımlarını esirgemeyen Genel Eğitim Yüce Bakanı

Saygıdeğer Şükrü Beyefendi'ye

Türklerin en eski anıtlarından olan bu yapıtı adamak ile övünç duyduğumu belirtmek isterim.

NECİP ASIM

Sayfa : 8

انکلیز مستشرقلرندن اولوب کنج یاشنده وفات ایدن دودس Lumley

Davids ك ۱۸۳۲ ده لوندره‌ده انکلیزجه نشر ایتدیکی مکمل بر صرف عثمانیده

توركك خطالرینی ممکن مرتبه اصلاح ایتمشدر . بو کتابی دودسك وفاتندن

صوكره والده‌سی فرانسزجه‌یه ترجمه ایدرك ۱۸۳۶ ده لوندره‌ده نشر ایتمش

و بر نسخه‌سنی سلطان محمود ثانی‌یه تقدیم ایتمش و طرف شاهانه‌دن کندیسنه بر

یوزك اهدا اولنمشدر .

Sayfa 8

İngiliz doğubilimcilerinden olup, genç yaşında ölen Davids Lumley'in 1832'de Londra'da İngilizce olarak yayımladığı eksiksiz bir Osmanlıca dil bilgisi, Jaubert'ın yanlışlarını elden geldiğince düzeltmiştir. Bu kitabı Davids'in ölümenden sonra annesi Fransızca'ya çevirerek 1836'da Londra'da yayımlamış ve bir nüshasını Sultan İkinci Mahmut'a sunmuş ve hükümdar tarafından kendisine bir yüzük hediye edilmiştir.

Sayfa : 10

بناءً عليه بزم اويرمه‌مز ايله عبدالرزاقك آره‌سنده خيليجه فرق واردر ...

Sayfa 10

...bundan dolayı bizim **çevirmemiz** ile Abdürrezzak'ın ki arasında oldukça ayrılıklar vardır...

Sayfa : 96

كيلتورماك ، ييوماك ، ييغاج سوزلرى بزده

Sayfa 96

...kiltürmek, yiyümek, yıgaç sözleri bizde .....

Sayfa : 100

ـه آرقاغان = آرقاماق (ظهير اولمق)دن .

Sayfa 100

arkagan: arkamak (arka çıkmak)tan.

قاموس تركی

کافۀ لغات ترکیه ایله لسان ترکیده مستعمل کلمات واصطلاحات عربیه
وفارسیه واجنبیه‌یی جامع اوله‌رق لسانمزك مکمل لغت کتابیدر.

مؤلفی: ش. سامی

صاحب و ناشری

«اقدام» صاحب امتیازی و باش محرری

احمد جودت

معارف نظارت جلیله‌سنك ۲۹ رجب ۱۳۱۷ و ۲۰ تشرین ثانی
۱۳۱۵ تاریخلی و ۵٤۷ نومرولی رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر.

درسعادت

«اقدام» مطبعه‌سی — باب عالی جاده‌سنده دائرۀ مخصوصه‌سنده.

۱۳۱۷

KAMUS-I TÜRKÎ

Bütün Türkçe sözcükler ile Türk dilinde kullanılan Arapça, Farsça ve yabancı dillerdeki sözcükler ve terimleri kapsayan dilimizin eksiksiz sözlük kitabıdır.

Yazarı

Ş. SAMİ

Sahibi ve Yayıncısı
"İkdâm"ın yayın hakkı sahibi ve baş yazarı
AHMED CEVDET

Büyük Eğitim Bakanlığının 29 Recep 1317 ve 20 Kasım 1315 tarihli ve 547 numaralı izin belgesiyle basılmıştır.
Bütün hakları sahibi ve yayıncısına aittir.

İSTANBUL
"İkdâm" Basımevi-Babıali Caddesi'nde kendi dairesinde.
1317

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 66	
Yazar	: Şemsettin Sami	
Cild	: Bordo	
Ebadı	:	
	En	: 17 cm.
	Boy	: 23 cm
Sayfa Adedi	: 1317	

Sayfa 1

Önsözü [Özet]

Sözlük bir dilin hazinesi niteliğindedir. Dil insanların görüş ve düşüncelerini anlatmaya yarayan ve her dilin kendine özgü kurallarına bağlı olarak çekimleri ve tamlamaları olan sözcüklerden oluşur. Bu durumda dilin sermayesi sözcükler ve dil bilgisi kurallarıdır.

Dünyada, dilinin bütün sözlüğünü bilen ya da bütün cümlelerini aklında tutabilen hiçbir kimse düşünülemez. Çok az insan dillerini tam olarak kuralarına uygun bir biçimde konuşabilir. Bu durum her dilin bazı kelimelerinin zamanla kaybolmasına ve temel kurallarına aykırı olarak söylenerek açıklıktan yoksun kalmasına ve özetle geniş ve duru bir dil iken, karmaşık ve yanlış bir dil olmasına neden olur.

Dilleri bu gerileyişten alıkoyacak ancak edebiyattır. Edebiyatın, yani yazarın bu anlamda yapacağı hizmetlerin ilk adımı ise dilin bütününü oluşturan sözcüklerini ve duruluğunu gerektirdiği kurallarını özellikle korumaktır. Bu iki şıkkın birincisi dilin bütün sözcüklerini içeren tam bir Sözlük hazırlamakla, ikincisi ise dil bilgisi kurallarının bir sistem içinde toplanması ve dil bilgisi kitabının oluşturulmasıyla mümkün olabilir.

Bundan dolayı yazılı ve edebiyat dili haline getirilmesi amaçlanan her dilin öncelikle sözcüklerinin derlenmesiyle bir sözlük ve kurallarının saptanmasıyla ile de dil bilgisi kitaplarının oluşturulmak istenmesi eskiden beri genel bir kural haline gelmiş, hatta bu gün bile yer yüzünün en ücra köşelerindeki dilleri öğrenmek isteyen Avrupalılar, o dillerin sözlük ve dil bilgisi kitaplarını belirlemek ve yaz-

makla işe girişirler.

Sözlüğü oluşturulmamış ve kuralları saptanmamış bir dilin hiçbir zaman bir edebiyat dili olarak nitelenmesi iddia edilemez. Çünkü bu iki kitap edebiyatın temelidir. Edebiyatın yapısı ancak bunların üzeride kurulabilir. Dilin kirletilmesine karşı bir duvar görevi görecek olan ancak bu iki kitaptır. Tam bir sözlüğü olmayan bir dil doğal hazinesi anlamına gelecek olan sözlüklerini günden güne yitirerek kendi varlığıyla bir şey anlatamayacak derecede kısırlaşır ve ayrıca tam bir dil bilgisi kitabı olmayan bir dil, doğru konuşulmayı sağlayamayarak gittikçe daha yanlış konuşulur ve sonunda tamamen yanlış bir dil halini alır.

Bundan dolayı dilini duru ve geniş bir edebiyat dili halinde korumak isteyen ya da bu hale getirmek ve böylece yaşatmak isteyen bir ulus, dilinin tam bir sözlüğünü ve sistematik bir dil bilgisi kuralları kitabını oluşturmayı içtenlikle düşünmeli ve bunun için çalışmalıdır.

Bu gerçeğin herkesçe bilindiği ve bütün uygar ulusların bu noktadan başladığı bilindiği halde biz, bin yıldan beri yazıya ve bir edebiyat diline sahip olmakla birlikte bu kadar zaman içinde dilimizin ne sözcüklerini derleyip tam bir sözlük, ne de dil bilgisi kuralarını belirleyip düzgün bir dil bilgisi kitabı oluşturmuşuzdur. Bu savsaklama ve özrümüzün sonucu olarak dilimiz, bugün, oldukça geniş ve zengin olan deyimlerimiz çoğu sözcüklerini yitirmiş bir durumda olup, Arapça ve Farsça sözcükleri katmadan bir şey ifade edemeyecek derecede karmaşık ve sözcüklerinin kök ve türevleri belli olmayacak biçimde halkın kullanımında olan bir dil halini almıştır.

Bilinmektedir ki; Türkçe Asya'nın bütün kuzey bölgelerinde konuşulan Turanî diller ailesinden olup, bugün bile oralarda oldukça geniş yerlerde konuşulduğu gibi, bir kolu da batıya doğru ilerleyerek Avrupa ile Asya'nın birleştiği güzel bir kol üzerinde, yani Anadolu ile Rumeli'nde konuşulmaktadır.

Sayfa : 16

آباد { سنز. ج. عر. فد : ابد. با:
ابد.

Sayfa 16

ābād: Farsça eril ad. Bakımlı, bayındır.

Sayfa : 16

آبادى { س. فا. هندك دولت آباد
شهرنده اعمال اولنان بر
نوع اعلا يازى كاغدى. [دولت
آبادى دن مخففدر.]

Sayfa 16

ābâdî: Farsça ad. Hind'in Devletâbâd kentinde üretilen bir çeşit üstün kaliteli yazı kâğıdı. [Devletâbâdî sözcüğünün hafifletilmiş biçimidir.]

Sayfa : 16

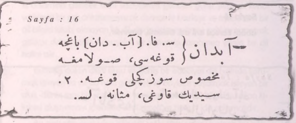
آب حيات { آب حيوان و
سائره. با : آب.

آبدار { صه. فا. [آب - داشتن.]
١. صولى، تروتازه.

Sayfa 16

âb-ı hayât: Dirilik suyu ve benzeri. bakınız: b

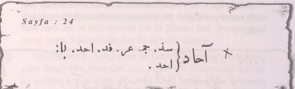
âbdâr: Farsça sıfat. [âb-dâşten eyleminden] 1. Sulu, çok taze. 2. Süslü, parlak. 3. Anlamlı.

Sayfa : 16

آبدان } سـ. فا. [آب - دان] باغچه قوغه‌سی، صولامغه مخصوص سوز گچلی قوغه. ۲. سیدیك قاوغی، مثانه. لسـ.

Sayfa 16

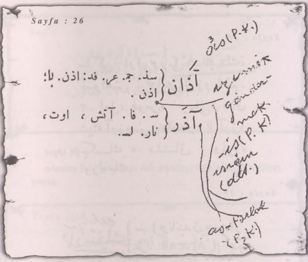
âbdân: Farsça isim. [âb-dân] Bahçe kovası, sulama işinde kullanılan süzgeçli kova. 2. Sidik torbası, mesane, gereksiz.

Sayfa : 24

آحاد } سـ. جـ. عر. فد. احد. ا: احد.

Sayfa 24

âhâd: Arapça eril çoğul ad. Tekili Ehad. bakınız: Ehad.

Sayfa : 26

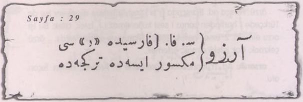
آذان} سذ. جـ. عر. فد: اذن. با؛ اذن.

آذر} سـ. فا. آتش ، اوت ، نار. لـه.

Sayfa 26

âzân: Arapça eril çoğul ad. Tekili Üzn. bakınız: Üzn

âzer: Farsça ad. Ateş, od, nâr. gereksiz

Sayfa : 29

آرزو} سـ. فا. [فارسيده «ر» سی مكسور ايسه ده تركجه ده

Sayfa : 29

ساكن اوقونور.] ١. ایستك،
خواهش : بوایشی آرزو ایتمم.
٢. امل، هوس، میل : فلان
شیئه آرزوسی واردر. || آرزو
چكمك = مشتاق اولمق،
اوزلهمك.

Sayfa : 29

آرسنيك [س. یونانیدن مستعار]
[فر : Arcenic] كيم.
صیچان اوتی.

Sayfa 29

ârzû: Farsça ad. [Farsçada "r"si i sesiyle birlikte okunuyor ise de Türkçede r harfinden sonra i sesi kullanılmaz.] 1. İstek, dilek: Bu işi arzu etmem. 2. Emel, heves, eğilim: Filan şeye arzusu vardır. _ ârzû çekmek: Çok istekli olmak, özlemek.

arsenik: Ad. [Yunancadan eğretileme Fr. Arcenic] kimya. Sıçan otu.

Sayfa : 30

آرقداش } س. [« آرقه » دن.
اصلی : آرقه داش.]
١. رفيق، شريك. ٢. معاون،
ياماق.

Sayfa 30

arkadaş: Ad. ["arka"dan. Aslı: arkadaş.] 1. Eş, ortak. 2. Yardımcı, yamak.

Sayfa : 32

آزار } س. فا. اينجيتمه، تعذيب،
عقوبت. ‖ دل آزار =
كوكل اينجيدن. ‖ مردم آزار =
آدم اينجيدن. ‖ آزار ديده =
ظلم كورمش.

آزار } س. [آنف البيان لفظ
فارسيدن] چيقشمه،
عتاب، تكدير، سرزنش: آزار
ايشيتمك.

Sayfa 32

âzâr: Farsça ad. İncitme, üzme, ceza. _ dil-âzâr: gönül inciten. _ merdüm-âzâr: Adam inciten. _ âzâr-dîde: Zulüm görmüş.

âzâr: [Yukarıda geçen Farsça kelimeden] Çıkışma, paylama, azarlama, başa kakma: Azar işitmek.

Sayfa : 32

آزرده { صـ . فا . اينجينمش ،
آزار كورمش . ||
دل آزرده ، آزرده دل = كوكلى
اينجينمش ، محزون ، مكدر .

Sayfa 32

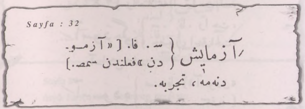
âzürde: Farsça sıfat. İncinmiş, azar işitmiş. _ dil-i âzürde, âzürde-dil: Gönlü incinmiş, hüzünlü, kederli.

Sayfa : 32

آزما { صـ . فا .] « آزمودن »
فعلندن امر ، اولوب ، تر-
كيباتده بولنور .] دنه‌مش ،
تجربه ايتمش : كارآزما = ايش
كورمش ، تجربه ديده .

Sayfa 32

āzmā: Farsça sıfat. ["āzmūden" eyleminden buyurma kipi olup, tamlamalarda bulunur] Denemiş, tecrübe etmiş: kâr-āzmā: İş görmüş, deneyimli.

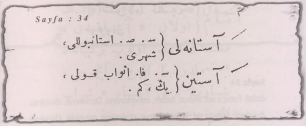

Sayfa : 32

آزمایش { س. فا. [«آزمودن» فعلندن مصـ.] دنه‌مه، تجربه.

Sayfa 32

āzmâyiş: Farsça ad. ["āzmūden" eyleminden eylem adı] Deneme, deneyim.

Sayfa : 34

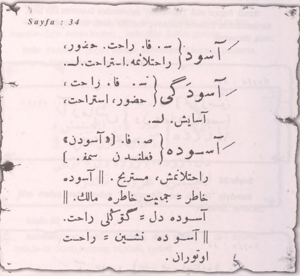
آستانه‌لی { س. ص. استانبوللی، شهری.

آستین { س. فا. اثواب قولی، یك، کم.

Sayfa 34

āstâneli: Sıfat ad. İstanbullu, şehirli.

āstîn: Farsça isim. Elbise kolu, yen, küm.

Sayfa : 34

آسود | س. فا. راحت. حضور، راحتلنمه. استراحت. لـ.

آسودگی | س. فا. راحت، حضور، استراحت، آسایش. لـ.

آسوده | ص. فا. («آسودن» فعلندن سمفـ.) راحتلانمش، مستریح. || آسوده خاطر = جمعیت خاطره مالك. || آسوده دل = گوكلی راحت. || آسوده نشین = راحت اوتوران.

Sayfa 34

âsûd: Farsça ad. Rahat, huzur, rahatlanma. Dinlenme. Gereksiz.

âsûdegî: Farsça ad. Rahat, huzur, dinlenme, güvenlik. Gereksiz.

âsûde: Farsça ad. ["âsûden" eyleminden edilgen ad] Rahatlanmış, dingin. _ âsûde-hâtır: Gönül dinginliğine sahip olan kişi. _ âsûde-dil: Gönlü rahat. _ âsûde-nişin: Rahat oturan.

Sayfa : 34

/ آسیا س. فا. دگرمن. لس.

/ آسیاب { س. فا. صو دگرمنی.
لس.

/ آسیب { س.فا. بلا. مصیبت. آفت.
لس.

Sayfa 34

âsyâ: Farsça isim. Değirmen. gereksiz

âsyâb: Farsça isim. Su değirmeni. gereksiz

âsîb: Farsça isim. Belâ, musibet. Felâket. gereksiz

Sayfa : 34

آشام { ص. فا. [ایچمك دیمك
اولان « آشامیدن »
فعلندن سمص. اولوب تركیبانده
مستعملدر.] ایچن، ایچیجی،
شارب : می آشام = شراب
ایچن.

آشتی { س. فا. باریشیقلق، صلح،
مسالمت. لس.

Sayfa 34

âşâm: Farsça sıfat. [İçmek demek olan "âşâmîden" eyleminden eylem adı olup tamlamalarda kullanılmaktadır.] İçen, içici, şârib: meyâşâm: Şarap içen.

âştî: Farsça ad. Barışıklık, barış, barış içinde olma. gereksiz

Sayfa : 39

آغاز { سـ. فا. باشـلامه ، بدأ ، مباشرت : آغاز ايتمك =
باشلامق .

Sayfa 39

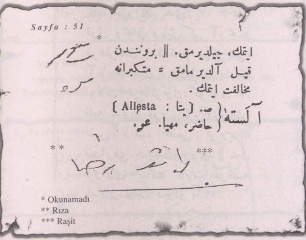
âğâz: Farsça ad. Başlama, başlayış, girişme: âğâz etmek: Başlamak.

Sayfa : 50

آلَت { سش. عر. جـ : آلات.
١. بر ايش ايشلركده و

Sayfa 50

âlet: Arapça dişil ad. Çoğulu lât. 1. Bir iş işlemekte kullanılan araçlar, avadanlık: savaş araçları, doktorluk araçları, araç gereçler.

Sayfa : 51

*

اتمك، چيلديرمق. ‖ بروندن

قيل آلديرمامق = متكبرانه

مخالفت اتمك.

آلسته {صه. يتا] (Allesta :]

حاضر، مهيا. عو.

** ***

* Okunamadı

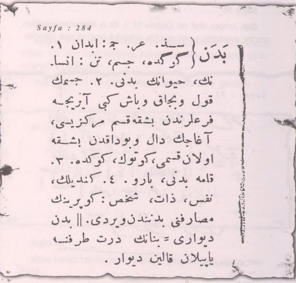
** Rıza

*** Raşit

Sayfa 51

[Aldırmak]: ...1. ehemmiyet vermek: Herif hiç aldırmıyor. 2. Tecennün etmek, çıldırmak. burnundan kıl aldırmamak mütekebbirâne muhâlefet etmek.

Alesta [allesta] hazır, müheyyâ.

Sayfa : 284

بدن { مذ. عر. جـ: ابدان. ١
كوكده، جسم، تن: انسا
نك، حيوانك بدنى. ٢. جسمك
قول وبجاق وباش كبى آيريجه
فرعلرندن بشقه قسم مركزيسى،
آغاجك دال وبوداقدن بشقه
اولان قسمى، كوتوك، كوكده. ٣.
قلعه بدنى، بارو. ٤. كنديلك،
نفس، ذات، شخص: كوپرينك
مصارفنى بدنندن ويردى. || بدن
ديوارى = بنانك درت طرفنه
ياپيلان قالين ديوار.

Sayfa 284

beden: Arapça eril ad. Çoğulu Ebdân 1. Gövde, cisim, ten: İnsanın, hayvanın bedeni. 2. Cismin kol ve bacak ve baş gibi ikincil bölümlerinden başka merkez bölümü, ağacın dal ve budaktan başka olan kısmı, kütük, gövde. 3. Kale bedeni, bârû. 4. Kendilik, nefes, zât, kişi: Köprünün harcamalarını bedeninden verdi. _ Beden duvarı: Yapının dört yanına yapılan kalın duvar.

Sayfa : 676

رونق { سند. عر. پارلاقلق، كو
زللك، لطافت، طراوت،
زينت: رونق بهار، رونق جمال.

Sayfa 676

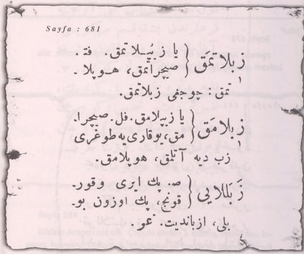
revnak: Arapça eril ad. Parlaklık, güzellik, hoşluk, tazelik, süs: baharın güzelliği, yüzün parlaklığı.

Sayfa : 681

زب ١ { ياخود زيب. مه. ١. بردن
بره وآكسزين ياخـود
مجهول وغير مأمول بر طرفدن
چيقيويرمكى تصوير ايدر: زب
بر آدم چيقيويردى. ٢. مكرر
قوللانيله‌رق صيچرامغى تصوير
ايدر: زب زب صيچرامغه باشلا.
دى. || زب‌زب طاشى = چوجقلرك
اويناديقلرى اوفاق يووارلاق
طاشلر.

Sayfa 681

zıb: ya da zıb. anlamsız. 1. Birden bire ve ansızın ya da bilinmeyen ve tahmin edilmeyen bir yandan çıkıvermeyi betimleyen bir sözcüktür: Zıp bir adam çıkıverdi. 2. Yineleme biçiminde kullanılarak sıçramayı betimler: Zıp zıp sıçramağa başladı. _ zıp zıp taşı: Çocukların oynadıkları küçük yuvarlak taşlar.

Sayfa : 681

زبلاتمق { یا زبیلاتمق. فتہ. صیچراتمق، هوپلا-
تمق: چوجغی زبلاتمق.

زبلامق { یا زبیلامق. فل. صیچرا- مق، یوقاری یه طوغری
زب دیه آتلمق، هوپلامق.

زبللایی { ص. پك ایری وقور- قونج، پك اوزون بو-
بلی، ازباندیت. عو.

Sayfa 681

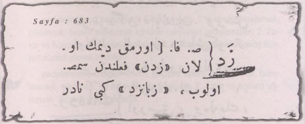
zıblatmak: ya zıplatmak. Geçişli eylem. Sıçratmak, hoplatmak: çocuğu zıplatmak.

zıblamak: ya zıplamak. Geçişsiz eylem. Sıçramak, yukarıya

doğru zıp diye atlamak, hoplamak.

zebellâyî: Sıfat. Pek iri ve korkunç, pek uzun boylu, izbandut. halk dili.

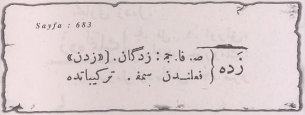
zıpır: ya zıpır. Sıfat. 1. Zıplayarak çılgınca hareket eden, korkusuz adam. 2. Güçlü kuvvetli, iri yarı.

Sayfa : 683

زد } صه. فا. [اورمق دیمك او-
لان «زدن» فعلندن سمعه.
اولوب، «زبانزد» کبی نادر

Sayfa 683

zed: Farsça sıfat. [Vurmak demek olan "zeden" eyleminden eylem adı olup, "zebanzed" gibi çok kullanılmayan kimi tamlamalarda bulunur.] bak: Zebanzed

Sayfa : 683

زده } صه. فا. جه: زدگان. [«زدن»
فعلندن سمعه. ترکیباتده

Sayfa : 683

بولنور.) اورلمش، اوغرامش،
مصاب، دوچار، گرفتار:
مصيبتزده = مصيبته اوغرامش؛
حريقزدگان = ياڭغين ويرمش
اولانلر. || سرزده = باشگوستر-
مش: سرزدۀ ظهور اولدى.

زده‌لمك { يا زده‌له‌مك. فتـ. ١. اورمق، يره‌له‌مك ؛
چوروتمك: سپدى صالليه‌رق
ايچنده‌كى ميوه‌لرى زده‌لمشلر.
٢. ضرر وخساره دوچار ايتمك،
رخنه‌دار ايلك: محاربه دائما
تجارتى زده‌لر.

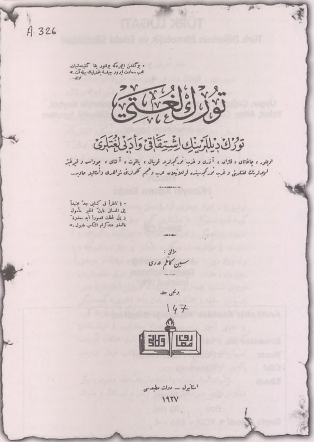
زده‌لنمك { فج. فل. ١. اورلمق، يره‌لنمك، چورومك:
بو ميوه‌لر زده‌لنمش. ٢. ضرر

Sayfa 683

zede: Farsça sıfat. Çoğulu zedegân. ["zeden" eyleminden edilgen ad. Tamlamalarda kullanılır.] Vurulmuş, uğramış, tutulmuş, yakalanmış, giriftar: musibetzede: musibete uğramış; harikzedegân: Yangın vermiş olanlar. _ serzede: baş göstermiş: Ortaya çıkıp baş göstermiş oldu.

zedelemek: ya zedelemek. Geçişli eylem. 1. Vurmak, berelemek, çürütmek: Sepeti sallayarak içindeki meyveleri zedelemişler. 2. Zarar ve hasara uğramasına yol açmak, zarara uğratmak: Savaş ticareti sürekli olarak zedeler.

zedelenmek: Edilgen eylem, geçişsiz eylem. 1. Vurulmak, berelenmek, çürümek: Bu meyveler zedelenmiş. 2. Zarar ve hasara uğramak: Ticareti çok zedelendi.

A. 326

«بو گلشن ایچره که یوقدور بقا گلیندابیان
عجب سعادت ایرور جیقسه یخشیلیق بیله آت.»
نوائی.

تورك لغتی

تورك دیللرینك اشتقاقی و ادبی لغتلری

اویغور، جاغاتای، قازان، آذری و غرب تورکجه‌لرید قویبال، یاقوت، آلتای، جوواسه و قیرغیز لهجه‌لرینك لغتلری و غرب تورکجه‌سینده قوللانیلان عرب و عجم کلمه‌لرینك شواهدی و امثالیله حاویدر.

«یا ناظراً فی کتابی جدّ مجتهداً
الی المسائل فانّ الخیر مأمول
و ان لحظت قصوراً ابد معذرةً
فالعذر عند کرام الناس مقبول.»

مؤلفی:
حسین کاظم قدری

برنجی جلد

147

استانبول — دولت مطبعه‌سی
١٩٢٧

TÜRK LÜGATI

Türk Dillerinin Etimolojik ve Edebî Sözlükleri

Uygur, Çağatay, Kazan, Azeri ve Batı Türkçeleriyle Koybal, Yakut, Altay, Çuvaş ve Kırgız lehçelerinin sözlüklerini, kanıtları ve örneklerini kapsar.

Yazarı
Hüseyin Kâzım Kadri

Birinci Cilt

Maarif Bakanlığı
Devlet Matbaası
İstanbul 1927

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 147
Yazar	: Hüseyin Kâzım Kadri
Cild	: Kaverengi
Ebadı	:
	En : 24 cm.
	Boy : 30 cm.
Sayfa Adedi	: XCIX + 855 + 4

Sayfa: IV

خلق أدبياتی ص ۳۵ و ۳٦

دیبوردی . قازانك « شرق قلوبی » نده طوپلانان وطنداشلر
حضورنده ایرادایدیلن بوخطابه‌نك نه یولده تلقی ایدیله‌سی لازم
کلدیکینی اوزون سوزلرله آکلاتمایه احتیاج یوقدر .

تورك تاریخنك عرض ایتدیکی بر خصوصیت واردر ، كه
جالب اعتباردر: تورك ملتلری کندی آدلریله دکل، خانلرینك
وخاقانلرینكناملریله آکیلیرلر . چاغاتای ، اوزبك ، نوغای ،
سلچوق وآك صوكراده عثمانلی تعبیرلرنده بوغرابته شاهد

اولیورز . تورك قوملری آراسنده‌کی وحدت عرقیه ولسانیه
کورلدکدن صوكرا ، ملتلری کبی دیللرینك‌ده کندیلرینه
نسبت ایدیله‌جکی و اورتاده چاغاتایجه ، اوزبکجه ، نوغایجه ،
تاتارجه و عثمانلیجه . . دکل ، یالکز بر دیل ، « تورکجه »
و « تورك دیلی » اولدیغی آکلاشیلدی . بو دیلك ، موضعی
سیلردن ، عادات اجتماعیه‌نك تبدلیندن و عرقی مناسبتلردن
دولایی متعدد لهجه‌لری آراسنده کورولن اختلافلرك بعض
شیوه و سلیقه و تلفظ فرقلریندن داها ایلری‌یه کچمه‌دیکی
میدانده‌در . « تورك لغتی » ، اشتقاقات لسانیه أساسلرینه كوره
بو حقیقتی آچیق بر صورتده میدانه چیقاریور و هرلساندن
کتیریلن منظوم و منثور یوز بیکلرجه شواهدله‌ده أدبیات
لسانیه‌نك اوزاق و یاقین زمانلرده و مختلف قوملر نزدنده
آلدیغی شکللری‌ده کوستریور .

مؤثرات سیاسیه‌دن، وانقلابات اجتماعیه‌نك وجودویردیکی
اختلافلردن .. صرف‌نظر ایتدیکمز زمان ، لسانك و ملتك

Sayfa: IV

آلدیغی شکللره وَ مختلف آدلره رغماً هر یرده بر قالدیغنی گوره
بیلیرز . چین ایچلرندن آق دڭیزه ، قطبك دوكمش امكیلرندن
عربستانك صیجاق چوللرینه .. قادار اوزانان بو واسع عالمك
هر طرفینه باقش اولساق بر صویه و بر دیله تصادف ایتمك ممكندر .
تورك فطرت وجبلّیتی ، تورك قانی ، تورك خصلتی .. بو اولكه‌نك
هیچ بر یرینده دورین وَ اساسلی بر باشقالق عرض ایتمز .
بغدادده‌كی عرب خلافتینه وَ دولاییسیله دین اسلامه مادةً وَ معناً
وَ سیاسةً قوّت وسطوت بخش اولان ، چینك حكومت سماویه‌سینده
عصرلرجه مدّت اون بشدن زیاده سلاله وَ خاندان سلطنت
پاشادان ، بر كون جنكیز قاآن ایله شرقده وَ غربده ، باشقا
بر زمان سلطان بابر ایله هندوستانده ، ایرانده ، داها باشقا
دورلرده عربستانده ، مصرده ، شمالی آفریقاده ، ماجارستانده ،
آووستریاده ، روسیاده ، آق دڭیز آدالرینده .. دوكوشن ،
حكومتلر تأسیس و احیا ایدن ، بر چوق یرلرده مهم مهم
انقلابلر یاپان . . بر دیل ایله سویله‌شن ، بر طرزده دوشونوب
دویان . . هپ بر ملّت ایدی . شرقك ، اون بش عصردن
زیاده سورن ادوار تاریخیه‌سینده ، توركلرك بعضاً ظفردن
ظفره قوشدقلرینی ، بعضاً هزیمتلره اوغرادیقلرینی ، فقط
هر زمانده وَ هر یرده كندی وارلقلرینی مدافعه‌دن كیری
دورمادیقلرینی كورور وَ سلطان بابرله برابر :

Sayfa IV

Halk edebiyatı sayfa 35 ve 36.

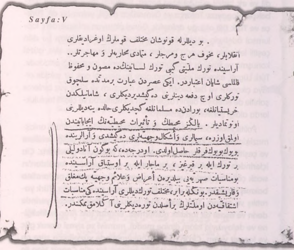
Kazan'ın "Doğu Kulübü'nde toplanan vatandaşların önünde okunan bu hitabenin ne şekilde kabul edilmesi gerektiğini uzun sözlerle anlatmaya gerek yoktur.

Türk tarihinin gösterdiği bir özellik vardır ki, önemlidir: Türk

milletleri kendi adlarıyla değil, han ve hakanlarının adlarıyla anılırlar. Çağatay, Özbek, Nogay, Selçuk ve en sonra da Osmanlı terimlerinde bu garipliğe tanık oluyoruz. Türk toplulukları arasında dil ve ırk birliği görüldükten sonra, dillerinin de Çağatayca, Özbekçe, Nogayca, Tatarca ve Osmanlıca değil, yalnız bir dil, Türkçe ve Türk Dili olduğu anlaşıldı. Genel olmayan sebeplerden, toplumsal âdetlerin değişiminden ve ırksal ilişkilerden dolayı bu dilin çeşitli lehçeleri arasında görülen anlaşmazlıkların, bazı şive, güzel konuşma ve söyleyiş farklarından daha ileriye geçmediği ortadadır. Türk Lügati, etimoloji esaslarına göre bu gerçeği açık bir şekilde ortaya çıkarıyor ve her dilden getirilen manzum ve nesir yüz binlerce şahitle de edebiyat dilinin uzak yakın zamanlarda ve çeşitli topluluklarda aldığı şekilleri de gösteriyor.

Politik etkilerden ve sosyal değişimlerin meydana getirdiği anlaşmazlıklardan kaçındığımız zaman, dilin ve **milliyetin aldığı şekillere ve çeşitli adlara rağmen her yerde aynı olduğunu görebiliriz. Çin içlerinden Akdeniz'e, kutbun donmuş enginlerinden Arabistan'ın sıcak çöllerine kadar uzanan bu geniş dünyanın her ne tarafına bakmış olsak bir soya ve bir dile rastlamak mümkündür. Türk yaratılış ve mizacı, Türk kanı, Türk huyu bu ülkenin hiçbir yerinde derin ve esaslı bir farklılık göstermez. Bağdat'taki Arap halifeliğine ve dolayısıyla İslâm dinine maddî, manevî ve siyasî olarak güç ve kuvvet veren, Çin'in Semavî hükümetinde yüzyıllarca süre on beşten fazla aileye hükümdarlık yaşatan, bir gün Cengiz Han ile doğudan batıya, başka bir zaman Sultan Babür ile Hindistan'da, İran'da, başka dönemlerde Arabistan'da, Mısır'da Kuzey Afrika'da, Macaristan'da Avusturya'da, Rusya'da, Akdeniz adalarında dövüşen, hükümetler kuran ve ortadan kaldıran, birçok yerlerde önemli değişimler meydana getiren, bir dille konuşan ve bir tarzda düşünüp işiten hep aynı milletti. Doğu'nun on beş asırdan fazla süren tarihsel dönemlerinde Türklerin bazen zaferden zafe-**

re koştukları, bazen hezimetlere uğradıklarını, fakat her zaman ve her yerde kendi varlıklarını korumaktan geri durmadıklarını görürüz.

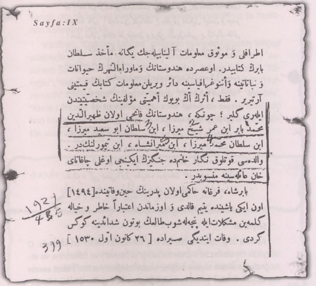

Sayfa:V

. بو دیللرله قونوشان مختلف قوملرك اوغرادیقلری
انقلابلر، مخوف هرج ومرجلر، متمادی محاربه‌لر وَ مهاجرتلر..
آراسینده تورك ملیتی كبی تورك لسانینك‌ده مصون و محفوظ
قالماسی شایان اعتباردر. ایكی عصردن عبارت برمدتده سلجوق
توركلری اوچ دفعه دینلرینی ده كیشدیردیكلری، شامانیلكدن
خریستیانلغه، بورادن‌ده مسلمانلغه كچدیكلری حالده ینه دیللرینی
اونوتمادیلر. بالكز محیطك وَ تأثیرات محیطیه‌نك ایجاباتیندن
اولمق اوزره، سیالری وَ أشكال وجهه‌لری ده كیشدی وَ آرالرینده
بویوك بویوك فرقلر حاصل اولدی. او درجه‌ده، كه بوكون آنادولیلی
بر تورك ایله بر قیرغیز، بر ماجار ایله بر اوستیاق آراسینده
بومناسبات صهریه‌یی، بیلدیره‌ن أعراض وَعلائم وجهیه پك مغلق
وَقاریشیقدر. بونكله برابر، مختلف تورك دیللری آراسینده‌كی مناسبات
اشتقاقیه‌دن اوملتلرك بر أصلدن توره‌دیكلرینی آڭلامق ممكندر.

Sayfa V

Bu dillerle konuşan çeşitli toplulukların uğradıkları değişimler, korkunç karışıklıklar, sürekli devam eden savaşlar ve göçler arasında Türk milliyeti gibi Türk dilinin de korunmuş olması saygı gösterilmeye değerdir. İki yüzyıllık bir süre içinde Selçuk Türkleri üç defa dinlerini değiştirdikleri, Şamanlıktan Hristiyanlığa, ondan da Müslümanlığa geçtikleri halde yine de dillerini unutmadılar. **Yalnız**

bulundukları çevrenin etkilerinden dolayı görünüşleri ve yüzlerinin şekilleri değişti ve aralarında çok büyük farklar meydana geldi. Öyleki, bugün Anadolulu bir Türk ile bir Kırgız, bir Macar ile bir Ostyak arasında evlilik yolu ile oluşan akrabalık ilişkilerini gösteren alâmetler ve yüz hatları pek anlaşılmaz ve belirsizdir. Bununla beraber, çeşitli Türk dilleri arasındaki etimolojik ilişkilerden, o milletlerin aynı kökten geldiklerini anlamak mümkündür.

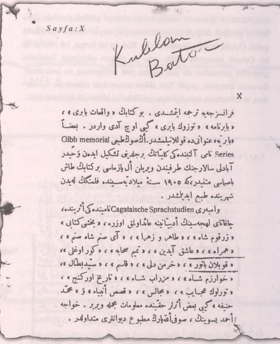
Sayfa:IX

اطرافلی وَ موثوق معلومات آلینابیله‌جك یگانه مأخذ سلطان
بابرك كتابیدر. اوعصرده هندوستانك وَماوراءالنهرك حیوانات
وَ نباتاتینه وَأنثوغرافیاسینه دائر ویریلن معلومات كتابك قیمتینی
آرتیریر . فقط ، أثرك أك بویوك أهمیتی مؤلفینك شخصیتیندن
ایله‌ری گلیر ؛ چونكه ، هندوستانك فاتحی اولان ظهیرالدین
محمد بابر ابن عمر شیخ میرزا ، ابن سلطان ابو سعید میرزا ،
ابن سلطان محمد میرزا ، ابن میرانشاه ، ابن تیمورلنك‌در .
والده‌سی قوتلوق نگار خانم‌ده جنگیزك ایكینجی اوغلی جاغاتای
خان عائله‌سینه منسوبدر .

بابرشاه، فرغانه حاكمی اولان پدرینك حین وفاتینده [١٤٩٤]
اون ایكی یاشینده یتیم قالدی وَ اوزماندن اعتباراً خاطر و خیاله
گلمه‌ین مشكلات ایله پنچه‌له‌شوب طالعك بوتون شدائدینه كوكس
گردی . وفات ایتدیگی صیراده [٢٦ كانون اول ١٥٣٠]

1927 / 485

399

Sayfa: X

Kublan Batur

X

فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمشدی . بو کتابك « واقعات بابری » ،
« بابرنامه » « توزوك بابری » کبی اوچ آدی واردر . بعضاً
«بابریه» عنوانی‌ده قوللانیلمشدر. اُك صوك طبعی Gibb memorial
Series نامی آلتینده‌کی کلیاتك برجلدینی تشکیل ایدن وحیدر
آبادلی سالارجنك طرفیندن ویریلن اُل یازماسی برکتابك طاش
باصماسی متنیدر، که ۱۹۰۵ سنهٔ میلادیه‌سینده فلمنگك لهیدن
شهرینده طبع ایدیلمشدر .

وامبه‌ری Cagataische Sprachstudien نامینده‌کی اثرینده،
جاغاتای لهجه‌سینك ادبیاتینه عائداولمق اوزره، « بخشی کتابی »
« زرقوم شاه » ، « طاهر و زهرا » ، « آی صنم شاه صنم » ،
« همراه » ، « عاشق آیدین » ، « تمیم صحابه » ، « کوراوغلی »،
« قوبلان باتور » ، « خرمن دلی » ، « قاسم » ، « سیدبطال »،
« خوارزم شاه » ، « مزراب شاه » ، « تاریخ اورکنج » ،
« تورلوك عجایب » ، « مجالس » ، « قصص انبیاء » وَ « محمد
حنیفه » کبی بعض اثرلر حقینده معلومات مجمله ویریر . خواجه
احمد یسوینك ، صوفی الله یارك مطبوع دیوانلری متداولدر .

Sayfa IX

Ayrıntılı bilgi alınabilecek tek kaynak Sultan Babür'ün kitabıdır. O yüzyılda Hindistan ve Maveraünnehir'in hayvan ve bitkilerine ve etnoğrafyasına dair verilen bilgiler kitabın değerini artırır. **Fakat eserin en büyük önemi yazarının kişiliğinden ileri gelir. Çünkü Hindis-**

tan'ın fatihi olan Zahîriddin Muhammed Babür İbn Ömer Şeyh Mirzâ, İbn Sultan Ebu Said Mirzâ, ibn Sultan Muhammed Mirzâ, ibn Miranşah, İbn Timurlenk'tir. Annesi Kutluk Nigar Hanım da Cengiz'in ikinci oğlu Çağatay Han ailesine mensuptur.

Babürşah, Fergana hâkimi olan babası öldüğü zaman (1494), on iki yaşında yetim kaldı ve o zamandan itibaren akla-hayale gelmeyen zorluklar ile mücadele ederek, kaderin bütün sıkıntılarına göğüs gerdi. Öldüğü sırada (26 Kânûn-ı evvel 1530), [sayfa X] Afganistan'dan başka Ganj Nehri'ne kadar Hindistan'ın kuzeyinin tamamına hâkim ve sahibi olmuştur. Sultan Babür, büyük babası Cengiz gibi bir fatih ve kurucu olma yeteneğiyle yaratılmış az rastlanan kişilerden biri idi.

Vamberî "Çağatay Lehçesi" adındaki eserinde Çağatay lehçesi edebiyatına ait "Bahşi Kitabı", "Zerkumşah", "Tahir ve Zehra", "Aysanem Şahsanem", **"Hemrah"**, "Aşık Aydın", Temim Sahabe", "Köroğlu", **"Kublan Bator"**, "Harmandalı", "Kasım", "Seyyit Battal", "Harzemşah", "Mızrabşah", "Tarih-i Ürkünç", "Türlük-i Acayib", "Mecâlis", "Kısas-ı Enbiya" ve Muhammed Hanife" gibi bazı eserler hakkında kısa bilgiler verir. Hoca Ahmet Yesevî ve Sofu Allahyar'ın basılı divanları elden ele dolaşmaktadır.

Sayfa:XI

« شجرهٔ ترکی » مؤلفی أبوالغازی بهادر خان ، تاریخلک
بحث ایتدیکی ایلك بش تورك قومینك « قانقلی » ، « قارلوق »،
« قالاج » ، « قیپچاق » وَ « اویغور » لر اولدیغنی سویلییور.
قیپچاقلر کندی آدلرینه نسبت ایدیلن « دشت قیپچاق » ده ،
موغوللر چینك غرب طرفلرینده اوطو: رلردی . اویغورلره
کلنجه، بواسمك تورك،موغول وَمانجو دیللرینده ـ طوپلانمق ،

Sayfa: XI

برآرایه گلمك ، برتوره‌یه اویوب اسكان ایتمك - معنالرینه گلن
« اویماق » فعلیندن مشتق اولدیغینی آڭلامق قولایدر. قیبچاق
وَ اویغور تعبیرلریندن اُولكیلرك چوللرده وَ وحشت و بداوت
حالینده یاشادیقلرینی وَ دیكرلرینك شهرلرده توطن وَ تمدن
ایتدیكلرینی استدلال ایده‌بیلیرز . لئون قاهون ، « قانقلی »
حقنده‌كی تأویللری محتاج مناقشه كورویور وَ « قارلوق »
سوزیندن‌ده اشتقاقی برمعنا چیقاریلابیله‌جكینه اینانمایور. توركلری
بوطرزده وَ بوعنوانلرله آییران أبوالغازیدر. اوده بونی توركلره
وَ موغوللره عائد أسكی روایتلردن چیقاریور وَ دییوركه :

Sayfa XI

"Şecere-i Türkî" nin yazarı Ebü'l-gazi Bahadır Han, tarihin bahsettiği ilk beş Türk kavminin "Kanıklı", "Karluk", "Kalac", "Kıpçak" ve "Uygurlar" olduğunu söylüyor. Kıpçaklar kendi adlarıyla anılan "Deşt-i Kıpçak" da, Moğollar Çin'in batı taraflarında otururlardı. Uygurlara gelince, bu ismin Türk, Moğol ve Mançu dillerinde-toplamak, **bir araya gelmek,** bir töreye uyup yerleşmek- anlamlarına gelen **"oymak"** fiilinden türediğini anlamak kolaydır. Kıpçak ve Uygur terimlerinden birincisinin, çöllerde vahşet içinde ve göçebe olarak yaşadıklarını, diğerlerinin ise kentlerde yerleşerek uygarlaştıklarını kanıtlayabiliriz. Leon Kahon, Kanıklı hakkında söylenenlerin tartışma gerektirdiğini görüyor. "Karluk" sözünden de etimolojik bir anlam çıkarılabileceğine inanmıyor. Türkleri bu tarzda ve bu ünvanlarla ayıran Ebü'l-gazi'dir. O da bunu Türklere ve Moğallara ait eski söylentilerden çıkarıyor.

Sayfa:XII

وامبەری‌یە گورە ، اویغورجە اڭ أسكی وَاڭ ابتدائی بر
تورك لهجەسیدر . دیگر طرفدن « اوغوز » ، « اویغور »
وَ « أوگور » اسملری آراسیندا كی اشتقاقی مناسبت دەمیداندەدر.
بوسوزلر تورك دیلیندە « حكم وحكومت» افادە ایدەر . بونك
برمثالینی بوگون بخارا وَخیوەدە وَ «اوزبیك» آدیندە بولابیلیر
وَبوندن صوڭرادە ، بو كلمەلر آراسیندا كی اشتقاقی رابطەلردن
مناسبات ملیّەیە قولایجە انتقال ایدەبیلیرز .

Sayfa XII

Vamberi'ye göre, Uygurca en eski ve en ilkel bir **Türk lehçesidir. Diğer tarafyan "Oğuz", "Uygur" ve "Ugur" adları arasındaki etimolojik ilişki de** açıktır. Bu sözler Türk dilinde hüküm ve hükümet anlamlarını ifade eder. Bunun bir örneğini bugün Buhara ve Hive'de ve Özbek adında bulabilir ve bundan sonra da bu sözcükler arasındaki etimolojik bağlardan ulusal ilişkilere kolayca geçebiliriz.

Sayfa:XII

قلاپروت ـ ژورنال آزیاتیك ـ سنە ١٨٢٤ جلد،

پاپاس رونیس برەك یاخود روبروكیس ١٢٥٣ سنەمیلادیە-
سیندە، فرانسا قرالی دوردنجی لوئی طرفیندن سفارتلە موغوللرك
خانی « مانغو » نزدینە گوندەریلمشدی . بوذات، یوقاری اورخون
وادیسیندە وَقاراقوروم جوارینده‌كی موغولستانك پای‌تختیندە
اویغورلرە iugures تصادف ایتدیكینی وَ تورك وَ قومان دیلینك
اویغورجەدن مشتق اولدیغینی سویلەمشدر .

XIII

fussent répendus dans les provinces extérieures, car ils étaient comme un torrent, était une large vallée au nord-est de la terre habitable. Il faut huit jours pour traverser cette vallée. A l'Orient, elle confine au pays de Khataï, c'est-à-dire des Chinois, à l'occident, elle a celui des Turcs-Ighour.

مانی بورادن صوکره علاوه ایدییور

Sayfa XII

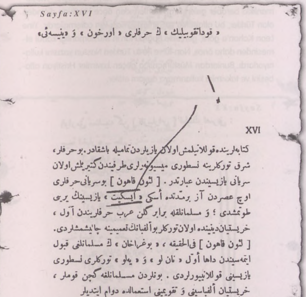
Papaz Ruis Berek bir başka ifadeyle Rubrokis, milâdî 1253 yılında Fransa Kralı IV. Lui tarafında elçi olarak Moğal Hanı Mangu'nun yanına gönderilmişti. Bu kişi, yukarı Orhun vadisinde ve Karakurum civarındaki Moğolistan'ın başkentinde Uygurlara (iugures) rastladığını, Türk ve Koman dilinin Uygurca'dan türediğini söylemiştir. **[sayfa XIII]** Tatarların ilk bölümü taşrada yayılmadan önce –çünkü insan seli gibiydiler- yaşanabilir bir durumda olan Kuzeydoğu vadisinde yayılmışlardı. Bu vadiyi geçmek için 8 gün gerekirdi. Bu vadi; doğuda Çağatay ülkesine; **yani Çin'e,** batıda ise Uygur **Türklerine sınırdaştır. İse Mani buradan sonra ilâve ediyor.**

Sayfa:XV

هولاکو عصریندن صوکراکی زمانلرده « تیان شان »
وَ « تارباغاتای » داغلرینك أطرافینده‌کی یرلره « بیش بالیق »
دینیلیردی. چینك « مینغ » خاندانینك تاریخندن شو سوزلری
نقل ایدییورز :

Sayfa XV

Hülagu döneminden sonraki zamanlarda Tienşan ve **Tarbagatay** dağlarının etrafındaki yerlere "Beşbalık" denirdi. Çin'in Ming hanedanının tarihinden şu sözleri aktarıyoruz:

Sayfa:XVI

« قوداتقوبیلیك » ڭ حرفلری « اورخون » وَ «ینیسه‌یْ»

XVI

کتابه‌لرینده قوللانیلمش اولان یازیلردن تماميله باشقادر. بو حرفلر،
شرق تورکلرينه نسطوری میسیونه‌رلری طرفیندن گتیریلمش اولان
سریانی یازیسیندن عبارتدر. [لئون قاهون] بو سریانی حرفلری
اوچ عصردن آز برمدتده أسکی « ایسکیت » یازیسینك یرینی
طوتمشدی ؛ وَ مسلمانلقله برابر گلن عرب حرفلریندن أوّل ،
خریستیان دیننده اولان تورکلر بو آلفبانك تعمیمنه چالیشمشلردی.
[لئون قاهون] فی‌الحقیقه ، « بوغراخان » ڭ مسلمانلغی قبول
ایتمه‌سیندن داها أوّل « نان لو » وَ « یه‌لو » تورکلری نسطوری
یازیسینی قوللانییورلردی . بونلردن مسلمانلغه گچن قوملر ،
خریستیان آلفباسینی وَ تقویمینی استعمالده دوام ایتدیلر

Sayfa XVI

Kutadgubilig'in harfleri "Orhun" ve "Yenisey" kitabelerinde kullanılmış olan yazılardan tamamıyla başkadır. Bu harfler Doğu Türklerine Naturî misyonerleri tarafından getirilmiş olan Süryanî yazısından ibaretti. Leon Kahon'a göre bu Süryanî harfleri üç yüzyıldan daha az bir süre içinde eski **"İskit"** yazısının yerini tutmuştur. Müslümanlıkla beraber gelen Arap harflerinden önce Hristiyan dininden olan Türkler, bu alfabenin yaygınlaştırılması için çalışmışlardır. Yine Leon Kahon'a göre; gerçekte Buğra Han'ın Müslümanlığı kabul etmesinden daha önce, Nan-lu ve Pe-lu Türkleri Nasturi yazısını kullanıyorlardı. Bunlardan Müslümanlığa geçen kavimler Hristiyan alfabesini ve takvimini kullanmaya devam ettiler.

Sayfa:XX

بالوارمق معناسينه كلن [قازيياراس] فعلينك تصريفى :

صيغهٔ اخباريه ـ حال :

آپ‌قازييارا ديپ ـ يالواريرم
آزه‌قازييارا دينك
ديل‌قازارات
آبيرقازاراتپير
آزر قازادادير
ديلزام قازاراسسه

صيغهٔ اخباريه ـ ماضى :

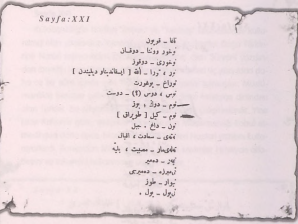
آپ‌قازييادېم ـ يالواردم
آزه قازييار دينك
ديل قازييار چه
آبير قازييادى مير
آزر قازييارديـر
ديلزام قازييارچه‌س ، قازييارتره‌س

Sayfa:XXI

خالیخ (؟) ـ خلق ، ناس ، ایل
خور ـ اوردهك
خوراخ ـ حایدود ، حرامی
خورن ـ قاراآغاج
خولقا ـ قولاق
خەر ، خیر ـ قیز
خەرنە ـ گوزەلك
خەرغ ـ قیرق
خەس ـ قیلیج
خیر ـ قوم ، رمل
خیراوئی ـ اووا
خیل ـ قیش
خیوەل ـ گولش
خیبیما ـ قایماق

∴

ساقاروونتا ـ سکسان
ساقاری ـ سکز
سوئیا ـ یالان
سوئیاجه ـ آلدادیجی
سوت ـ افترا
سوراخ ـ قوزو
سوقان ـ لباس ، گیيم
سونو ـ میزراق
سه ـ بر
سیاندالیق ـ دنیا ، عصر
سیاوس ـ صاج
سیاوزا ، سوزا ـ بورون
سیتچه ـ یدی [فینجه ـ سیستەمن]
سیتمەل ـ یمش
سیرما ـ دره
سیریم ـ یگیرمی
سیزیم ـ شیمشك

Sayfa:XXI

تاغا ـ قويون
توخور وونتا ـ دوقان
توخورى ـ دوقوز
تور ، تورا ـ أقه [ايسقانديناو ديليندن]
توراخ ـ يوغورت
توس ، دوس (؟) ـ دوست
توم ـ دوك ، بوز
توم ـ كيل [طوپراق]
تون ـ داغ ، جبل
تەنەى ـ سعادت ، اقبال
تەلەىمار ـ مصيبت ، بليّه
تيەر ـ دەمير
تىميرزە ـ دەميرجى
تيوار ـ طوز
تىيول ـ يول .

Sayfa XX

Yalvarmak anlamına gelen kaziyaras fiilinin çekimi:

Haber verme kipi- Şimdiki zaman

Ap kaziyaradip- yalvarırım.

Aza kaziyaradink –yalvarırsın

Vil kazarat –yalvarır

Abir kazaratpir -yalvarırız

Azir Kazadadir -yalvarırsınız

Vilzam kazarassa -yalvarırlar

Haber verme kipi- Geçmiş zaman:

Ap kaziyadim- yalvardım

Aza kaziyardink-yalvardın

Vil kaziyarça -yalvardı
Abir kaziyadimir- yalvardık
Azir kaziyardir -yalvardınız
Vilzan kaziyarças; kazyarteres –yalvardılar
[sayfa XXI]
Halih- halk, insan, il
Hor- ördek
Horah- haydut, harami
Horan- Kara ağaç
Holka- Kulak
harar- hir-kız
Horta-güzellik
Harih- kırk
Has- kılıç
Hir- kavim
Hiravei- ova
Hil- kış
Hivel- güneş
Hiyima- kaymak

Sakarovenna- seksen
Sakari- sekiz
Suiya- yalan
Suiyaça- aldatıcı
Süt- iftira
Sürah- kuzu
Sokman- elbise, giysi

Se-ber

Sonu- mızrak

Sayandalık- dünya, asır

Sios-saç

Siomza, Somza-burun

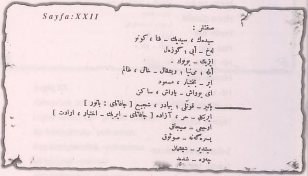
Sitçe-yedi- Fince-sistemen

Sitmel-yetmiş

Sirma- dere

Sirim- yirmi

Sizim- şişmek

Sayfa:XXII

صفتلر :

سیده‌ك ، سیدیك ـ فنا ، كوتو

له‌خ ـ آیی ، كوزه‌ل

ایزیك ـ بویوك .

آبله ، می‌نیا ، ویعقال ـ خائن ، ظالم

ایر ـ بختیار ، مسعود

ای یوواش ـ یاواش ، ساكن

باتیر ـ قوتلی ، بهادر ، شجیع [چاغاتای : باتور]

ایریكله ـ حر ، آزاده [چاغاتای ـ ایربك ـ اختیار ، ارادت]

اوجبی ـ صیجاق

یسره‌كه‌نه ـ صوثوق

میندیر ـ شیشماك

چه‌ره ـ شدید

Sayfa XXII

Sıfatlar

Sidek, sidik- fena, kötü

Leh-iyi, güzel

Ayzık- büyük

Ebleh, mineya ve yaşkal- hain, zalim

İr- bahtiyar, mutlu

Ey yuvaş- yavaş, sakin

Patir-kuvvetli, kahraman, cesur, yiğit, Çağatayca Batur

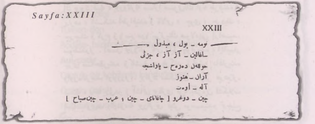
Ayrıkla- hür, özgür, Çağatayca- Ayrık, ihtiyar, iradet

Öccü- sıcak

Pesregâne- soğuk

Mindir- şişman

Çare- şiddetli

Sayfa:XXIII

XXIII

نومه ـ بول ، مبذول

ساغالین ـ آز آز ، جزئی

حوللەن دەرەح ـ یاواشجه

آران ـ هنوز

آله ـ أوەت

چین ـ دوغرو [چاغاتای ـ چین ؛ عرب ـ چین‌صباح]

Sayfa XXIII

Noma- bol

Sagalin- az az, cüzî

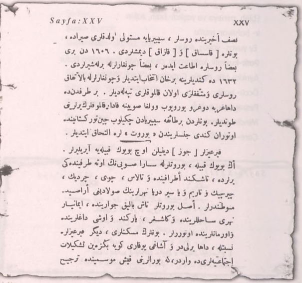
Hollan dereh- yavaşça

Aran- henüz

Ala- evet

Çin- doğru(Çağatayca-çin; batı- çin sabah)

Çare- şidetli

Sayfa: XXV XXV

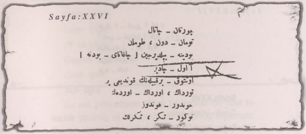
نصف آخيرنده روسلر ، سيبيريايه مستولی اولدقلری صيراده ،
بونلره [قاساق] وَ [قازاق] ديمشلردی . ١٦٠٦ دن بری
بعضاً روسلره اطاعت ايدەر ، بعضاً چونغارلرله برلەشيرلردی .
١٦٣٢ ده كنديلرينه برخان انتخاب ايتديلر وَچونغارلرله بالاتفاق
روسلری وَمتفقلرى اولان قالموقلری تپەلەديلر . بر طرفدنده
داها غربه دوغرو يورويوب وولغا صوينه قادار قالموقلرك يرلرينی
طوتديلر. بونلردن برطائفه سيبيريادن چكيلوب چين تورکستانينده
اوتوران كندی جنسلريندن « بوروت » لره التحاق ايتديلر .

قيرغيزلر [جوز] دينيلن اوچ بويوك قبيلەيه آيريليرلر .
اڭ بويوك قبيله ، بوروتلرله سارا صوينڭ اوته طرفندەكی
يرلرده ، تاشكند أطرافنده وَ تالاس ، چوى ، چرديك ،
چيرچيك وَ تاريم وَ يا سير دريا نهرلرينك صولادينی أراضيده
متوطندرلر . أصل بوروتلر تاش باليق جوارينده ، ايمانيار
نهری ساحللرينده وَكاشغر ، ياركند وَ اوشی داغلرينده
وَاورمانلرينده اوتوررلر . بونلرك مسكنلری ، ديگر قيرغيزلره
نسبتله ، داها يرلی‌در وَ آشاغی يوقاری كويه بگزه‌ين تشكيلات
اجتماعيه‌لری‌ده واردر، كه بورالرنی قيش موسمينده ترجيح

Sayfa XXV

1632 yılında kendilerine bir han seçtiler ve Çongarlarla birleşerek Rusları ve birleşikleri olan Kalmukları tepelediler. Bir taraftan da daha batıya doğru yürüyüp Volga suyuna kadar Kalmukların topraklarını tuttular. Bunların bir bölümü Sibirya'dan çekilip Çin Türkistan'ında oturan kendi cinslerinden **Burutlara** katıldılar.

Kırgızlar (Cüz) denilen üç büyük kabileye ayrılırlar. En büyük kabile, Burutlarla Sara suyunun öte tarafındaki yerlerde Taşkent etrafında ve Talas, Çuy, Çerdik, Çirçik ve Tarim ve Sir-i Derya nehirlerinin suladığı topraklarda otururlar.

Sayfa:XXVI

چورتان ـ چاتال

تومان ـ دون ، طوملن

بودینه ـ بیلدیرجین [چاغاتای ـ بودنه]

[اول ـ چادیر

اوتوق ـ برقبیله‌نك قونديغى يـر

توردك ، اوردك ـ اوردك

حوندور ـ قوندوز

توکور ـ تکر ، تکرلك

Sayfa XXVI

Çortan- çatal

Tuman-don

Bodine- bıldırcın(Çağatayca-Budana)

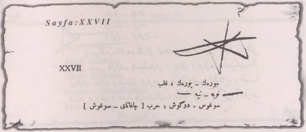
Aul-çadır

Otatuk- bir kabilenin konduğu yer

Ördak- ördek

Hunduz- kunduz

Tökör- teker, tekerler

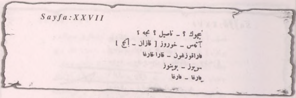
Sayfa:XXVII

XXVII

جورك ـ يورك ، قلب

نوبه ـ تپه

سوغوس . دوكوش ، حرب [چاغاتای ـ سوغوش]

Sayfa:XXVII

جوك ؟ - ناصيل ؟ نجه ؟
آتەس - خوروز [قازان - آتچ]
قاراقوزغون - قارا قارغا
مويوز - بوينوز
قارغا - قارغا

Sayfa XXVII

Cürek- yürek, kalp

Topa- tepe

Sogos- döğüş, harp (Çağatayca- Sogoş)

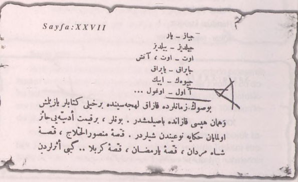
Niçün? –nasıl, nice?

Atas- horoz (Kazan- Ataç)

Karakuzgun- kara karga

Moyoz- boynuz

Karga- karga

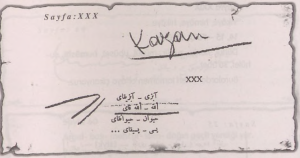
Sayfa:XXVII

جياز - ياز
جيلديز - يلديز
اوت - اوت ، آتش
جاپراق - ياپراق
جيوەك - ايك
آ اول - اوغول ...

بوصوك زمانلرده قازاق لهجەسينده برخيلى كتابلر يازيلمش وهمان هپسى قازانده باصيلمشدر . بونلر ، برقيمت أدبيەيى حائز اولمايان حكايه نوعيندن شيلردر . قصۀ منصورالحلاج ، قصۀ شاه مردان ، قصۀ يارمضان ، قصۀ كربلا .. گبى أثرلردر

Sayfa XXVII
Cıldız- Yıldız
Ot- ot, ateş
Caprak- yaprak
Civek- ipek
Aul- oğul

Bu son zamanlarda Kazak lehçesinde bir hayli **kitaplar** yazılmış ve hemen hepsi Kazan'da basılmıştır. Bunlar, edebî değeri olmayan öykü türünden şeylerdir.

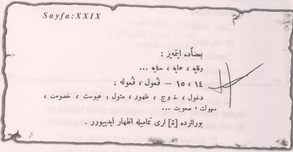

Sayfa: XXX

Kazan

XXX

آبزى - آبزيقاى
الله - الله قاى
حيوان - حيوانقاى
پسى - پسيقاى ...

Sayfa XXX
Abzi- Abzikay
Allah- Allahkay
Hayvan- Hayvankay
Pesi- Pesikay

Sayfa:XXIX

بعضاده ایتمه‌یز :

وقایه ، حمایه ، حکایه ...

۱۴ ، ۱۵ — فعول ، فعوله :

دخول ، خروج ، ظهور ، مثول ، عبوست ، خصومت ، سهولت ، صعوبت ...

بورالرده [ة] لری تماميله اظهار ايديیورز .

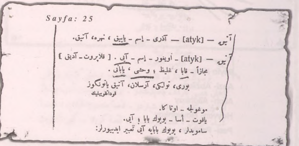
Sayfa XXIX

Vikâye, himâye, hikâye...

14, 15 – Fü'ûl, Fü'ûle:

Dühûl, hurûc, zuhûr, müsûl, ubûset, humûset, suhûlet, su'ûbet...

Buralarda "t" leri tamamen ortaya çıkarıyoruz.

Sayfa: 25

آتیق — [atyk] — آذری - اسم - یابیق ، نهره ، آتیق.

آتیق — [atyk] - اویغور - اسم - آیی . [قلاپروت - آدیق]

مجازاً - قابا ، غلیظ ، وحشی ، یابانی .

بوری ، تولکی ، آرسلان ، آتیق یاتونکوز

قوداتقوبیلیك

موغولجه - اوتا کا.

یاقوت - أسا - بویوك بابا ؛ آیی.

ساموپدلر ، بویوك بابایه آیی تعبیر ایدیيورلر:

Sayfa 25

Atık- Azerîce- isim- yayık, nehre, nehre atık.

Atık- Uygurca- isim- ayı

Mecâzen- kaba, nezaket dışı, vahşi, yabanî

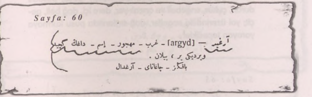
Börü, tolga, arslan, atık yatangöz

Kutadgubilig

Moğolca- Otoka

Yakut- asa, büyük baba, ayı

Samuyedler, büyükbabaya ayı ismini veriyorlar

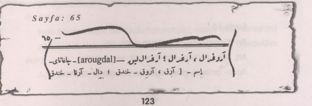
Sayfa: 60

آرغيد — [argyd] ـ غرب ـ مهجور ـ إسم ـ داغك گچيد
ويرديکی ير ، بيلان .
باقکز ـ چاغاتای ـ آرغدال

Sayfa 60

Argıd- batı- mehcûr- isim- dağın geçit verdiği yer.

Bakınız- Çağatayca- argıdal

Sayfa: 65

٦٥ —

آروغدال ، آرغدال ؛ آرغداليه —[arougdal] ـ چاغاتای ـ
إسم ـ [آرق ، آروق ـ خندق ؛ دال ـ آرقا ـ خندق

Sayfa: 65

آرقاسینده] - پوصو، کمین، سین، أنگبه‌لی وَعارضه‌لی یر، دره ایچی، داغ بلی، گچید، یول اوزرینده‌کی مانعه‌لر، داغ صیرتلرنده پوصو قورمایه یارایان تپه‌جکلر.

زلفی نینك هر چینی‌دا یوز فتنه‌دور درد أهلی‌غه
آرغدال ایچره قراقچی ایلاگان یانکلیغ کمین
نوایی - غرائب الصغر

Sayfa 65

Arogdal, argdal, argdallık- Çağatayca- isim- (ark, aruk, hendek; dal- arka- hendek arakasında) – pusu, pusuda duran, çukur, engebeli ve arızalı yer, dere içi, dağ beli, geçit; yol üzerindeki engeller, dağ sırtlarında pusu kurmaya yarayan tepecikler.

Sayfa: 65

آری — [ary] - قازان - اسم - بال یاپان سینك، آری.

آری، آریق — [ary-k] - آذری - صفت - آری، آریق، تمیز، پاك.

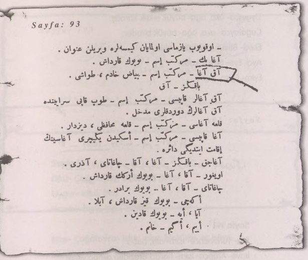
آب آری - متتابعاتدن - ترتمیز.

Sayfa 65

Arı- Kazan- isim- bal yapan sinek, arı.

Arı, arık- Azerice- sıfat- arı, arık, temiz, pak.

Aparı- art arda gelen kelimelerden biridir- tertemiz

Sayfa: 93

- اوقويوب يازماسى اولمايان كيمسه‌لره ويريلن عنوان .
آغابك - مركّب إسم - بويوك قارداش .
آق آغا - مركّب إسم - بياض خادم ، طواشى .
باقكز - آق
آق آغالر قاپيسى - مركّب إسم - طوپ قاپى سراينده
آق آغالرك دوردقلرى مدخل .
قلعه آغاسى - مركّب إسم - قلعه محافظى ، ديزدار .
آغا قاپيسى - مركّب إسم - أسكيدن يكيچرى آغاسينك
إقامت ايتديكى دائره .
آغاجق - باقكز - آغا ، آقا - چاغاتاى ، آذرى .
اويغور - آقا ، آغا - بويوك أركك قارداش .
چاغاتاى - آقا ، آغا - بويوك برادر .
أكه‌چى - بويوك قيز قارداش ، آبلا .
آيا ، أيه - بويوك قادين .
أيم ، أگيم - خانم .

Sayfa 93

Ağabey- bileşik isim- büyük kardeş.

Ak ağa- bileşik isim- beyaz hizmetli, hadım ağası, harem ağası

Bakınız- ak

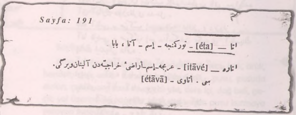
Ak ağalar kapısı- bileşik isim- Topkapı sarayında Ak ağaların durdukları giriş.

Kale ağası- bileşik isim- kale koruyucusu, dizdar (kale komutanı)

Ağa kapısı- bileşik isim- eskiden yeniçeri ağasının oturdukları daire.

Ağacık – bakınız- ağa- aka- Çağatayca, Azerîce.

Uygurca- aka, ağa- büyük erkek kardeş.
Çağatayca- aka, ağa- büyük birader.
Ekeçi- Büyük kızkardeş, abla
Aya- Eye- Büyük kadın
Eyim- Eğim- Baba

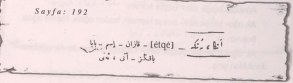

Sayfa: 191

اتا — [éta] - تورکمنجه - اسم - آتا ، بابا .

اتاوه — [itāvé] - عربجه-اسم-أراضی خراجیه‌دن آلینان ویرگی.
جمعی . أتاوی - [étāvā]

Sayfa 191

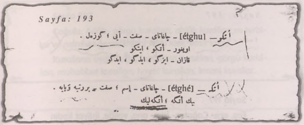
Eta- Türkmence- isim- ata, baba
İtave- Arapça- isim- haraci araziden alınan vergi.
Çoğulu: Etâvâ.

Sayfa: 192

أتكا ، اتكه — [étqé] - قازان - اسم - بابا
باقگز - آتی ، اتی

Sayfa 192

Etk, etke- Kazan- isim- baba
Bakınız- eti, eti

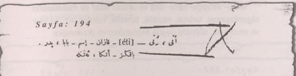

Sayfa: 193

أتكو — [étghu] ـ چاغاتاى ـ صفت ـ آيى ، گوزەل .
اويغور ـ أتكو ، ايتكو
قازان ـ ايزگو ، ايذگو ، ايدگو

أتكە — [étghé] ـ چاغاتاى ـ إسم ، صفت ـ بر رتبە وپايە .
بيك أتكە ، أتكەليك

Sayfa 193
Etkü- Çağatayca- sıfat- iyi, güzel
Uygur- etkü, itkü
Kazan- İzgü, izgü, idgü

Etke- Çağatayca- isim; sıfat: bir rütbe ve pâye.
Bik etke- etkelik

Sayfa: 194

أتى ، ەتى — [éti] ـ قازان ـ إسم ـ بابا ، پدر .
باقگز ـ أتكا ، ئەتكە

Sayfa 194
Eti- Kazan- isim- baba, peder
Bakınız- etka, etke

Sayfa: 197

أجا ، أجه — [édja ، édjé] - چاغاتای - إسم - آنا ، والده ، اختيار قادين .

Sayfa 197

Eca, ece- Çağatay- isim- ana, valide, ihtiyar kadın

Sayfa: 206

أدب — [édéb] - عربجه - إسم - ملكات وَ أوصاف عقليه وَ أخلاقيه‌نك كمالى ؛ تربيه ، نزاكت ؛ عفت ، ناموس ، عرض؛ أيى طور وَمعامله؛ ألأدب عبارة عن معرفة‌مايحترزبه عن جميع أنواع‌الخطا [تعريفات] ؛ سنته موافق اولان أفعال وحركات .

Sayfa 206

Edep- Arapça- iaim- aklî ve ahlâkî vasıf ve melekelerin olgunlaşması, terbiye, naziklik, temizlik, namus, ırz, iyi tavır ve muamele, sünnete uygun olan eylem ve davranışlar.

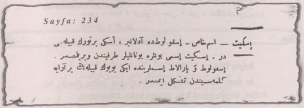
Sayfa: 207

جمى : آداب - اصول وَقواعد معاشرت ، دساتير أخلاقيه وَمقتضيات تربيه وَنزاكت ؛ طرز ، توره ، اصول،قاعده . موافق آداب ؛ منافى آداب ؛ آداب معاشرت ؛ آداب محبت ؛ آداب حيات ؛ آداب السيت ...

Sayfa 207

Çoğulu: Adâb- görgü kuralları, ahlâk kuralları ve terbiye ve nezaket gereklilikleri, tarz, töre, usûl, kural.

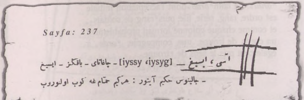
Kuralların uygunluğu, kuralların yararları, görgü kuralları, muhabbet kuralları, hayat kuralları, insanî kurallar.

Sayfa: 234

اسکیت — اسم خاص - اسقولوطده آدلانیر ، اسکی بر تورک قبیله‌سی
در . اسکیت اسمی بونلره یونانلیلر طرفیندن ویریلمشدر .
اسقولوط و پارالاط اسملرینده ایکی بویوک قبیله‌نك بر آرایه
کلمه‌سیندن تشکل ایتمشدر .

Sayfa 234

İskit- özel isim- İskulut olarak da isimledirilir. Eski bir Türk topluluğudur. İskit ismi bunlara Yunanlılar tarafında verilmiştir. İskulut ve Paralat adlarında iki büyük kabilenin bir araya gelmesinden oluşmuştur.

Sayfa: 237

آسی ، ایسیغ — [iyssy ،iysyg] - چاغاتای - باقگز - ایسیغ
- جالینوس حکیم آیتور : هرکیم حمامغه کوب اولنوروب

Sayfa 237

Issı, ısıg- Çağatayca- bakınız- ısıg

Sayfa: 246

إص ، إس ، إيص — [iyṣṣ , iyss] - عرب-اسم-مهجور - سس ، صدا ؛ دويغو ، حس ؛ خبر ؛ شنلك،معموريت ، آبادانلق ، عمران .

Sayfa 246

İs- batı- isim- kullanılmaz olmuş- ses, seda, duygu, his, haber, şenlik, bayındırlık, şenlendirme, medeniyet.

Sayfa: 362

اوردو — [ordou] - چاغاتای - اسم - عسكرك قونديغى ير ، لشكرگاه ، اوردو .

Prototype du français "*horde*" et du russe "*orda*". Le latin "*ordo*" dont l'acceptation initiale est ordre, rang, série, file; puis "rang de soldats"; et comme chaque colonne formait probablement un corps de troupe, une compagnie, "*ordo*" à également pris le sens de "troupe".

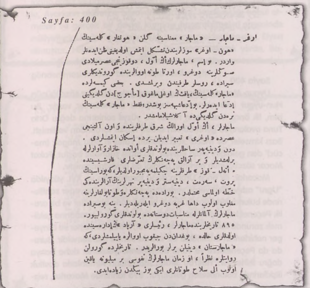
بدروس‌افندی کراسته‌جیان

Sayfa 362

Ordu- Çağatayca- isim- askerin konduğu yer, ordugâh, ordu.

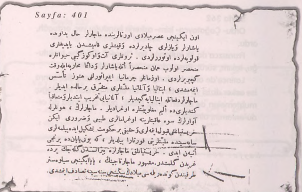
Fransızca'da ilk kullanılış tipi "horde" (Göçebe topluluğu, takım, sürü), Rusça'da ise "orda" şeklindedir.

Latince'de ordo başlangıçta ordre: Sıra, seri, dizi; sonra ise asker dizisi ve her biri art arda dizilmiş insan topluluğu; muhtemelen de askerî birlik, bölük, aynı zamanda da ordu anlamını almıştır.

Sayfa: 400

اوغر ـ ماجار — « ماجار » معناسینه گلن « هونلغار » کلمه‌سینك
«هون ـ اوغر» سوزلریندن تشکل ایتمش اولدیغینی ظن ایده‌نلر
واردر . بو اسم ، ماجارلرك اك اول ، دوقوزنجی عصر میلادی
صوکلرینه دوغرو ، اورتا طونه اوواریده گوروندیکلری
سیراده ، روسلر طرفیندن ویرلشدی . بعضی کیمسه‌لرده
«ماجار» کلمه‌سینك ، یافثك اوغلی ماغوق [مأجوج] دن گلدیکینی
ادعا ایده‌رلر . بو ادعا شبهه‌سز بوشدر ، فقط « ماجار » کلمه‌سینك
نره‌دن گلدیکی‌ده آکلاشیلاماشدر .
ماجارلر ، اك اول اورالك شرق طرفلرنده و اون آلتینجی
عصرده « اوغری » تعبیر ایدیلن یرده اسکان ایتمشلردی .
دون و دینیه‌پر ساحللرینده بولوندقلری اوانده خازار و آوارلرله
برلشدیلر و بر آرالق په‌چه‌نکلرك تعرضلری قارشیسینده
« اتل ـ قوز » طرفلرینه چکیلمه‌یه مجبور اولدیلر ، که بوراسینك
پروت ، سه‌ره‌ت ، دینیه‌ستر و دینیه‌پر نهرلرینك آرالرینده‌کی
خطه اولماسی محتملدر . بورادده په‌چه‌نکلره و طونا بولغارلرینه
مغلوب اولوب داها غربه دوغرو ایله‌ریله‌دیلر . ینه بوصیراده
ماجارلرك آلمانلرله مناسبات دوستانه‌ده بولوندقلری گورولیور .
۸۹۵ تاریخلرینده ماجارلر ، رئیسلری « آرپاد » ك ادارەسینده
اولدقلری حالده ، بوغداندن جیقوب اووالره یاییلمشلردی ، که
« ماجارستان » دینیلن یرلر بورالریدر . تاریخلرده گورولن
روایتلره نظراً ، او زمان ماجارلرك نفوسی بر میلیونه یاقین
اولوب الی سلاح طوتانلری ایکی یوز بیکدن زیاده ایدی .

Sayfa: 401

اون ایکینجی عصر میلادی اورتالرینده ماجارلر حال بداوتده
یاشارلر و یازلری چادرلرده و قیشلری قامیشدن یاپیلقلری
قولوبه‌لرده اوتورورلردی . ثروتلری آت و اوکوز کبی حیوانلره
منحصر اولوب حمان منحصراً آتله یاشارلر و دائما محاربه ایله وقت
کچیریرلردی . اوزمانلر جرمانیا ایمپراتورلغی هنوز تأسس
ایتمه مشدی ؛ ایتالیا و آلمانیا ملتلری متفرق برحالده ایدیلر .
ماجارلر دفعاتله ایتالیایه کچدیلر ؛ آلمانیایی تخریب ایتدیلر و متعاقباً
کندیلری ده آلیم مغلوبیتلره اوغرادیلر . ماجارلرک ، هونلرله
آوارلرک سوء عاقبتلرینه اوغرامالری طبیعی و ضروری ایکن
خریستیانلغی قبول ایتمه‌لری و حقیقی برحکومت تشکیل ایده‌بیلمه‌لری
سایه‌سینده ملیتلرینی قورتارا بیلدیلر ، که بونی یاپانده برنجی
آتیه‌ن ایدی . خریستیانلق ماجارلره بیزانسدن کله‌جک یرده
غربدن کلمشدر. مشهور ماجار تاجینک ، پاپا ایکینجی سیلوه‌ستر
طرفندن کونده‌ریله‌سی میلادک بیکنجی سنه‌سینه تصادف ایتمشدی.

Sayfa 400

Uygur- Macar- "Macar" anlamına gelen Hungar sözcüğünün Hun-uygur kelimelerinden oluştuğunu zannedenler vardır. Bu isim, ilk önce Macarların milâdî IX. yüzyıl sonlarına doğru Orta Tuna ovalarında göründükleri sırada Ruslar tarafından verilmişti. Bazı kimseler de Macar sözcüğünün Yafes'in oğlu Magok (mecüc)' dan geldiğini iddia ederler. Bu iddia şüphesiz boştur. Fakat Macar sözcüğünün nereden geldiği de anlaşılamamıştır.

Macarlar, ilk önce Ural'ın doğu taraflarında ve XVI. yüzyılda "Ugru" adı verilen yerde yerleşmişlerdi. Don ve Dinyeper sahillerinde bulundukları sırada Hazar ve Avarlarla birleştiler ve bir aralık Peçeneklerin saldırıları karşısında "Atal-koz" taraflarına çekilmek zorunda kaldılar ki burasının Prut, Seret, Dinyester ve Dinyeper nehirlerinin arasındaki bir sınırda olması muhtemeldir. Burada da Peçeneklere ve Tuna Bulgarlarına yenilerek daha batıya doğru ilerlediler. Yine bu sırada Macarların Almanlarla dostluk ilişkilerinde bulundukları görülüyor. 895 tarihinde Macarlar, reis-

leri Arpat'ın yönetiminde Boğdan'dan çıkıp ovalara yayılmışlardı ki; Macaristan denilen yerler buralarıdır. Tarihlerde görülen söylentilere göre, o zaman Macarların nüfusu bir milyona yakın olup, eli silâh tutanları iki yüz binden fazla idi. [saya 401] Milâdî XII. yüzyıl ortalarında Macarlar göçebe olarak yaşarlar ve yazları çadırlarda, kışları kamıştan yaptıkları kulübelerde otururlardı. Servetleri at ve öküz gibi hayvanlarla sınırlı olup, yalnız etle yaşarlar ve zamanlarını sürekli olarak savaşarak geçirirlerdi. O zamanlar Alman İmparatorluğu henüz kurulmamıştı. İtalya ve Almanya ulusları ayrı ayrı durumdaydılar. Macarlar defalarca İtalya'ya geçtiler, Almanya'yı tahrip ettiler ve ardından kendileri de kötü yenilgiler aldılar. **Hunlarla, Avarların akibetine uğrayan Macarlar, Hristiyanlığı kabul etmeleri ve gerçek bir devlet kurmayı başarabilmeleri sayesinde milliyetlerini kurtarabilmişlerdir ki; bunu gerçekleştiren de I. Etyen olmuştur. Hristiyanlık Macarlara Bizanstan gelecek yerde, Batı'dan gelmiştir. Ünlü Macar tacının Papa II. Silvester tarafından gönderilmesi milâdın birinci yılına rastlamıştır.**

Sayfa: 401

کوچه‌یه مجبوریت گوردیلر . تاریخ بونلرك بوصیراده، لندیری
گیبی أسکی قوتلرینی غائب ایده‌ن إسکیت ، سارمات ، هون،
آوار ، وَبولغار تورکلریله قاریشدیقلرینی بزه بیلدیرر. [تاریخ
قوم تورکی] أبوالفدا وَأبوعبیدالبکری وَقزوینی گیبی ذواتك
کتابلرینده «برجان» آکیلان بونلردر . أبواسحق الاصطخری ده
بونلردن بحث ایده‌ر . بوگون مستقل برحکومت حالینده یاشایان
غرب ماجارلری طبیعتلری وَعادتلری جهتیندن آتالری اولان
تورکلره پك یاقین اولدقلری گیبی دیللری جهتیندن ده آتالرینه
یعنی فینلره یاقلاشمشلردر . [تاریخ قوم تورکی] مجارجه‌ده تورکجه‌دن
زیاده فین سوزلری واردر .

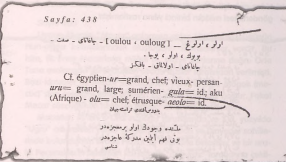
اوغر — [ougour] - قازان - اوغر ، اوغور .
باقکز - غرب

Sayfa 401

Tarih bunların bu sırada kendileri gibi eski kuvvetlerini kaybeden İskit, Sarmat, Hun, Avar ve Bulgar Türkleriyle karıştıklarını bize bildirir. (Türk Kavminin Tarihi) Ebü'l fidâ, Ebu Abdülbekri ve Kazvinî gibi tarihçilerin eserlerinde "Bercan" olarak anılanlar bunlardır. **Ebu İshak el- İstihrî de bunlardan söz eder. Bugün bağımsız bir devlet olarak yaşayan Batı Macarları mizaç ve gelenekleri açısından, ataları olan Türklere çok yakın oldukları gibi, dilleri bakımından da analarına, yani Finlilere çok yakındırlar. (Türk Kavminin Tarihi) Macarca'da Türkçe'den daha çok Fince sözcükler vardır.**

Ugur- **Kazan- Ugur- Ugur**

Bakınız- batı

Sayfa: 438

اولو ، اولوغ — [oulou ، oulough] - جاغاتاى - صفت -
بویوك ، اولو ، یوجا .
جاغاتاى - اولالاق - باقكز

Cf. égyptien-*ur*=grand, chef; vieux- persan-*uru*= grand, large; sumérien- *gula*= id.; aku (Afrique) - *olu*= chef; étrusque- *aeolo*= id.

بدووس افندى كراسته جيان

ملتده وجودك اولو برمعجزه در
بونى فهم أيلين مدركهٔ عاجزه در
شناسى

Sayfa 438

Ulu, Uluğ- Çağatayca- sıfat- Büyük, ulu, yüce

Çağatayca- ulalmak

Eski Mısır dilinde: Büyük, şef; eski İran dilinde: Büyük, ge-

niş; Sümerce'de: Büyük; Afrika'da Aku dilinde **ulu:** Şef; Etrüsk dilinde **ulu:** Büyük

Bedros Efendi Kerestecİyan
Ulusta var oluş büyük mucizedir.
Bunu anlamayan idrakten yoksun bir zavallıdır.
Şinasi

Sayfa: 440

اولومق — [ouloumak] ـ غرب ـ لازم ـ كوپك ، اوزون اوزون اورومك .
اولوشمق ـ مشاركت ـ كوپكلر هپ بردن اولومق .

ويرميه سوزلرينه كمسه جواب
اولوشه هر برى مانند كلاب
يحيى

Sayfa 440

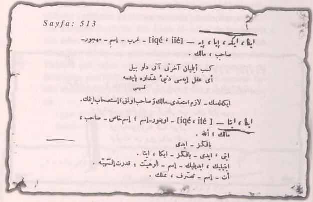
Ulumak- Batı- geçissiz fiil- köpeğin uzun uzun havlaması
Uluşmak- Köpeklerin hep birden uluması
Kimse sözlerine yanıt vermesin
Her biri köpekler gibi ulusun
Yahya

Sayfa: 512

ايغا — [iga] ـ قيرغيز ـ اسم ـ بويوك قارداش ، آغا .

Sayfa 512

İga- Kırgızca- isim- büyük kardeş, ağabey

Sayfa: 513

ایكا ، ایكه ، ایا ، ایه — [iqé ، iié] - غرب - اسم - مهجور-
صاحب ، مالك .

كسب ايليان آخرتى آنى دلو بيل
أى عقل ايه‌سى دنيى غداره ياپشمه
نسيمى

ایكه‌لمك - لازم ؛ متعدى - مالك وصاحب اولمق ؛ استصحاب ايتمك .

ایكا ، ایتا — [iqé ، ité] - اویغور-اسم ؛ اسم خاص - صاحب ،
مالك ؛ الله .

باقكز - ایدی

ايتى ، ايدى - باقكز - ايكا ، ايتا .
ایتیلیك ، ایدیلیك - اسم - الوهيت ، قدرت الٰهيه .
أت - اسم - تصرف ، تملك .

Sayfa 513

İka, ike, iya, iye- batı- isim- kullanılmaz olmuştur- sahip, malik

Ahireti kazanmayan onu dolu bilsin

Ey akıl sahibi merhametsizlik dinine yapışma

Nesimî

İkelemek- geçişsiz fiil- malik ve sahip olmak; yanına almak; yanına almak

İke, ite- Uygurca isim- özel isim- sahip, malik, Allah, bakınız: İdi.

İti, idi- bakınız- ike, ite

İtilik, idilik- isim- ululuk, Tanrısal güç

Et- isim- tasarruf, mülk edinme.

Sayfa: 514

ایكه، ایا، ایا، ایه___ [iqé ، iïé] جاغاتای - اسم-صاحب، مالك
باقكز - ایا
شونینك ایكاسی كیمدور؟ - بونك صاحبی كیمدر ؟
ایكاسی چیقمادی - صاحبی چیقمادی .

ایكه ___ [iqé] - قازان - اسم - صاحب ، مالك .
باقكز - ایا

Sayfa 514

İke, iya, iya, iye- İsim- sahip, malik

Bakınız- iya

Şunun ikesi kimdir? Bunun sahibi kimdir?

İkesi çıkmadı- sahibi çıkmadı.

Örnekler:

İke- Kazanca- isim- sahip, malik

Bakınız- iye

Sayfa: 525

Cf. gaélique — *fuil* = tribu, famille, peuple. grec — φυλή = çlan, tribu; de là φυλάρχης correspondant exactement au turc ایل‌باشی. sumérien— *iḷlat* = troupe; grec— ἴλη, εἴλη = foule, troupe;

Sayfa: 525

santali (Inde Centrale) – *khili* = une génération d'hommes; arabe – جيل = tribu; berbère (Ghat) *alis* = homme; arabe – آل = famille, race; grec – ἀλιάζω = se grouper; Ἑλλὰς et Ἑλλαδα (qui se rapprochent de ايلات); puis, Ἡλότες, dont l'étymologie est encore à trouver, et qui semble désigner les autochtones ايلات.

بدروس آفندی کراستەجیان

Sayfa 525

Gaelique- kabile, aile, toplum. Yunanca kabile, aşiret, boy, Türklerde il başı anlamına gelir. Sümerce'de İllat: Sürü, askerî birlik, takım, ordu; Yunanca'da: Kalabalık, topluluk, askerî birlik; Santali(Orta Hindistan)- kili: İnsan kuşağı; Arapça'da **aile soy;** ilatla yakın. Sözcüğün kökü yerlileri niteliyor görünmektedir.

Bedros Efendi Kerestecіyan

Sayfa: 547

Cf. latin - *ango* = vexer, tourmenter, incommoder; allemand - *engen* = id.

A remarquer la relation existant, d'une part,

Sayfa 547

Latince ango: Kırmak, ezmek, incitmek, acı çektirmek, üzmek, sıkıntı vermek; rahatsız etmek. Almanca'sı ise engen'dir.

Sayfa: 622

—— باغارد ـ آرزوایتدیرمك ؛ تحریك وتهییج ایتمك

—— باغالاق ـ هوسكار ، حریص ، آرزوكش

غرب ـ بكنمك ؛ بكندیرمك

آلتای ـ پاقاتی ـ هوس ایتمك .

—— پاقاتیللو ـ جاذب ، جاذبه‌لی [هوس وآرزو اویاندیریجی .]

باله ، باك ـ [bak ، béq] ـ اویغور ـ اسم ـ باغ ؛ ایپ

باقكز ـ باكلامك

Sayfa 622

Bagard- arzu ettirmek, tahrik ve heyecan vermek

Bagalak- aşırı istekli, arzulu, hevesli

Batı- beğenmek; beğendirmek

Altay- Pakatiti- heves etmek

Pakatillü- cazip, cazibeli (heves ve arzu uyandırıcı)

Bak, bek- Uygurca- isim-bağ, ip

Bakınız- bağlamak

«بوكيلكن ايچره‌كه بوقتور بڭا كليسه‌يابان
عب سعادت ايرور بيضا بخيليك بيله آت.»
نوايى

تورك لغتى

تورك ديللرينڭ اشتقاقى وادبى لغتلرى

اويغور ، چاغاتاى ، قازان ، آذرى و غرب توركجه‌لريله قوريال ، ياقوت ، آلتاى ، چوواش و قيرغيز لهجه‌لرينڭ لغتلرينى و غرب توركجه‌سنده قوللانيلان عرب و عجم كلمه‌لرينى شواهدى وامثاليله حاوى .

«يا ناظراً فى كتابى جدّ مجتهداً
الى المسائل بأنّ الخير مأمول
و ان لحظت قصوراً أبد معذرة
فالعذر عندكرام الناس مقبول.»

مؤلفى :
حسين كاظم قدرى

برنجى جلد

148

استانبول — دولت مطبعه‌سى

TÜRK LÜGATI

Türk Dillerinin Etimolojik ve Edebî Sözlükleri

Uygur, Çağatay, Kazan, Azeri ve Batı Türkçeleriyle Koybal, Yakut, Altay, Çuvaş ve Kırgız lehçelerinin sözlüklerini, kanıtları ve örneklerini kapsar.

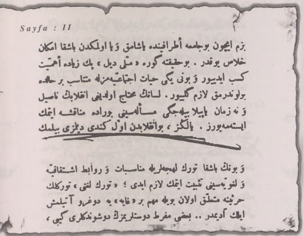
Yazarı
Hüseyin Kâzım Kadri

Birinci Cilt

Maarif Bakanlığı
Devlet Matbaası
İstanbul 1927

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 148
Yazar	: Hüseyin Kâzım Kadri
Cild	: Kaverengi
Ebadı	:
	En : 24 cm.
	Boy : 30 cm.
Sayfa Adedi	: XCIX + 855 + 4

Sayfa : II

بزم ایچون بوجامعه أطرافینده یاشامق وَیا اولمکدن باشقا امکان
خلاص یوقدر . بوحقیقته کوره « ملی دیل » پك زیاده أهمیت
کسب ایدییور وَ بونی یکی حیات اجتماعیه‌مزله متناسب بر حالده
بولوندرمق لازم کلییور . لسانك محتاج اولدیغی انقلابك ناصیل
وَ نه زمان یاپیلا بیله‌جکی مسأله‌سینی بوراده مناقشه ایتمك
ایستمه‌یورز . یالکز ، بوانقلابدن اول کندی دیلمزی بیلمك

وَ بونك باشقا تورك لهجه‌لریله مناسبات وَ روابط اشتقاقیه
وَ لغویه‌سینی تثبیت ایتمك لازم ایدی ؛ « تورك لغتی » تورکلك
حرثینه متعلّق اولان بویله مهم بر « غایه » یه دوغرو آتیلمش
ایلك آدیمدر .. بعضی مفرط دوستلریمزك دوشوندکلری کبی ،

Sayfa II

Bizim için bu camia etrafında yaşamak veya ölmekten başka kurtuluş olanağı yoktur. Bu gerçeğe göre "Ulusal Dil" çok fazla önem kazanıyor ve bunu yeni toplumsal hayatımızla paralel bir biçimde değerlendirmek gerekir. Dilin ihtiyaç duyduğu devrimlerin nasıl ve ne zaman yapılabileceği meselesini burada tartışmak istemiyoruz. **Yalız bu devrimden önce kendi dilimizi bilmek,** bunun başka Türk lehçeleriyle ilişkilerini ve sözlük ve etimolojik bağlarını saptamak gerekirdi. "Türk Lügatı", Türklük kültürüne ilişkin olarak böyle önemli bir amaca doğru atılmış ilk adımdır.

Sayfa : II

بیانیله‌ده مؤید کوره‌بیلیرز. «خیر»ك ، ملت ایچون بر منفعت
اجتماعیه وجوده کتیرمن ایشلردن باشقا بر یرده آرانیلاماملجغینی
سویلمه‌یه لزوم یوقدر. غرب تورکجه‌سینك ، برچوق سیلردن
دولایی ، عصرلردن بری قازانمش اولدیغی سلطه‌نك تأثیرلری ،
تورك دنیاسینك آزچوق ملی برحرثه مالك اولان یرلرنده داها

Sayfa : III

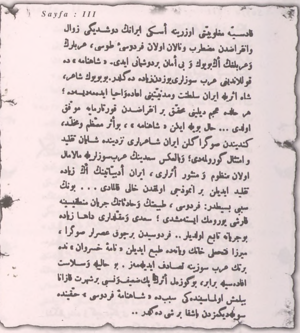
بیوك برشدتله محسوسدر؛ وقازان وآذری دیللرینك کچیرمکده
اولدقلری انقلابلرده بو لهجه‌یه دوغرو کوندن کونه آرتان بر تمایلك
آثاری مشهوددر . سیاسی أملری وبونلردن دوغان احتراس
بحرانلرینی زمانك دائمی الجریان اولان انقلابلرینه بیراقدیقدن
صوکرا ، علم نقطهٔ نظرندن تدوین ایدیله‌جك بر غایه آنجاق
« وحدت لسان » اولابیلیر. أساساً موجود اولان بو یله بر وحدتك
لسانه وأدبیات لسانیه‌یه وحرث ملی‌یه انحصار ایدوب ایتمه‌یه‌جکی
بزم شیمدیدن قطعیتله حکم ورمه‌یه‌جکمز بر « استقبال »
مسأله‌سیدر . بز ، یالکز ملیت حسلرینك تبلور ایده‌بیلدیکی یرلرده
غرب تورکجه‌سینه دوغرو بر تمایلك موجود اولدیغنی سویلمکله
اکتفا ایتمك ایسترز . بوکا سائق اولان شیءده ، بو لهجه‌نك
دیکرلرندن داها زیاده تکامل ایده‌بیلمش وعصر حاضرك احساس
ایتدیکی فکرلری افاده‌یه داها قابلیتلی بر شکل آلا بیلمش
اولماسیدر .

بز ، عصرلردن بری أدبیاتدن ، مباحث فنیه‌دن باشقا
لسان عوامده حاکم وداها دوغروسی لسانك مالی اولان عرب
وعجم سوزلرینی دیلمزدن بوتون بوتون چیقاروب آتمق صورتیله
غرب تورکجه‌سینك « اصلاح » ایدیله‌بیله‌جکنه قانع و طرفدار
دکلز . عرب و عجم سوزلرندن تجرید ایدیلن تورك دیل ،

Sayfa : III

ابتدائی برلسان حالینه کلیر، که مفرطانه آملرله دیلزه بوشکلی
ورمکده هیچ بر منفعت اولاماز . بالخصوص ، عربجه‌دن
تورکجه‌یه کچن سوزلرک معنالریله اولسانده‌کی استعماللری
وَ مدلوللری آراسینده پك بویوك فرقلر اولدیغنی کیمسه انکار
ایده‌مز . ینه بو مقصدله وَ صرف تلفظله مستند اشتقاقلرله
ألفاظ موهومه وجود ورمك وَبوبوزدن قواعد لسانیه‌یی آلت
اوست ایتمك تجویز ایدیلیر خرابتلردن ده‌کلدر. فقط ، برچوق
الفاظ مهجوره‌یی احیا ایله قوللانمق وَ بونك ایچون دیکر تورك
لهجه‌لریندن اقتباساتده بولونمق دائما ممکندر . أك دوغروسی
یابانجی دیللردن آلینان سوزلری کندی دیلمزك قواعد صرفیه‌سینه
وَ سلیقهٔ لسانیه‌مزه کوره قوللانمق ، احتیاج اولمایان سوزلری
برطرفه آتمق، قواعد معینه‌یه اتباعاً ، عصرلردن بری مهجور
بر حالده قالان املا حرفلرنی اهمال ایتمه‌مك . . کبی معقول
تدبیرلر واردر . بوتون تورك دیللرینده قوللانیلان وَ اسملردن
صفتلر وَ بونلردن اسملر وجوده کتیرمن أداتلری، ممکن اولدیغی
درجه‌ده توسیع ولشمیل وَسماعیلکدن چیقاروب قیاسی برطرزه
ارجاع ایتمك صورتیله لسانی کنیشله‌تمك دائما ممکندر .
ردّ و انکاری قابل اولمایان حقیقت شودر ، که لسانلرك

تشکللرینده وَ کچیردیکلری انقلابلرده، افادهٔ أفکار وحسیاتده
وَ شیوه وَ سلیقهٔ لسانیه‌ده حاکم ومؤثر اولان قوتلر وَ بونلردن
ایلری کلن جریانلر أشخاصك اراده‌لریندن زیاده زمانك
الجاآتینده کورولهبیلیر . اتفاق بر طرزده بر لسانك تأسس
ایده‌بیلدیکنه بوتون دنیا یوزنده تك برمثال کوستریله‌بیلیرمی؟

Sayfa : III

قادسیه مغلوبیتی اوزرینه اسکی ایرانك دوشدیکی زوال
وانقراضدن مضطرب ونالان اولان فردوسی طوسی، عربلرك
وعربلغك اك بيوك و بی امان بردشمنی ایدی. « شاهنامه » ده
قوللاندیغی عرب سوزلری یوزده نزاده ده کچمز. بو بیوك شاعر،
شاه اثریله ایران سلطنت ومدنیتینی اعاده واحیا ایده‌مه‌دیسه‌ده؛
هر حالده عجم دیلینی محقق بر انقراضدن قورتارمایه موفق
اولدی ... حال بویله ایکن « شاهنامه »، بو اثر منظم ومخلد،
کندیندن صوکرا کلن ایران شاعرلری نزدینده شایان تقلید
و امثال کورولمه‌دی؛ وبالعکس سعدینك عرب سوزلریله مالامال
اولان منظوم و منثور اثرلری، ایران ادبیاتینك اك زیاده
تقلید ایدیلن بر نموذجی اولمقدن خالی قالمادی . . . بونك
سببی بسیطدر: فردوسی، طبیعتك وحادثاتك جریان منطقیسنه
قارشی یورومك ایسته‌مشدی؛ سعدی ومقلدلری داها زیاده
بو جریانه تابع اولدیلر .. فردوسیدن برچوق عصرلر صوکرا،
میرزا فتحعلی خانك وباخره طبع ایدیلن « نامهٔ خسروان » نده
برتك عرب سوزینه تصادف ایده‌مه‌ز . بو حالیله وسلاست
افاده‌سیله برابر، بو کوزل اثرده پك ضعیف ونسبی برشهرت قازانا
بیلمش اولماسینده‌کی سبب ده « شاهنامهٔ فردوسی » حقینده
سویله‌دیکمزدن باشقا بر شی دکلدر ..

Sayfa II

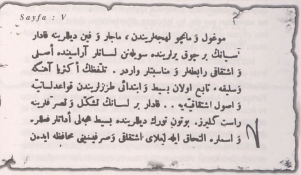
En doğrusu, Türk dünyasının yaşamını sürdürebilmesi ve bağımsızlığı için şiddetle gerek duyulan çağdaş bilim ve anlayış, kendine özgü çağdaşlaşma bize Doğu'dan değil, ancak Batı'dan gelebilir. Bu, tartışmaya gerek duyulmayan açık bir gerçektir. "Tanzimat" devrimlerinin yapıldığı dönemde yönetimde bulunan kişiler bu gerçeği gör-

müşler, fakat lâyık olduğu ciddiyet ve özenle bunu uygulama cesaretini gösterememişlerdir. Bizim için önemli ve hayatî bir "ulusal amaç", "ulaşılması gereken bir hedef" ve "gerçekleşmesi gerekli bir umde" olan bu durumu, Kur'anıkerim'in Bakara Suresi'nin 148. ayetindeki "Her ümmetin bir kıblesi vardır, oraya yöneliniz. Hayırlı işlerde acele ediniz." İfadesinde de görebiliriz. "Hayır"ın ulus için toplumsal yarar sağlayan işlerden başka bir yerde aranılamayacağını söylemeye gerek yoktur. Batı Türkçesi'nin bir çok sebepten dolayı yüzyıllardan beri kazanmış olduğu otoritenin etkileri, Türk Dünyası'nın en az çok uluslu bir kültüre sahip olan yerlerinde daha **[sayfa III]** büyük bir şiddetle bulunmaktadır. Kazan ve Azerî dillerinin geçirmekte oldukları değişimlerde bu lehçeye doğru günden güne artan bir temayülün izleri görülmektedir. Siyasî istekler ve bunlardan doğan ihtiras buhranları, yerini dönemin sürekli cereyan eden devrimlerine bıraktıktan sonra, bilimsel bir bakış açısıyla gerçekleştirilmesi gereken amaç, ancak "dil birliği" olabilir. Aslında gerçekleştirilecek böyle bir birliğin dile, edebiyata ve ulusal kültüre ne şekilde yansıyıp yansımayacağı şimdiden kesin olarak belirlenemeyecek; gelecekte belli olacak bir konudur. Biz, **sadece milliyet duygularının belirdiği yerlerde Batı Türkçe'sine doğru bir yönelmenin olduğunu söyleyerek yetinmek istiyoruz. Buna sevkeden şey de, bu lehçenin diğerlerinden daha fazla** gelişmiş olması ve içinde bulunduğumuz yüzyılın getirdiği fikirleri anlatmaya daha uygun olmasıdır.

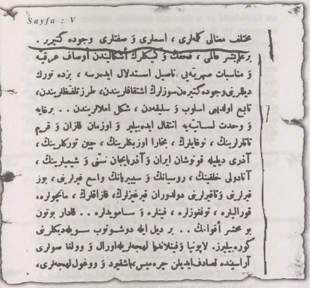
Biz, yüzyıllardan beri edebiyat ve fen bilimlerinden başka halk dilinde de hâkim olan ve daha doğrusu dilin malı olan Arap ve **Acem sözcüklerini dilimizden tamamen çıkarıp atmak suretiyle Batı Türkçe'sinin iyileştirilebileceği kanısında ve tarafında değiliz.** Arap ve Acem sözcüklerinden arındırılan Türk dili, ilkel bir dil haline gelir ki; aşırı isteklerle dilimize böyle bir şekil vermenin bir yararı olamaz. Özellikle, Arapça'dan Türkçe'ye geçen sözcüklerin anlamları ile o dildeki kullanıları ve işaret ettikleri anlamlar arasında çok büyük farkların olduğunu kimse inkâr edemez. Yine bu maksatla sırf telaffuza da-

yanan bir etimoloji ile doğacak sözcüklere vücut vermek ve bu yüzden dil kurallarını alt üst etmek uygun görülecek garipliklerden değildir. Fakat, bir çok kullanılmayan sözcüğü canlandırarak yeniden kullanmak ve bunun için diğer **Türk lehçelerinden alıntılar yapmak daima mümkündür.** En doğrusu yabancı dillerden alınan sözcükleri kendi dilimizin dilbilgisi kurallarına ve güzel söylenişine göre kullanmak, gerek duyulmayan sözcükleri bir tarafa atmak, belirli kurallara bağlı olarak yüzyıllardan beri kullanılmayan imlâ harflerini ihmal etmemek gibi akılcı önlemler vardır. **Bütün Türk dillerinde kullanılan isimlerden sıfatlar ve bunlardan isimler yapan edatları mümkün olduğu derecede genişletmek ve genel kurala uygun bir tarzda dönüştürmek suretiyle dili genişletmek daima mümkündür.**

Ret ve inkâr edilemeyecek gerçek şudur ki dillerin oluşumunda ve geçirdikleri değişimlerde, duygu ve fikirlerin ifade edilmesinde, şive ve dilin güzel kullanılmasında egemen ve etkili olan kuvvetler ve bunlardan ileri gelen akımlar kişilerin isteklerinden çok zamanın zorlamalarından kaynaklanır. Rastgele bir şekilde dilin oluştuğuna dünya üzerinde tek bir örnek gösterilebilir mi?

Sayfa : V

موغول وَ مانجو لهجه‌لرندن ، ماجار وَ فين دیللرینه قدار
آسیانك بر چوق یرلرنده سویله‌نن لسانلر آراسینده اصل
وَ اشتقاق رابطه‌لر وَ مناسبتلر واردر . تلفظك اكثریا آهنگه
وَسلیقه ، تابع اولان بسیط وَ ابتدائی طرزلرندن قواعد لسانیه
وَ اصول اشتقاقیه‌یه . . قدار بر لسانك تشکل وَ تصرفلرینه
راست کلیرز. بوتون تورك دیللرنده بسیط جمله‌لی اداتلر فطره
وَ اسملره التحاق ایله لیلای اشتقاق وَصرفینینی محافظه ایدن

Sayfa : V

مختلف معنالی کلملری ، اسملری وَ صفتلری وجوده کتیریر .
برعلم بشر عالمی ، قحف وَ کیکلرك أشکالیندن اوصاف عرقیه
وَ مناسبات صهریه‌یی تأصیل استدلال ایدمرسه ، بزده تورك
دیللرینی وجوده کتیرمن سوزلرك اشتقاقلریندن، طرز تلفظلریندن،
تابع اولدیغی اسلوب وَ سلیقه‌دن ، شکل املالریندن . . برغایه
وَ وحدت لسانیه‌یه انتقال ایده‌بیلیر وَ اوزمان قازان وَ قریم
تاتارلرینك ، نوغایلرك ، بخارا اوزبکلرینك ، چین تورکلرینك ،
آذری دیلیله قونوشان ایران وَ آذربایجان سنی وَ شیعیلرینك ،
آنادولی خلقینك ، روسیانك وَ سیبیریانك واسع قیرلرینی ، بوز
قیرلرینی وَ تاقیرلرینی دولدوران قیرغیزلرك، قازاقلرك ، مانچولره،
قورالیلره ، تونغوزلره ، فینلره وَ ساموییدلره . . قدار بوتون
بو عنصر أقوامنك . . بر دیل ایله دوشونوب سویله‌دیکلرینی
کوره‌بیلیرز. لاپونیا وَ فینلاندیا لهجه‌لریله اورال وَ وولغا صولری
آراسینده تصادف ایدیلن چره‌میس باشقیرد وَ ووغول لهجه‌لری،

Sayfa V

Moğol ve Mançu lehçelerinden Macar ve Fin dillerine kadar Asya'nın bir çok yerlerinde konuşulan diller arasında köken ve etimolojik olarak bağlar ve ilişkiler vardır. Telaffuzun genellikle ahenge ve güzel konuşmaya bağlı olan basit ve ilkel tarzlarından dil kurallarına ve etimolojik yönteme kadar bir dilin oluşum ve kullanımlarına rast geliriz. **Bütün Türk dillerinde basit heceli edatlar, fillere ve isimlere ilâve edilerek etimolojik imlâ ve dilbilgisi kurallarına uygun çeşitli anlamlarda sözcük, isim ve sıfatları meydana getirir. Bir ilim, dünya insanının kafatası ve kemiklerinin şekillerinden ırk-**

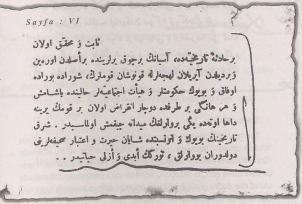
sal özelliklerini ve aralarındaki akrabalık ilişkilerini nasıl ortaya koyuyorsa, biz de Türk dillerini meydana getiren sözcüklerin etimolojilerinden; söyleniş şekillerinden, tâbi olduğu üslûp, söyleniş ve yazım tarzından, imlâ şekillerinden dil birliğine geçebiliriz ve o zaman Kazan ve Kırım Tatarlarının, Nogayların, Buhara Özbeklerinin, Çin Türklerinin, Azerî diliyle konuşan İran ve Azerbeycan Sünnî ve Şiîlerinin, Anadolu halkının, Rusya'nın ve Sibirya'nın geniş kırlarını ve bozkırlarını dolduran Kırgızların, Kazakların, Mançulardan Fin ve Samuyetlere kadar bütün toplulukların bir dille düşünüp konuştuklarını görebiliriz.

Sayfa : V

لهجه‌لریدر . بو دیللرله قونوشان مختلف قوملرك اوغرادیغلری
انقلابلر، مخوف هرج ومرجلر ، متمادی محاربه‌لر و مهاجرتلر..
آراسینده تورك ملتی كبی تورك لساننك ده مصون و محفوظ
قالمسی شایان اعتباردر. ایكی عصردن عبارت بر مدتده سلجوق
تورك‌لری اوچ دفعه دینلرینی ده گیشدیردیكلری ، شامانیلكدن
خرستیانلغه، بورادن ده مسلمانلغه گچدیكلری حالده ینه دیللرینی
اونوتمادیلر . بالكز محیطك و تأثیرات محیطیه‌نك ایجاباتیندن
اولمق اوزره، سیمالری و أشكال وجهیه‌لری ده گیشدی و آرالرینده
بیوك بیوك فرقلر حاصل اولدی. او درجه‌ده، كه بوگون آناطوليلی
بر تورك ایله بر قیرغیز ، بر ماجار ایله بر اوستیاق آراسینده
بو مناسبات صهریه‌یی بیلمه‌یرمن أعراض و علائم وجهیه پك مغلق
و قاریشیقدر. بونكله برابر، مختلف تورك دیللری آراسینده كی مناسبات
اشتقاقیه‌دن او ملتلرك بر أصلدن تورمه‌دیكلرینی آكلامق ممكندر.

Sayfa V

Bu dillerle konuşan çeşitli toplulukların uğradıkları değişimler, korkunç karışıklıklar, devamlı olarak süren savaş ve göçler arasında Türk milliyeti gibi Türk dilinin de korunmuş olarak kalması önem verilmeye değerdir. İki yüzyıllık bir süre içinde Selçuk Türkleri üç defa dinlerini değiştirdikleri; Şamanlıktan Hristiyanlığa, buradan da Müslümanlığa geçtikleri halde yine de dillerini unutmadılar. Yalnız çevrenin ve çevrenin etkilerinden dolayı simaları ve yüz şekilleri değişti. **Ve aralarında büyük farklar oldu. O derecede ki bugün Anadolulu bir Türk ile bir Kırgız, bir Macar ile bir Ostyak arasındaki yakınlık ilişkilerini bildiren yüz işaretleri pek anlaşılmaz ve karışıktır. Bununla beraber, çeşitli Türk dilleri arasındaki etimolojik ilişkilerden o milletlerin aynı kökten geldiklerini anlamak mümkündür.**

Sayfa : VI

ثابت وَ محقق اولان

برحادثۂ تاریخیه‌ده، آسیانك برچوق یرلرینده برأصلدن اوره‌ین

وَبردیلدن آیریلان لهجه‌لرله قونوشان قوملرك، شوراده بوراده

اوفاق وَ بویوك حكومتلر وَ هیأت اجتماعیه‌لر حالینده یاشامش

وَ هر هانگی بر طرفده دوچار انقراض اولان بر قومك یرینه

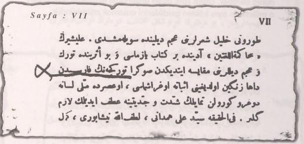
داها اوته‌ده یكی برواولنك میدانه چیقمش اولماسیدر . شرق

تاریخینك بویوك وَ اوتسبتده شایان حیرت و اعتبار صحیفه‌لرینی

دولدوران بووارلق ، تورككْ أبدی وَ أزلی حیاتیدر . .

Sayfa VI

Belirlenmiş ve kesin bir tarihsel olay şudur ki; Asya'nın bir çok bölgesinde aynı kökten gelen ve bir dilden ayrılan lehçelerle konuşan toplulukların şurada burada, küçük büyük devletler ve toplumsal heyetler halinde yaşadıkları görülmüştür. Bunlardan herhangi bir tarafta ortadan kalkan bir topluluğun yerini daha öte de yeni bir varlık ortaya çıkarak almıştır. Doğu tarihinin büyük ve o nispette de önemli ve hayrete değer sayfalarını dolduran bu varlık, Türkün sonsuz ve öncesiz olan hayatıdır.

Sayfa : VII

VII

طورونى خليل شعرلرينى عجم ديلنده سويلمشدى . عليشيرك
« محاكمة اللغتين » آدينده بر كتاب يازماسى و بو اثرينده تورك
و عجم ديللرينى مقايسه ايتديكدن صوكرا توركجه نك فارسيدن
داها زنكين اولديغنى اثباته اوغراشماسى ، او عصرده ملى لسانه
دوغرو كورولن تمايلك شدت و جديتينه عطف ايديلمك لازم
كلر . فى الحقيقه سيد على همدانى ، لطف الله نيشابورى ، كل

Sayfa VII

Torunu Halil, şiirlerini Acem dilinde söylemişti. Ali Şir (Nevaî)'nin "Muhâkematü'l-Lügateyn" adında bir kitap yazması ve bu eserinde Türk ve Acem dillerini karşılaştırmasından sonra **Türkçe'nin Farsça'dan** daha zengin olduğunu kanıtlamaya çalışması, o dönemde ulusal dile doğru görülen eğilimin önemini ortaya koyması bakımından değinilmesi gereken bir husustur.

Sayfa : 6

آب — [âb] ـ فارسی ـ اسم ـ نبطیلر ایله کلدانیلرك تقویملرنده
آغستوس آیینه ویردیکاری اسم .

آبزار ، آزبار — [abzar،azbar] ـ قازان ـ [خواب زار
محرّق] مکان ـ حیوان باغلانان یر ، آخور .
آط آبزاری ، صغر آبزاری ، صارق آبزاری ...
— شطرنجده اویونك فنا گیتدیگینی بیلدیریر :
آباو ! اویونكز آبزار کبك !

آبا — [aba] ـ قازان ـ اسم ـ چوجوق تعبیری ـ آبزی مخففی .
باقكز ـ آبزی ، آبی .

آبا ، آبه — [aba] ـ چاغاتای ـ اسم ـ بابا قارداشی ، عموجه .
— شیخ أبوالواحد فارغی کیم شیخ زین خوافی نك آبه‌سی بولور
ایردی ...

بایرلمه

Sayfa 6

Âb- Farça-isim-Nebtîler ile Keldanîlerin takvimlerinde Ağustos ayına verdikleri isim.

Âbzâr-âzbâr- Kazanca-mekan-hayvan bağlanan yer, ahır.

At ahırı, sığır ahırı.

Satrançta oyunun kötü gittiğini bildirir:

Abav! Oyunumuz kötü gibi!

Âba-Kazanca-İsim-çocuk tabiri -"abzi"nin hafifletilmişi

Bakınız -abzi, abi.

Aba- Çağatayca-isim-babanın kardeşi, amca

Sayfa : 9

آبونه — غرب ـ فرانسزجه: abonné، abonnement ـ محدود
برزمان ایچون یاپیلان وَ بدلی آولدن ویریلن آلیش ویریش؛
برغزته وَ رساله موقوته یه محدود برمدت ایچون، بدلی آولجه
ویریلمك اوزره، مشتری یازیلما.
آبونه اولمق وَ یازیلمق ، آبونه دفتری ، آبونه بدلی ...

آبی — [aby] قازان ـ اسم ـ آغابك مخففی . باقکز ـ آبا
ـ بنم سبق اوقوتك کیره کلکن آکلاغان برآبیم بولوب
ایشانچم آنارده ایدی . . .
عبدالرشید رمضانف

Sayfa 9

Abone - Batı - Fransızca; abonne, abonnement- sınırlı bir zaman için yapılan ve bedeli önceden verilen alış veriş; bir gazete ve risaleye sınırlı bir süre için bedeli önceden verilmek üzere müşteri yazılması. Abone olmak ve yazılmak; abone defteri, abone bedeli.

Abi - Kazan- isim- **ağabeyin kısaltılmışı.** Bakınız -aba

Sayfa : 28

آجون، آجونه — [adjoun] ـ چاغاتای ـ اسم ـ دنیا، جهان، عالم.
باقکز ـ آجاق ، آجون
باقکز ـ اویغور ـ آج ، آجون ، آجون
همه آجون ـ بوتون دنیا ، کافهٔ ناس ، خلق عالم .

Sayfa : 28

سن‌دیك آجونده بیرگوزی عین‌بلاقانی ؟
مین‌دیك آینك جفاسی بیله مبتلا قانی ؟
لطفی

بولسون آجون ایچره تریخ کونکل شاد
بارچا اولوس اوستیگا سورسون مراد
[illegible]

Sayfa 28

Acun, açun - Çağatayca- isim- dünya, cihan, âlem

Bakınız- açmak, açun

Bakınız - Uygurca -aç, acun, açun

Heme acun -bütün dünya, insanların tamamı, dünya halkı

Sayfa : 35

آچو [تاشی] — [atchou] - چاغاتای - اسم - شاب.
آچوبیرماك - مرکّب متعدّی - قاشی بویامادن أوّل شابلامق.

آچون — [atchoun] - قازان - اسم - دنیا ، عالم ، جهان.
باقکز - آجون - چاغاتای

آچی ، آچی — [atchy] - چاغاتای - اسم - [لغت فضل الله خان]
بویوك أرکك قارداش.

Sayfa 35

Açu [Taşıl] - Çağatayca -isim- şap

Açubırmak -bileşik geçişli fiil - kumaşı boyamadan önce şaplamak

Açun -Kazan- isim- dünya, âlem, **cihân**

Bakınız -acun- Çağatayca

Açı, acı- Çağatayca- isim- [Fazlullah Han Sözlüğü]

Büyük erkek kardeş

Açı - Kazanca- sıfat- acı; mecaz anlamı: sırt, keskin, şiddetli.

Sayfa : 42

آداشقان ـ مشتق ـ ضال ، آزغين .

باقگز ـ صاتاشقان ؛ آزغون

آداشماق — [adachmak] ـ چاغاتای ـ مشارکت ـ قارشی‌قارشی‌يه اوتوروب شرقی سویله‌مك ، سازوسوزله بربرينه جواب ويرمك

آداشماق — [adachmak] ـ چاغاتای ـ لازم ـ يولينی شاشيرمق ؛ ضلالته دوشمك ، آزمق .

Sayfa 42

Adaşmak - Çağatayca - işteşlik bildiren fiildir - kaşrı karşıya oturup şarkı söylemek, saz ve sözle birbirine cevap vermek.

Adaşmak - Çağatayca- geçişsiz fiil - yolunu şaşırmk, doğru yoldan sapmak, azmak.

Sayfa : 49

آراس — [aras] - اویغور - اسم - قالین یوك ، آت قیلی .

Sayfa 49

Aras -Uygurca -isim- kalın yün, at kili

Sayfa : 51

آراول — [aravoul] - چاغاتای -اسم- سواری کشف مفرزه سی ،
ایلەری قاراغول ، پیشدار .

Sayfa 51

Aravul -Çağatayca- isim- süvari keşif müfrezesi, ileri karakol, öncü asker.

Sayfa : 63

آرمسترونغ — غرب-انکلیزجه : armstrong - اسم- موجدنك
اسمیله یاد ایدیلن طوپ .

آرمغان — [armagan] - غرب - فارسی : أرمغان - اسم -
هدیّه ، پیشکش ، ره آورد .

آرمق — [armak]- قازان - لازم- یورولمق ، قوّتدن دوشمك.
باقگز - آرغامق ، تالمقمق ، تایمق

Sayfa 63

Armstrong -Batı- İngilizce: armstrong -isim- mucidinin ismiyle anılan top.

Armağan -Batı- Farsça: armağan -isim-hediye, armağan.

Armak - Kazan - geçişsiz fiil - yorulmak, kuvvetten düşmek. Bakınız -argamak, talçıkmak, taymak.

Sayfa : 147

آیقامق __ [aïkamak] ـ چاغاتای ـ متعدّی ـ چوق سویلەمك ،
گوەزەلك ایتمك .
آیقاق ـ مشتق ـ گوەزە ، چال چگە ، چوق سوزلی .

Sayfa 147

Aykamak - Çağatayca- geçişli fiil- çok söylemek, gevezelik etmek

Aykak- işteşlik bildiren fiil -geveze, çalçene, çok sözlü.

Sayfa : 176

آینا __ [aïna] ـ غرب ـ إسم ـ فارسی ـ آینه محرّفی ـ گوزگو .
gözgü
آینابی ـ قیاسی ـ آینا صاتان أصناف .
آینالی ـ قیاسی ـ آیناسی اولانشی ؛
آینالی دولاب ، آینالی اودا ...
ـ اورتادن جیقینتیسی اولان قاپی قانادی ؛ آینالی قاپی ...
ـ مجازاً ـ پارلاق یوزلی گوزەل ، پالابیق .
آیناسز ـ قیاسی ـ عامیانە ـ مناسبتسز ، عبث .
آینا گبی ـ مجازاً ـ ساکن وَرا کد دەگیز ، سوتلیمان .
آینالاغق ـ مجازاً ـ دەگیز ساکن وَرا کد اولمق .

Sayfa 176

Ayna - Batı- isim -Farsça- ayine sözcüğünün bozulmuş hali - **gözgü.**

Aynacı - kıyas- ayna satan esnaf

Aynalı -kıyas- aynası olan şey

Aynalı dolap, aynalı oda...

Ortadan çıkıntısı olan kapı kanadı, aynalı kapı...

Mecaz olarak -parlak yüzlü güzel, palabıyık.

Aynasız -kıyas -bayağı, uygunsuzluk, saçma, boş.

Ayna gibi - mecaz olarak -sakin ve durgun deniz, süt liman.

Aynalanmak -mecaz olarak - denizin sakin ve durgun olması.

Sayfa 63

[illegible]

Sayfa 147

[illegible]

Sayfa 176

[illegible]

«بو گلشن ایچره که بولنور بقا گلبنداتیان
عجب سعادت ایدر چیقماغمیلیک بیله آت»
٩١٦

تورك لغتی

تورك دیللرینك اشتقاقی و ادبی لغتلری

اویغور ، جاغاتای ، قازان ، آذری وغرب توركلرینه قوبال ، یاقوت ، آلتای ، چوواش وقیرغیز لهجه‌لرینك لغتلرینی وغرب توركجه‌سنده قوللانیلان عرب وعجم كلمه‌لرینك شواهدی وأمثاله‌ی حاوی...

«إنّي وإن كنت في هذا المؤلّف قد
بذلت جهدي ولمّا آلُ متحرّيا
لكنّني أرتجي من كلّ ذي أدب
صفحاً عن السّهو والأغلاط إن عثرا.»

مؤلفی :
حسین كاظم قدری

ایكنجی جلد

148

استانبول — دولت مطبعه‌سی
١٩٢٨

TÜRK LÜGATI

Türk Dillerinin Etimolojik ve Edebî Sözlükleri

Uygur, Çağatay, Kazan, Azeri ve Batı Türkçeleriyle Koybal, Yakut, Altay, Çuvaş ve Kırgız lehçelerinin sözlüklerini, kanıtlarıve örneklerini kapsar.

Yazarı
Hüseyin Kâzım Kadri

İkinci Cilt

Maarif Bakanlığı
Devlet Matbaası
İstanbul 1927

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 148
Yazar : Hüseyin Kâzım Kadri
Cild : Kaverengi
Ebadı :
En : 24 cm.
Boy : 30 cm.
Sayfa Adedi : 982

Sayfa : 182

تور — [tor] - چاغاتای - اسم - بالیق آغی ، طور ؛ شبکه، آغ ، اورگو .

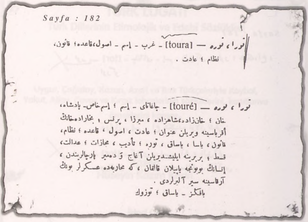
تورلوق - اسم - آغ شکلینده اولان شیلر

تور — [tor] - آذری - اسم - آغ ، بالیق آغی .
تورلاماق ، تور آتماق ، تورصالماق - آغ آتمق .

تور — [tor] - کاشغرلهجه‌سی - اسم - دعوت ، ضیافت .

تور — [tor] - چاغاتای - اسم - کوشه ، بوجاق ؛ دیب ، قعر .
- کوب دیکوجی وَ کوب یه‌گوجی تاموغ توری کا آشوقوب کیتکوجی ...
نوایی - محبوب القلوب

تور ، توران — [toūr ، toūrān] - غرب ، آذری ، قازان ، چاغاتای - اسم خاص - توریاخود تورج بن فریدونك حصه‌سینه دوشن قطعه .
باقکز - ایر ، ایران

Sayfa : 182

تورا ، توره — [toura] ـ غرب ـ اسم ـ اصول، قاعده؛ قانون،
نظام ؛ عادت .

تورا ، توره — [touré] ـ جاغاتای ـ اسم ؛ اسم خاص ـ پادشاه،
خان ؛ خانزاده، شاهزاده ، میرزا ، پرنس ، بخاراده خانك
أقرباسینه ویریلن عنوان ؛ عادت ، اصول ، قاعده ؛ نظام،
قانون ، یاسا ، یاساق ، توره ؛ تأدیب ، مجازات ؛ عدالت،
قسط ؛ بربرینه ایلیشدیریلن آغاج و دمیر پارچالریندن ،
إنسانك بوینجه یاپیلان قالقان ، كه محاربه ده عسكرلر بونك
آرقاسینه سیر آلیرلردی .
باقكز ـ یاساق ؛ توزوك

Sayfa 182

Tor- Çağatayca- İsim- balık ağı, ağ, şebeke, ağ, örgü.

Torluk-isim- ağ şeklinde olan şeyler.

Tor- Azerice- isim- ağ, balık ağı.

Torlamak, ağ atmak, ağ salmak, ağ atmak.

Tor- Kaşgar Lehçesi- isim- davet, ziyafet

Tor- Çağatayca- isim- köşe, bucak, dip.

Tur, Turan- Batı, Azeri, Kazan ve Çağatayca-özel isim- tur veya turunç. Feridun'un hissesine düşen parça. Bakınız: İr- İran.

Tura- Batı- isim- usûl, kural, kanun, düzen, gelenek

Ture- Çağatayca- isim, özel isim- padişah, han, hanzâde, şeh-

zâde, mirzâ, prens, Buhara'da Han'ın akrabasına verilen isim, gelenek, usul, kural, düzen, kanun, yasa, yasak, töre, terbiye etme, cezalandırma, adalet, kasıt; birbirine iliştirilen ağaç ve demir parçalarından insan boyunca yapılan kalkan ki, savaşta askerler bunun arkasına siper alırdı.

Bakınız- yasak, tüzük

Sayfa : 183

تورا ، توره — [turé] - چاغاتای - اسم - سورگون ، فیلیز .
توراماق - لازم - اورەمك ، تورەمك ؛ توالد وتکاثر ایتمك ؛
میدانه چیقمق .
غرب - توردی ، توریدی .
توراتماق - متعدی - اورەتمك ، تورەتمك .

Sayfa 183

Türe- Çağatayca- isim- sürgün, filiz

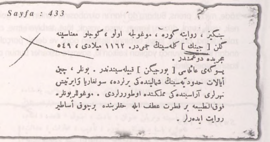
Türemek- geçişsiz fiil- üremek, türemek, doğmak ve çoğalmak, meydana çıkmak.

Batı- türüdü- türidi.

Türemek-geçişli fiil- üretmek, türetmek.

Sayfa : 433

جینکز ، جنکیز —[Djinghiz ، Tchingiz]- علم - [یسوگەی
بوغاتور] ك اوغلی [تموجین] در . قیرق یاشینده ایکن
[سونو بوغدودای مینغ چنکز قاآن] عنوانینی آلمشدی .

Sayfa : 433

جنكيز ، روايته كوره ، موغولجه اولو ، كوجلو معناسينه
كلن [جينك] كلمه‌سينك جمعيدر. ١١٦٢ ميلادى ، ٥٤٩
هجريده دوغمشدر .
يسوكه‌ى عائله‌سى [بورجيكن] قبيله‌سيندندر . بونلر ، چين
ايالات حدوديه‌سينك شماليندەكى يرلرده، سونغاريا و ايرتيش
نهرلرى آراسينده‌كى مملكتده اوطورورلردى . موغوللر بونلره
فوق‌الطبيعه بر فطرت عطف ايله حقلرينده برچوق اساطير
روايت ايده‌رلر .

Sayfa 433

Çingiz, Cingiz- İlim-Yesukay Bogator'un oğlu Timuçin'dir. Kırk yaşındayken Cengiz Kaan adını almıştı. **Cengiz, söylentiye göre Moğolca ulu, güçlü anlamına gelen cink sözcüğünün çoğuludur. Milâdî 1162, Hicrî 549 yılında doğmuştur.**

Yesugeh ailesi Borçigin kabilesindendir. Bunlar, Çin'in sınır eyaletlerinin kuzeyindeki yerlerde Çungarya ve İrtiş nehirleri arasındaki yerlerde otururlardı. Moğollar, bunlara olağanüstü bir yaratılış yükleyerek, haklarında çok sayıda uydurma hikâyeler söylemişlerdir.

فرانسزجه‌دن تورکجه‌یه
اصطلاحات حقوقیه و سیاسیه لغتی

مؤلفی
حقوق دوقتوری و استانبول الکتریق، تراموای و تونل شرکتلری
امور حقوقیه مدیر معاونی
محمد اکرم

85

۱۹۲۷
غلطه ـ ریتسو مطبعه‌سی

FRANSIZCA'DAN TÜRKÇE'YE HUKUK VE SİYASET YENİLİKLERİ LÜGATI

Yazarı

Hukuk Doktoru ve İstanbul Elektrik, Tranvay ve Tünel Şirketleri Hukuk İşleri Müdür Yardımcısı

MEHMET EKREM

1927
Galata – Ritso Matbaası

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 85		
Yazar	: Mehmet Ekrem		
Cild	: Kahverengi		
Ebadı	:		
	En	: 16 cm.	
	Boy	: 25 cm.	
Sayfa Adedi	: 148		

Sayfa : Giriş

افادهٔ مرام

مکتب ملکیه‌دن تاریخ نشأتم اولان ۱۳۲۷ (۱۹۱۱) سنه‌سندن اعتباراً کرك استانبول دارالفنونی حقوق فاکولته‌سنك دوقتورا امتحانلرینی کچمك، کرکسه اوله‌جه ایفای مأموریت ایتدیکم ماهنا خارجیه نظارتی حقوق مشاورلکی معیتنده موفقیتله ایفای وظیفه ایده‌بیلمك اوزره وقوع بولان تتبعات ناچیزانهم اثناسنده فرانسز آثار حقوقیه‌سنده مصادف اولدیغم اصطلاحاتك تورکجه‌لری ایله تورك موضوعات قانونیه‌سنده کوریلن تعبیراتك فرانسزجه‌لرینی تحری و تثبیت ایتمش و بونلری زمان مناسبده نشر ایتمکی قرارلشدیرمشدم.

ظفر ملی‌یی متعاقب مهم اصلاحات عدلیه و قانونیه حصولیاب اولدیغی و حقوقشناسلر ایچون بالخاصه صوك زمانلرده بسبتون یکی و واسع بر ساحهٔ تتبع آچلمش بولندیغی جهتله کنج متتبعلرله مترجملره عاجزانه مفید اولمق غایه‌سیله اوله‌جه حاضرلادیغم اثری اکمال و نشره قیام ایتدم.

حسب البشر وقوع بولان خطالریمك عفوینه دکل، اخطارینه تشکر ایدرم.

۹ تموز ۱۹۲۷ محمد اکرم

Sayfa 1

İFADE-İ MERAM

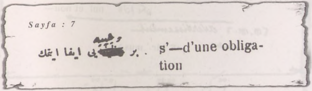
Mülkiye Okulu'ndan mezuniyet tarihim olan 1327 (1911) senesinden itibaren, gerek İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin doktora imtihanlarını geçmek, gerekse daha önce memurluk görevinde bulunduğum eski Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği emrinde görevimi başarı ile sürdürebilmek üzere yaptığım değersiz araştırmalar esnasında, Fransız medenî hukukunda gördüğüm yeniliklerin Türkçeleri ile mevzuat kanununda görülen tabirlerin Fransızcalarını tespit ederek çıkarmış ve bunları uygun bir zamanda yayınlamayı kararlaştırmıştım.

Millî Zafer'den sonra önemli adliye ve kanun yenilikleri ortaya çıkması ve hukukçular için bilhassa son zamanlarda büsbütün yeni ve cazip bir araştırma sahası açılmış bulunması yönüyle, genç araştırmacılarla mütercimlere kendimce kıymetsiz bir yardımım olması amacıyla, daha önce hazırladığım eseri tamamladım ve yayınlamaya karar verdim.

Meydana çıkacak hatalarımın affına değil, uyarılmasına teşekkür ederim.

9 Temmuz 1927

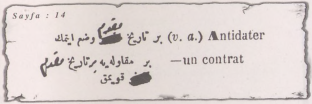
Mehmet Ekrem

Sayfa : 7

s'—d'une obligation . بر [redacted] ی ایفا ایتمك

Sayfa 7

s'-d'une obligation : Görevi yerine getirmek .

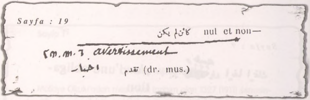

Sayfa : 14

(v. a.) Antidater بر تاریخ [redacted] وضع ایتمك

—un contrat بر مقاوله‌یه بر تاریخ [redacted] قویمق

Sayfa 14

(v.a.) Antidater un contrat : **Eski bir tarih koymak. Bir mukaveleye eski bir tarih koymak.**

Sayfa : 19
کأن لم یکن nul et non—
[m.m.] avertissement
اخبار تقدم (dr. mus.)

Sayfa 19

[m.m] avertissement: ihbar

دوقتور بکر چوبانزاده

قریم دارالفنونی تورکولوژی مدرسی

تورک - تاتار لسانیاتینه

مدخل

١ - ٥ بیك

610

اذرنشر

١٩٢٣

C. 288

Doktor Bekir Çobanzade
Kırım Darülfünunu Türkoloji Müderrisi

TÜRK-TATAR LİSANİYYATINA MEDHAL

1-5 Bin

Azerneşr

1923

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri			
Envanter No	: 610		
Yazar	: Azerneşr [Çeviri: Prof. Dr. Bekir Çobanzade]		
Cild	: Bordo		
Ebadı	:		
	En	: 15 cm.	
	Boy	: 22 cm.	
Sayfa Adedi	: 212 + 1		

Sayfa : 3

باشلانغیچ

هەرودوت و فالەس دورلرینده «اسکیف» و «سارمات» خیریستیانلیق عصرلارینده «باربار، موسولمان، بوسورمان» و نهایت دور اتباه، رەنەسانس و اوندان سوگرا گلن زمانلاردا اون سکیزینجی و اون دوقوزونجی عصرلارا قادار خلق دیلینده و بیر چوق علمی اثرلرده «آسیالی»، «مسلمان» نامی آلتیندا غائب اولان تورك ـ تاتارلار، اونلاریك دیللری، مدنیتلری، تاریخده کی موقعلری سوك زمانلاردا أیدەن ابی‌یه تدقیق و تفتیش اولونماغا باشلادی.

بو کیبی تدقیق و تتبعلریك نتیجەسی اولاراق بوگون «تورکولوژی ـ تورکیات» نامیله آیری بیر علم میدانا گلدی. تورکولوژی یعنی تورك ـ تاتار خلقلارینا عائد یازیلان اثرلر بوگون هر لساندا یوزلره بالغ اولوب کتبخانەلر دولدورماقدادر.

سوك زمانلاردا یعنی اون سکیزینجی عصردان زمانیمیزا قادار یاپیلان تدقیقات اسکیدەن اوزاق شرق ـ چین، هند، یاقین شرق ـ غیرەق، روما، غرب، فارس ـ تاریخجیلری، لسانجیلاری عالملری طرفیندن تورکلره و اونلاریك دیل و مدنیتلرینه دائر یازیلان اثرلریده میدانا چیقاردی.

شیمدی ارتیق تورکلر حقینده بیك ییللیق بیر زمان ایچریسینده یاپیلان اسکی و یکی تدقیقاتیك آنا چیز گیلری گوزیمزیك او گینده آبدین، آچیق دورویور. علم و فن، انکشافینیك هردورینده تورك ـ

Sayfa : 4

تاتار خلقلارینی اونوتمامیش، اونلارا دقت و تدقیق نورینی آز، چوق چویرمیشدر.

بونیگله برابر نه أسکی، نه اورتا و نه‌ده یکی دورلریمیز حقینده قطعی، درست و تام بیر شئی بیلمك داها ممکن ده گیلدر.

تورکلریك منشالری، أسکی یوردلاری، آتا دیللری، دیگر خلقلاریك دیللرینه اولان مناسبتلری مسئله‌لری هنوز آز، چوق قالین بیر پرده آلتیندا بولونماقدادر. أسکی و یکی مدنیت دورلریمیزه گلینجه بو خصوصدا اوفاق- توفك نظریه و فرضیه‌لردن باشقا بیر شئی مئیدانا چیقامامیشدر. بو گونکی معلوماتمیزله «تورك- تاتار خلقلارینیك مدنیت تاریخی»نی موفقیتله یازماقدان چوق اوزاغیز.

«وامبه‌ری - رادلوف» دوری آرتیق گئچمیشدر. اونلاریك اثرلرینده ماراق، ئه گزوتیزم - عجیبه آرائیجیلیق، مبالغه و مبهمیت بوگون هر کسیك گوزینه چارپماقدادر

آیری بیر «اورخون کتابه‌سی»، «قوداتقوبیلیك»، «قوده‌قس قومانیقوس» تورکولوغلاری ییللارجا اشغال ایده‌جك و بوبون بیر دور دوغوراجاق قادار مهم و یگانه موضوعلار اولماقدان چیقمیشدر.

بونیك أك بویوك سببی «تورکولوژی» تدقیقاتینیك و اوصوللارینیك گئندیکجه گئنیشله‌مه‌سی، ده‌رینله‌شمه‌سی اولساده باشقا مهم بیرسببی داها واردر.

بیك دوقوز یوز بش انقلابینده‌ن سوگرا روسیه تورك- تاتارلاری، بیك دوقوز یوز سکیز انقلابینده‌ن سوگرا عثمانلی تورکلری آراسیندا آوز دیللرینیك، تاریخلرینیك و مدنیتلرینیك تدقیقی مسئله‌سی گونیك مشغولیتلرینده‌ن بیریسی اولموشدر.

بوگون ایستانبولدا و آنقارادا چالیشان «انجمن دانش»لر، «تالیف و ترجمه هیئتی»، «تاریخ انجمنی»، «تورك ده‌رنگی».

«تورك اوجاغی»... كیبی علمی تشكیلاتلار هر ییل بیرچوق متنلر، یكی اثرلر نشر ایتمكده اولدیقلاری كیبی روسیه‌ده، بالخاصه اون یئدینجی سنه‌نیك انقلابینده‌ن سوكرا، باكودا، قیریمدا، تاشكندده، قازاندا شرق فاكولته ــ اینستیتوتلاری قورولموش و هر مستقل ویاخود مختاریتلی جمهوریتلریك معارف قومیسه‌رلیكلری ــ وكالتلری یانیندا چالیشماقدا بولونان علمی شورالار میدانا گتیریلمیشدر كه، بونلاریك جمله‌سی تور كولوژی‌یه آیری بیر دقت و خصوصی بیر اهمیت ویرمكده‌درلر.

ایشته بو صورتله تور كولوژی ــ تور كیات تدقیقاتینا تورك ــ تاتار گنج علم عاشقلاری‌ده اشتراك ایده‌جكلردر.

بوقاریدا ذكر ایتدیكمیز تور كیات و شرقیات اوجاقلاریندان بیریسی اولماغا چالیشان قیریم دارالفنوننده گنچیردیكیم دورت ییللیق علمی و تدریسی عمر تورك ــ تاتار دیللرینیك شیمدی‌یه قادار هانكی اوصوللارله كیملر طرفینده‌ن تدقیق اولوندیغینی قیساجا بیلدیرمك احتیاجینی پك آچیق بیر صورتده دویدوردی.

حقیقتاً تور كولوژی تدقیقاتینیك ــ قیسا و سطحی‌ده اولسون آز، چوق تام بیر تاریخی دارالفنون طلبه‌لرینی و ایكینجی درجه، حتا دیل تدریساتینه شعورلی بیر طرزدا یاناشماق ایسته‌یه‌ن بیرینجی دره‌جه مكتبلریك معلملرینی بسبتون باشقا بیر عالمه و روحیته ایریشدیره بیلیردی.

بوندان باشقا تور كولوژی تدقیقاتینیك تمل سیبلرینه وارا بیلمك و بو خصوصدا تنقیدی و تحلیلی بیر نقطهٔ نظر صاحبی اولا بیلمك ایچین عمومی لسانیاتیك سس و شكل بحثلری و بونلاریك تورك ــ تاتار دیلینه تطبیقی خصوصلاریله‌ده آشنا اولماق لازمدر.

أثریمیز ایشته بو احتیاجی و نقطه‌لری نظر اعتباره آلاراق ترتیب اولونموشدر.

Sayfa : 6

بونیگله برابر اثریمز تمامیله هدفه واصل اولموشدر ، دیمك ممکن ده گیلدر . قیریم ـ سیەفەروپول کیبی مدنی مرکزلردەن ، باخصوص شرقیات و تورکیات تدقیقاتیندان اوزاق بیر یرده محرر بالیگیز کندی کوچوك کتبخانەسینه و بیرچوق مشغولیتلر آراسیندا قارما ـ قاریشیق اولان حافظەسینه دایانمیشدر. اثریك، بونیك ایچین، بیر چوق گوزەللیك و اخلاق تصورلاری واردر . لاکن عین زماندا نیتیك تمیزلیگی و احتیاجیك بوبو کلیگی بو اثری دوغماغا مجبور ایتدی .

بیزدەن باشقا پروفه‌سور «بوغورودیتسکی»، پروفه‌سور «فالەف» و «ولدچلبی افندی» ده بو نقصانی و احتیاجی دویسالار گره کدر. تەکیم، قازان دارالفنونی پروفەسورلاریندان و روسلاریك ناملی « صوتیاتجی ـ فونەتیك » لاریندان اولان « بوغورودیتسکی » ـ

«*Введение в тюрко - татарское языкознание*»

نامیله قازاندا بیك دوقوز یوز یگیرمی ایکینجی ییلدا اثرینیك اللی سکیز صحیفەدەن عبارت اولان بیرینجی قسمینی نشر ایتمیشدر .

عین صورەتله تاشکنددە، تاشکند دارالفنونی پروفەسورلاریندان «فالەف» ده *Введение в изучение тюрских ли- тератур и наречии*»

نامیله ۱۹۲۲ نجی ییلدا بیر اثر میدانا قویموشدر. (قرق صحیفەدەن عبارتدر). ولدچلبی افندینیك اثری‌ده «تورك دیلینه مدخل» نامینی داشییوب ۱۹۲۲ ـ ۲۳ سنەلرینده آنقارادا طبع اولونموشدر. بو اثر اولکیلریله و بیزیم اثریمیز ایله عنوانجا بیر ایسه ، موضوعجا تمامیله آیریدر؛ چونکه ولد چلبی افندی بو اثرنده تورك الفباسینیك ـ داها دوغروسی یازیسینیك ـ بعض خصوصیتلریندەن بحث ایتمکدەدر.

«بوغورودیتسکی» ایله «فالەف»یك اثرلرینه گلینجه بونلاردان برینجیسی

Sayfa : 7

— ٧ —

داها زیاده صوتیات متخصصی صفتیله موضوعه یاناشمیش، دیگری قیرق صحیفه‌لیك اوفاق بیر اثرده هم لسانیات، همده ادبیات و حتا تاریخ مسئله‌لرینی بیر — بیرینه قاریشدیرمیشدر.

حالبوکه بیزیم قناعتیمیزجه بویله بیر عنوانی داشیان یعنی، تورك — تاتار لسانیاتینه مدخل اولماق مقصدینی تعقیب ایدن بیر اثر، یوقاریدا دیدیگیمیز کیبی، ایکی سؤاله، احتیاجه جواب ویرملیدر:

١ — عمومی لسانیات قاعده و قانونلارینیك تورك — تاتار لسانلارینا تطبیقی حقینده مختصر بیر فکر.

٢ — تورك — تاتار لسانلارینیك تدقیقی تاریخی و بونا عائد مسئله‌لر.

شیمدی کتابمیزیك ترتیب اوصولینه و اسلوبی جهتینه گله‌جك اولورساق بوراداا اثریك عمومی و شموللی بیر فائده گتیره بیلمه‌سی اچین ایستانبول تورکجه‌سینده یازیلمیش و ممکن اولدیغی قادار عربجا و فارسی تعبیرلردن قچیلیشدر. لاکن «اویدورمه» تعبیرلر ایجادیندن و اولجه اویدورولموش بعض تعبیرلری قوللانماقدان، آکلاشیلماماق قورقوسیله، محرر واز کچمیشدر. بونیك ایچین کتابدا عربی و فارسی سوزلر، اصلاحلار اولدیقجا بولدر.

لاکن، بیزیم فکریمیزجه، تورکجه قونوشوب آکلاشاماماقدان ایسه عربجه و فارس سوزلره، شیمدیلیك راضی اولاراق آکلاشماق داها أییدر، فئده‌لیدر.

اثریك بویله بیر موضوع أوزه‌رینه بیرینجی دفعه یازیلمیش بیر کتاب اولدیغینی‌ده خاطردان چیقارماماق ایجاب ایدمر.

چوبانزاده.

باکو، ١٩٢٤ اوقتیابر

Sayfa: 3

BAŞLANGIÇ

Heredot ve Fales devrelerinde "Eskif" ve "Sarmat" Hristiyanlık asırlarında "Barbar, Musulman, Bosorman" ve nihayet uyanış devrinde, Rönesans ve ondan sonra gelen zamanlarda on sekizinci ve on dokuzuncu asırlara kadar halk dilinde ve bir çok ilmî eserlerde "Asyalı", "Müslüman" adı altında kaybolan Türk-Tatarların dilleri, uygarlıkları, tarihteki yerleri son zamanlarda iyiden iyiye incelenmeye ve araştırılmaya başlandı.

Bu gibi inceleme ve araştırmalar neticesi olarak bu gün, "Türkoloji-Türkiyat" adlarıyla ayrı bir ilim meydana geldi. Türkoloji yani Türk-Tatar halklarına ait yazılan eserler, bugün her dilde yüzlere ulaşmış olup kütüphaneler doldurmaktadır.

Son zamanlarda, yani on sekizinci asırdan zamanımıza kadar yapılan araştırmalar eskiden Uzak Şark-Çin, Hind, Yakın Şark-Grek, Roma, Garb, Fars tarihçileri, dilcileri, âlimleri tarafından Türklere ve onların dil ve uygarlıklarına dair yazılan eserleride meydana çıkardı.

Şimdi artık Türkler hakkında bin yıllık bir zaman içerisinde yapılan eski ve yeni araştırmaların ana çizgileri gözümüzün önünde apaçık duruyor. İlim ve fen, ilerleyişinin her devrinde Türk- **[Sayfa 4]** Tatar halklarını unutmamış, onlara dikkat ve araştırma ışığını az çok çevirmiştir.

Bununla beraber ne eski, ne orta ve ne de yeni dönemlerimiz hakkında kesin, dürüst ve tam bir şeyi bilmek daha mümkün değildir.

Türklerin soyları, eski yurtları, ana dilleri, diğer halkların dilleriyle olan ilişkileri meseleleri henüz az çok kalın bir perde altında bulunmaktadır. Eski ve yeni medeniyet dönemlerimize gelince bu hususta ufak-tefek nazariye ve faraziyelerden başka bir şeyi meydana çıkarmamıştır. Bugünkü bilgilerimizle "Türk-Tatar halklarının medeniyet tarihi"ni başa-

rıyla yazmakdan çok uzağız.

"Vamberi-Radlof" dönemi artık geçmiştir. Onların eserlerinde merak, acaiplik, arayıcılık, abartma ve anlaşılmazlık bugün herkesin gözüne çarpmaktadır.

Ayrı bir "Orhun Kitabesi", "Kudatkubilik", "Kodeks Komanikos" Türkologları yıllarca meşgul edecek ve bütün bir dönem doğuracak kadar önemli ve biricik konular olmaktan çıkmıştır.

Bunun en büyük sebebi "Türkoloji" araştırma ve yöntemlerinin gittikçe genişlemesi, derinleşmesi olsa da başka önemli bir sebebi daha vardır.

1905 inkılâbından sonra Rusya Türk-Tatarları, 1908 inkılâbından sonra Osmanlı Türkleri arasında öz dillerinin, tarihlerinin ve medeniyetlerinin araştırılması meselesi günün uğraşlarından birisi olmuştur.

Bugün İstanbul'da ve Ankara'da çalışan "Akademi" ler, " Telif ve Tercüme Heyeti", "Tarih Encümeni", "Türk Derneği", **[Sayfa 5]** "Türk Ocağı" gibi ilmî kuruluşlar her yıl bir çok metinler, yeni eserler yayınlamakta oldukları gibi Rusya'da, bilhassa on yedinci senenin [1917 kastediliyor] inkılâbından sonra, Bakü'de, Kırım'da, Taşkent'de, Kazan'da Şark Fakülte-Enstitüleri kurulmuş ve her bağımsız veya özerk cumhuriyetlerin eğitim komiserlikleri-bakanlıkları yanında çalışmakta bulunan ilmî şuralar meydana getirilmiştir ki bunların tamamı Türkoloji'ye ayrı bir dikkat ve özel bir önem vermektedirler.

İşte bu suretle Türkoloji-Türkiyyat araştırmalarına Türk-Tatar genç ilim âşıklarıda iştirak edeceklerdir.

Yukarıda bahsettiğimiz Türkiyyat ve Şarkiyyat ocaklarından birisi olmaya çalışan Kırım Üniversitesi'nde geçirdiğim dört yıllık ilme ve eğitime dayalı ömür, Türk-Tatar dillerinin şimdiye kadar hangi yöntemlerle kimler tarafından araştırılmış olunduğunu kısaca bildirmek ihtiyacını

pek açık bir şekilde duyurdu.

Gerçekten Türkoloji araştırmasının-kısa ve yüzeysel de olsa- tam bir tarihe üniversite öğrencilerini hatta dil eğitimine bilinçli bir şekilde yanaşmak isteyen birinci derece okulların öğretmenlerini büsbütün başka bir âleme ve ruh haline eriştirebilirdi.

Bundan başka Türkoloji araştırmalarının temel sebeplerine varabilmek ve bu konuda tenkidī ve tahlilī bir bakış açısı sahibi olabilmek için genel dilciliğin ses ve şekil konuları ve bunların Türk-Tatar diline uygulanması konularına da aşina olmak lâzımdır.

Eserimiz işte bu ihtiyacı ve noktaları gözönüne alarak düzenlenmiştir.

[Sayfa 6]

Bununla beraber eserimiz tamamiyle hedefine ulaşmıştır demek mümkün değildir. Kırım-Simferepol gibi medenī merkezlerden, özellikle Şarkiyyat ve Türkiyyat araştırmalarından uzak bir yerde, yazar yalnız kendi küçük kütüphanesine ve birçok uğraşlar arasında karmakarışık olan hafızasına dayanmıştır. Eserin, bunun için birçok güzellik ve ahlâkī tasavvurları vardır. Ancak aynı zamanda niyetin temizliği ve ihtiyacın büyüklüğü bu eseri doğmaya mecbur etti.

Bizden başka profesör "Bogurovditski", profesör "Falef" ve "Veled Çelebi Efendi"nin de bu eksikliği ve ihtiyacı duymuş olmaları gerekir. Nitekim, Kazan Üniversitesi profesörlerinden ve Rusların ünlü " Sotyatcı – Fonetik" lerinden olan Bogurovditski'nin "Türk-Tatar Dilene Giriş" adıyla Kazan'da 1922 yılında eserinin elli iki sayfadan ibaret olan birinci kısmını yayınlamıştır.

Aynı şekilde Taşkent'de, Taşkent Üniversitesi profesörlerinden Falef de "Türk Edebiyatı ve Lehcelerine Giriş" adıyla, 1922 yılında bir eser meydana koymuştur (Kırk sayfadan oluşmuştur). Veled Çelebi Efendi'nin eseride "Türk Dili'ne Giriş" adını taşıyıp 1922-23 senelerinde Ankara'da

basılmıştır. Bu eser öncekileriyle ve bizim eserimiz ile isimce bir ise de, konu olarak tamamiyle ayrıdır; çünkü Veled Çelebi Efendi bu eserinde Türk alfabesinin – daha doğrusu yazısının- özelliklerinden bahsetmektedir.

"Bogurovditski" ile "Falef" in eserlerine gelince, bunlardan birincisi **[Sayfa 7]** daha ziyade sotyat uzmanı sıfatıyla konuya yaklaşmış, diğeri kırk sayfalık ufak bir eserde hem dil, hem edebiyat, hatta tarih meselelerini birbirine karıştırmıştır.

Hâlbuki bizim kanaatimizce böyle bir adı taşıyan yani, Türk-Tatar Dilciliğine Giriş olmak amacını takip eden bir eser, yukarıda dediğimiz gibi, iki soruya, ihtiyaca cevap vermelidir:

1-Genel dilcilik kural ve kanunlarının Türk-Tatar dillerine uygulanması hakkında kısaltılmış bir fikir.

2-Türk-Tatar dillerinin tarihinin araştırılması ve buna ait sorunlar.

Şimdi kitabımızın düzenlenme yöntemine ve metodu yönüne gelecek olursak, burada eserin genel ve kapsamlı bir yarar gösterebilmesi için İstanbul Türkçesi'nde yazılmış ve mümkün olduğu kadar Arapça ve Farça tabirlerden kaçılmıştır. Ancak "uydurma" tabirler icadından ve daha önce uydurulmuş bazı tabirleri kullanmaktan, anlaşılmamak korkusuyla yazar vazgeçmiştir. Bunun için kitapta Arapça ve Farsça sözler, düzenlemeler oldukça boldur.

Ancak, bizim fikrimizce, Türkçe konuşup anlaşamamaktan ise Arapça ve Farsça sözlere, şimdilik razı olarak anlaşmak daha iyidir, yararlıdır.

Eserin böyle bir konu üzerine ilk defa yazılmış bir kitap olduğunu da hatırdan çıkarmamak gerekir.

Çobanzade

Bakü, 1924 Oktıyaber

Sayfa : 139

یونانیلریگکیندەن آیری اولاراق هندوستاندادە لسانیك
حادثەلربنی تدقیق ایشی عالملریك نظرینی جلب و ویردیکی ثمرەلر
یونانیلریگکیندەن هیچ‌دە آشاغی قالمادی. دینی، الهی متنلرینیك خلقیك
دوغرودان — دوغرویا قوللاندیقلاری دیلدەن اوزاقلاشماسی نسبتیندە
بو متنلریك تفسیر و شرحینە لزوم کورولدی. بومتنلریك
صوفی شکلرینی آرتیق‌معاصرلر ایچین آکلاشیلامایان لغتلرینی ایضاح
ایدەرەك ترتیب اولونان بش کتابدان عبارت بیر مجموعە زمانیمیزا قادار
قالمیشدر کە، بونیك‌دە مؤلفی پانینی‌دەن اول یاشامیش اولان یاسکی‌در.

Sayfa: 139

Yunanlılarınkinden ayrı olarak Hindistan'da da dilcilik konularını araştırma işi âlimlerin dikkatini çekmiş ve Hintli alimlerin verdikleri ürünler Yunanlılarınkinden hiç de aşağı kalmamamıştır. Dinî, ilâhî metinlerinin halkın doğrudan doğruya kullandıkları dilden uzaklaşması oranında bu metinlerin sadeleştirilerek açıklanmasına gerek görüldü. Bu metinlerin sofu şekillerini artık çağdaşlar için anlaşılamayan sözlüklerini açıklayarak düzenlenmiş olunan beş kitaptan ibaret bir mecmua zamanımıza kadar kalmıştır ki, bununda yazarı Panini'den evvel yaşamış olan Yaski'dir.

Sayfa : 140

تورك — تاتار لسانلارینیك نە وقت یازی‌یە چکیلدیکینی بوقاردا
سویلەمیشدیك. لاکن اسلامیتدەن اول تورك — تاتار لسانلارینا عائدنەبیر لغت‌ە
نەدە بیر صرف ویاخود نحو کتابی بولماق ممکندر. تورك — تاتار
دیللرینیك تدقیقی اسلامیت و بالخاصە عرب فیلولوژیاسی ایلە
سیقی — سیقی‌یە باغلی بولوندیغیندان بو خصوصدا بیر آز معلومات
ویرمەیی لزوملی بولدیق.

Sayfa: 140

Türk-Tatar dillerinin ne zaman yazıya aktarıldığını yukarıda söylemiştik. Ancak, İslâmiyet'ten önce Türk-Tatar dillerine ait ne bir sözlük, ne de bir gramerle alakalı kitabı bulmak mümkündür. Türk-Tatar dillerinin araştırılması İslâmiyet ve özellikle Arap filolojisi ile sıkı sıkıya bağlı bulunduğundan, bu hususda biraz bilgi vermeyi gerekli bulduk.

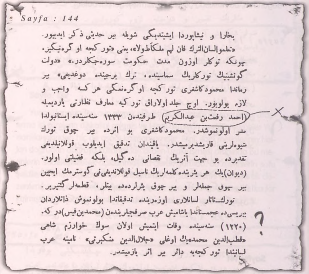
Sayfa : 141

عباسیلر دورینده گرەك عجم و بونلار واسطەسیله هند فلسفه
و علومی، گرەکسه روم فیلوسوفلارینیك آثرلری عربلره داها زیادە
بللی و تانیش اولدیغیندان آرتیق امام خلیل (۷۹۱ ده أولموشدر)
و بونیك طلبەسی ایرانی (سیبویه) عرب صرفینیك تملینی
قورموشلاردر که، بوندان سوگرا گلەن مؤلفلر ایچین اساس
اولموشدر. عینی امام خلیل طرفیندەن عرب وزنیدە اوصول
آلتینا آلینوب (عروض) وزنی دوغموشدر که، زمانیمیزا قادار
عرب، ایران، تورك ـ تاتار شاعرلری ایچین تمل اولوب گلمیشدر.
ایشته بو (امام خلیل) ایله (سیبویه) یك آچدیقلاری جیغیرا
(بصریون) مکتبی تعبیر اولونور. بیر آز سوگرا بونلارا
قارشی ایکینجی بیر غروپا داها تورەمیشدر که، بوده (کوفیون)
مکتبی میدانا گتیروب باشلاریندا (کسائی) بولونموشدر.
(۸۰۵ ده أولمیشدر).

Sayfa: 141

Abbasîler döneminde gerek Acem (İran) ve bunlar vasıtasıyla Hint felsefe ve ilimleri, gerekse Rum filozoflarının eserleri Araplara daha çok belli ve tanış olduğundan artık İmam Halil (791'de ölmüştür) ve bunun öğrencisi İranlı [Sibuye] Arap sarfının temelini kurmuşlardır ki bundan sonra gelen yazarlar için temel olmuştur. Aynı İmam Halil tarafından Arap vezni de yöntem altına alınıp (aruz) vezni doğmuştur ki zamanımı-

za kadar Arap, İran, Türk-Tatar şairleri için temel olup gelmiştir. İşte bu (İmam Halil) ile (Sibuye)'nin açtıkları çığıra (Basriyyun) ekolü adı verilir. Biraz sonra bunlara karşı ikinci bir grup daha ortaya çıkmıştır ki bu da (Kufiyyun) ekolünü meydana getirip başlarında (Kesai) bulunmuştur (805'de ölmüştür).

Sayfa : 144

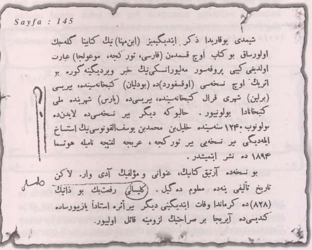
بخارا و نیشاپوردا ایشیتدیکی شویله بیر حدیثی ذکر ایدییور.
«تعلموا لسان الترك فان لهم ملكاً طولا»، یعنی «تورکجه او گره نیکیز،
چونکه تو کلر اوزون مدت حکومت سوره جکلردر.» «دولت
گونشینیك تورکلریك سماسینده، ترك برجینده دوغدیغی» بیر
زماندا محمود کاشغری تورکجه او گره نمکی هر کسه واجب و
لازم بولویور. اوچ جلد اولاراق تورکیه معارف نظارتی یاردیمیله
(احمد رفعت بن عبدالکریم) طرفیندن ۱۳۳۳ سنه سینده ایستانبولدا
نشر اولونموشدر. محمود کاشغری بو اثرده بیر چوق تورك
شیوه لرینی قاریشدیرمیشدر. یاقیندان تدقیق ایدیلوب قوللانیلدیغی
تقدیرده بو جهت آنریك نقصانی ده گیل، بلکه فضیلتی اولور.
(دیوان)یك هر یثرینده کلمه لریك ناسیل قوللاندیغینی گوسترمك ایچین
بیر چوق جمله لر و بیر چوق یثرلرده ده بیتلر، قطعه لر گتیریر.
تورك تاتار لسانلاری اوزه رینده تدقیقاتدا بولونموش ذاتلاردان
بیریسی ده عجمستاندا یاشامیش عرب صرفجیلرینده ن (محمد بن قیس)در که
(۱۲۲۰) سنه سینده وفات ایتمیش اولان سوك خوارزم شاهی
«قطب الدین محمد»یك اوغلی «جلال الدین منکبرتی» نامینه عرب
لسانیندا تورکجه یه دائر بیر اثر یازمیشدر.

Sayfa: 144

Buhara ve Nişabur'da duyduğu şöyle bir hadisi zikrediyor: "tealumu'l-lisani't-Türk fan lehem mülkan tula" yani "Türkçe öğreniniz, çünkü Türkler uzun müddet hükümet süreceklerdir." "Devlet güneşinin Türklerin semasında, Türk burcunda doğduğu" bir zamanda Kaşgarlı Mah-

mut Türkçe öğrenmeyi herkese vacip ve gerekli buluyor. Üç cilt olarak Türkiye Eğitim Bakanlığı yardımıyla **Ahmed Rıfat bin Abdülkerim** tarafından 1333 (1917) senesinde İstanbul'da yayınlanmıştır. Kaşgarlı Mahmut bu eserde bir çok Türk şivelerini karıştırmıştır. Yakından incelenip araştırıldığı taktirde bu taraf eserin eksikliği değil, belki de kıymetli tarafı olur. Divan'ın her yerinde kelimelerin nasıl kullanıldığını göstermek için birçok cümleler ve birçok yerlerde de beyitler, kıtalar konulmuştur.

Türk-Tatar dilleri üzerine araştırmalarda bulunmuş kişilerden birisi de Acemistan'da (İran) yaşamış Arap sarfçılarından Mehmet bin Kıyas tır ki (1220) senesinde vefat etmiş olan son Harzem Sahî "Kutbettin Mehmet"in oğlu "Celalettin Mengüberti" adına Arap dilinde Türkçe'ye dair bir eser yazmıştır.

Sayfa : 145

شیمدی یوقاریدا ذکر ایتدیکیمیز (ابن‌مهنا) نیك کتابینا گله‌جك
اولوروساق بو کتاب اوچ قسمده‌ن (فارسی، تورکجه، موغولجا) عبارت
اولدیغی کیبی پروفه‌سور مه‌لیورانسکی‌نیك خبر ویردیکینه گوره بو
اثریك اوچ نسخه‌سی (اوقسفورد)ده (بودلیان) کتبخانه‌سینده، بیریسی
(برلین) شهری قرال کتبخانه‌سینده، بیریسی‌ده (پارس) شهرینده ملی
کتبخانادا بولونیور. حالبو که دیگر بیر نسخه‌سی‌ده لایدن‌ده
بولونوب ۱۲۴۰ سنه‌سینده خلیل‌بن محمدبن یوسف‌القونوسی‌نیك استنساخ
ایله‌دیکی بیر نسخه‌یی بیر تورکجه، عربجه لغتیجه نامیله هوتسما
۱۸۹۴ ده نشر ایتمیشدر.

بو نسخه‌ده آرتیق کتابیك، عنوانی و مؤلفیك آدی وار. لاکن
تاریخ تألیفی یه‌ده معلوم ده‌گیل. کلیسالی رفعت‌بك بو ذاتیك
(۸۲۸) ده کرماندا وفات ایتدیکینی دیگر بیر اثره استاداً یازیورساده
کندیسی‌ده آیریجا بر صراحتیك لزومینه قائل اولییور.

Sayfa: 145

Şimdi yukarıda bahsetiğimiz İbn-i Mühenna'nın kitabı üç kısımdan (Farsça, Türkçe, Moğolca) ibaret olduğu gibi profesör Melyoranski'nin haber verdiğine göre **bu eserin üç nüshası Oxford da Budliyan Kütüphanesi'nde, birisi Berlin Şehri Kral Kütüphanesi'nde, birisi de Paris şehrinde Milli Kütüphane'de bulunuyor. Hâlbuki diğer bir nüshası da Layden'de bulunup 1240 senesinde Halil bin Mehmet bin Yusuf El-Konevisi'nin kopya ettiği bir nüshayı Türkçe, Arapça Sözlüğü adıyla Houtsma, 1894'de yayınlamıştır.**

Bu nüshada, **kitabın adı ve yazarın adı var.** Ancak yazılış tarihi yine de belli değil. **Kiliseli** (Kilisli) Rıfat Bey bu kişinin 828'de Kirman'da vefat ettiğini diğer bir esere dayanarak yazılıyorsa da kendiside ayrıca bir açıklamanın gerektiğini kabul ediyor.

Sayfa : 146

بوندان سوکرا اون بشنجی عصردا تورك دیلینیك و ادبیاتینیك
أك بویوك و شعورلی مدافعلرینیك بیرنجیسی و شبهه‌سیز أك بویوگی
اولان (میرعلی شیر نوائی) در که، (محاکمة اللغتین)، ایکی لسانیك مقایسه‌سی
(فارسی و تورکجه) نامنده‌کی أثریله بوتون بیر دور دوغورموش
و لسانی تدقیقاندا یکی بیر چیغیر آچمیشدر. بو أثرینی نوائی
۱۳۹۹ ده یازمیشدر.

Sayfa: 146

Bundan sonra XV. yüzyılda Türk dilinin ve edebiyatının en büyük ve bilinçli savunucularından birincisi ve şüphesiz en büyüğü olan Mir Ali Şir Nevai'dir ki (Muhakemetü'l-Lugateyn), iki lisanın mukayesesi (Farsça ve Türkçe) namındaki eseriyle bütün bir devir doğurmuş ve dil araştırmalarında yeni bir çığır açmıştır. Bu eserini Nevai 1399'da yazmıştır.

Sayfa : 147

— ١٣٧ —

بو گونده پك چوق تورك ـ تاتار شيوه‌لرينده بير پارچا صوتى تبدلله
موجوددر. عينى وجهله mononyme لرى، يعنى بير شكله مالك اولديغى
حالدا بيرچوق معناله دلالت ايده‌ن كلمه‌لرى توپلاميش‌در. مثلا :
آت كلمه‌سى آت و آتماقدان امر حاضر، كوك كلمه‌سى دامار،
سما، ماوى، شرقى (كوى) معنالرينه گلير.

Sayfa: 147

Bugün de pek çok Türk-Tatar şivelerinde bir parça ses değişiklikleri mevcuttur. Aynı sebeple mononymeleri, yani bir şekle sahip olduğu halde daha bir çok anlamlara gelebilen kelimeleri toplamıştır. Mesela : At gelmesi at ve atmak'dan hazırlık emri, gök kelimesi damar, sema, mavi, şarki (güvey) anlamlarına gelir.

Sayfa : 147

بوندان سو گرا ينه جيغاتاى تور كجه‌سى
حقيندا آدى مجهول بيرمؤلف ١٦ نجى عصرده (آبوشقا) ناميله
بير كتاب مئيدانا گتيردى. لغت زوج، قوجا معناسينه گلن «آبوشقا»
كلمه‌سيله باشلاديغيندان بويله ياد اولونموشدر.

Sayfa: 147

Bundan sonra, yine Çağatay Türkçesi hakkında adı meçhul bir yazar XVI. asırda (Abuşka) adında bir kitap meydana getirdi. Sözlük zevc, koca manasına gelen "abuşka" kelimesiyle başladığından böyle anılır olmuştur.

Sayfa : 148

(توری)، ۱۵۷٦–هجری ۹۸۳ سنه‌لرنده مئیدانا گتیریلمیش
و لایدن آقاده‌می کتبخاناسیندا بولونان دیگر بیرلغتی داها ذکر
ایده‌رکه، بونیك آدی‌ده (کتاب الغات آبوشقا) اولوب ۱۵۵۲ده
یازیلان آبوشقا لغتی‌نیك بیر زبده‌سی، خلاصه‌سی‌در. ینه بونلار
طرزنده جیغاتای و بالخاصه نوائینیك اثرلرینی ایضاح و نشره
اوغراشان ایکی لغت داها واردر که، بونلاردان بیریسی (اللغته علی
لسان نوائی) دیگری‌ده (لغت نوائی) عنوانینی حائزدر که، هر
ایکیسینیك‌ده زمان و صاحب تألیفلری معلوم ده‌گیلدر.

Sayfa: 148

(Türü), 1576-hicrî 983 senelerinde meydana getirilmiş ve Layden Akademi Kütüphanesi'nde bulunan diğer bir sözlükten daha bahseder ki bunun adı da (Sözlük Kitabı Abuşka) olup 1552'de yazılan Abuşka sözlüğünün bir kısaltması, özetidir. Yine bunlar tarzında Çağatay ve özellikle Nevai'nin eserlerini açıklamaya ve yayınlamaya uğraşan iki sözlük daha vardır ki bunlardan birisi (Nevai Dilinin Büyük Sözlüğü), diğeride (Nevai Sözlüğü) adlarına sahipdirler ki her ikisininde zaman ve yazarı bilinmemektedir.

Sayfa : 149

۱۷۵۹ و ۱۷۴۰ سنه‌لرنده بیتیرمك اوزره نادرشاهیك وقعه‌نویسی
میرزا محمد مهدی خان آستر آبادی ینه نوائی‌نیك اثرلرینی ایضاح
و تفسیر ایچین جیغاتایجا و فارسی «سنکلاخ–داشلیق» نامیله بویوك
بیر لغت مئیدانا گیبیرمیشدر.

Sayfa: 149

1759 ve 1740 senelerinde bitirmek üzere Nadir Şah'ın vakanüvisi [tarihçisi-olay kaydedicisi] Mirza Mehmed Mehdi Han Astarabad'ı yine Nevai'nin eserlerini açıklamak ve anlaşılır bir hale getirmek için Çağatayca ve Farsça "Senglah-Taşlık" adında büyük bir sözlük meydana getirmiştir.

Sayfa : 178

دیگر طرفدەن مؤلف

کتابلاریندا کتابی، ادبی لسان دەگیل، خلق لسانینی ایشلەمیشدر کە،
بودە بك بویوك بیر مزیتیدر. بوندان ماعدا کتابیندا «اسم» سوزیندەن
باشقا همەن-همەن هیچ بیر اسکی تعبیرە و عمومیتلە عربجا یاخود
فارسی سوزە راست گلینمەز.

Sayfa: 178

Diğer taraftan yazar kitaplarında; kitabı edebî bir dille değil, halk diliyle işlemiştir. Bu da pek büyük bir meziyetidir. Bundan başka kitabında "isim" sözünden başka hemen hemen hiç bir eski tabire ve genellikle Arapça yahut Farsça söze rast gelinmez.

Sayfa : 179

[illegible]

Sayfa: 178

Fin-Ogur : İki gurupdan müteşekkildir.

Ogur Gurubuna: - Umitan (?), Mergol (?), Macar

Fin Gurubu: - Asıl Fin lisanı (Suumi), Eston lisanı, Lipo lisanı, Karalya lisanıdır ki bu dört lisan Batı gurubunu meydana getirir.

Bunlardan Fin lisanının büyük edebiyatı olup bu lisanı konuşanlar bir çok noktalarda Avrupalılardan hiç de geri kalmamışlardır.

لغت

چغتای و ترکی عثمانی

جلد اولی لغاتی حاوی جلد ثانیسی آسیای وسطی اقوامنك ادبیات
وضروب امثالیله احوالته دائردر

درعصر

سلطان عبد الحمید خان غازی

اثر

شیخ سلیمان افندئ بخاری

جلد اول

ZAMAN KİTAPHANESİ
İSTANBUL, Ankara Caddesi No. 97

معارف نظارت جلیله‌سی جانبندن تقدیر وتحسین قلنمشدر

امتیاز وحقوقی مؤلفنه عائددر

استانبول

(مهران) مطبعه‌سی – باب عالی جاده سنده نومرو ۷

۱۲۹۸

ÇAĞATAYCA VE OSMANLI TÜRKÇESİ SÖZLÜĞÜ

İlk cildi sözlüğü kapsamaktadır. İkinci cildi Orta Asya uluslarının edebiyat ve ata sözleriyle durumlarına ilişkindir.

(Sultan Gazi Abdülhamid Han)
Döneminde

Yapıt
Buharalı Şeyh Süleyman Efendi

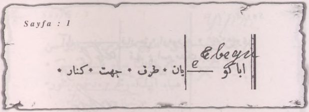
Birinci Cilt

Eğitim Bakanlığı tarafından değerlendirilmiş ve tavsiye edilmiştir.

İSTANBUL
(Mihrân) Basımevi-Babıali Caddesi'nde Numara 7
1298

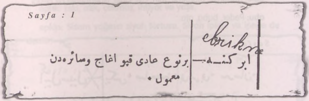
Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 91
Yazar	: Buharalı Şeyh Süleyman Efendi
Cild	: Siyah
Ebadı	:
	En : 15 cm.
	Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi	: 20 + 320

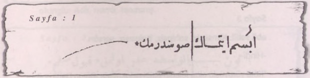
Sayfa 1

ebekü: Yan, taraf, yön, kenar

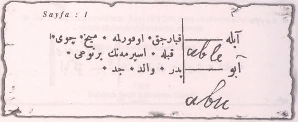
Sayfa 1

ebrikne: Ağaç ve benzeri maddelerden yapılmış olan bir çeşit adi kapı.

Sayfa 1

ebsem etmek: Susturmak

Sayfa : 1

آبله — قبارجق * اوفورلمه * ميخ * چوی * قبله * اسپرمه‌نك بر نوعی *

able

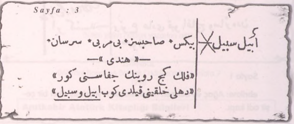
ابو — پدر * والد * جد *

abu

Sayfa 1

âble: Kabarcık, üfürülme, mîh, çivi, kıble, ispermenin bir çeşidi.

abu: Peder, baba, ata.

Sayfa : 3

ايكل سبيل — بيكس * صاحبسز * بی مربی * سرسان *

— « هندی » —

«فلك كج روينك جفاسنی كور»

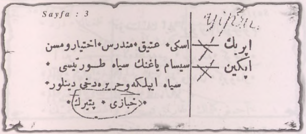
«دهلی خلقينی قيلدی كوب ايل وسبيل»

Sayfa 3

ebil sebil: Kimsesiz, sahipsiz, bakıcısız, sersân.

-Hindî-

"Kötü yürüyüşlü olan feleğin ettiği cefaları gör: Bütün Dehli halkını **kimsesiz, sahipsiz** bıraktı."

Sayfa : 3

اپریك — اسکی • عتیق • مندرس • اختیار و مسن

ایپکین — سیسام یاغنك سیاه طورتیسی •

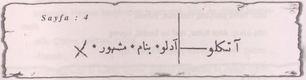
سیاه ایلکه و حریره دخی دینلور •

«خبازی • پتیرك»

Sayfa 3

eprik: Eski, atik, çökmüş, ihtiyar ve yaşlı.

epkin: Sisam yağının siyah tortusu. Siyah ipliğe ve ipeğe de denilir.

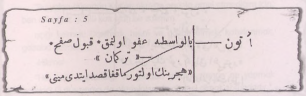

Sayfa : 4

آتنکلو — آدلو • بنام • مشهور •

Sayfa 4

atunglu: Adlı, namlı, tanınmış.

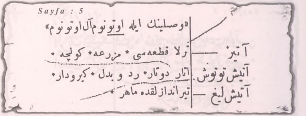

Sayfa : 5

آتون — بالواسطه عفو اولنمق • قبول صفح •

« ترکان »

«هجر بنك اولتورما قفا قصد ایتدی مینی»

Sayfa : 5
«وصلینك ایله اوتونوم آل اوتونوم»
آتیز — تارلا قطعه‌سی * مزرعه * كومه •
آتیش توتوش — آتار دوتار * رد و بدل * کیرودار •
آتیشلیغ — تیراندازلقده ماهر

Sayfa 5

utun: Birinin aracılığıyla affı kabul edilmek, af dilemeyi kabul etme.

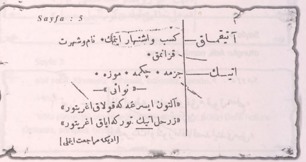
-Türkmen-

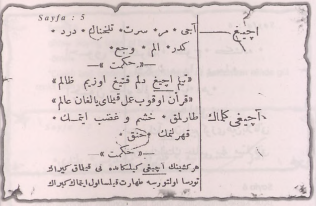
"Senin ayrılığın beni öldürmeye kasteyledi. Sana kavuşma ile kendini affettirebilirsin."

atız: **Tarla parçası, mezraa, küme.**

atış tutuş: **Atar tutar, red ve bedel, savaş.**

atışlığ: Ok atıcılığında yetenekli olan kişi.

Sayfa : 5
آتیغماق — کسب واشتهار ایتمك * نام و شهرت قزانمق •
اتیك — جزمه * چکمه * موزه •
—« نوائى »—
«آلتون ایسرغه كه قولاق اغریتور»
«زرحل اتیك تور كه ایاق اغریتور»
[ادیکه مراجعت ایتملی]

Sayfa : 5

اچیغ —— آجی • مر • سرت • تلخناك • درد •
کدر • الم • وجع •
—« حکمت »—
«تیلم اچیغ دلم قتیغ اوزیم ظالم»
«قرآن اوقوب عمل قیلمای یالغان عالم»
آچیغی کلماك — طارلمق • خشم و غضب ایتمك •
قهرلنمك • حنق •
—« حکمت »—
هر کشینك آچیغی کیلکاندە نی قیلماق کیراك
تورسا اولتورسە طهارت قیلسا اول ایتماك کیراك

Sayfa 5

atıkmak: Herkes tarafından tanınmak. İsim ve şöhret kazanmak

etik: Çizme, çekme, mûze.

-Nevaî-

"Altın küpedir ki kulağı ağrıtır; yaldızlı **çizmedir ki** ayağı ağrıtır." [Edik'e müracaat etmeli]

açığ: Acı, mürr, sert, hoş olmayan, dert, keder, elem, ağrı sızı.

-Hikmet-

"Bu yalan dünyada Kur'an okuyup onunla amel etmediğim için, ben dili ağrılı, gönlü katı olan bir zalimim."

açığı kelmek: Darılmak, hışım ve gazab etmek, kahırlanmak, gazaba gelmek.

-Hikmet-

"Her kişi, **sinirlendiği** ve gazaba geldiği zaman ne yapmak gerekir? O duruyorsa da oturuyorsa da abdest almak zorundadır."

Sayfa : 6

آچوق — مكشوف ٭ مفتوح ٭ كشاده ٭
آشكار ٭ هويدا ٭ بى حيا ٭
آچون — بو عالم ٭ بو دنيا ٭ دهر ٭
—« لطفى »—
سين ديك آچونda بير كوزى عين بلا قانى
مين ديك انينك جفاسى بيله مبتلا قانى

Sayfa 6

açuk: Keşfedilmiş, açılmış, açma, belli, görünen, utanması olmayan.

açun: Bu âlem, bu dünya, dehr.

-Lutfî-

"Dünyada senin gibi gözü bir belâya benzeyen kişi var mı? Nerede? Benim gibi onun çektirdiği sıkıntılara gönüllü katlanan biri var mı? Nerede?"

Sayfa : 6

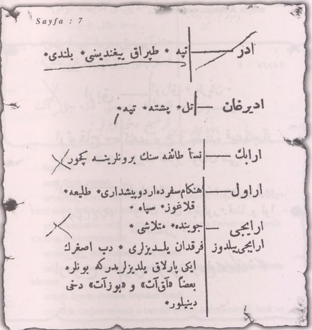
اختاجى — بيطار ٭ سائس ٭ جلودار ٭
—« مثال »—
«باغ اراچونكه كيردى اول محزون»
«اختجى ايلكى دا ابدى كلكون»

Sayfa 6

ahtacı: Baytar, sayis, at bakıcısı.

-örnek-

"Çünkü bağ arasına o üzüntülü girdi. **At bakıcısının** elinde gül renkli olan vardı."

Sayfa : 7

ادر — تپه • طپراق يیغندیسی • بلندی •

ادیرغان — تل • پشته • تپه •

ارابك — نسناً طائفه سنك برونلرینه چکور

اراول — هنكامسفرده اردو پیشداری • طلیعه • قلاغوز • سپاه •

ارایجی — جوینده • متلاشی •

ارایجی یلدوز — فرقدان یلدیزلری • دب اصغرك ایکی پارلاق یلدیزلریدر كه بونلره بعضاً «آق آت» و «بوز آت» دخی دینیلور •

Sayfa 7

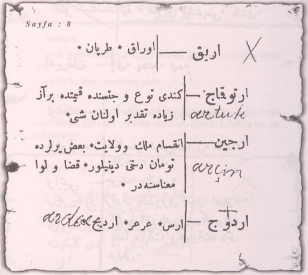
edir: Tepe, toprak yığıntısı, yüksek.

adırgan: Tel, yığın, tepe.

erebek: Nisa taifesinin burunlarına geçirdikleri halkadır.

aravul: Savaş için yola çıkıldığında ordu öncüsü, öncü, kılavuz, asker.

araycı: Araştırıcı, aceleci.

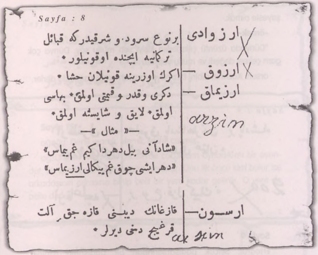
Sayfa : 8

X اریق — اوراق * طرپان *

ارتوقاج — کندی نوع و جنسنده قیمتده برآز زیاده تقدیر اولنان شی *
artuk

ارجین — انقسام ملك و ولایت * بعض یرلرده تومان دخی دینیلور * قضا و لوا معناسنده در *
arçin

اردوج — ارس * عرعر * اردیج
ardıç

Sayfa : 8

ارزوادی | برنوع سرود. و شرقیدر که قبائل ترکانیه ایچنده اوقونیلور •
ارزوق — | اکرك اوزرینه قونیلان حشا •
ارزیماق — | دکری وقدر و قیمتی اولمق • بهاسی اولمق • لایق و شایسته اولمق •
arzim
—« مثال »—
«شادآنی بیل دهردا کیم غم ییماس»
«دهرایشی چوق غم ییکالی ارزیماس»

ارسون — | قازغانك دینی قازه جق آلت قرغیج دخی دیرلر •
ak zim

Sayfa 8

arık: Orak, tırpan.

artukmaç: Kendi türü ve benzerleri arasında değer bakımından biraz daha üstün kabul edilen şey.

ercin: İnkısam-ı mülk ü vilâyet, bazı yerlerde tümen dahi denilir. Kaza ve liva manasınadır.

arduc: Ürs, dağ servisi, ardıç ağacı.

arzuvadı: Bir tür ezgi ve şarkıdır ki Türkmen oymakları içinde okunur.

arzuk: Eyerin üzerine konulan haşâ.

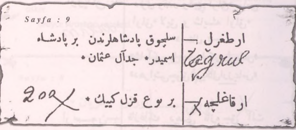
arzımak: Değeri ve kadr ü kıymeti olmak, bahası olmak, layık ve

şayeste olmak.

-örnek-

"Dünyada üzüntü çekmeyen kişiyi sen mutlu say. Dünya çok gam çekeni değerli ve mutlu yapmaz."

arsun: Kazanın dibini kazmaya yarayan araç. Kargıç da derler.

Sayfa : 9

ارطغرل — سلجوق پادشاهلرندن بر پادشاه اسمیدر • جدآل عثمان •

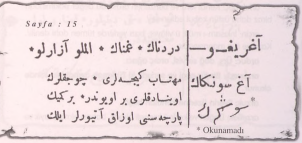
Toğrul

ارقاغلیجه — بر نوع قزل کییک • 209

Sayfa 9

Ertoğrul: Selçuk padişahlarından bir padişahın ismidir. Osmanlı'da savaş.

arkağlıça: Bir tür kızıl geyik.

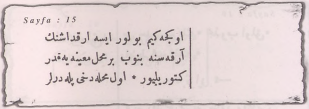

Sayfa : 15

آغریغـو — دردناك • غمناك • الملو آزارلو •

آغ سونکاك — مهتاب کیجه لری • چوجقلرك اوینادقلری بر اویوندر • بر کیك پارچه سنی اوزاق آتیورلر ایلك

سوکرك *

* Okunamadı

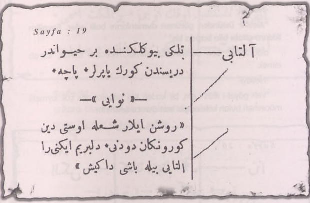
Sayfa : 15

اوکجه کیم بولور ایسه ارقداشنك
آرقه سنه بنوب بر محل معینه یه قدر
کتوریلیور * اول محله دخی پله درلر

Sayfa 15

ağrığu: Dertli, gamlı, elemli, sıkıntı çekmiş.

ağsüngek: Mehtaplı gecelerde çocukların oynadıkları bir oyundur. Bir kemik parçasını uzağa atıyorlar. Onu ilk önce kim bulur ise arkadaşının arkasına binip belli bir yere kadar getirilir. O yere de pelle derler.

Sayfa : 19

آلتابی

تلکی بیوکلکنده بر حیواندر
دریسندن کورك یاپرلر * پاچه *
— «نوایی» —
«روشن ایلار شعله اوستی دین
کورونکان دونی * دلبریم ایکنی را
التابی بیله باشی داکیش»

Sayfa : 19

الداراماق — بی حدسیونمك * مجذوب اولمق * اضطراب ایتمك *

—« نوایی »—

« بیر قدح می بیر سالار وه‌غایت افلاس دین * نیجه لعل قیمتی تاپقان کدا دیك آلدارای »

Sayfa 19

altabı: Tilki büyüklüğünde bir hayvandır. Derisinden kürk yaparlar, paça.

-Nevayi-

"Alevler üstünden görünen dumanlarını belli eder. Sevgilim ikkinra altabı bile başıda kiş"

aldaramak: Son derecede sevinmek, meczûb olmak, ıztırab etmek.

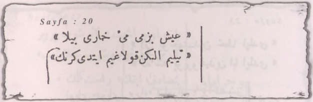
-Nevayi-

"Veh gâyet-i iflâs-ı dîn, bir kadeh içki verseler pek çok kıymetli mücevheri bulan köleler gibi son derece sevinirim.

Sayfa : 20

الـكن — كنك * ابسم * لال *

—« آكهی »—

Sayfa : 20

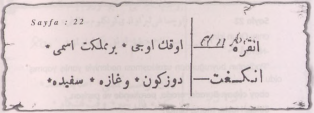
« عیش بزمی می خماری بیلا »
« تیلیم الکن قولاغیم ایتدی کرنک »

Sayfa 20

elken: Keng, epsem, lâl.

-gehî-

"Onun içki toplantısındaki eğlence ve içki ile dilim konuşamaz **kulağım işitemez oldu."**

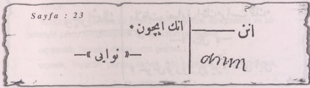
Sayfa : 22

انقره —— اوقك اوجی * بر مملکت اسمی *
انکغت —— دوزکون * وغازه * سفیده *

Sayfa 22

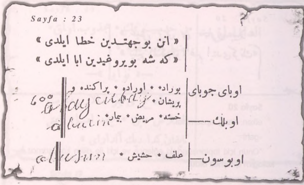
ankara: Okun ucu, bir memleket ismi.

angıt: Düzgün ve kızıllık, sefîde

Sayfa : 23

انی —— انك ایچون *
—« نوایی »—

Sayfa : 23

« انن بو جهتدين خطا ايلدى »
« كه شه بويروغيدين ابا ايلدى »

اوباى جوباى	بوراد • اورادە • پراكندە و پريشان •
اوبلك	خستە • مريض • بيمار •
اوبوسون	علف • حشيش •

Sayfa 23

anın: Onun için.

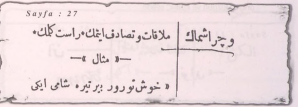
-Nevayi-

"Padişahın buyruğundan uzaklaşması nedeniyle yanlış yapmış oldu."

obay cobay: Burada, orada, perakende ve perişan.

öblek: Hasta, mariz, bîmâr.

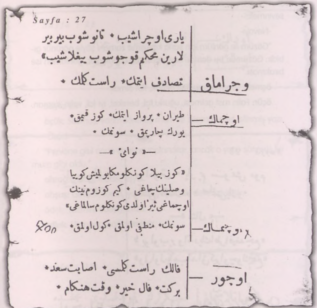
öbüsün: Alef, haşîş.

Sayfa : 27

وچراشماك	ملاقات وتصادف ايتمك • راست كلمك •

—« مثال »—

« خوش تورور بيرتيره شامى ايكى

Şayfa : 27

یاری اوچراشیب • تانوشوب بیر بیر
لارین محکم قوجوشوب ییغلاشیب »
اوجراماق — تصادف ایتمك • راست کلمك •
اوچماك — طیران • پرواز ایتمك • کوز قیمق •
یورك چارپمق • سونمك •
— نوای: —
« کوز بیلا کونکلومکا بولیش کوییا
وصلینك چاغی • کیم کوزومنینك
اوچماغی ثبر اولدی کونکلوم سالماغی »
اوچماك — سونمك • منطفی اولمق • کول اولمق •
اوجور — فالك راست کلمسی • اصابت سعد •
برکت • فال خیر • وقت هنکام •

Sayfa 27

uçraşmak: Mülakat ve rastlamak, rast gelmek.

-Misâl-

"Karanlık bir gecede iki dostun karşılaşması, tanışmaları ve bir-birleriyle sıkıca kucaklaşarak ağlaşmaları ne hoştur."

uçramak: Tesadüf etmek, rast gelmek.

uçmak: Tayerân, pervaz etmek, göz kırpmak, yürek çarpmak,

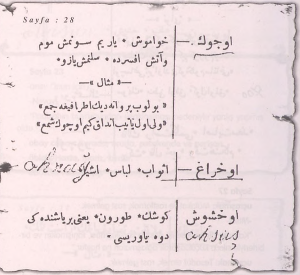
sevinmek.

-Nevayi-

"Gözüm ile gönlüm için sana kavuşma zamanı şöyle görünür gibidir: Gözümün bu demde sevinmesi çok çabuk olur, gönlümün ise bırakması."

öçmek: Sönmek, muntafi olmak, kül olmak

öçür: Falın rast gelmesi, uğurlu fal, bereket, iyi fal, vakit, zaman.

Sayfa : 28

اوجوك — خواموش • یاریم سونمش موم
وآتش افسرده • سلنمش یازو •

—« مثال »—

« بو لوب پروانه دیك اطرافیغه جمع »
«ولی اول یاتیب انداق کیم اوچوك شمع»

اوخراغ — اثواب • لباس • اشیا

اوخشوش — کوشك • طورون • یعنی بریاشنده کی
دوه یاوریسی •

Sayfa : 28

اوداك	تضمين، اوده‌يش، جزاء.
اودلك	محجوب، خائف، يوركسز.

Sayfa 28

öçük: Susmuş, yarım sönmüş mum ve sönmüş ateş, silinmiş yazı.

-Örnek-

"Pervane gibi onun etrafına toplandılar, ancak o yatıp sönmüş bir mum gibi oldu."

ohrağ: Esvap, elbise, eşya.

ohşuş: Gevşek, torun, yani bir yaşındaki deve yavrusu.

ödek: Tazmîn, ödeyiş, ceza.

ödlek: Utangaç, hâif, yüreksiz.

Sayfa : 29

اورانلاشماق	عسكرلرك قوندقلری محلده يكديكرلرينی طابيق اوزره باغرشملری حين نزولده عسكرلر يكديكرلرينی چاغرشمق.
اورار	سعادت، بخت، اقبال، تجلی.

Sayfa : 29

اوران — صفت • پيشه • كسب • مقياس •
اولچى • تناسب • اوران ايكى قاعده يه
مخصص اولوب برى هرطائفه نك
كنديسنه مخصوص اوله رق بلله ديكى
اوران ديكرى بتون اردونك
انتخاب ايلديكى اوراندر محاربه
اثناسنده هر كس كندى قومنى
بونكله بيلورلر ايمش •

oran

اورو

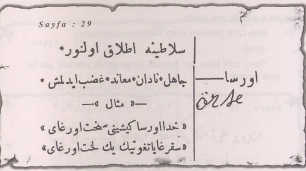
اورت — نار • سعير • زهر • آغو • خاكستر • حريق •
— « توابى » — ort

اورتامك — ياقمق • احراق ايتمك • قاورمق •

اورنوق — يانيق • محروق • سوخته •

اورچين — سنجاق • هندستانده پركنه • خراسان
و بخاراده تومان • فرس ايچنده
پايه وزينه ونردبان • اردو وخيمه گاه •

orcin

Sayfa : 29

سلاطینه اطلاق اولنور٭

اورسا — جاهل٭نادان٭معاند٭غضب ایدلمش ٭

—« مثال »—

« خدا اورسا کیشینی تخت اورغای »

« سقرغایا تنغوتیك یك تخت اورغای »

Sayfa 29

oranlaşmak: Askerlerin konakladıkları yerde birbirlerini tanımak üzere bağırışmaları. Konaklama sırasında askerlerin diğer askerleri çağırmaları.

uraz: Saadet, baht, ikbal, tecelli.

oran: Sıfat, pîşe, kesb, mikyâs, ölçü, orantı. Oran iki kurala bağlı olup biri her topluluğun kendisine özgü olarak bellediği orandır. Diğeri bütün ordunun savaşması sırasında herkes kendi toplumundan olanı bununla bilir imiş.

ört: Nâr, saîr, zehir, ağu, hâkister, harîk.

-Nevayi-

"Yolumun üzerinde dört durak var gibiydi. Çıkarım ise bildiğim kadarıyla ateş idi."

örtemek: Yakmak, ihrak etmek, kavurmak.

örtük: Yanık, yanmış, sûhte.

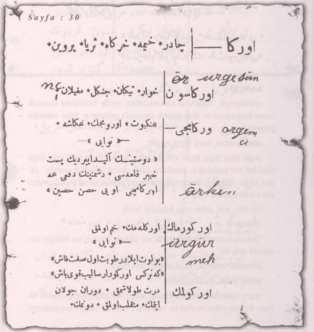
orçın: Sancak. Hindistan'da bir kent, Horasan ve Buhara'da tümen. İran'da pâye ve zîne ve merdiven, ordu ve sultanların çadırları-

nın kurulduğu yere denilir.

örse: Cahil, bilmeyen, inatçı, kendisine sıkıntı verilmiş.

-örnek-

"Tanrı, cahil kişiye sert vuracak. Cehennemde yatıracak gibi bir şeyle vuracak."

Sayfa : 30

اورکا —— | چادر، خیمه، خرگاه، ثریا، پروین،

ör urgesün
اورکاسون | خوار، تیکان، جنکل، مغیلان، ne

ورکاجی — orgem ci | عنکبوت، اوروبجك، عکاشه،

— «نوابی» —

«دوستینك آلیدا ایردیك پست
خیبر قلعه‌سی، دشمنینك دفعی عه
اورکاجی او بی حصن حصین»

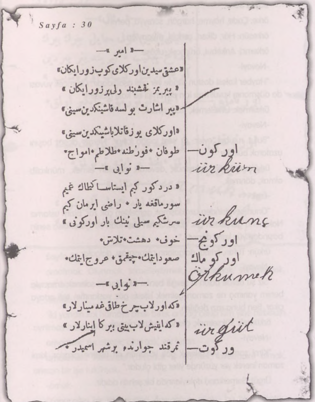
ürken

اورکورماك ürgür mek | اورکله‌مك، خم اولمق

— «نوابی» —

«بولوت ایلا درطوبت اول صفت فاش»
«که نرکس اورکورار سالیب قوی باش»

اورکولمك | درت طولاشمق، دوران جولان
ایتمك، منقلب اولمق، دونمك

Sayfa : 30

—« امیر »—

«عشق سیدین اورکلای کوپ زور ایکان»

« پیریمز نقشبند ولی پر زور ایکان »

«پیر اشارت بولسه قاشینکدین سینی»

«اورکلای یوزقاتلاباشیکدین سینی»

اور کون — طوفان • فورطنه • طلاطم • امواج •

iir küm

—« نوایی »—

« درد کور کیم ایستاسا کیلاك غمیم

سورماقغه یار • راضی ایرمان کیم

سرشکیم سیلی نینك بار اورکونی »

iir kunç

اور کونج — خوف • دهشت • تلاش •

اور کوماك — صعود ایتمك • چیقمق • عروج ایتمك •

örkumek

—« نوایی »—

«که اورلاب چرخ طاقغه منارلار»

« که اینیش لاب یتی یر کا اینارلار »

iirgüt

ور گوت — ثمرقند جوارنده بر شهر اسمیدر •

Sayfa 30

örke: Çadır, hayme, hargâh, süreyya, pervin.

örkesün: Hâr, diken, çengel, mugaylân.

örkemci: Ankebut, örümcek, ukâşe.

-Nevayi-

"Hayber kalesi dostun elinde yer gibi aşağıdadır. Örümcek yuvası da düşmanın kovulması için dayanıklı bir kale gibidir."

ürkürmek: Ürkelemek, ham olmak.

-Nevayi-

"Bulut rutubet eyler. O sıfat açığa çıkar. Nergis çiçeği başını uzatarak bükülür."

ürkülmek: Dört dolaşmak, deverân, cevelân etmek, münkalib olmak, dönmek.

-Emîr-

"Onun sevgisinden uzaklaşmak gerçekten çok zor. Bizim ustamız Nakşbend gerçekten çok güçlü. Senin kaşından bir işaret olsa senin başından yüz katla döneriz."

ürkün: Tufan, fırtına, dalgaların çarpışması, dalgalar.

-Nevayi-

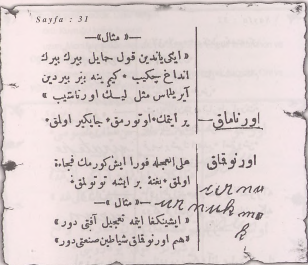
"Siz şu derde bakın ki sevgili benim sıkıntılarımı sormak amacıyla benim yanıma ne zaman gelmek istese göz yaşlarımın seli ortaya çıkar. Ben buna razı değilim."

örkümek: Yükselmek, çıkmak, yukarı çıkmak.

-Nevayi-

"Kimi zaman yükselerek gök yüzünün en üstüne çıkarlar, kimi zaman inerek yer yüzünde yiter gibi olurlar."

Ürgüt: Semerkand dolaylarında bir şehrin adıdır.

Sayfa : 31

—« مثال »—

« ایکی یاندین قول حمایل بیرك بیرك
انداغ چکیب • کیم ینه بیر بیردین
آیریلماس مثل لیك اورناشیب »

اورناماق — یر ایتمك • اوتورمق • جایکیر اولمق •

اورنوقماق | علی العجله فورا ایش کورمك فجاءة
اولمق • بغتة بر ایشه توتولمق •

—« مثال »—

« ایشینکغا ایمه تعجیل آفتی دور »
« هم اورنوقماق شیاطین صنعتی دور »

Sayfa 31

ornatmak: Oturtmak, temelleştirmek, ornaştırmak, yerleştirmek, yer yer koymak.

-örnek-

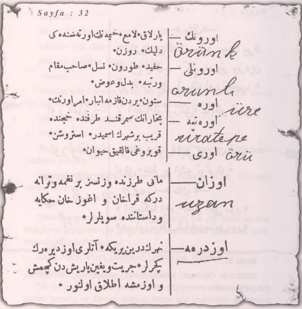
"İki yandın kol hamâyil birek birek andağ çekip kim yine birbiridin ayrılmas mesel lîk ornaşıp"

ornamak: Yer etmek, oturmak, yer tutan.

urnukmak: Alelacele çarçabuk iş görmek, birdenbire olmak, ansızın bir işe tutulmak.

-örnek-

"Yapacağın bir işte aceleci davranma, çünkü bu bir felakettir. Ayrıca acele etmek şeytanın bir alışkanlığıdır."

Sayfa : 32

اورونك	örünk	پارلاق • لامع • خیمه نك اورته سنده كی دلیك • روزن •
اورونلی	orunlı	حفید • طورون • نسل • صاحب مقام ورتبه • بدل وعوض •
اوره	üre	ستون • یردن قازمه انبار • امر اورنك •
اوره تپه	üratepe	بخارانك سمرقند طرفنده خجنده قریب برشهرك اسمیدر • استروشن •
اوری	örü	قویروغی قالقیق حیوان •
اوزان	uzan	مانی طرزنده وزنسز بر نغمه وترانه دركه قراخان و اغوز خان حكایه وداستاننده سویلرلر •
اوزدره		نهرك درین یریكه • آتلری اوزدیره رك چكرلر • جریت ویغین یاریش دن كچمش و اوزمشه اطلاق اولنور •

Sayfa 32

örünk: Parlak, parlayan, çadırın ortasındaki delik, pencere.

orunlu: Hafîd, torun, soy, makam ve rütbe sahibi olan kişi, bedel ve karşılık.

üre: Sütun, yerden kazma anbar, emr-i evreng.

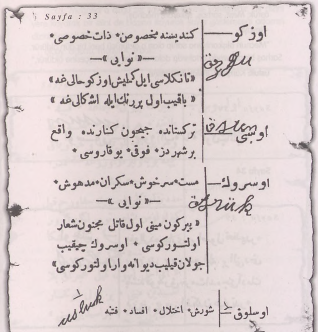
Üretepe: Buhara'nın Semerkand şehri dolaylarında Hocend'e

yakın bir şehrin adıdır. Üstür ve şen.

örü: Kuyruğu kalkık hayvan.

uzan: Mani biçiminde ölçüsüz bir nağme ve ezgidir ki Karahan ve Oğuz Han hikâye ve destanında söylerler.

üzdürme: Irmakların derin yeri ki atları yüzdürerek geçerler. Cirit ve yığın yarıştan geçmiş ve yüzmüşe denir.

Sayfa 33

özgü: Kendisine mahsus, hususi zât..

-Nevayi-

"Sabah vakti il onun değişik renkleriyle biçimlerine bakarak kendine özgü bir duruma gelmiş."

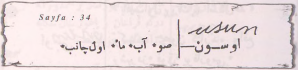
üstü: Türkistan'da Ceyhun ırmağı kıyısında bulunan bir şehirdir. Üstü, yukarısı.

ösrük: Mest, sarhoş, sekerân, medhûş.

-Nevayi-

"Mecnun alışkanlığına sahip olan o öldürücü beni bir gün öldürür. Sarhoş bir durumda ortalarda dolanarak bir deliymişçesine öldürür."

usluk: Karışıklık, ihtilâl, ifsâd, fitne.

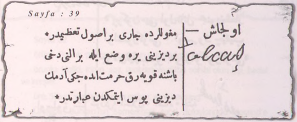

Sayfa : 34

usun

اوسون — صو• آب• ما• اول جانب•

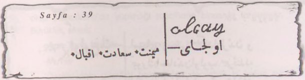
Sayfa 34

usun: Su, âb, mâ, ...

Sayfa : 39

ocaş

اوجاش — مغوللرده جاری براصول تعظیمدر• بردیزینی یره وضع ایله برالنی دخی باشنه قویه رق حرمت اداه جکی آدمک دیزینی پوس ایتمکدن عبارتدر•

Sayfa : 39

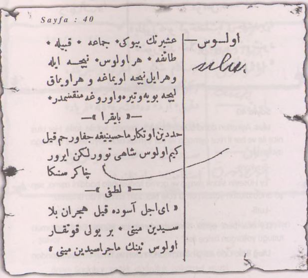
olcay

اولجای — میمنت • سعادت • اقبال •

Sayfa 39

olcaş: Moğollar'a özgü bir saygı gösterme yöntemidir. Bir dizini yere koyarak bir elini de başına koyarak saygı göstereceği adamın dizini öpmek biçimindedir.

olcay: Uğurlu, mutluluk, ikbal.

Sayfa : 40

اولوس — عشیرتك بیوك • جماعه • قبیله •
طائفه • هر اولوس • نیجه ایله
وهرایل نیجه اویماغه و هر اویماق
نیجه بویه وتیره واوروغه منقسمدر •

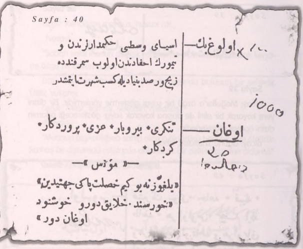
ulus

—« بایقرا »—

حددین اوتکار ماحسینیغه جفا ورجم قیل
کیم اولوس شاهی توورلکن ایرور
چاکر سنکا

—« لطفی »—

« ای اجل آسوده قیل هجران بلا
سیدین مینی • بر یولی قوتقار
اولوس نینك ماجراسیدین مینی »

Sayfa : 40

اولوغ بك — اسیاى وسطى حكمدارلرندن و
تیمورك احفادندن اولوب سمرقندده
زیج و رصد بنیادیله كسب شهرت ایتمشدر

1000

اوغان — "تنكرى* بیروبار* عزى* پروردكار*
كردكار*
— « مؤنس » —
«یلغوزنه بو كیم خصلت پاكى جهتیدین»
«خورسند. خلایق دورو خوشنود
اوغان دور»

Sayfa 40

ulus: Aşiretten daha büyük topluluk, cemâa, kabile, taife. Her ulus nice ile ve her il nice oymağa ve her oymak nice boya ve tire ve oruğa ayrılmıştır.

-Baykara-

"Ey Hüseyin sıkıntı verme ve acıma konusunda haddini aşma, sen şu anda ulusun şahısın ama köle olacağın zamanı da unutma."

-Lutfî-

"Ey ecel beni ayrılık derdinin yıkımından kurtar. Beni toplumun tuttuğu yollardan birine ilet."

Uluğ Bek: Orta Asya hükümdarlarından ve Timur'un torunlarından

olup Semerkand'da yaptırdığı rasathane binasıyla tanınmıştır. Büyüklük, ululuk.

oğan: Tanrı, bīrūbār, ..., perverdigâr, kirdgâr.

-Mu'nis-

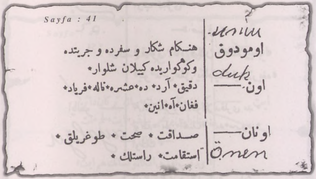
"Özelliklerinin güzelliği bakımından denilebilir ki halkın tok gözlüsüdür ve Tanrı da kendisinden razıdır."

omağ: Soy, şube, aile, oruk. Aslı kemik anlamındadır.

-Nevayi-

"Cefanı canğa talay aldıngız alay mu bolur

Sizing omakda yiğaç resmingiz bolay mu bolur"

Sayfa : 41

اوموذوق | هنگام شكار و سفرده و جريده وكوكواريده كيلان شلوار*

duk

اون. —— | دقيق* آرد* ده*عشره*ناله*فرياد* فغان*آه*انين*

اونان —— | صداقت * صحت * طوغريلق * استقامت* راستلك *

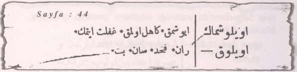
Önen

Sayfa 41

umuduk: Hengâm-ı şikâr ve seferde ve ciritte ve kökvārīde giyilen şalvar.

on: Dakik, art, dih, aşere, nāle, feryad, figan, āh, enīn

önen: Sadakat, sağlık, doğruluk, istikamet, rastlık.

Sayfa : 44

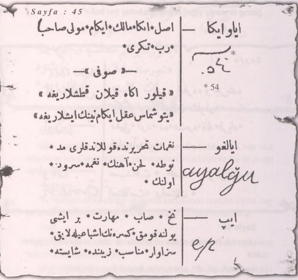
اويلوشماك — ايوشمق * كاهل اولمق * غفلت ايتمك *

اويلوق — ران * فحد * سان * بت *

Sayfa 44

uyluşmak: Uyuşmak, kâhil olmak, gaflet etmek.

oyluk: **Rân, fahz, sân, büt.**

Sayfa : 45

ايا وايكا — اصل * انكا * مالك * ايكام * مولى صاحب * رب * تكرى *

— صوفى —

« قيلور اكاه قيلان قطشلاريغه »

« يتوشماس عقل ايكام نينك ايشلاريغه »

* 54

ايالغو — نغمات تحريرنده قوللاندقلرى مد * نوطه * لحن * آهنك * نغمه * سرود * اولنك *

ayalğu

ايپ — نخ * صاب * مهارت * بر ايشى يولنده قومق * كسه نك اشباعيله لايق * سزاوار * مناسب * زيننده * شايسته *

ep

Sayfa 45

iye ve ike: Asıl, ike, malik, ikem, mevlâ, sahip, rab, Tanrı.

-Sûfî-

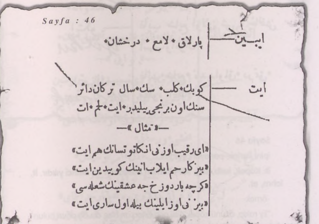
"Kılur āgâh kılan kılmışlarığa. Tanrı'nın işlerine akıl sır ermez."

ayalğu: Ezgilerin yazımında kullanılan med, nota, lahn, ahenk, nağme-i sürud, üleng.

ip: Nah, sap, beceri, bir işi yoluna koymak, kesrenin katılmasıyla layık, sezaver, uygun, zibende, şayeste.

-Allahyar-

"Didi sevbān tama'dın bolmağay dip
Alıp birgil dimekni körmedim ip"

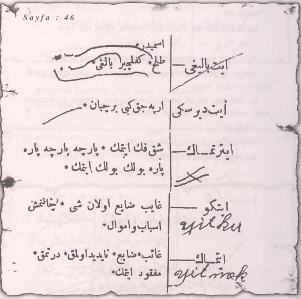
Sayfa : 46

ابسين — پارلاق • لامع • درخشان •

ايت — كوبك • كلب • سك • سال تركان داثر
سنك اون برنجى ييليدر • ايت • لحم • ات

—« تمثال »—

«اى رقيب اوزنى انكا تو تسانك هم ايت»
«بيز كارحم ايلاب اينك كويدين ايت»
«كرچه بار دوزخ جه عشقينك شعله سى»
«بيزنى اوزا يلينك بيله اول سارى ايت»

Sayfa : 46

ایت بالیغی — اسمیدر طلح* کفلچیر بالغی*

ایت دیرسکی — ارپه جق کبی بر چبان*

ایترتمک — شق فك ایتمك* پارچه پارچه پاره پاره بولك بولك ایتمك*

ایتکو — غایب ضایع اولان شی* ایتخالنمش اسباب واموال*

yitku

ایتمك — غائب* ضایع* نایدید اولمق* درتمق* مفقود ایتمك*

yitmek

Sayfa 46

ipin: Parlak, parlayan, yaldızlı.

it: Köpek, kelb, seg, sâl-i Türkân dâiresinin on birinci yılıdır. İt, lahm, et.

-örnek-

"Ey rakip, özünü köpek gibi ona tutarsan bize acı da onun bulunduğu yerden git. Aşkın ateşinin etkisi cehennemin etkisi kadar vardır

ama bizi sen kendi yurdundan başka tarafa gönder."

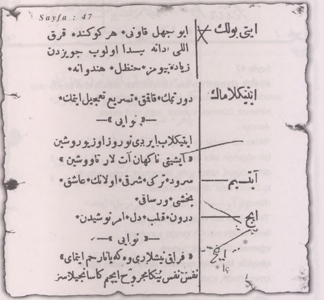
it balığı: Talh, keflçîr balığı

it dirseği: **Arpacık gibi bir çıban**.

itirtmek: Şak fekk etmek, parça parça, pare pare, bölük bölük etmek.

itkü: Gayip zayi olan şey. Çalınmış elbise ve mal.

itmek: Gaib, zayi, görünmez olmak, darıtmak, mefkud etmek.

Sayfa : 47

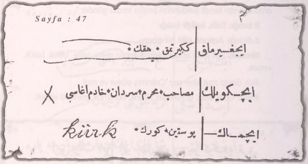
ایتی بولک — ابو جهل قاونی * هر کوکنده قرق
اللی دانه بیدا اولوب جویزدن
زیاده نیومز * حنظل * هندوانه *

ایتیکلامك — دورتمك * قاقق * تسریع تعجیل ایتمك *
— * نوایی * —
ایتیکلاب ایر یدی نوروز اوزیوروشین
* آیشیتی ناکهان آت لار تاووشین *

آیتیم — سرود * ترکی * شرق * اولانک * عاشق *
بخشی * ورساق *

ایچ — درون * قلب * دل * امر نوشیدن *
— * نوایی * —
* فراق نیشلاریوه که یانار جم ایتمای *
نفس نفس تیکا مجروح ایچم کاسانجیلاسز

* İç

Sayfa 47

itibölük: Ebucehil kavunu. Her kökünde kırk elli tane peyda olup cevizden ziyade büyümez. Hanzal. Hinduvâne.

itiklemek: Dürtmek, kakmak, tesrî, ta'cîl etmek.

-Nevayi-

"İtiklep irdi nevrûz öz yürüşin

İşiti nâgehân atlar tavuşın"

aytım: Sürud, türkü, şarkı, öleng, aşık, bahşı, varsakı.

iç: Derun, kalp, dil, emr-i nûşîden.

-Nevayi-

"Firâk nîşleri veh ki yana rahm itmey

Nefs nefsiğa mecrûh içimğa sancılasiz"

ıçğırmak: Geğirtmek, hıçkırık.

içküylük: Musahip, mahrem, sırdân, hadım ağası.

içmek: Postîn, kürk.

Sayfa : 48

ايد —— قوقو• رايحه• عطر• بوى• اصى• كبى
صاحب• مالك•

id

ايديش —— اوانى• ظرف• قاب •

—« نوايى »—

«ساقيا جينى ايديش بيرلا تكلف قيلا كيم»
« بى تكلف لارغه خوشراق دور
صراحى دين سبو »

آيدين —— نور• ضوء اصلى آى وتون يعنى آيلو
كيجه در • مهتاب • روشن• مبارك•
باهر• ضيادار•

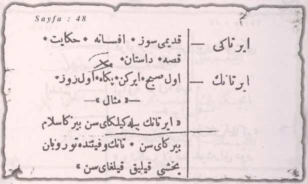
—« صوفى »—

« كورونك كيم تابشى خورشيد قايدين»
« كيجه لار آلدى قايدين آى آيدين »

روآير —— اركك• مرد• اير كيشى• رجل• ايشقه•
ذكر• آلت• رجوليت•

—« صوفى »—

آتانك اير دورسين هم اير ديك قيليق قيل
يمانليق ايلا كان كا يخشيليق قيل

Sayfa : 48

ایرتاكی — قدیمی سوز • افسانه • حكایت •
قصه • داستان •
ایرتانك — اول صبح • ایركن • پكاه • اول زوز •
—« مثال »—
« ایرتانك بیله كیلكای سن بیر كا سلام
بیر كای سن • تانك وفیتنده تو روبان
یخشی قیلیق قیلغای سن »

Sayfa 48

id: Koku, rayiha, ıtır, buy, ası, gibi, sahip, malik.

idiş: Evânî, zarf, kap.

-Nevayi-

"Sakıya cini idiş birle tekellüf kılma kim

Bî-tekellüflerğa hoşrakdur surahiden sebû"

aydın: Nur, zû'. Aslı ay ve tün yani aylı gecedir. Mehtap, ruşen, mübarek, bâhir, ziyadar.

-Sufî-

"Görüng kim tâbişi hûrşîd kaydın

Kiceler aldı kaydın ay aydın"

ir ve er: Erkek, merd, er kişi, racul, apışka, zeker, alet, raculiyyet.

-Sufi-

"Atang irdür sin hem ir dik kılık kıl

Yamanlığ eylekenğa yahşılık kıl"

irteki: Kadimî söz, efsane, hikâyet, kıssa, destan.

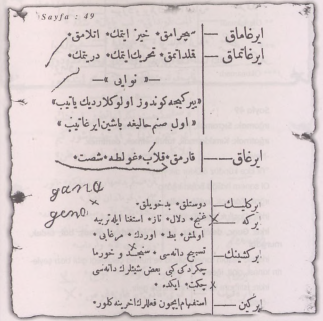
irtenk: Evvel-i subh, erken, pegâh, evvel-i rûz.

-örnek-

"İrtenk bile kilgey sin bizğa selâm birgey sin

Tang vaktinde turuban yahşı kılık kılgay sin

irtün: İç don, îzâr, işten, servâl.

Sayfa : 49

ایرغاماق — سچرامق• خیز ایتمك• اتلامق•

ایرغاتماق — قلداتمق• تحریك ایتمك• دریتمك•

—« نوایی »—

«بیر کیجه کوندوز اولوکلاردیك یاتیب»

« اول صنم حالیغه باشین ایرغاتیب »

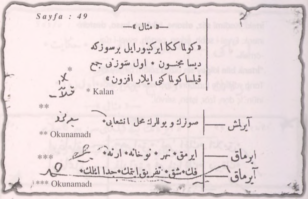
ایرغاق —— قارمق• قلاب• غولطه• شصت•

ایرکلیك — دوستلق• بدخویلق•

ایرکه — غنج• دلال• ناز• استغنا ایله تربیه اولمش• بط• اوردك• مرغابی•

ایرکشینك — تسبیح دانه‌سی• سنجد و خورما چکردکی کبی بعض شیلرك دانه‌سی• چکت• ایکده•

ایرکین — استفهام ایچون فعللرك اخرینه کلور•

Sayfa : 49

—« مثال »—

« كوملا ككا ايركينور ايل برسوزكه
ديسا مجنون • اول سوزنى جمع
قيلسا كوملا كنى ايلار افزون »

* Kalan

آيرلمش —— صونزك و يوللرك محل انشعابى •

** Okunamadı

ايرماق —— ايرمق • نهر • نوخانه • ارنه •

آيرماق —— فك • شق • تفريق ايتمك • جدا ايلك •

*** Okunamadı

Sayfa 49

ırğamak: Sıçramak, hîz etmek, atlamak.

ırğatmak: Kımıldatmak, tahrik etmek, deritmek.

-Nevayi-

"Yir kice kündüz ölükler dik yatıp
Ol sanem haliğa başın ırğatıp"

ırğak: Karmak, **kulâb, gulta, şast.**

irklik: Dostluk, bedhûyluk.

irke: Gunc, delâl, nâz, istiğna ile terbiye olmuş, bat, ördek, murgâbî

irkşink: Tesbih tanesi, sincid ve hurma çekirdeği gibi bazı şeylerin tanesi, çiğit, iğde.

irkin: İstifham için fiillerin ahirine gelir.

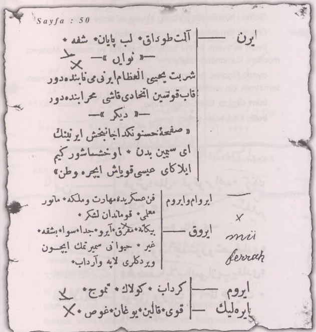
-örnek-

"Külmekğa irkinür il bir sözge dise Mecnun
Ol sözni cem' kılsa külmekni eyler efzun"

ayrılmış: Suların ve yolların ayrılma noktaları.

ırmak: Irmak, nehir, nevhâne, erne

ayırmak: Fek, bölmek, ayırmak, uzaklaştırmak.

Sayfa : 50

ایرن — آلت طوداق • لب پایان • شفه •

— « نواین » —

شربت یحیی العظام ایرنی می نابنده دور
قاب قوسین اتحادی قاشی محرابنده دور

— « دیکر » —

« صفحهٔ حسنو نکدا انجانبخش ایرنینك
ای سیمین بدن • اوخشاشور کیم
ایلاکای عیسی قویاش ایچره وطن »

ایروام وایروم — فن عسکریده مهارت وملکه • ماتور معلمی • قوماندان لشکر •

ایروق — بیکانه • متفرق • آیرو • جدا • سوا • بشقه • غیر • حیوانی سمیرتمك ایچون ویردکلری لاپه وآرداب •

ایروم — کرداب • کولاك • تموج •

ایره لیك — قوی • قالین • یوغان • غوص •

mii

ferrah

Sayfa 50

iren: Alt dudak, leb-i payan, şefe.

-Nevayi-

"Şerbet-i yuhyi'l-ızam ireni mey-nâbındadur

Kapkusın ittihâdı kaşı mihrâbındadur"

-Diğer-

"Safha-i hüsnüngde cânbahş irening ey sîmîn-beden

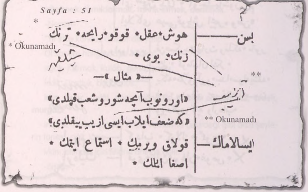
Ohşatur kim eylekey 'Îsî kuyaş içre vatan"

irvam ve irvem: Fenn-i askerîde maharet ve meleke. Manevra muallimi. Kumandan-ı leşker.

ayruk: Bigaren, müfernk, ayrı, cüda, siva, başka, gayr, hayvanı semirtmek için verdikleri lapa ve

irüm: Girdap, külek, dalgalanma.

irelik: Kavî, kalın, yoğun, gavs.

Sayfa : 51

بس —— هوش • عقل • قوقو • رایحه • ترنك *

زنك • بوی •

* Okunamadı

—« مثال »—

** —

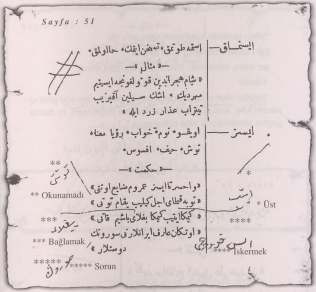
«اورونوب آنجه شوروشعب قیلدی»

«که ضعف ایلاب ایسی ازیب یقلدی»

** Okunamadı

ایسالاماك — قولاق وریمك • استماع ایتمك •

اصغا ایلمك •

Sayfa : 51

الستماق — استمع طوتمق، تسخن ايتمك، حالوليق

«مثال»

«شام هجرانيدن قوتولونجه ايسيتيم

مهرديك • اشك سيلين آقيزيب

تيتراب عذار زرد ايله»

ايس — اويقو، نوم، خواب، رؤيا معناه

توش، حيف، افسوس

«حكمت»

«واحسرتا ايسز عمروم ضايع اوتتى»

«توبه قيلاي اجل كليب يتام توتى»

«كيكا يتيب كيكا بغلاي باشيم قاتى»

«اوتكان عارف ايرانلارنى سوروتك دوستلار»

Sayfa 51

is: Hoş, akıl, koku, rayiha, türenk, zenk, buy.

-örnek-

"Orunup ança şûr u şu'b kıldı

Ki za'f eylep ısı ezip yıkıldı"

islemek: Kulak vermek, duymak, ısga eylemek.

ısıtmak: Sıtma tutmak, tesahhun etmek, humma olmak.

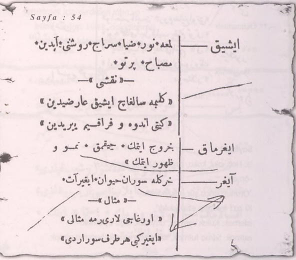
-örnek-

"Şâm-ı hicrândın kutulğunca ısıtım mihr dik
Eşk-i seylin akızıp titrep izâr-ı zerd ile"

ısız: Uyku, nevm, hab, rüya, mana, tüş, hayf, efsun.

-Hikmet-

"Yazıklar olsun ki ömrüm geçip gitti. Tövbe etmeden ecel geldi ve yakamı tuttu. Artık başımı kime uzatıp kime bağlayayım. Ey dostlar geçmiş zamanlardaki bilge kişileri sorun."

Sayfa : 54

ایشیق — لمعه • نور • ضیا • سراج • روشنی • آیدین • مصباح • پرتو •

—« نقشی »—

« کلیمه سالغاج ایشیق عارضیدین »

« کیتی اندوه و فراقیم ییریدین »

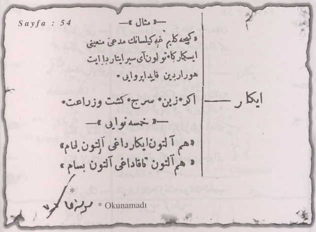
ایغرماق — خروج ایتمك • چیقمق • نمو و ظهور ایتمك »

آیغر — خرکله سوران حیوان • ایغیرآت •

—« مثال »—

« اورغاجی لاری رمه مثالی »

« ایغیرکبی هرطرف سورار دی »

Sayfa : 54

ایکار —

— « مثال » —
« کیچه کلیم غیر کیلسانك مدعی منعینی
ایسکار کا تولون آی سیر ایتار دا ایت
هوراردین قایداپروایی »

اکر، زین، سرج، کشت وزراعت.

— « خمسه نوایی » —
« هم آلتون ایکار داغی آلتون لجام »
« هم آلتون تاقاداغی آلتون بسام »

* Okunamadı

Sayfa 54

ikelemek: Tasahhub temellük etmek, sahib malik olmak.

-örnek-

"Yığaç kârsan bile sökiltürüb
Üy ikesi başladı hıdmet turub"

iker: Eker, zeyn, serc, geşt ve ziraat.

-Hamse-i Nevayi-

"Hem altun iker dağı altun licâm
Hem altun taka dağı altun besâm"

Sayfa : 55

ایکارجی — اکرجی • سراج • زینکر • فلاح • دهقان

ایکارکوجی — چوریجی • چوپر دیریجی • میکرداندکی دونددریجی •

* (el yazısı kenar notu) — * Okunamadı

— « مثال » —

« دشت اوزره ایکارکوچی هویونلار »

« آشوبدا اویلاکیم قویونلار »

ایکارلاتماك — اکرلتمك • آته طاقم اوردرمق • ابذال انجام ایله مهیا ایتمك •

ایکارلاماك — اکرلمك • آته اکر اورمق • حیوانی حاضرلمك •

ایکارماك — اغزال ایتمك • اکرمك • دونمك • تعقیب ایتمك • چرخ • کردش •

** ıgırmık

— « مثال » —

**

« ایکارماك دایوق چرخ دوارديك » 57

« که هرنقطه دوری داپرکاردیك » 52

ایکاك — ذقن • زنخ • دوری • ایکاو • سوکهان •

ıyek

— « مثال » —

« تشوقیدین یاربك بندلر خلاص ایتمیش »

« بو بندنی کیسا آلماس کیشی ایکاك لارله »

ایکالاماك — تصحب تملك ایتمك • استملاك ایتمك • صاحب ومتصرف اولمك •

**** ***

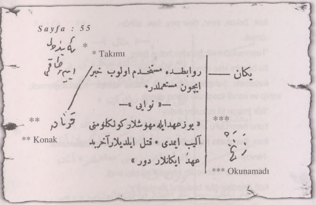
— « مثال » —

***

« باریان اول نقودنی ایکالای » 45

« یاناهم لات ومنات ساری کیلای » 54 mükerrer

**** Her yerde mükerrerdir.

Sayfa 55

ikerküci: Çevirici, çevirdirici, döndürücü.

-örnek-

"Deşt üzre ikerküçi hüyûnlar

Aşub da öyle kim koyunlar"

ikerletmek: Eğerletmek, ata takım vurdurmak, ibzâl-i encam ile müheyya etmek

ikerlemek: **Eğerlemek, ata eğer vurmak, hayvanı hazırlamak.**

ikermek: İğzâl etmek, eğirmek, dönmek, takip etmek, çarh, gerdiş.

-örnek-

"İkermekde yok çarh-ı devvâr dik

Ki her nokta devride pergâr dik"

ikek: Zekan, zenc, devr pey, ikev, sûhân.

-örnek-

"Teşevvukıdın irik bendler halas itmiş

Bu bendni kise almas kişi ikeklerle"

ikelemek: Sahiplenmek, mülk kabul etmek. Kamulaştırmak, sahip ve kendi tasarrufu altına almak.

"Bâr yaban ol nukudnı ikeley

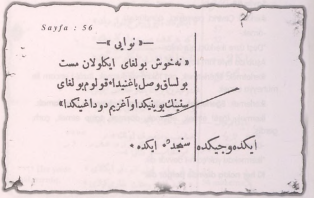
Yana hem Lat u Menat sarı kiley"

iken: **Revabıtta müstahdem olup haber için müstameldir.**

-Nevayi-

"Yüz ahd ile mehveşler könglümni alıp imdi

Katl eylediler âhir bed ahd ikenlerdür"

Sayfa : 56

—« نوایی »—

« نه‌خوش بولغای ایکولان مست

بولساق وصل باغنیدا* قولوم بولغای

سنینك بوینیکدا او آغزیم دوداغینکدا »

ایکده وجیکده | سنجد* ایکده *

Sayfa : 56

—« مثال »—

الله نی برکی کوك کنه جیکده نی برکی
دیك کنه • کیل ایکاو دوست کیر الیك
لیلی و مجنون دیك کنه »

ایکدیش — ایغری بشقه • قصراقی دخی بشقه
جنسندن اولان آتدن طوغره‌یان آت
انسان ایچون دخی مستعملدر • آخته
بورمه آت •

ایکرانماك — تنفر • استکراه ایتمك • اجتناب و پرهیز
ایتمك • خوسیدن • هراس • *

ایکرامك — ناله و فریاد ایتمك • درد والم چکمك

* Okunamadı

Sayfa : 56

ایکرامك — ناله و فریاد ایتمك • درد والم چکمك
آه انین ایتمك •

—« مثال »—

کیجه کوندوز ایکرادی اول یار اوچون
بیروت شوخ بیر دلدار اوچون

Sayfa : 56

ایکری — اکری • کج • بر نوع ساز • کلیب • تابناك •
بوکوم • خم •

—« هویداسن »—

«کر الف دیك راست بو لسانك هیچ بلا
یوقتور سنکا • لام الف دیك اکری
بولسانك هربلا باردور سنکا »

*

* Okunamadı

ایکن

ایکر بچه — بر نوع مکس و چبین • سنك •
ایکریك — صو چیورندیسی • کرداب •

—« مثال »—

«عشق بحری ایکریکی کا توشمامیش مین
چیققودیك • عشق اول دریادا
قیلدی اسروسرکردان مینی »

ایکریم وایکرم — برج وبارو • کنج • قومشوق • صو
** — چیورندیسی • کردابجه •

— مثال —

**Okunamadı

Sayfa : 56

«هم ایلدام‌لیق داصر‌صر دیك‌روانه»
« هم ایلانماق داایکر یم‌دین نشانه»

ایکنوراك —

ایکلتماك — توقف ایتدرمك• مشغول وسرکردان ایتمك• حیل ایتدرمك•

ایکماك — اکمك• برشیئی مقوس چارپیق ایتمك• برطرفه منحنی ایتمك• میل و کج ایتدیرمك

[illegible] *

ایکماك — سرپمك• زرع حرث غرس ایتمك• یولده براقوب صاوشمق•

* Okunamadı

—« مثال »—

[illegible] **

» ایکتی ساچیبان سرشك انبوه »
« تن مزرعی ایچره تخم اندوه »

ایکن — اکین ارقه‌نك اکلور طرفی•

[illegible] ***

—« مثال »—

« ایکنی کاقویوب بیرینی حالی »
«انداق‌که قویاشنی چرخ زالی»

** Okunamadı
*** Okunamadı

Sayfa 56

-Nevayi-

"İkimiz birlikte kavuşma bağında sarhoş olsaydık; kolum senin boynuna sarılmış olsaydı ve ağzım da senin dudağında. Ne güzel olurdu bu!"

iğde ve çiğde: Sincid, iğde.

-örnek-

"Elmeni birki kök güneh cikdeni birki dik güneh

Kil ikiv dost kirelik Leyli vü Mecnun dik güneh"

ikdiş: Aygırı başka, kısrağı başka türden olan attan türeyen at. İnsanlar için de kullanılmaktadır. ahta burma at.

ikrenmek: Nefret etmek, hoşlanmamak, sakınmak ve perhiz etmek, hûsîden, hirâs.

ikrenmek: ağlamak ve inlemek, dert ve elem çekmek, âh ve enîn etmek.

-örnek-

"Gece ve gündüz değer bilmez o işveli sevgili yar için ağlayıp inledi"

ikri: Eğri, kec, bir çeşit saz, kelîb, tâbnâk, büküm, ham.

-hüveydâsın-

"Sen eğer elif harfi gibi doğru olsan başına hiçbir belâ gelmez. Eğer lamelif harfi gibi eğri olursan her belânın başına gelmesi olasıdır."

ikriçe: Bir nevi meges ve çûbîn, sinek.

ikrik: Su çevrintisi. Girdap.

-örnek-

"Aşk bahrı ikrikiğa tüşmemiş min çıkku dik

Aşk ol deryada kıldı esr ü **sergerdân mini"**

ikrim ve ikrem: Burc ve bârû. Genc, komşuk, su çevrintisi, girdâbce.

-örnek-

"Hem ıldamlıkda sarsar dik revâne

Hem ılanmakda ikrimdin nişāne"

ikletmek: Tevakkuf ettirmek, meşgul ve sergerdan etmek, hiyel ettirmek.

ikmek: Ekmek, bir şeyi mukavvis çarpık etmek, bir tarafa eğmek, meyl ve kec ettirmek.

ikmek: Serpmek, zer' hars, gars etmek, yolda bırakıp savuşmak.

-örnek-

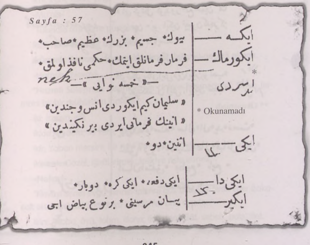
"O göz yaşlarını saçarak ten tarlasına üzüntü tohumlarını ekti."

iken: Ekin arkanın ekilir tarafı.

-örnek-

"İkeniğa koyup birini hālī

Andak ki kuyaşnı çarh-ı zāli"

Sayfa : 57

ایکه —— بیوك* جسیم* بزرك* عظیم* صاحب*

ایكورماك —— فرمار فرمانلق ایتمك* حكمی نافذ اولمق*

ایسردی* nek —« خمسه نوایی »—

« سلیمان كیم ایكوردی انس و جندین »

« اینك فرمانی ایردی یر نكیندین »

ایكی —— اثنین* دو*

ایكی دا —— ایكی دفعه* ایكی كره* دوبار*

ایكیر —— یسان مرسینی* بر نوع بیاض اجی

* Okunamadı

Sayfa : 57

ایکسیرماك —— *** **** 55	علاجدر • iyir غزل • اغزال ایتمك • ایپلیك ورشته ایتمك —« نوایی »— * نوایی رشتهٔ نعتینك ایكیردی كوز اوجی بیرلا • اكر باقسانك مطبع اولغای انكا سراج ایله نساج »
ایكین —— iyirmek iyrek	صعبا • ایا • تخم • دانه • ایكین • مزروعات سبب • باعث • علت • —« مثال »— « ای كونكل كویدور طمع تخمین تمنا مزرعین • بو ایكین نیچون كه هركز ایلاماس داناپسند » —« دیكر مثال »— ** «كونكلو نكانی ایش دین ایكین بو تعب» «بو تعیینكغه نی ایش ایركین سبب»
ایل —— *****	ییل • عام • سنه • سال • ال • ید • دست • خلق • كروه • جمعیت • عالم • قبائل • ایل • انسان • متفق • مطیع • تابع • —« مثال »—

* Okunamadı

** Okunamadı

*** Okunamadı

**** Okunamadı

***** Okunamadı

Sayfa : 57

کیل کیل ای آی ایلالی بیر عهدو پیمان ایکیز
اولتوروپ ایل کوزیدین بیر یرده پنهان ایکیز

—« مثال دیکر »—

«ایکیسی چون بالداشیب اولتوردیلار»
«هر ساری حیرت بلا ایل توردیلار»

*

*Okunamadı

Sayfa 57

ikni: Eğni, âsfîn, ying

-Mu'nis-

"Tükeldin ikni zerre pûş olup

Rızâ hodı üzre ser ağuş olup

ikürmek: Ferman, fermanlık etmek, hükmü geçerli olmak.

-Hamse-i Nevayi-

"Hazreti Süleyman insanlara ve cinlere hükmederdi. Onun fermanı bir bir mühürden ibaretti."

iki: İsneyn, dü.

ikide: İki defa, iki kere, dübâr.

ikir: Yaban mersini, bir nevi beyaz acı ilaçtır.

ikirmek: Gazel, iğzâl etmek, iplik ve rişte etmek.

-Nevayi-

"Nevayi senin övgü şiirinin iplerini göz ucuyla eğirdi. Eğer bakacak olsalar dokumacılar ve kandilciler ona uyarlar."

ikin: Acaba, âyâ, tohm, dane, ikin, mezrûât, sebeb, bais, illet.

-örnek-

"Ey köngül köydür tama' tohmın temenna mezraın

Bu ikin niçün ki hergiz eylemez dânâpesend"

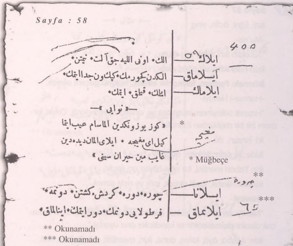
il: Yıl, âm, sene, sâl, el, yed, dest, halk, gürûh, cemiyet, âlem, kabail, il, insan, müttefik, muti, tâbi.

-örnek-

"Ey ay haleli sevgili bizim kararımız birdir. Sen gel. İkimiz insanların gözünden uzakta bir yerde birlikte oturalım."

-diğer örnek -

"İkisi bir araya gelip oturdular. Her yanda şaşıran insanlar beklediler."

Sayfa : 58

400

ایلاك — الك • اونی الليه جق آلت • نيتن •

ايلاماق — الكدن يچورمك • كيك ون جدا ايتمك •

ايلاماك — ايلك • قيطق • ايتمك •

— « نوايى » —

« كوز يوزونكدين الماسام عيب ايتما

كيل ای مغبچه * • ايلای المان ديده دين

غايب مين حيران سينى »

* Müğbeçe

ايلانا ** — چوره • دوره • كردش • كشتن • دونمه •

ايلاماق *** — فرطولايى دونمك • دور ايتمك • ايناملاق •

** Okunamadı

*** Okunamadı

Sayfa : 58

چوریلك • احاطه ایتمك • *

—« آكهی »—

«قبچان سورسه سمند اول شهسوار

ایلانه ایلانه • بارورکونکلم انکابی

اختیار • آیلانه ایلانه »

* Okunamadı

**

** Okunamadı

ایلبارامق — پیشمك • یانمق • یاقیلق • صویك

حرارتندن قبارجق پیدا ایتمك •

—« مثال »—

« کیم که قبر یق سوغه ایلیکین اودار »

« هر نیجه کیم ایلیکی ینار ایلبارار »

***

*** Okunamadı

ایلتمك — کتورمك • قالدیروب ابارمق • نقل

ایتمك • ارسال ایتمك • برون •

—« آكهی »—

« مشکین قاشینینك هیئتی اول چشم

جلاد اوستینه • قتلیم ایچون نص

کیلتورورنون ایلتبان صاد اوستینه »

**** Eleyecek

***** İlek

****** Elek

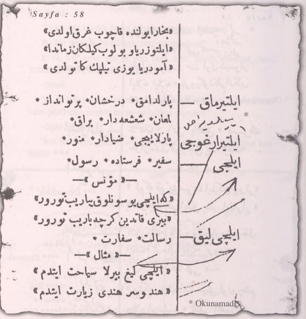
ایلتوزر — ایلات وقبائل ایشینی بولنه قویچی •

خیوه حکمدارلرندن پریسنك اسمیدر »

—« مثال »—

« خیوقدین چابغه چیقان باطورلار »

******* Pek güzel bir kelimedir

Sayfa : 58

«بخارا یولنده قاچوب غرق اولدی»
«ایلتوزریاو بولوب کیلکان زمانه»
«آمو دریا یوزی تیلپك کاتولدی»

ایلتیرماق — پارلدامق* درخشان* پرتوانداز*
لمعان* شعشعه دار* براق*
*
ایلتیرارغوبجی — پارلایجی* ضیادار* منور*
ایلچی — سفیر* فرستاده* رسول*
—« مؤنس »—
«کدایلچی یوسونلوق یباریب تورور»
«بیری قادین کرچه باریب تورور»
ایلچی لیق — رسالت* سفارت*
—« مثال »—
«ایلچی لیغ بیرلا سیاحت ایتدم»
«هندوستان هندی زیارت ایتدم»

* Okunamadı

Sayfa 58

ilek: Elek, unu eleyecek alet, nîmten.

ilemek: Elekten geçirmek, kepekten cüda etmek.

iylemek: Eylemek, kılmak, etmek.

-Nevayi-

"Köz yüzüngdin almasam ayb itme **kil ey muğbeçe**

Eyley alman dīdedin gayib min hayran sini"

ılana: Çevre, devre, gerdiş, küşten, dönme.

aylanmak: Fırdolayı dönmek, devretmek, aynalmak, çevrilmek, kapsamak.

-gehī-

"O ata binen ne zaman döne döne atını sürmeye başlasa, benim gönlüm de onun ardından elimde olmadan döne döne gitmeye başlar."

ılbaramak: Pişmek, yanmak, yakmak, suyun sıcaklığından kabarcıkların oluşması.

-örnek-

"Her kim kızgın suya ellerini değerse her zaman elleri yanar kabarcıklar oluşur."

iletmek: Getirmek, kaldırıp aparmak, aktarmak, göndermek, birūn.

-gehī-

"Senin miske benzeyen kaşının görüntüsü cellada benzeyen gözlerinin üstünde sanki benim ölüm fermanım için nun harfi üzerine sad harfini koyarak kanıt getiriyor gibidir."

iltüzer: Halkın işini yoluna koyucu. Hīve hükümdarlarından birisinin ismidir. (Bu sözcüğün yanına eski harfli el yazısıyla 'Pek güzel bir kelimedir" notu düşülmüştür.

-örnek-

"Hīve kadin çapmağa çıkan baturlar

Buhara yolında kaçub gark oldı

İltüzer iye bolup kelken zamanda

Amuderya yüze tilpek ketüldi"

ılturmak: Parıldamak, parlak, ışık saçan, parıltı, parıltılı, berrak.

ıltırargucı: Parlayıcı, ışık saçıcı, ışıklı.

ilçi: Sefir, firistâde, resul.

-Mu'nis-

"Ki ilçi yusunluk yabarıb turur

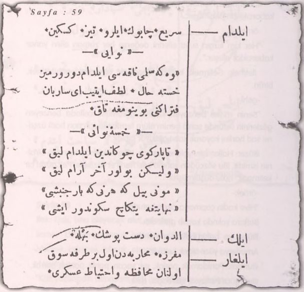
Biri katdın gerçi barıb turur"

ilçilık: Peygamberlik, elçilik.

-örnek-

"Elçilik göreviyle Hint ve Serhent dolaylarını ziyaret ettim."

ilçileşmek: Başka bir yere elçi gönderip haberleşmek.

Sayfa : 59

ایلدام —— سریع* چابوك* ایلرو* تیز* کسکین*

—« نوایی »—

«وه که سلمی ناقه سی ایلدام دورورمین

خسته حال* لطف ایتیب ای ساربان

فتراکنی بوینومغه تاق*

—« خمسهٔ نوائی »—

« تاپارکوی چوکاندین ایلدام لیق »

« ولیکن بو اور آخر آرام لیق »

« مونی بیل که هرنی که بار جنبشی »

« نهایته یتکاچ سکوندور ایشی »

ایلك —— الدوان* دست پوشك* بزلمه*

ایلغار —— مفرزه* محاربه دن اول بر طرفه سوق اولنان محافظه واحتیاط عسکری*

Sayfa : 59

—« رابی »—

«یلانك آتلیغ بولوبان ایلغار ایتیب»

«سحر وقتی سوروب ایل جیك کا یتیب»

ایلغاو —— متین و مستقیم بر نوع دکنك • آغر اغاج • قیزیلجق اغاجنه مشابه •

*

* Okunamadı

ایلکون

ایلغین —— کز • طرفا • یولغون •

ایلق وایلاق —— مستکی • ساقز • سقیع • بر نوع سازك اسمیدر

**

ایلك —— قلبور • پرویزن • غربال •

** Okunamadı

***

ایلکا —— انسان • ایل • بنی آدم • ناس •

**** / *****

—« مونس »—

«شربت کوترکی دفع کدورت ایلیان»

«آب حیوان یکلیغ اولسون ایچکان ایلکا

خوشکوار»

**** El

***** İl

*** Okunamadı

Sayfa 59

ıldam: Hızlı, çabuk, ileri, fîz, keskin.

-Nevayi-

"Veh ki selmi nâkası ıldam durur min **haste-hâl**

Lutf itib iy sarıban fetrâkni boynumğa tak"

-Hamse-i Nevayi-

"Tapar kûy çevgândın ıldamlık

Ve lîkin bulur âhir ârâmlık"

Munı bil ki her ni ki bar cünbişi

Nihâyetğa yetkeç sükûndur işi"

ilek: Eldiven, destpûşek, **pehle.**

ılğar: Müfreze, savaştan önce bir tarafa gönderilen koruma ve ihtiyat askeri.

-Râcî-

"Yalang atlığ boluban ılğar itib

Seher vakti sürüb ilcikğa yitib"

ılğav: Metin ve müstakim bir nevi değnek, ağır ağaç, kızılcık ağacına müşabih

ılğın: **Kez, turfâ, yolgun.**

ılak: Müstekî, sakız, sakc, **bir nevi sazın ismidir.**

ilek: **Kalbur, pervizen, elek.**

ilke: **İnsan, il, insan oğlu, insanlar.**

-Munis-

"Şerbet-i Kevser gibi dak'-ı küdûret eyleben

b-ı hayvânnınglığ olsun içken ilke hoşgüvar"

ilkek: Düğme, urve, halka, esirga, zencir.

Sayfa : 60

ایلکی دا — النده• یدنده• دستنده•• معیتنده تصرفنده• .

—« کرامی »—

«باری باشیدا خود نصرت بولوب»
« باری ایلکیدا تیغ غیرت بولوب »

الماق — غضبلنمك• آلمق• ضبط وقبض ایتمك• دقت ایتمك• بند ایتمك •

—« مثال »—

کل ساری قیطان نظر زیبا جمالینك باریدا
کوز کا ایلمان سرو نی نازك نهالینك باریدا

الماس — آلمز• بکنمز• پسند ایتمز• صایمز •

—« حکمت »—

«حیف آدم اوز قدرینی اوزی بیلماس»
«منلیك قیلیب یخشی لارنی کوز کا ایلماس»
«ایرانلارنی صحبتیکا قاجیب کیلماس»
«اول بی وفا حقه نه دیب وفا قیلسون»

ایلیغ —* نیم گرم• ملایم صیجاق• قیزغین• ایلیجه•

اییلك

—« مثال »—

* iyilik

Şayfa : 60

ساوغ آهی کیم چیقارمین کرم اولوب
آقاقغه اشك • چشمه‌لاردا سو
بولور ایلیغ هوا بولغاج ساوق »

ایلیك —— ال • ید • دست • قول • قولپ • مغز • مخ •

—« مثال »—

« تن غده تاش وقولغه تیش زخمی که
سالدی تیابه لیك • فاش قیلدی ایل کا
کونلاك سیر یدین ینیك سیر ایلیك »

ایلیك واللیك —— پنجاه • خمسین • اللی • الدوان • قبیله دار •

٥٩ صباحه ٥ رد رد *

—« خمسه نوایی »—

« یوز ایلیك قاری اوج رفعت انکا »
« ینا مونجا داغی رخامت انکا »

* Okunamadı

ایلیناق —— صوغوغی قیرلمق • قارا اولمق • منکسر
اولمق • صجاق وحرارتلنمك •

صجاق **

—« مثال »—

«ساقی قیلیبان عفو کناهیمنی قدح توت»
مونس کبی کرشیخ سوزیغه ایلیقوب مین

** Sıcak

ام —— قوجه قری ایمی و دواسی • الس •

Sayfa 60

ilkide: Elinde, yedinde, destinde, maiyetinde, tasarrufunda.

-Kirami-

"Barı başıda hod nusret bulup
Barı ilkide fiğ-i gayret bulup"

ılmak: Gazaplanmak, almak, zabt ve kabz etmek, dikkat etmek, bağlamak.

-örnek-

"Senin güzel yüzün var iken bakışlarımı güle yöneltmem. Senin nazik fidana benzeyen boyunun yanında servi ağacını göz önünde tutmam."

ilmes: Almaz, beğenmez, yesend etmez, saymaz.

-Hikmet-

"Yazık ki insan kendi değerini yine kendisi bilmez. Benliği yüzünden iyilikler yapmaz. İyi insanların söyleşilerine gelmek için çaba harcamaz. Böyle vefasız davranışlarda bulunan bir insan ne diyerek Tanrı'dan kendisine vefa beklesin."

ılığ: Yarı sıcak, mülayim sıcak, kızgın, ılıca.

-örnek-

"Soğuk biçimde ah ettiğim zaman göz yaşım akmağa başlar; ılık havalar soğumaya başladığında çeşmelerden su akmaya başladığı gibi."

ilik: El, yed, dest, kol, kulp, mağz, mah.

-örnek-

"Tenğa taş u kolğa tiş zahmı ki saldı tilbelik
Fâş kıldı ilğa künlek sizidin yinksiz ilik"

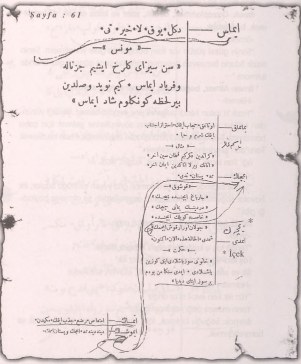
ilik ve ellik: Pencâh, hamsin, elli, eldiven, kabiledar.

-Hamse-i Nevayi-

"Yüz ilik karı evc-i rif'at anğa
Yana munca dağı rahâmet anğa"

ılınmak: Soğuğu kırılmak, fâtir olmak, münkesir olmak, sıcak ve hararetlenmek.

-örnek-
"Saki kılıban afv ü günahımnı kadeh tut
Mūnis gibi ger şeyh sözigä ılıkub min"
im: **Kocakarı ilacı ve devası, els.**

Sayfa : 61

اماس — دكل•يوق•لا•خير•تى•

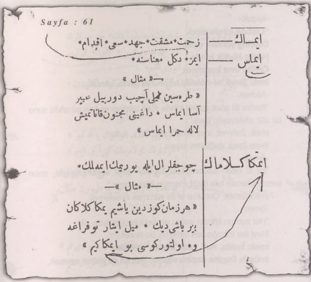
«مونس»

« سن سيراى كلرخ ايشيم جزناله

وفرياد اماس • كيم نويد وصلدين

بيرلحظه كونكلوم شاد اماس »

* İçek

Sayfa : 61

ایماك —— زحمت* مشقت* جهد* سعی* اقدام*

ایماس —— ایمز* دکل معناسنه*

—« مثال »—

« طرهسین ملی آچیب دوربیل عبیر

آسا ایماس * داغینی مجنون قاناتمیش

لاله حمرا ایماس »

ایمکاکلاماك چوجقلر ال ایله یوریمك ایمهلك*

—« مثال »—

« هر زمان کوزدین یاشیم یمکاکلاکان

بیر باشی دیك * میل ایتار تو فراغه

وه اولتورکوسی بو ایمکاکیم »

Sayfa 61

imes: Değil, yok, lâ, hayır, ni.

-Munis-

"Sinsiz iy gülruh işim cez nâle vü feryâd imes

Kim nüvîd-i vasldın bir lahza könglüm şâd imes"

ımanmak: Utanmak, hicap etmek, ihtiraz, sakınmak, şerm ve utanma.

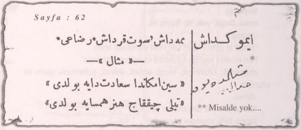
-örnek-

"Ger andın fikr kim kılman sin ahir

Atang birle ımandın iman ahir"

imçek: Meme, pistân, sedâ.

-koşuk-
"Cârbâğ içinde piçek
Derding yamanı çiçek
Hâssa köylük içinde
Cevlân urur kuş imçek
imdi: Şimdi, el-hâletihi hâzihi, şu anda, eknûn.
-hikmet-
"Kadını iki gözü yaşlar içinde söze başladı ve ben şu anda sana bir söz söyleyeyim dedi."
imek: Zahmet, meşakkat, cehd, sa'y, ikdam.
imes: İmez, değil manasına.
-örnek-
"Bil ki onun saçını güzel kokular değil Leyla açmıştır; onun yarasını kırmızı lale değil Mecnun kanatmıştır."
imkeklemek: Çocuklar el ile yürümek emelemek.
-örnek-
"Her zaman közdin yaşım yimkekleken bir başı dik
Meyl iter tofrağa veh öltürküsi bu imkekim".
imek: İmtiâs, rad', cezb etmek, mekîden.
imüşek: Depine depine meme, emcek ve pistan emmek.

Sayfa : 62

ایمو کداش *
همه داش٬ سوت قرداش٬ رضاعی٭
—« مثال »—
« سین امکاندا سعادت دایه بو لدی »
«تیلی چیققاج هنز همسایه بو لدی»

** Misalde yok....

Sayfa : 62

ايمه‌لاماك — مداوات• معالجه ايتمك• جوجوقلرك ال ايله يورومسى • كاوك• قوزى قوزى• مع•

ايمير — * سس • دومان • بخار• مكانيدن • تومان• بوغ•

—« نقشى »—

« كريتيمى قالسه اوغول ياكه قيز »

« اوزونك اولادينك كبى آنى ايمير »

** Misali tutmaz

اين — حيوانلرك خانه ومغاره‌سى• قوغوق• كوجك غار وقوش و طيورك مكان و يواسى• اينى•

—« مثال »—

« تارايني سيچغانغه ساليب ابردى غم »

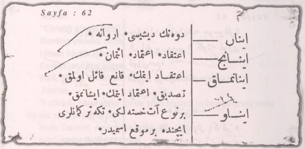
« قويروغى غه باغلادى غربال هم »

آنالماق — يجوريلك• دونمك• تبدل تحول ايتمك• طولاشمق• كردكشتن •

ايناﻟماك — تملق زياده‌سيله اصرار و اقدام ايتمك• حصول مقصد ايچون باشندن دونمك

—« كامل »—

«قدى شمشارلار سروخرامانيكدين اينالسون • دهانى غنچه‌لار كلبرك خندانيكدين اينالسون•

Sayfa : 62

اناں — دوەنك دیشیسی * اروانه *
ایناج — اعتقاد * اعتماد * ائتمان *
ایناتماق — اعتقاد ایتمك * قانع قائل اولمق *
تصدیق * اعتماد ایتمك * ایشانمق *
ایناو — بر نوع آت خسته لکی * تکه ترکمانلری
ایچنده بر موقع اسمیدر *

Sayfa 62

imükdaş: Memedaş, süt kardeş, radâî.

-örnek-

"Sin imkende saadet dâye boldı
Tili çıkkaç hüner hem-sâye boldı

imelemek: Müdâvât, muâlece etmek, çocukların el ile yürümesi, kâvek, kuzu kuzu, ma'

ımız: Ses, duman, buhar, mekânîd, tümen, buğ.

-Nakşî-

"Ger yetîmi kalsa oğul ya ki kız
Özüng evladıng gibi anı ımız".

in: Hayvanların hane ve mağarası, koğuk, küçük gâr ve kuş ve tuyûrun mekân ve yuvası, ini.

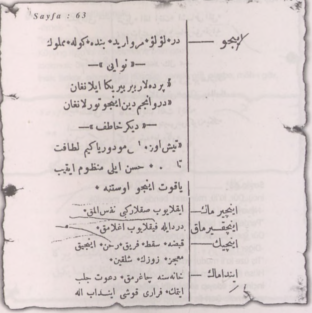
-örnek-

"Tar ini sıçğanğa salıp irdi gam
Kuyruğığa bağladı gırbâl hem".

aynalmak: Çevrilmek, dönmek, tebeddül, tahvîl etmek, dolaşmak, gerdküşten.

inelmek: Temelluk. Aşırı derecede ısrar ve ikdam etmek, Amacın gerçekleşmesi için başından dönmek.

-Kâmil-
"Kadi şimşâdlar serv-i hırâmânıngdın inelsün
Dehânı gonçeler gülberg-i handânıngdın inelsün"
inan: Devenin dişisi, ervâne.
inanc: İnanış, güven, i'timân.
inanmak: İtikat etmek, kanmak, onay, güvenmek, ışanmak.
inav: Bir çeşit at hastalığı, Teke Türkmenleri içinde bir yer ismidir.

Sayfa : 63

اینجو —— در• لؤلؤ• مرواريد• بنده• كوله• مملوك

—« نوايى »—

« پرده‌لار بير بيريكا ايلانغان
« دروانجم دين اينجو تورلانغان

—« ديكر خاطف »—

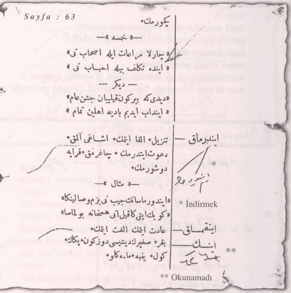
« تيش اوزه ... مودورياكيم لطافت
... • حسن ايلى منظوم ايتيب
ياقوت اينجو اوستنه •

اينچير ماك —— ايقلايوب صقلاركبى نفس المق•

اينچقيرماق —— دردايله فيقلايوب اغلامق•

اينچيك —— قبضه• سقط• فريق• رحن• اينجيق
معجز• زوزك• شلقين•

ايندامك —— خانه‌سنه چاغرمق• دعوت جلب
ايتمك• فرارى قوشى ايندذاب الله

Sayfa : 63

پکورمك•

—« خمسه »—

«چارلا مراعات ايله اصحاب نى»
«اينده تكلف بيله احباب نى»

— ديكر —

«ديدى كه بيركون قيلييان جشن عام»
«ايندماب ايديم باديه اهلين تمام»

ايندرماق — تنزيل• القا ايتمك• اشاغى آلمق•
دعوت ايتدرمك • چاغرمق• قرايه
دوشورمك•

—« مثال »—

«ايندورماسانك جيب نى بزم وصالينكا»
«كويك ايتى كاقيل انى همخانه بولماسا»

* İndirmek

اينقمـاق— عادت ايتمك الفت ايتمك•
انـك—— بقر• صغيرك ديشيسى دوزكون• يكاك•
كول• ينبه• ما• كاو•

** Okunamadı

Sayfa 63

incü: Dür, lü'lü, mervarid, bende, köle, memlûk.

-Nevayi-

"Perdeler bir biriğa ilanğan
Dür ü encümdin incü türlenğan"

-Diğer Hâtif-

"Tiş üze la'li mudur ya kim letâfet tarığa
Hüsn ili manzûm itip yakut incü üstine"

inçirmek: Iklayıp sıklar gibi nefes almak.

ınçkırmak: Dert ile fıklayıp ağlamak.

inçik: Kabza, sakt, ferîk, rahn, ıncık, mu'ciz, zevzek, şalkın.

indemek: Hanesine çağırmak, davet, celb etmek, firari kuşu indep ele geçirmek.

-Hamse-

"Çarla mürâ'ât ile ashâb ni

İnde tekellüf bile ahbâb ni"

-Diğer-

"Didi ki bir kün kılıban ceşn-i 'âm

İndeb idim bâdiye ehlin tamâm"

ındırmak: Tenzil, ilka etmek, aşağı almak, davet ettirmek, çağırmak, karaya düşürmek.

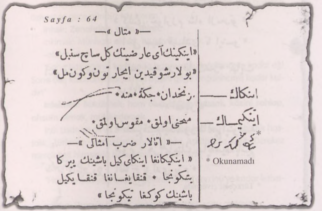
-örnek-

"İndirmeseng cibni bezm-i visâlinğa

Küyung itiğa kıl anı hemhâne bolmasa"

ınakmak: det etmek ülfet etmek.

inek: Bakar, sığırın dişisi düzgün, yenek, gül, penbe, mâh-ı gâv.

Sayfa : 64

— « مثال » —

« اینكینك آی عارضینك كل ساچ سنبل »

« بو لارشو قیدین ایحار تون و كون مل »

اینكاك — زنخدان • جكه • منه •

اینكیساك — منحنی اولمق • مقوس اولمق •

* [illegible]

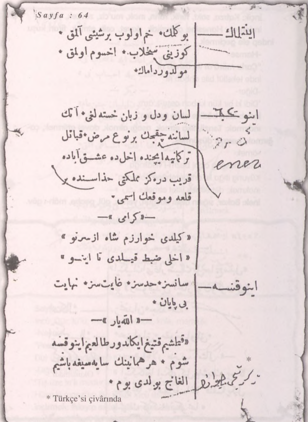
— « اتالار ضرب امثالی » —

« اینكیكانغا اینكای كیل باشینك یر كا

یتكونجا • قنقاینغانغا قنقا یكیل

باشینك كوكغا تیكونجا »

* Okunamadı

Sayfa : 64

اینالماك — بو كلمك * خم اولوب برشیئی آلمق * كوزینی سخلاب * اخسوم اولمق * مولدوردامك *

اینو كبك — لسان ودل و زبان خسته لغی * آتك لسانینه چیقجك برنوع مرض * قبائل تركانیه ایچنده اخل ده عشق آباده قریب دره كز مملكتی حذاسنده قلعه وموقعك اسمی *

enez

—« كرامی »—

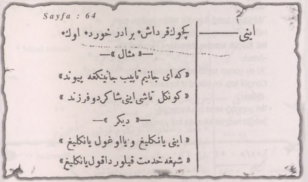
« كیلدی خوارزم شاه ازسرنو »
« اخلی ضبط قیلدی تا اینو »

اینوقنسه — سانسز * حدسز * غایتسز * نهایت بی پایان *

—« الله یار »—

« قیلشیم قتیغ ایكاندور طالعیم اینوقسه
شوم * هر همانینك سایه سیغه باشیم
الغانج بولدی بوم *

* Türkçe'si çivârında

Sayfa : 64

اینی —— کچوك قرداش* برادر خورد* اوك*

—« مثال »—

« كه ای جانیم تاپیب جانینكغه پیوند »
« كونكل تاشی اینی شاكردو فرزند »

—« دیكر »—

« اینی یانكلیغ و یااوغول یانكلیغ »
« شهغه خدمت قیلور داقول یانكلیغ »

Sayfa 64

-örnek-

"Senin yüzün ay, yanağın gül, saçın sünbül gibidir. Ben bunların özlemiyle gece gündüz içki içerim."

inkek: Zenahdan, çene, minh.

inkimek: Münhani olmak, mukavvis olmak.

-atalar sözü-

"Sana baş eğenin karşısında başını yere değdirinceye kadar eğ! Sana baş kaldıranın karşısında başını göğe değdirinceye kadar kaldır!"

intelmek: Bükülmek, ham olup bir şeyi almak, közini sahlap, ahsum olmak, müldürdemek.

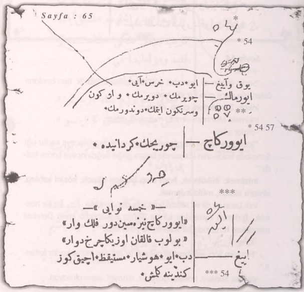
inü: Lisan ve dil ve zeban hastalığı, atın lisanına .... bir tür hastalık, Türkmen oymakları içinde Ahl'da Aşkābād'a karib Derekez memleketi hizasında bir kalenin ve yerin ismi.

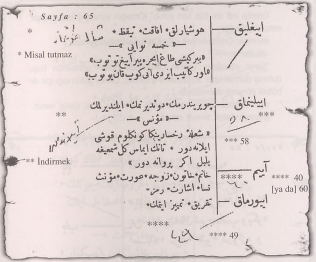
-Kirami-

"Harzem Şah yeni baştan gelerek ta Ahl'dan İnü'ye kadar fethetti."

ınuksa: Sonsuz, hadsiz, gayetsiz, nihayet, sonu olmayan.

-Allahyar-
"Kılmışım katığ ikendür taliim ınuksa şum
Her Hümanıng sayesiğa başım alğac boldı būm"
ini: Küçük kardeş, birader-i huverd, ök.
-örnek-
"Ki ey canım tapıb canınğa peyvend
Köngül taşı ini şâkird ü ferzend"
-diğer-
"İni yanglığ veya oğul yanglığ
Şehğa hıdmet kılur da kul yanglığ"

Sayfa : 65

* Misal tutmaz

ايغليق — هوشيارلق • افاقت • تيقظ •
— « خمسه نوايي » —
«بر كيشي طاغ ايجره وبر آييغ توتوب»
«اوركا تيب ايزدي انى كوب قانيو توب»

** İndirmek

ايليناق — چويريندرمك • دونديرمك • ايلنديرمك
*** 58
— « مونس » —
« شعله رخساريڭا كونكلوم قوشى
ايلانه دور • تانك اياس كل شمعيغه
بلبل اكر پروانه دور »

آيم — خاتون • زوجه • عورت • مؤنث
نساء • اشارت • رمز •
**** 40 [ya da] 60

ايورماق — تفريق • تمييز ايتمك •
**** 49

Sayfa 65

ayuk ve ayığ: Ayı, düb, hurs, ayı.

ivermek: Çevirmek, devirmek, vâjgûn ve sernigûn etmek, döndürmek.

ivürkeç: Çevirecek, gerdânîde.

-Hamse-i Nevayi-

"İvürgeç nîzesindür felekvâr

Bolub kalkan öziğa çarh-ı devvâr"

ayığ: Düb, ayı, hûşyâr, uykudan uyanmış, açıkgöz kendine gelmiş.

ayığlık: Uyanıklık, ifakat, teyakkuz.

-Hamse-i Nevayi-

"Bir kişi tağ içre bir ayığ tutub

Örketip irdi anı köp kan yutub" (Örneğin yanına 'Misal tutmaz' notu düşülmüş.)

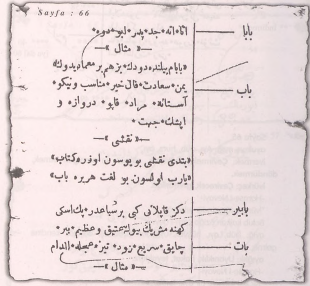
ıylınmak: Çevirindirmek, döndürünmek, aylandırılmak.

-Munis-

"Senin yanağının ışığının çevresinde benim gönlümün kuşu dolanıp durmaktadır. Bu duruma şaşılmaz. Çünkü gülün ışığı için de bülbül dönenip durmaktadır."

ayım: Hanım, hatun, zevce, avret, müennes, nisa, işaret, remiz.

ıyurmak: Tefrik, temyiz etmek.

Sayfa : 66

بابا ——— آنا • آته • جد • پدر • لبو • دوه •

—« مثال »—

«بابام بیلنده دودك • بزهم بر معماء یدوك»

باب ——— یمن • سعادت • فال خیر • مناسب و نیکو • آستانه • مراد • قاپو • دروازه و ایشك • جهت •

—« نقشی »—

«بتدی نقشی بو یوسون اوزره کتاب»

«یارب اولسون بو لغت هر یره باب»

بابیر ——— دکز قاپلانی کبی بر سباع در • پك اسکی کهنه مش پك بیوك • عتیق و عظیم • ببر •

بات ——— چاپق • سریع • زود • تیز • عجله • الدام

—« مثال »—

Sayfa : 66

ايدرام*

*Okunamadı

« اکر فرهادغه ظلم ایتدی خسرو »
«عوض بات ایلادی چرخ سبوکرو»

باتراغ — چاپقراق • على العجله •

—« مثال »—

«باتراق اول کشورغه عزم ایتمك کیراك»
« هر قایان تارتارقضه کیتماك کیراك »

باتماق — غرق اولمق • غروب ایتمك • چوکمك •
صو یه باتمق • انحطاط ایتمك
غطس ایتمك •

—« حکمت »—

« دریاغه طاش آتمغین باتیب کیتار »
« اوزاقفه قیز ویرمکین آلیب کیتار »

باتو — قوي • زور • قتی • سخت • مستحکم •
زبردست • وودش •

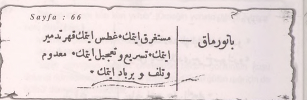
باتور — شجیع • قهرمان • بهادر • جنکي •
محارب • پهلوان • جثور • غیور •
صفدر • تهمتن • باطور •

**

—« مثال »—

« باتورلار یکیتکر قیلیب انتظار »
« که بولغای قچان خصم ایلا کارزار »

**Okunamadı

Sayfa : 66

باتورماق — مستغرق ایتمك• غطس ایتمك قهر تدمیر ایتمك• تسریع و تعجیل ایتمك• معدوم وتلف و برباد ایتمك•

Sayfa 66

baba: Ata, ced, peder, ebû, dûh.

-örnek-

"Babam bilende düdek
Biz bir muamma didük

bâb: Uğur, mutluluk, iyi fal, uygun ve nîkû, âsitâne, murad, kapı, dervâze ve epşek, cihet..

-Nakşî-

"Bitdi Nakşî büyüsün üzre kitâb
Yâ Rab olsun bu lügat her yire bâb"

bâbîr: Deniz kaplanı gibi bir sübâ'dır, pek eski, köhnemiş, pek büyük, çok eski ve çok büyük, kaplan.

bat: Çabuk, serî, zûd, fîz, acele, ıldam.

-örnek-

"Hüsrev her ne kadar Ferhat'a zulmettiyse de çabuk yürüyüşlü felek onun intikamını hemen aldı."

batrağ: Çabukrak, alelacele.

-örnek-

"Batrak ol kişverğa azm itmek kirek
Her kayan tar tar.......... kitmek kirek"

batkaklık: Çamur, terâküm etmiş yer, batacak çamurlu kül, kevzer.

batmak: Gark olmak, batmak, çökmek, suya batmak, inhitât etmek, gats etmek.

-hikmet-

"Denize taş atılınca batıp gider, uzak yerlere kız verilince alır giderler."

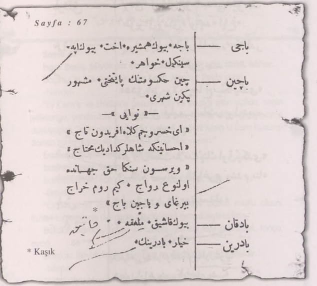
batu: Güçlü, zor, katı, saht, müstahkim, zîrdest, verdiş.

batur: Yiğit, kahraman, bahadır, cengî, mihrab, pehlivan, cesur, gayur, safder, tehemten, batur.

-örnek-

"Yiğitler, kahramanlar düşmanlarıyla savaşmak için onları bekliyorlar."

baturmak: Müstağrak etmek, gats etmek, kahr tedmîr etmek, tesrî ve tacil etmek, ma'dûm ve telef ve berbad etmek.

Sayfa : 67

باجی —— باجه • بیوك همشیره • اخت • بیوك ابه • سینكیل • خواهر •

باچین —— چین حكومتنك پایتختی • مشهور پكین شهری •

—« نوایی »—

« ای خسرو جم كلاه افریدون تاج »
« احسانینكه شاهلر كدادیك محتاج »
« ویرسون سنكا حق جهانده اولنوع رواج • كیم روم خراج بیرغای و باچین باج »

بادقان —— بیوك قاشیق* • ملعقه •

بادرین —— خیار • بادرینك •

* Kaşık

Sayfa : 67

بارچه — جمله • قمو • کافه • عموم • همه • هپ •

—« مثال »—

«بولسوناچون ایچره اریغ کونکلی شاد»

بارچه اولوس اوستی کاسورسون مراد

بارداق — بردق • قولیلو صیو کاسه سی • چوملك

طوپراق بارداق • تونجه • ایاغ •

باردان — بیوك زنبیل که انبار مقامنده مستعملدر

—« حکمت »—

«هشق باشنی مولام اچعاج مینکا تیکدی»

« توپراق قیلیسب حاضر بول دیب

بوینوم ایکدی »

«باردان صفت ملامت نینك اوق تیکدی»

«پیکانا لیب یوراك باغریم تیشدم منا»

*

* Okunamadı

بارش — صلح صلاح • باریشق • عقد مصالحه •

رفت وآمد •

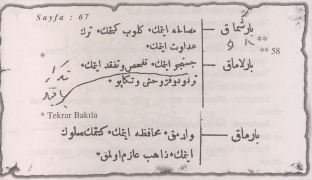
—« مثال »—

بلاسپاهی بیله دردو غمده کوپ اورشوب

«جنونارا باریشیب کاه قیجقیریشب»

** ٦٨

** 68

Sayfa : 67

بارشماق — مصالحه ایتمك • كلوب كیتمك • ترك عداوت ایتمك •

** 58

بارلاماق — جستجو ایتمك • تفحص وتفقد ایتمك • ترددوبوفزوحش وتكاپو •

* Tekrar Bakıla

بارماق — وارمق • محافظه ایتمك • كیتمك سلوك ایتمك • ذاهب عازم اولمق •

Sayfa 67

bacı: Baca, büyük kız kardeş, uht, büyük epe, sinkil, hâher.

baçın: Çin hükümetinin baş kenti. Meşhur Pekin şehri.

-Nevayi-

"Ey Cem'e ve Efridun'a benzer tacı ve başlığı olan sultan, senin iyiliklerine, yardımlarına hükümdarlar bile köleler denli gereksinme duyuyorlar. Tanrı seni dünyada o denli değerli kılsın ki Rum hükümdarları sana haraç ve Baçın ülkesi de baç versin."

badkan: Büyük kaşık, mil'aka.

badrın: Hıyar, badrıng.

barca: Cümle, kamu, bütün, umûm, heme, hep.

-örnek-

"Onun temiz gönlü dünya içinde sürekli olarak mutlu olsun. Bütün toplumların üzerinde istediklerini gerçekleştirebilsin."

bardak: Bardak, kulplu su kâsesi, çömlek toprak bardak, tunça, ayağ.

bardan: Büyük zenbil ki anbar makamında müstameldir.

-hikmet-

"Aşk bâbnı Mevlâm ıçğac minğa tikdi

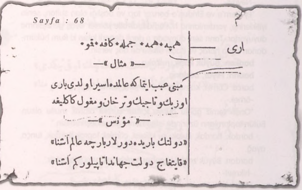
Toprak kılıp hâzır bol dib boynum ikdi"
"Bardan sıfat melâmetning okı tikdi
Peykān alıb yürek bağrım tişdim mena"

barış: Sulh, salâh, barışık, barışma anlaşması, reft ve âmed.
-örnek-
"Belâ sipâhîyile durduğumda köp uruşub
Cünunârâ barışıb kâh kıçkırışıb"

barışmak: Müsalaha etmek, gelip gitmek, düşmanlığı terk etmek..

barlamak: Aramak, tefahhus ve tefakkud etmek, ... **ve tekāpū.**

barmak: Varmak, korumak, gitmek, sülûk etmek, zâhib âzim olmak.
-örnek-
"Barmağay ve körmekey ve tutmağay
İtmekey ve işlemekey butmağay"

Sayfa : 68

ارى

همه • همه • جمله • كافه • قو •

—« مثال »—

مبنى حبب ايتماكه عالمده اسيرا ولدى بارى
اوزبك و تاجيك و ترخان و مغول كاكليغه

—« مؤنس »—

«دولتك باريده دورلاربارچه عالم آشنا»
«قايتغاج دولت جهاندا تاپيلوركم آشنا»

Sayfa : 68

6oل باسغون — باصمق • آغیر • سنکین • کران • غالب • هجوم ناکهانی • شابخون • بخش •

باسقیج — مردوان • مصعاد • سلم • نردبان • زینه وپایه •

باسلایش — غلبه • تفوق • الته المقلق • جیکنه یش • زیرپا ایتمك •

باسماق — جیکنه مك • پایمال ایتمك • استیلا و هجوم ایتمك • غالب کلمك • بخش کردن •

—« نقشی »—

« کوزوم اوزرایاق باس کلبه دیدمنی
ایت روشن • غبار خاك پایینك
دیده مه کحل سلیمانی •

kamu

بلسن — باصمه • مطبوع بز • و مطبوعات سائره • جیت • توقه • ردحوم *

* Dokuma

باش — سر • کله • رأس • ابتدا • بدأ • منشأ • دپه • طوپ شی • کله • آمر • رئیس • سرکرده • مقدم • فهم • ذکا • دماغ • برنجی • اول • نخست •

—« مونس »—

Sayfa : 68

« يتار باشيغه هجرينك تيغى و غم
تاشلارى بات بات* نه بولدى وصلدين
مرهم يتورسانك زخميه كه كه »

Sayfa 68

barı: Hempe, heme, cümle, bütün, kamu.

-örnek-

"Mini ayb itme ki ālemde esīr oldı barı
Özbek ü Tâcik ü Turhān ü Moğol kaklığa"

-Munis-

"Devletin barıdadurlar barça ālem āşinā
Kaytğaç devlet cihānda tapılur kem āşinā"

basğun: Basmak, ağır, sengin, girān, galib, birdenbire saldırmak, şâbhūn, pahş.

baskıc: Merdiven, mıs'ād, süllem, merdiven, zīne ve pāye.

baslayış: Galebe, tefavvuk, alta almaklık, çiğneyiş, ayak altına almak.

basmak: Çiğnemek, paymal etmek, istila ve hucum etmek, galip gelmek, pahşkerden.

-Nakşī-

"Közüm üzre ayak bas kelbe didi mini it rūşen
Gubâr-ı hâk-i pâying dīdeme kuhl-i Süleymanī"

basen: Basma, basılmış bez, ve diğer basılmış şeyler, ..., dokuma.

baş: Ser, küleh, re's, ibtida, bed', menşe', tepe, top şey, kelle, āmir, reis, serkerde, mukaddem, fehm, zekā, dimağ, birinci, önce, nahset.

-Munis-

"Ayrılığının oklarını ve üzüntü taşlarını başıma birbiri ardınca atman yeter. Ne olur biraz da kavuşma ilacıyla benim gönlümün yarasına merhem sürmüş olsaydın."

Sayfa 68

[illegible]

-[illegible]-

"[illegible]

[illegible]"

-[illegible]-

"[illegible]

[illegible]"

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

-[illegible]-

"[illegible]

[illegible]"

[illegible]

baş: Ser, kafa, re's, [illegible]

مُقاوَلهٔ اِجتماعیّه

یاخود

حقوق سیاسیه قواعدِ اساسیه‌سی

مؤلفی : فرانسه مشاهیر حکماسندن

ژان ژاق روسو :

مترجمی متقاعدین خارجیه‌دن

ع .

طابع و ناشری

استانبول

کتابخانهٔ اسلام وعسکری ـ ابراهیم حلمی

٤٦ باب عالی جاده‌سی ٤٦

١٣٢٩

TOPLUM SÖZLEŞMESİ
YA DA
SİYASAL HUKUKUN İLKELERİ

Yazarı:
Ünlü Fransız Filozoflarından
Jean Jak Rousso

Çeviren:
Dışişlerinden emekli
A.

İstanbul 1329

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 293	
Yazar	: Jean Jak Rousso [Çev: Dışişlerinden Emekli A.]	
Cild	: Vişne	
Ebadı	:	
	En	: 12.5 cm.
	Boy	: 17.9 cm.
Sayfa Adedi	: 239	

Sayfa : 1

ژان ژاق روصونك ترجمهٔ حالی حقنده

بر ایكی سوز

ژان ژاق روصو ۱۷۱۲ سنهٔ میلادیه‌سنده تموزك دردنجی
كونی (جنوره) ده تولد ایلمشدر . منسوب اولدیغی عائله
عن اصل فرانسز اولوب بر عصر اول (جنوره) یه كله‌رك
توطن ایلمشیدی و پروتستان ایدی . پدری عادی بر
ساعتجی اولدیغندن چوجغنك تربیه‌سنه اهتمام ایده‌مامشیدی .
روصو، قرائتی، رومان اوقویه‌رق، اوكرنمش بعده (بوسوئه)،
(مولیه‌ر)، (فونته‌نل)، (دیده‌رو) نك آثارینی كوزدن كچیرمش،
ذاتنه شرف ویرن وبعضده موجب فلاكتی اولان غرور
استقلالپروورانه‌یی (پلوتارق) ك آثاریندن اخذ وتلقی ایتمشدر .
بر آرالق (لامرسیه) اسمنده بر پروتستان راهبنك نزدنده
بولندقدن صكره، بر محكمه كاتبنك معیته كیرمش، بعده حكاك
چراغی اولمش فقط حكاكك یانندنده جیقه‌رق سیاحته
باشلامشدر .

Sayfa 1

Jan Jak Rousseau'nun yaşamı hakkında birkaç söz.

Jan Jak Rousseau 1712 yılının başında, Temmuz'un dördüncü günü Cenevre'de doğmuştur. Ailesi köken olarak Fransız olup, bir yüzyıl önce Cenevre'ye gelerek yerleşmiş Protestandı. Babası sıradan bir saatçi olduğundan dolayı çocuğunun eğitimine özen gösterememişti. Rousseau okumayı roman okuyarak öğrenmiş ve hemen ardından Bosue, Molyer, Kontanol, Didero'nun eserlerini incelemiş, kendisine onur katan ve bazen de felâketlerine neden olan bağımsızlık gururunu Politarik'in eserlerinde kazanmış ve kabul etmiştir. Bir süre Lambiressiye adında bir protestan rahibinin gözetiminde bulunduktan sonra bir mahkeme katibinin yanına girmiş, ardından da gravürcü çırağı olmuştu. Ancak gravürcünün de yanından ayrılarak gezmeye başlamıştı.

Sayfa : 64

آلتنجی باب

قانونه

وثیقهٔ اجتماعیه ایله هیئت‌سیاسیه‌یه وجود وحیات ویردك .
شمدی یاپه‌جق شی وضع قوانین ایله بو هیئته حرکت و اراده
ویرمکدر. زیرا هیئت‌اجتماعیه‌نك موجب‌تشکل واتحادی اولان
بووثیقه هیئتك تأمین‌محافظه و دوامی ایچون دها یاپلمسی ایجاب
ایدن شیلردن هیچ برینی تعیین ایتمز .
ایی و نظام‌عالمه موافق اولان شیئك بویله‌اولمسی، انسانلرك
یاپدقلری مقاولات‌خارجنده، وطبیعت ومزاج اشیادن منبعثدر.
هرعدالت جناب‌حقدن کلور، عدالتك‌منبع یکانه‌سی ذات‌باریدر.
اکرعدالتی بوقدر بالادن اخذ وتلقی‌ایتمکی بیلسه‌ایدك نه‌حکومته

Sayfa : 64

نه‌ده قوانینه احتیاجمز اولوردی . منحصراً عقل و حکمتدن
مستفاد وهرشیئی محیط برعدالتك وجودی شبهه‌سزدر . فقط
بوعدالت بزم آره‌مزده قبول کوره‌بیلمك ایچون معامله‌ٔ متقابله
اساسنه مبتنی اولملیدر. هرشیئ مرتبهٔ بشریتدن نظر ملاحظه‌یه

Sayfa : 65

آلیرسه‌ق کورورزکه جزا و مکافات صورتیله طبیعی برقوهٔ
تنفیذیه‌نك فقدانی حسبیله قواعد عدالت انسانلر آره‌سنده بیهوده
قالمشدر .

ابی آدم هرکسه‌قارشو قواعد عدالته رعایت ایتدیکی حالده
هیچ کیمسه کندوسنه قارشو بویله بر رعایت کوسترمزسه ،
بوقواعد فنا آدمك منفعتی وابی آدمك ضررینی موجب اولیور
دیمکدر . بنابرین حقوقی وظائفله برلشدیرمك وعدالتی مقصد
وغایه‌سنه کتیرمك ایچون مقاولات وقوانینه لزوم واردر. هرشیئك
عموم بیننده مشترك اولدیغی حال طبیعده کندوسنه برشی وعد
ایتمدیکم آدمه هیچ بر بورجم یوقدر. یالکز بکا لازم اولمیان
شیئك دیکرینه عائدیتنی طانیدم. هرشیئك قانون ایله معین اولدیغی
حال مدنیده ایش بویله دکلدر .

لکن قانون ندر ؟ بوکلمه‌دن مافوق الطبیعه بر طاقم مدلول
چیقارمقله اکتفا اولندیغی حالده، اتحاد افکار حاصل ایدلمکسزین
بسط دلائلده دوام اولنه‌جقدر. بر قانون طبیعتك نه اولدیغی سویلنمکله
بر قانون دولتك نه اوله‌جغی دها ابی آکلاتیله‌میه‌جقدر.

Sayfa : 65

بر موضوع خصوصی حقنده هیچ بر زمان ارادهٔ عمومیه
اولمدیغنی یوقاریده سویلشدم. واقعا بو موضوع یا هیئت اجتماعیه‌نك،
داخلنده ویا خارجنده اولور. موضوعه بیگانه قالان بر اراده بوكا
نسبتله اصلا عمومی دگلدر . اگر بو موضوع هیئت اجتماعیه‌یه
داخل ایسه بو هیئتك جزؤی دیمكدر. او حالده كل ایله جزؤ

Sayfa : 66

آره‌سنده تحصل ایدن علاقه و مناسبت یكدیگرندن آیری ایكی
وجود میدانه گتیردكه بری جزؤ، دیگری بو جزؤك نقصانیله
كلدر. لكن بر جزؤی نقصان اولنجه آرتق كل قالمز . بو علاقه
و مناسبت دائم اولدقجه كل معدوم اوله‌رق آنك یرینه ایكی جزؤ
قائم اولور . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق بو ایكی جزؤدن برینك
اراده‌سی دیگر جزئه نسبتله هیچ بر زمان عمومی اوله‌من .

لكن اهالینك هیئت مجموعه‌سی ینه اهالینك هیئت مجموعه‌سی
حقنده اتخاذ قرار ایتدیگی زمان اهالی انجق كندینی نظر مطالعه‌یه
آلیر و او وقت تحصیل ایدن مناسبت و علاقه اصلا تقسیم و تفریق
موجود اولمقسزین، بر نقطهٔ نظره گوره اولان تمام موضوع ایله
دیگر نقطهٔ نظره گوره اولان تمام موضوع آره‌سنده‌در. او زمان
گرك قراره ربط اولنان ماده گرك بو قرار حقنده صادر اولان
اراده، ایكیسی ده عمومی اولور بو بر فعلدر كه بن قانون تسمیه ایدرم.

Sayfa 64

[Altıncı Bölüm]

[Yasa]

Toplumsal antlaşma ile siyasal yaşama varlık kazandırdık ve bir işleyiş verdik. Şimdi yapılacak şey, yasanın gücü ile bu yapıya eylemsellik kazandırmak ve yönetme gücü vermektir. Çünkü, toplumun oluşumunun ve birliğinin gereği olan bu belge, toplumsal yapının korunmasını ve sürekliliğini sağlamak için artı olarak yapılması gereken şeylerden hiç birini belirlemez.

İyi ve evrensele uygun olan şeyin böyle olması, insanların yaptıkları sözleşme dışındadır. Doğa ve eşyanın karakterine aykırıdır. Her çeşit adalet Tanrı'dan gelir. Adaletin tek kaynağı yalnızca Tanrı'dır. Eğer adaleti bu kadar yüceden almasını bilseydik, ne hükümete ne de yasalara gereksinim duyardık. Bununla birlikte akıldan ve bilgiden kaynaklanan ve her şeyi çevreleyen bir adaletin varlığı kuşkusuzdur. Ancak, bu adaletin bizim istencimizde kabul görmesi için karşılıklılık temeline dayanmış olması gerekir. Her şeyi insanlık düzleminde **[sayfa 65]** ele alır incelersek, görürüz ki ceza ve ödül yoluyla doğal bir yaptırım uygulaması olmaksızın, adaletin yasaları insanlar arasında etkisiz kalır.

Doğru insan, herkese karşı adaletin yasalarına göre davranır da hiç kimse kendisine karşı bu yasalara uymazsa, bu yasalar kötünün yararına, iyinin zararına neden olur demektir. Bu yüzden hukuku ödevlerle birleştirmek ve adaleti gerçek amacına ulaştırmak için sözleşmeler ve yasalara ihtiyaç vardır. Genelin arasında her şeyin ortak olduğu doğal ortamda, kendisine her hangi bir söz vermediğim adama hiçbir şey borçlu değilimdir. Ancak, bana gerekli olmayan bir şeyin başkasının olmasına razı olurum. Her şeyin yasalarla belirlendiği uygar ortamda bu böyle değildir.

Peki yasa nedir? Bu sözcükten bir takım doğa üstü anlamlar çıkarmakla yetinildiği zaman, düşünce birliğini sağlayamadan sıra-

dan tartışmalar sürdürülecektir. Ayrıca, doğa yasasının ne olduğu söylenerek, devlet yasasının ne olduğu daha iyi anlaşılamaz.

Özel bir konuyla ilgili olarak hiçbir zaman bir genel irade olamadığını yukarıda söylemiştim. Doğrusu bu konu ya toplumsal yapının içindedir ya da dışındadır. Bu durumda toplumsal yapının dışında kalan bir irade, asla genel bir irade değildir. Eğer konu toplumsal yapının içindeyse onun bir parçası demektir. O halde bütün ile parça **[sayfa 66]** arasında bir ilişki kurulur ve bu ilişki onları birbirinden ayrı iki varlık durumuna getirir ki biri parça, diğeri de bu parçanın eksiğiyle bir bütündür. Ancak, bir parçası eksik olunca bütün olamaz. Bu ilişki sürekli oldukça, bütün, eşit olmayan iki parça halinde kalır. Bunun sonucu olarak bu iki parçadan birinin istenci diğer parçaya göre hiçbir zaman genel olamaz.

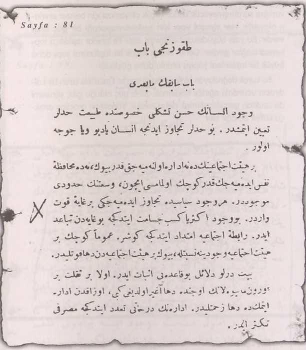
Fakat halkın tümü, yine halkın tümü hakkında karar aldığı zaman, halk yalnızca kendisini dikkate alır ve ortaya çıkan ilişki, asla bölünüp ayrılmaksızın, belli bir bakış açısına göre olan bütün ile diğer bir bakış açısına göre olan bütün arasındaki ilişkidir. O zaman gerek karara bağlanan konu, gerekse kararı alan irade genel olur ki bu benim yasa dediğim eylemdir.

Sayfa : 67

ایمدی قانون ایله اداره اولنان هر هیئت اجتماعیه‌یی ، شکل
حکومت نه‌اولورسه اولسون ، جمهوریت تشکیل ایدرم . هر
حکومت مشروعه جمهوریدر. (۱) حکومتك نه‌اولدیغنی آتیده
ایضاح ایده‌جکم .

Sayafa 67

Bu durumda yönetim biçimi ne olursa olsun, yasa ile yönetilen her topluma, Cumhuriyet derim. Her geçerli yönetim Cumhuriyetçidir. Yönetimin ne olduğunu ilerde açıklayacağım.

Sayfa : 81

طقوزنجی باب

باب سابقك مابعدی

وجود انسانك حسن تشكلی خصوصنده طبیعت حدلر تعیین ایتمشدر . بو حدلر تجاوز ایدنجه انسان یادیو ویا جوجه اولور .

بر هیئت اجتماعیه‌نك ده نه اداره اولنه‌میه‌جق قدر بیوك، نه ده محافظه نفس ایده‌میه‌جك قدر كوچك اولمامسی ایجون، وسعتنك حدودی موجوددر. هر وجود سیاسیده تجاوز ایده‌میه‌جكی بر غایهٔ قوت واردر. بو وجود اكثریا كسب جسامت ایتدكجه بو غایه‌دن تباعد ایدر. رابطهٔ اجتماعیه امتداد ایتدكجه كوشر. عموماً كوچك بر هیئت اجتماعیه وجودینه نسبتله، بیوك بر هیئت اجتماعیه‌دن دها قوتلیدر.

بیك درلو دلائل بو قاعده‌یی اثبات ایدر. اولا بر قلت بر قوروندن مابیره‌لانك اوجنده دها آغیر اولدیغی كبی، اوزاقدن اداره ایتمك ده دها زحمتلیدر. اداره‌نك درجاتی تعدد ایتدكجه مصرفی تكثر ایدر.

Sayafa 81

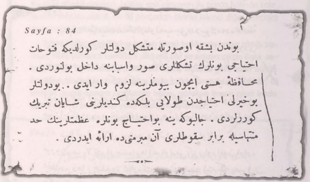
[Dokuzuncu Bölüm]

İnsan bedeninin düzgün yapısı konusunda doğa bir takım sınırlar belirlemiştir. Bu sınırlar bozulunca insan ya dev ya da cüce olur.

Bir toplumsal yapının ne yönetilemeyecek kadar büyük ne de

varlığını sürdüremeyecek kadar küçük olmaması için benzer sınırları olmalıdır. **Her siyasal yapı için zorlayamayacağı bir güç sınırı vardır.** Bu yapı büyüdükçe bu sınırlar aşılır ve sınırlar aşıldıkça toplumsal bağlar gevşer. Genel olarak küçük bir toplumsal yapı daha büyük bir toplumsal yapıya oranla daha güçlüdür.

Bu kuralı doğrulayan binlerce kanıt vardır. Öncelikle uzun bir kaldıracın ucundaki ağırlığı kaldırmak daha güç olduğu gibi, yönetimi de uzaktan gerçekleştirmek daha zordur. Yönetimin aracıları arttıkça külfeti de ağır olur.

Sayfa : 84

بوندن بشقه اوصورتله متشکل دولتلر کورلدیکه فتوحات
احتیاجی بونلرك تشکللری صور واسبابنه داخل بولنوردی .
محافظهٔ هستی ایچون بیوملرینه لزوم وار ایدی .. بودولتلر
بوخیرلی احتیاجدن طولایی بلکه‌ده کندیلرینی شایان تبریك
کوردلردی . حالبوکه ینه بواحتیاج بونلره عظمتلرینك حد
متناسبیله برابر سقوطلری آن مبرمنی‌ده ارائه ایدردی .

Sayafa 84

Bununla birlikte öyle devletler görüldü ki fetih ihtiyacı bunların oluşumlarının zorunlu nedenleri içinde bulunuyordu. **Ayakta kalabilmeleri için büyümeleri gereği vardı. Bu devletler bu gereksinimden dolayı belki de kendilerini kutlamaya değer görürlerdi. Oysa yine bu büyüme gereksinimi, genişliklerinin sınırına ulaşmalarıyla birlikte, düşüşlerinin de kaçınılmazlığını ortaya koyardı.**

Sayfa : 89

اون ایکنجی باب

قانونلرك تقسیمی

کلی تنظیم ایتمك تعبیر دیکرله خصوصات عامه‌یه مهما امکن
ایی بر شکل و صورت ویرمك ایچون نظر تأمله آلنه‌جق برچوق
نسبت و علاقه واردر. اولا نفسنه قارشو حرکت ایدن وجودك
تمامنك فعالیتی یعنی کُل ایله کُل یاخود حاکمیت ایله هیئت اجتماعیه
آره‌سنده‌کی نسبتدر. بو نسبت، زیرده کوره‌جکمز وجهله،
وسطی جدلرك نسبتلرندن مرکبدر. بو نسبتی تنظیم ایدن قوانین،
قوانین سیاسیه نامنی آلیر. اکر بونلر موافق عقل و حکمت ایسه‌لر
قوانین تأسیسیه اسمنی‌ده آلیرلر. بو صورتله تسمیه اسبابدن
عاری دکلدر. چونکه هر هیئت اجتماعیه‌ده بو هیئتی تنظیم
ایچون بر اصول مستحسنه موجود ایسه بو اصولی کشف
ایتمش اولان اهالی بونده ثبات ایتملیدر لکن تأسس ایدن
صورت تنظیم فنا ایسه، هیئت اجتماعیه‌نك ایی حالده بولنمسنه
مانع اولان قوانین نیچون قوانین تأسیسیه عد ایدلسون؟ بوندن

Sayfa : 90

بشقه بر نه سبب اولورسه اولسون بر اهالی کندی قانونلرینی حتی اڭ ایو اولنلرینی تبدیل ایتمکده مختاردر. چونکه اهالی کندینه فنالق ایتمك خوشنه کیدرایسه کندیسنی بوندن منعه کیمك حقی اولور؟

ایکنجی نسبت ایسه هیئت اجتماعیه اعضاسنڭ کندی آره‌لرنده اولان یاخود هیئتڭ تمامیله اولان نسبتیدر. بو نسبت ایلك نظرده ممکن اولدیغی قدر کوچك، نظرهٔ ثانیه‌ده ایسه ممکن اولدیغی قدر بیوك اولمق لازم کلیر او صورتله که هر همشهری دیکر بالجمله همشهریلره قارشو استقلالی تماماً محافظه ایتمکله برابر هیئت اجتماعیه‌یه قارشو تابعیت تامه حالنده بولنسون. بو حال ایسه دائما عینی وسائط ایله حاصل اولور. زیرا هیئت اجتماعیه اعضاسنڭ حریتلرینی حاصل ایدن شی انجق بو هیئتڭ قوتیدر.

قانون ایله انسان آره‌سنده اوچنجی بر نوع نسبت ملاحظه اولنه‌بیلیر که او ده جزا یه عدم اطاعتدر. بو نسبت قوانین جزائیه وضعنه بادی اولور تعمیق اولندیغی حالده ایسه قوانین جزائیه بر نوع مخصوص تشکیل ایتمکدن زیاده دیکر بتون قانونلرڭ ضمان مرعیتیدر.

بو اوچ نوع قانونلره بر دردنجی نوع انضمام ایدر. بو دردنجی نوعه داخل قانونلر بالجمله قوانینڭ اڭ مهملریدر. مرمر ویا طونج اوزرینه دکل، همشهریلرڭ قلبنه محکوك اولان بو قانونلر هیئت اجتماعیه‌نڭ حقیقی قانون اساسیسیدر.

Sayafa 89

[On ikinci bölüm]

[Yasaların Bölümlenmesi]

Bütünü düzenlemek, diğer bir deyişle kamu işlerine alabileceği en iyi biçimi ve durumu vermek için dikkate alınması gereken bir çok ölçü ve ilişki vardır. Öncelikle, nefsine karşı hareket eden vücudun, kendisiyle olan ilişkisi ya da egemenlik ile toplum arasında bir ilişki vardır. Bu ilişki, ilerde göreceğimiz gibi, ara ilişkilerden oluşmuştur. Eğer bunlar akla ve bilime uygun iseler, temel yasa adını alırlar. Böyle adlandırılması yerinde olur. Çünkü her toplumda onu düzenlemek için iyi bir yol varsa, halk buna sımsıkı sarılmalıdır. Zaten oluşturulan düzenleme biçimi kötü ise, toplumun iyi olmasına engel olan bir yasa neden düzenlensin ki? Ayrıca [sayfa 90] **her ne nedenle olursa olsun bir halk kendi kanunlarını, hatta iyi olanlarını bile değiştirme hakkına sahiptir. Halk kendine kötülük etmekten hoşlanıyorsa onu bundan kim alıkoyabilir?**

İkinci ilişki ise toplumun üyelerinin kendi aralarında olan ya da üyelerin toplumla olan ilişkisidir. Bu ilişki üyelerin kendi aralarında olabildiğince küçük, toplumla olan ilişkide ise olabildiğince büyük olmalıdır. Öyle ki her yurttaş öteki yurttaşların her birine karşı tam bağımsızlığını korurken, topluma karşı ise tam bir bağılık içinde bulunsun. Bu durum ise her zaman aynı araçlarla gerçekleşsin. Çünkü toplumun bireylerinin özgürlüklerini oluşturan şey ancak bu toplumun gücüdür.

Yasa ile insan arasında üçüncü türden bir ilişki de **cezaya razı gelme ilişkisidir.** Bu ilişki, ceza yasalarının konmasının nedenidir. Bu yasalar temelde ayrı bir tür yasa olmakla birlikte öteki yasaların yaptırım gücünü oluştururlar.

Bu üç tür yasaya bir dördüncü tür eklenir. Bu dördüncü türe ilişkin yasalar tüm yasaların en önemlisidirler. Mermer ya da tunç üzerine değil yurttaşların kalplerine işlenmiş olan bu yasalar, toplumun gerçek anayasasını oluşturur.

Sayfa : 106

ایکنجی باب

متنوع اشکال حکومت اساسی اولان قاعده

یوقاریده هیئت اجتماعیه ایله حاکمیت آره‌سنده‌کی فرقی بیان ایتدیکم کبی، شمدی‌ده حکومتله امارتی یکدیکرندن تمیز ایتمکلکم لازمدر بولزوم حکومتك اشکالی آره‌سنده‌کی فرقلرك سبب عمومیسنی ایضاح مقصدیندن متولددر .

هیئت حکام آزویاچوق اعضادن مرکب اوله‌بیلیر. یوقاریده تبعه‌نك عددی نقدر زیاده‌ایسه حاکمیتك تبعه‌یه نسبتی‌ده اوقدر زیاده‌در. دیمشدك. ایکی خصوص آره‌سنده‌کی مشابهت بدیهیه بناءً حکام حقنده‌ده عینی سوزی سویلیه‌بیلیرز .

حکومتك اُلنده‌کی هپ قوت دائما هیئت اجتماعیه‌نك قوتی اولدیغندن اصلا تبدل ایتمز . بونك نتیجه‌سی اوله‌رق حکومت بو قوتی بالذات کندی اعضاسی حقنده نقدر چوق استعمال ایدرسه کندیسنه اهالی اوزرنده اجرای فعالیت ایچون بو قوتدن اوقدر آز قالیر .

Sayfa : 107

بنابرین حکام نقدر چوق ایسه حکومت اوقدر ضعیفدر.

بو قاعدهٔ کلیه اساس اولدیغندن توضیحنه چالیشه‌لم .

حاکمك شخصنده اساساً بربرندن یك فرقلی اوچ اراده اثبات ایدرز. اولا شخصك ارادهٔ خصوصیه‌سی که انجق کندی منفعتنه منعطف اولور. ثانیا حاکملرك عمومنك ارادهٔ مشترکه‌سی. منحصراً امیرك نفعنه تعلق ایدن و (ارادهٔ هیئت) تسمیه ایدیله‌بیلان بو اراده حکومته نسبتله عمومی، حکومتك اجزاسندن اولدیغی هیئت اجتماعیه‌یه نسبتله خصوصیدر . ثالثاً ، اهالینك اراده‌سی یاخود ارادهٔ حاکمیت که کرك کل عد ایدیلان هیئت اجتماعیه‌یه، کرك کلك جزئی عدایدیلان حکومته نسبتله عمومیدر.

مکمل بر وضع قانونده ارادهٔ خصوصیه ویا شخصیه کأن لم یکن حکمنده اولملی ، حکومته مخصوص ارادهٔ هیئت ایسه بر حال تابعیتده بولنملی، ارادهٔ عمومیه یا ارادهٔ حاکمیت ایسه دائما غالب دیکر اراده‌لر ایچون قاعدهٔ اساسیه اولملیدر .

بالعکس ترتیب طبیعی‌یه کوره بو مختلف اراده‌لر بر نقطه‌ده طوپلاندقجه فعالیتلری آرتار . بنابرین الك طاغنیغی یعنی ارادهٔ عمومیه الك ضعیفیدر. ارادهٔ هیئت ایکنجی مرتبه‌ده کلور. ارادهٔ خصوصیه ایسه هپسندن مقدمدر .

شو حالده نظام اجتماعینك ایجاب ایتدیکی ترتیبك تماماً عکسنه اوله‌رق بر حکومتده اعضادن هر بری اولا کندی نه ایسه او ، صکره حاکم ، الك صکره‌ده همشهریدر .

Sayfa 106

[İkinci Bölüm]

[Çeşitli Hükümet Biçimlerinin Ana ilkesi]

Yukarıda, toplumla egemenlik arasındaki farkı açıkladığım gibi, şimdi de hükümetle hükmedeni birbirinden ayırmam gerekiyor. Bu gereklilik, yönetim biçimleri arasındaki ayrılıkların genel nedenlerini açıklamak ihtiyacı yüzündendir.

Hükümetin elindeki bütün güç her zaman devletin gücü olduğundan dolayı, asla değişmez. Bunun sonucu olarak hükümet bu gücü kendi üyeleri üzerinde ne kadar çok kullanırsa, halk üzerinde kullanmak için elinde kalan güç o ölçüde azalır.

[Sayfa 107]

Bu durumda yönetici ne kadar çok olursa, hükümet o kadar zayıf olur. Temel olan bu genel kuralı açmaya çalışalım.

Yöneticinin kişiliğinde temelde birbirinde oldukça farklı üç irade belirleriz. Önce kişinin kendi iradesi ki ancak kendi çıkarına yöneliktir. İkinci olarak yöneticilerin genelinde bulunan hükümdarın çıkarıyla ilgili ve yönetimin iradesi olarak adlandırılabilen bir irade ki hükümete oranla genel, hükümetin yürüttüğü devlete göre özeldir. Üçüncüsü halkın iradesi ya da egemen irade ki gerek bütün sayılan devlete, gerekse bütünün bir parçası sayılan hükümete göre gelendir.

Yetkin olarak bilinen bir yasada, özel irade ya da kişisel irade bir bütün hükmünde olmalıdır. Hükümete ait olan devlet iradesi ise doğal bir durumda olmalı, genel irade ya da egemen irade ise her zaman üstün ve diğer iradeler için temel kural olmalıdır.

Oysa, tersine, doğal düzene göre bu değişik iradeler bir noktada toplandıkça etkinlikleri artar. Bundan dolayı da en dağınık halde olan genel irade, en zayıf olanıdır. Hükümet iradesi ikinci düzeyde gelir. Özel irade ise hepsinden önce gelir.

Bu durumda toplumsal düzenin gerektirdiği düzenlemenin tam tersine olarak bir hükümette, üyelerden her biri öncelikle kendi ne ise o, sonra yöneten, en sonra da yurttaştır.

Sayfa : 116

ایشته مشهور بر مؤلفك (مونتسكيو) فضيلت اخلاقيه‌يى
جمهوريت ایچون عنصر و اساس اوله‌رق كوسترمسنك سببى بودر.
چونكه فضيلت اخلاقيه اولمينجه صايديغمز شرائط بريرده اجتماع
ايده‌من.

Sayafa 116

İşte ünlü bir yazarın (Montesqiue), erdemli ahlâkî cumhuriyetin **unsuru** ve temeli olarak göstermesinin nedeni budur. Çünkü erdem olmayınca saydığımız koşullar bir araya gelemez.

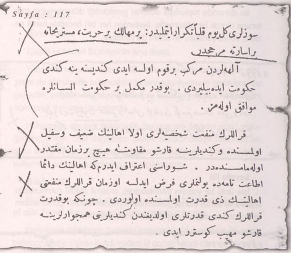
Sayfa : 116

شوراسنى‌ده علاوه ايده‌لم كه عوام ياخود اهالى حكومتى
قدر محاربات و فسادات داخليه‌يه معروض بر حكومت يوقدر .
چونكه حكومت عوام قدر تبديل شكله دائمى ومؤثر صورتده

Sayfa : 117

۱۱۷ مقاوله اجتماعيه

تمايل وانعطاف ايدن بنابرين محافظهٔ شكلى بيوك بر دقت و جسارته
محتاج اولان بر حكومت يوقدر . بالخاصه بويله بر حكومتده
همشهرى جسارت و ثبات سلاحنى طاقنملى ومقدما لهستان
(ديه‌ت) مجلسنده بر ذات فضائلپرورلرك سويلديكى آتيده‌كى

Sayfa : 117

سوزلری کل یوم قلباً تکرار ایتملیدر: بر مهالك بر حريت، مستريحانه
بر اسارته مرجحدر

آلهه‌لردن مرکب بر قوم اولسه ایدی کندیسنه ینه کندی
حکومت ایده‌بیلیردی . بوقدر مکمل بر حکومت انسانلره
موافق اوله‌من .

قراللرك منفعت شخصیه‌لری اولا اهالینك ضعیف وسفیل
اولمسنده وکندیلرینه قارشو مقاومته هیچ بر زمان مقتدر
اوله‌مامسنده‌در . شوراسنی اعتراف ایدرم که اهالینك دائما
اطاعت تامه‌ده بولنملری فرض ایدلسه اوزمان قراللرك منفعتی
اهالینك ذی قدرت اولمسنده اولوردی . چونکه بوقدرت
قراللرك کندی قدرتلری اولدیغندن کندیلرینی همجوارلرینه
قارشو مهیب کوستررایدی .

Sayafa 116

Şurasını da eklemeliyim ki seçkin ya da halk hükümeti kadar, savaşlara ve iç karışıklıklara açık bir hükümet yoktur. Çünkü seçkin hükümeti kadar biçim değiştirmeye, sürekli ve etkili bir biçimde **[sayfa 117]** eğilimli olan ve yönelen, bu yüzden de korunması büyük bir dikkat ve cesaret isteyen hiçbir hükümet yoktur. Özellikle böyle bir hükümette yurttaşlar cesaret ve dayanıklı olmalıdır. Burada yeri gelmişken, Lehistan Diyet meclisinde faziletli bir kişinin söylediği eski bir sözü yürekten tam olarak tekrar etmelidir: **Tehlikeli bir özgürlük, rahat bir köleliğe yeğdir.**

Tanrılardan oluşan bir ulus olsaydı kendisini yine kendisi yönetebilirdi. Bu kadar yetkin bir hükümet insanlara uygun değildir.

Kralların kişisel çıkarları, öncelikle halkın zayıf ve yoksulluk içinde olmasını ve kendilerine karşı direnişte hiçbir zaman başarılı olamamasını gerektirir. Doğrusu halkın güçlü olması, sürekli bağlılığın söz konusu olduğunda kralların çıkarına olurdu. Çünkü bu güç kralların kendi güçleri olduğundan kendilerini çevrelerine karşı güçlü gösterirdi.

Sayfa : 127

حكومةالواحد تحتنده بولنان بر هيئت اجتماعيه‌نك كوزل
اداره اولنه‌بيلمسى ايچون بو هيئتك بويوكلكى ياخود وسعتى
اداره ايدنك حواس وملكاتيله اولچولمك ايجاب ايدر . فتح
والضبط ، اداره ايتمكدن قولايدر . دنيايى الويرشلى بر مانيوه‌لا
ايله قالدرمق ممكن ايسه‌ده صرتده طاشيمق ايچون (هركول)ك
اموزلرينه لزوم واردر . بالعكس بر هيئت اجتماعيه ، پك نادر
اوله‌رق تصادف ايدلديكى اوزره ، رئيسنه نسبتله پك كوچك
اولورسه بو هيئت فنا اداره ايديلير . زيرا بو رئيس كندى
بيوك مقاصدينى دوشينه‌رك اهالينك منفعتنى اونوتدر. ولزومندن

Sayfa : 128

فضله اولان مزياتى اهالى‌يى ، محدودالفكر بر رئيسك فقدان
مزياتندن دها آز بدبخت ايتمز . دينيله‌بيليركه بر قراللق ،
هرقرال دكشديكنده يكى قرالك استعدادينه كوره بيوملى ويا
كوچلمليدر . حالبوكه بر سناتونك مزياتى دائما ثابت برمقياسده
اولديغندن هيئت اجتماعيه حدودينى محافظه ايده‌بيلير وايشلرك
حسن جريانى اوليه‌بيلير .

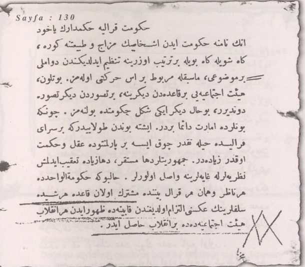
Sayfa : 128

حكومة الواحدك اك محسوس محذوری دائمی التكرر اولان
استخلاف مسئله‌سيدر . حالبوكه بو خصوص حكومة العوام
وحكومة الحواسده غير منقطع برتسلسل تشكيل ايدر.

Sayafa 127

Bir krallık yönetiminde bulunan bir toplumun iyi yönetilebilmesi için, toplumun büyüklüğünün ya da genişliğinin yöneticinin istek ve yetenekleriyle ölçülmesi gerekir. Fetih ve ele geçirme, yönetmekten kolaydır. Dünyayı yeterli uzunlukta bir kaldıraçla yerinden oynatmak mümkün ise de sırtta taşıyabilmek için Herkül'ün omuzlarına gereksinim vardır. Oysaki, bir toplum ender olarak rastlanıldığı üzere **yöneticisine oranla çok küçük olursa bu toplum kötü yönetilir.** Çünkü yönetici kendi amaçlarını düşünerek halkın çıkarlarını unutur ve gereğinden **[sayfa 128]** fazla olan yeteneği bir halkı, dar görüşlü bir yöneticinin yetilerinden daha az mutsuz etmez. Denilebilir ki bir krallık her kral değiştiğinde yeni kralın kavrayışına göre büyümeli ya da küçülmelidir. **Oysa bir senatonun yetileri her zaman sabit olduğundan toplum sınırlarını koruyabilir. Ve yönetim iyi işlemeyebilir.**

Tek adam yönetiminin en belirgin sakıncası sürekli yinelenen el değiştirme sorunudur. Oysa bu konu seçkin hükümeti ve halk hükümetinde kesintisiz olarak vardır.

Sayfa : 130

حکومت قرالیه حکمدارك یاخود

انك نامنه حکومت ایدن اشخاصك مزاج و طبیعتنه کوره ،

کاه شویله کاه بویله بر ترتیب اوزرینه تنظیم ایدلدیکندن دواملی

بر موضوعی، ماسبقله مربوط بر اس حرکتی اوله‌من. بوتلون،

هیئت اجتماعیه‌یی بر قاعده‌دن دیکرینه، بر تصوردن دیکر تصوره

دوندیرر، بو حال دیکر ایکی شکل حکومتده بولنه‌من . چونکه

بونلرده امارت دائما بردر. ایشته بوندن طولاییدرکه بر سرای

قرالیده حیله نقدر چوق ایسه بر پارلمنتوده عقل و حکمت

اوقدر زیاده‌در. جمهوریتلرده‌ها مستقر، دها زیاده تعقیب ایدلمش

نظریه‌لرله غایه‌لرینه واصل اولورلر . حالبوکه حکومة الواحدده

هر ناظر وهمان هر قرال بیننده مشترك اولان قاعده هر شیده

سلفلرینك عکسنی التزام اولدیغندن قابینه‌ده ظهور ایدن هر انقلاب

هیئت اجتماعیه‌ده ده بر انقلاب حاصل ایدر .

Sayafa 130

Krallık yönetiminin, hükümdarlığın ya da onun adına yöneten kişinin karakter ve doğasına göre şöyle ya da böyle bir işleyiş üzerine düzenlendiğinden dolayı bir konuda sürekli olarak karşılıklı bir ilişkiye bağlı bir hareketi olamaz. Bu kararsızlık, yönetimi bir amaçtan diğerine, bir düşünüşten bir başka düşünüşe yöneltir. Bu durum diğer iki yönetim biçiminde bulunamaz. Çünkü bunlarda emredici güç her zaman tektir. İşte bundan dolayıdır ki bir kral sarayında hile ne kadar çok ise; bir parlamentoda da akıl ve bilgi o kadar çoktur. Cumhuriyetler daha kararlı olduklarından dolayı, daha çok izlemiş oldukları görüşlerle amaçlarına ulaşırlar. Oysa tek adam yönetiminde her bakanla her kral arasında **ortak olan kural her şeyde ardıllarının tersini yapmak olduğundan kabinede ortaya çıkan her reform toplumda da bir reformu oluşturur.**

Sayfa : 132

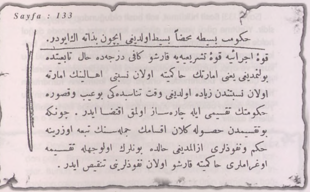
یدنجی باب

مختلط حکومت

حقیقت امر سویلنه‌جك اولسه ، هیچ بر بسیط حکومت
یوقدر . حاکم واحدك ایکنجی درجه‌ده بر طاقم حاکملری
اولملیدر . بر عوام حکومتنك‌ده بر رئیسی بولنملیدر . بو صورتله
قوهٔ اجرائیه‌نك تقسیمنده دائما بیوك عدددن کوچك عدده
طوغری بر تدریج واردر . شو فرقله که گاه بیوك عدد کوچك
عدده ، گاه کوچك عدد بیوك عدده تابع اولور .

بعض کره‌ده تقسیم مساوات اوزره اولور . شویله که یا قسملر
انکلتره حکومتنده اولدیغی کبی بر برینه قارشو بر تابعیت متقابله‌ده
بولنورلر . یاخود بو قسملردن هر برینك اقتداری لهستانده
اولدیغی کبی مستقل فقط ناتمام اولور . بو صوڭ شکل فنادر .
زیرا حکومتده اصلا وحدت اولمادیغی کبی هیئت اجتماعیه‌ده
رابطه‌دن محروم قالیر .

حکومت بسیطه وحکومت مختلطه‌دن هانکیسی مرجحدر؟
بو سؤال سیاسیون بیننده باعث مناقشه اولمشدر . بو سؤاله
حکومتك شکلی حقنده یوقاریده اعطا ایتدیکم جوابی ویرملیدر.

Sayfa : 133

حكومت بسيطه محضاً بسيط اولديغى ايچون بذاته اك ايودر.

قوۀ اجرائيه قوۀ تشريعيه‌يه قارشو كافى درجه‌ده حال تابعيتده
بولنمديغى يعنى امارتك حاكميته اولان نسبتى اهالينك امارته
اولان نسبتندن زياده اولديغى وقت تناسبده‌كى بو عيب وقصوره
حكومتك تقسيمى ايله چاره‌ساز اولمق اقتضا ايدر . چونكه
بو تقسيمدن حصوله كلان اقسامك جمله‌سنك تبعه اوزرينه
حكم ونفوذلرى ازالمديغى حالده بونلرك اولوجهله تقسيمه
اوغرامالرى حاكميته قارشو اولان نفوذلرينى تنقيص ايدر .

Sayafa 132

[Yedinci Bölüm]

[Karma Yönetim]

Doğruyu söylemek gerekirse basit bir hükümet yoktur. Egemen kişinin ikinci derecede bir takım yetkilileri olmalıdır. Bir halk hükümetinin de bir başı bulunmalıdır. Böylece yürütme gücü ayırımında her zaman büyük sayıdan küçük sayıya doğru bir derecelendirme vardır. Şu farkla ki, bazen büyük sayı küçük sayıya, bazen de küçük sayı büyük sayıya bağlı olur. Kimi zamanda bölüşüm eşit olur. Şöyle ki, bu ayrılan kısımlar ya İngiltere hükümetinde olduğu gibi birbirine karşı doğal bir karşılıklı bağımlılık içinde olurlar, ya da bu güçlerden her birinin iktidarı Lehistan'da olduğu gibi bağımsız ancak eksik olurlar. Bu son biçim iyi değildir. Çünkü bu durumda hükümette bir birlik olamayacağı gibi toplumda bağlantıdan yoksun kalır.

Basit yönetim ve karma yönetim, hangisi daha üstündür. Bu soru, siyasiler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu soruya, hükümetin şekli hakkında yukarıda verdiğim cevap verilmelidir.

[Sayfa 133] **Basit hükümet, salt basit olduğundan dolayı en iyisidir. Yürütme gücü yasama gücüne karşı yeter derecede doğal halde bulunduğu zaman, yani emredenin egemenliğe oranı, halkın egemenliğe oranından çok olduğu durumda uyumdaki bu kusur ve ayıp, hükümetin bölünmesini bir çözüm olarak gerektirir. Çünkü bu bölünmeden ortaya çıkan kısımların tamamının halk üzerinde karar ve etkilerinin azalmadığı halde, bunların bu yüzden dolayı bölünmeye uğramaları egemenliğe karşı olan etkilerini azaltır.**

Sayfa : 134

سكزنجی باب

هر شكل حكومت هر مملكته مخصوص دكلدر.

حریت هر اقلیمده حاصل اولور بر میوه اولمدیغندن
هر ملت بوكا دسترس اوله‌مز. (مونتسكیو) طرفندن وضع
ایدیلان بو قاعده، تأمل ایدلدكجه، احتوا ایتدیكی حقیقت اوقدر *
زیاده حس اولنور. بو قاعده‌یه نقدر زیاده اعتراض ایدلسه،
دلائل جدیده ایله اثباتنه اوقدر زیاده وسیله حاصل ایدیلیر.

دنیانك بتون مملكتلرنده شخص عمومی استهلاك ایدر.
فقط هیچ بر شی حاصل ایتمز. شخص عمومی‌یه، استهلاك
ایتدیكی ماده نره‌دن كلیر؟ اعضاسنك مساعیسندن كلیر. افرادك
مساعیسنك فضله و زیاده‌لری عمومك لوازمنی حاصل ایدر. بونك
نتیجه‌سی اوله‌رق هیئت اجتماعیه‌نك دوام و بقاسی، انسانلرك
مساعیسنك احتیاجلرندن فضله حاصلات ویرمسیله قائمدر.

* Bizim kanun için

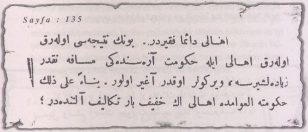
Sayafa 134

[Sekizinci Bölüm]

[Her yönetim her ülkeye uygun değildir]

Özgürlük her ortamda ortaya çıkan bir meyve olmadığından her ulus ona ulaşamaz. Montesque tarafından ortaya konulan bu kural iyice düşünüldüğü zaman içerdiği gerçek daha iyi anlaşılır. **Bu kurala ne kadar çok karşı gelinirse, yeni kanıtlarla doğrulanması için o kadar çok fırsat ortaya çıkar.**

Dünyanın bütün ülkelerinde devlet tüketir. Fakat hiçbir şey üretmez. Devletin tükettiği madde nereden gelir? Üyesinin çalışmasından gelir. Bireylerin çalışmasının fazlası kamunun gereksinimi karşılar. Bunun sonucu olarak da toplumun sürekliliği ve kalıcılığı, insanların çalışmasının gereksinimlerinden artık ürün vermesine bağlıdır.

Sayfa : 135

اهالی دائما فقیردر. بونك نتیجه‌سی اوله‌رق
اوله‌رق اهالی ایله حکومت آره‌سنده‌کی مسافه نقدر
زیاده‌لشیرسه، ویرکولر اوقدر آغیر اولور. بناءً علی ذلك
حکومته العوامده اهالی اك خفیف بار تکالیف آلتنده‌در؛

Sayafa 135

Halk her zaman yoksuldur. Bunun sonucu olarak da halk ile hükümet arasındaki uzaklık ne kadar artarsa, vergiler de o kadar ağır olur. Bundan dolayı halk hükümetinde halk en hafif vergi yükü altındadır.

Sayfa : 136

حکومة الخواصده یوکی آغیرلشیر ؛ حکومة الواحدده ایسه
اك آغیر یوکی تحمل ایدر . بنابرین ، حکومة الواحد صاحب
یسار ملتلره حکومة الخواص متوسط بر حالده بولنان هیئت
اجتماعیه‌لره حکومة العوام ایسه کوچك و فقیر قوملره موافق
اولور .

Sayafa 136

Aristokrasi yönetiminde yükü ağırlaşır, Tek adam yönetiminde ise en ağır yük onun omuzlarındadır. **Bu nedenden dolayı, Monarşi yönetimi, zengin uluslara, Aristokrasi orta halli toplumlara ve halk hükümeti ise küçük ve yoksul uluslara uygun olur.**

Sayfa : 145

بکا کانجه بو قدر بسیط بر علامتك طانماسنه ویاخود بونی
تصدیق وتسلیم ایتمامك صورتنده سوء نیت کوسترلمسنه دائما
تعجب ایدرم . شرکت سیاسیه‌نك غایه‌سی ندر ؟ اعضای شرکتك
محافظه‌سی ورفاهیتی دکلمی ؟ بونلرك محفوظ ومرفه اولدقلرینك
اك قطعی علامتی نفوسلرینك عددی وتکاثریدر . بو حالده بو قدر
بحث وجدله محل ویرن بو علامتی بشقه یرده آرامیکز . اجنبیلرك

Sayfa : 145

قبول تابعیت ومهاجرت ایتملری کبی احوال اولمقسزین ، اهالینك
تکثر ایتدیکی مملکتك حکومتی اك ایی بر حکومتدر . اهالیسی
تناقص ایدن وکیت کیت محو اولمغه یوز طوتان مملکتك حکومتی ایسه
شبهه‌سز اك فنا حکومتدر . ای محاسبین ! بوندن اوته‌سی سزه
قالدی . صاییکز اولچیکز مقایسه ایدیکز

Sayafa 145

Bana gelince bu kadar sıradan bir belirtinin tanınmasına ya da benimsenip onaylanmamak şeklinde gösterilmesine her zaman şaşırmışımdır. Siyasal ortaklığın amacı nedir? Amaç ortaklığın üyelerinin korunması ve refahı değil mi? Bunların korunduklarının ve bir rahatlık içinde olduklarının en kesin belirtisi nüfuslarının sayısı ve tembellikleridir. Öyleyse bu kadar söz konusu olan bu belirtiyi başka yerde aramayınız. Uyruk değiştirme ve göç etme gereksinimi duymaksızın, halkın çoğaldığı bir ülkenin hükümeti en iyi yönetimdir. Halkı azalan ve yok olmaya yüz tutan bir ülkenin hükümeti ise kuşkusuz en kötü hükümettir. Ey hesap adamları! Bundan ötesi size kaldı. Sayınız, ölçünüz ve kıyaslayınız.

Sayfa : 150

اون برنجی باب

جسم سیاسینك محو وهلاکی

اك ایی صورتده تشکل ایتمش حکومتلرك طبیعی وغیر قابل

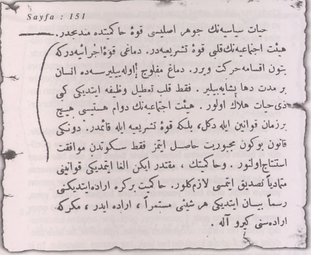
Sayfa : 150

احتراز میل وتوجهلری محو وهلاکدر . اسکی (روما)
و (اسپارت) حکومتلری محو اولدقدن صکره هانکی هیئت
اجتماعیه‌نك دائمی صورتده دوامی امید ایده‌بیلر . اکر سوکلی
بر مؤسسه تشکیل ایتمك ایستر ایسه‌ك اده حیات سرمدی
ویرمکی اصلا خاطره کتیرمیه‌لم. موفق اولمق ایچون، مستحیلی
اجرا ایله اوغراشمامق، وانسانلرك یاپدقلری بر شیئه آثار بشریه‌نك
متحمل ومساعد اولمدیغی بر متانتی ویره بیلمکله تفاخر ایتمامك
لازمدر ؛

جسم انسانی کبی ، جسم سیاسی‌ده طوغدیغی متعاقب
هلاکه توجه ایدر وهلاکنك علل واسبابنی ینه کندیسی حاملدر.
لکن کرك وجود بشر کرك وجود سیاسی آز ویا چوق قوی،
از ویا چوق زمان ادامهٔ هستی‌یه مساعد ، بر بنیه‌یه مالك

Sayfa : 151

اوله‌بیلیرلر. وجود انسانیك بنیه‌سی قدرت فاطره‌نك ، هیئت
اجتماعیه‌نك تشکلی ایسه صنع بشرك محصولیدر. بونلرك عمرلرینی
اوزاتمق قدرت بشریه‌نك خارجنده‌در . فقط هیئت اجتماعیه‌یه
اك ای بر تشکل ویره‌رك حیاتی مهما امکن تمدید انسانلرك
النده‌در . اك ای تشکل ایتمش بر هیئت اجتماعیه‌ده نهایت پذیر
اولور، فقط دیکر بر هیئت اجتماعیه‌دن دها صکره نهایت بولور،
مکر که ناکهانی بر قضا هلاکنی تعجیل ایده.

Sayfa : 151

حيات سياسيه‌نك جوهر اصليسى قوهٔ حاكميتده منددر.
هيئت اجتماعيه‌نك قلبى قوهٔ تشريعيه‌در. دماغى قوهٔ اجرائيه‌دركه
بتون اقسامه حركت ويرر. دماغ مفلوج اوله‌بيلير سه‌ده انسان
بر مدت دها يشايه‌بيلير. فقط قلب تعطيل وظيفه ايتديكى كبى
ذى حيات هلاك اولور. هيئت اجتماعيه‌نك دوام هستيسى هيچ
بر زمان قوانين ايله دكل، بلكه قوهٔ تشريعيه ايله قائمدر. دونكى
قانون بوكون مجبوريت حاصل ايتمز فقط سكوتدن موافقت
استنتاج اولنور. وحاكميتك، مقتدر ايكن الغا ايتمديكى قوانينى
متمادياً تصديق ايتمسى لازم كلور. حاكميت بركره اراده ايتديكنى
رسماً بيان ايتديكى هر شيئى مستمراً، اراده ايدر، مكركه
اراده‌سنى كيرو آله.

Sayafa 150

[On Birinci Bölüm]

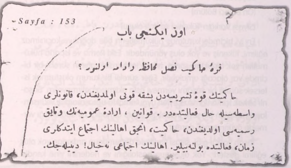
[Siyasi Varlığın Tükenişi ve Yok oluşu]

En iyi biçimde kurulmuş hükümetlerin bile doğal ve kaçınılmaz eğilimi, tükeniş ve yok oluş yönündedir. Eski Roma ve Isparta hükümetleri yok olduktan sonra, hangi toplumsal yapının sürekli bir biçimde var olacağı umulabilir. Eğer sürekli bir kurum oluşturmak istersek sürekli bir yaşamı vermeyi asla aklımıza getirmeyelim. Başarılı olmak için anlamsız şeyleri uygulamakla uğraşmamalı ve insanların yaptıkları bir şeye insanlığın sahip olmadığı bir sağlamlığı vermekle övünmemek gerekir.

İnsan varlığı gibi, siyasi varlık da doğumunun ardından yok oluş eğilimi gösterir. Yok oluşunun hastalığını ve nedenini yine kendisi

içinde taşır. Ancak, gerek insan bedeni, gerekse siyasî yapı, daha az ya da daha fazla sağlam bir yapı ve daha uzun ya da daha kısa bir süre var olma isteği içinde taşıyan bir bünyeye **[sayfa 151]** sahip olabilirler. Bunların ömürlerini uzatmak insanlığın gücünün dışındadır. Ancak toplumsal yapıya en iyi bir kuruluş biçimini vererek yaşamını uzatmak olanağı insanların elindedir. İyi bir biçimde kurulmuş bir toplumsal yapı da sona erer. Fakat diğer bir toplumsal yapıdan daha sonra yok olur. Yeter ki zamansız bir kaza yok oluşunu hızlandırmasın.

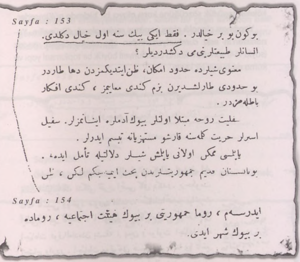
Siyasal yaşamın asıl değeri egemenlik gücünün içindedir. Toplumsal yapının kalbi yasama gücüdür. Beyni, yürütme gücüdür ki bütün bölümlerine hareket verir. Beyni felç olsa bile insan bir süre daha yaşayabilir. Ancak kalp işlevini yerine getiremezse o anda ölür. Toplumsal yapının varlığını sürdürmesi hiçbir zaman yasaya değil, ama belki yasama gücüne bağlıdır. Dünkü yasa, bugünü bağlayıcı değildir. Ancak, ses çıkarılmama durumu onay vermek anlamına gelir. Egemenliğin, güçlü iken ortadan kaldırmadığı yasayı her zaman onaylaması gerekir. Egemenlik, bir kere istediğini açıkça ortaya koyduğu her şeyi, her zaman istiyordur. Ta ki isteğini geri alıncaya kadar.

Sayfa : 153

اون ایکنجی باب

قوهٔ حاکمیت نصل محافظه واداره اولنور ؟

حاکمیتك قوهٔ تشریعیه‌دن بشقه قوتی اولمدیغندن، قانونلری
واسطه‌سیله حال فعالیتده‌در. قوانین، ارادهٔ عمومیه‌نك وثایق
رسمیه‌سی اولدیغندن، حاکمیت، انجق اهالینك اجتماع ایتدکلری
زمان، فعالیتده بولنه‌بیلیر. اهالینك اجتماعی نه‌خیال! دینیله‌جك.

Sayfa : 153

بوكون بو بر خيالدر . فقط ايكى بيك سنه اول خيال دكلدى.
انسانلر طبيعتلرينى مى دكشدرديلر ؟
معنوى شيلرده حدود امكان، ظن ايتديكمزدن دها طاردر
بو حدودى طارلشديرن بزم كندى معايبمز ، كندى افكار
باطله‌مزدر .
سفليت روحه مبتلا اولنلر بيوك آدملره اينانمزلر. سفيل
اسيرلر حريت كلمه‌سنه قارشو مستهزيانه تبسم ايدرلر .
يابلمسى ممكن اولانى يابلمش شيلر دلالتيله تأمل ايدهم .
يونانستان قديم جمهوريتلرندن بحث ايتميه‌جكم لكن ، ثنى

Sayfa : 154

ايدرسه‌م ، روما جمهوريتى بر بيوك هيئت اجتماعيه ، روماده
بر بيوك شهر ايدى.

Sayafa 153

[On İkinci Bölüm]

[Egemen Güç Nasıl Korunur ve Nasıl Sürdürülür]

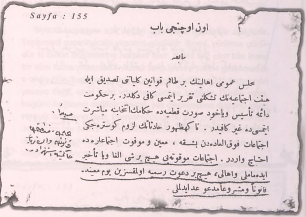
Egemenliğin yasama gücünden başka bir gücü olmadığından yasalar aracılığıyla etkin bir durumdadır. Yasa, kamunun iradesinin resmî belgeleri olduğundan egemenlik ancak halkın bir araya gelmesi durumunda etkin olabilir. Halkın toplanması ne hayal! Denilecek. Bu gün bu bir hayaldir. Ancak iki bin yıl önce hayal değildi. İnsanlar doğalarını mı değiştirdiler?

Manevî konularda olabilirlik sınırı sanıldığından daha dardır. Bu sınırı darlaştıran bizim kendi batıl düşüncelerimizdir.

Bayağı ruhlu olanlar büyük adamlara inanmazlar, aşağılık

köleler özgürlük sözcüğüne karşı alaycı bir biçimde gülümserler.

Yapılması olanaklı olanı yapılmış şeyler olarak düşünelim. Yunanistan'ın eski cumhuriyetlerinden söz etmeyeceğim, ancak [sayfa 154] sanırsam Roma Cumhuriyeti büyük bir toplumsal yapı ve Roma da büyük bir kentti.

Sayfa : 155

اون اوچنجی باب

مابعد

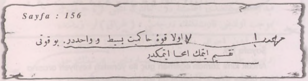
مجلس عمومی اهالینك بر طاقم قوانین كلیاتنی تصدیق ایله
هیئت اجتماعیه‌نك تشكلنی تقریر ایتمسی كافی دكلدر. بر حكومت
دائمه تأسیس ویاخود صورت قطعیه‌ده حكامك انتخابنه مباشرت
ایتمسی‌ده غیر كافیدر. نا كهظهور حادثاتك لزوم كوستره‌جكی
اجتماعات فوق‌العاده‌دن بشقه، معین و موقوت اجتماعلره‌ده
احتیاج واردر. اجتماعات موقوته‌نی هیچ بر شی الغا ویا تأخیر
ایده‌مامللی واهالی، هیچ بر دعوت رسمیه اولمقسزین یوم معینده
قانوناً ومشروعاً مدعو عد ایدلملی.

Sayafa 155

[On Üçüncü Bölüm]

Genel Meclisin, halkın bir takım yasalar bütününü onaylayarak toplumsal yapının kuruluşunu belirlemesi yeterli değildir. Bir hükümetin sürekli kuruluş ya da kesin bir biçimde yöneticinin seçimini görüşmesi de yeterli değildir. Beklenmedik olayların gerektireceği olağan dışı toplantılardan başka belirli zamanlarda da toplantılara da gereksinim vardır. **Belli zamanlardaki toplantıları hiçbir şey engel-**

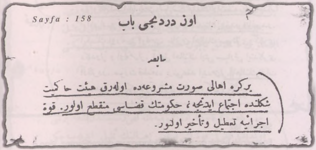
leyememeli ve erteleyememelidir. Resmi bir çağrı olmadan belli günlerde yapılan halk toplantıları yasaya dayanarak ve meşru olarak yasa dışı sayılmalı.

Sayfa : 156

اولا قوهٔ حاکمیت بسیط و واحددر. بو قوتی
تقسیم ایتمك امحا ایتمكدر

Sayafa 156

Öncelikle egemenlik gücü basit ve tekdir. Bu gücü bölmek, yok etmektir.

Sayfa : 158

اون دردنجی باب

مابعد

بر کره اهالی صورت مشروعه‌ده اوله‌رق هیئت حاکمیت
شکلنده اجتماع ایدنجه، حکومتك قضاسی منقطع اولور. قوهٔ
اجرائیه تعطیل وتأخیر اولنور.

Sayafa 158

[On Dördüncü Bölüm]

[Sonraki]

Bir kere halk meşru bir biçimde egemen bir varlık olarak toplandığı anda hükümetin yargı hakkı kesintiye uğrar, yürütme gücü askıya alınır ve ertelenir.

Sayfa : 159

لکن بعض دفعه قوهٔ حاکمیت ایله حکومت کیفیه آره‌سنه
ر قوهٔ متوسطه کیرر که بوندن بحث ایتمك لازمدر .

Sayafa 159

Ancak kimi zaman egemen güç ile yönetim keyfiyeti arasına aracı güçler girer ki bundan da söz etmek gerekir.

Sayfa : 162

* Kahinler

حاکمیت نه اسبابه مبنی ترك وفراغ اولنه‌مز ، بنه او اسبابه
مبنی وکالةً اجرا ایدیله‌مز. حاکمیت عمومك اراده‌سنده مندمجدر.
اراده ایسه تمثیل ایدیله‌مز. اراده یا کندینك عینیدر ویا غیریدر.
ایکسنك اورته‌سی اوله‌مز. بنابرین اهالینك مبعوثلری وکیللری
دکلدرلر و اوله‌مزلر. آنجق اهالینك ایش سپارش ایتدکلری
آدملردر. صورت قطعیه‌ده برشی عقد ایده‌مزلر. اهالینك بالذات
تصدیق ایتمدیکی قانون قانون دکلدر ، کأن لم یکندر.

* فحمنی !

Sayafa 162

Egemenlik hiçbir nedenle bırakılamaz ve devredilemez, yine o nedene bağlı olarak vekaleten yürütülemez. Egemenlik kamuoyunun iradesini içerir. İrade ise temsil edilemez. İrade ya kendisinin aynısıdır, ya da başka bir şeydir. İkisinin ortası olamaz. Bu yüzden halkın vekilleri onun temsilcisi değildirler ve olamazlar. Ancak, halkın iş sipariş verdikleri adamlardır. Kesinlikle bir şey akdedemezler. Halkın bizzat onay vermediği yasa yasa değildir. Hiç olmamış demektir.

Sayfa : 163

تريبونلر،

اوقدر ازدحام ايچنده ، كنديلكلرندن اهالى نامنه برراى بيله
قيد ايتديرمكه قصدى ايتامشلردر . حالبوكه بعض كره جم غفيرك
موجب اولديغى قاريشقلغك درجه سى ، (غراق) لر زماننده
جريان ايدن احوال دلالتيله تأمل ايدلسون : همشهريلرك
برقسمى طاملر اوستندن راى ويرمشلردى . هرشيئك حق
وحريتدن عبارت قالديغى يرده محذورلر هيچ حكمنده در .
بوقوم عاقل هرشيئى مقياس صحيحنه قويمشيدى و (تريبون) لرجه
اجراسنه جسارت اولنميان شيئى ، حكامك اوكنده يوروييان
و (ليكتور) تسميه اولنان قواسلره ياپديرمشيدى . چونكه
ليكتورلرك صفت وكالت طاقمق ايستملرندن احتراز ايتمزدى .
مع مافيه بعض دفعه (تريبون) لرك نه صورتله اهالى يى تمثيل
ايلدكلرينى آكلامق ايچون حكومتك حاكميتى تمثيل ايلديكنى

Sayfa : 164

١٦٤ مقاولهٔ اجتماعيه

تفهم كافيدر . قانون ارادهٔ عموميه نك لص رسميسندن بشقه برشى
اولمديغنه نظراً قوهٔ تشريعيه ده اهالينك تمثيل ايديله ميه جكى
بديهيدر . لكن قانونه تطبيق ايدلمش قوتدن عبارت اولان
قوهٔ اجرائيه ده اهالى تمثيل ايديله بيلير و ايدلمليدر . بنابرين
ملتلردن پك آزى قانونلره مالك اولديغى بالتأمل آكلاشيلور .

Sayfa 163

Tribonlar o kadar kalabalık içinde kendiliklerinden bir kez bile olsa halka danışma girişiminde bulunmamışlardır. Oysa bazı zamanlar olduğu gibi karışıklığın derecesi, Grekler zamanında olup bitenler göz önüne alınarak yeniden düşünülsün. Yurttaşların bir kısmı damların üstünde oy kullanmışlardır. **Özgürlüğün ve hakkın olduğu yerlerde kusurların hükmü yoktur. Bu akılcı ulus her şeyi gerektiği ölçüsü içine koymuştu ve tribonların yapmayı göze alamadığı şeyi egemenliğin önderi olan ve Lektör olarak adlandırılan kişilere yaptırmıştı. Çünkü lektörlerin temsilci sıfatını takınmak istemelerinden çekinmezlerdi.**

Bununla birlikte kimi zaman tribonların halkı ne şekilde temsil ettiklerini anlamak için hükümetin egemenliği temsil edişini [sayfa 164] **düşünmek yeterlidir. Yasa, genel iradenin bildiriminden başka bir şey olmadığına göre, yasama gücünde halkın temsil edilemeyeceği ortadadır. Ancak yasaya uygulanmış bir güçten başka bir şey olmayan icra gücünüde de halk temsil edilebilir ve edilmelidir. Bu da ulusların pek azının kanunlara sahip olduğunu göstderir.**

Sayfa : 167

اولاً اك يوكسك نفوذ اولان قوهٔ حاكميت ترك وفراغ
اولنه‌مديغي كبي تعديل‌ده ايديله‌مز. قوهٔ حاكميتي تحديد ايتمك
بوني محو ايلمك ديمكدر. حاكميتك برمافوق قبول ايتمسي بی‌معنی
ومتناقضدر. برمولايه [مالك‌معناسنه] اطاعت مجبوريتي آلتنه
كيرمك ، حريت كامله اورته‌سنده ايكن ، فداى نفس ايلمكدر .
بوندن‌ماعدا اهالينك فلان ويا فلان كيمسه‌لرله‌مقاوله‌سی برفعل
خصوصی اوله‌حغی بديهی اولوب بونك نتيجه‌سی‌ده شواولوركه
بومقاوله نه‌برقانون نه‌ده‌برفعل حاكميت اولمديغندن غيرمشروعدر.

Sayfa : 167

شوراسی ده کوریلیورکه طرفین عاقدین وضعیت متقابله لرنده
یالکز قانون طبیعتك تأثیری آلتنده بولنه جقلرندن وتعهد
متقابللری ایچون هیچ برضمانلری بولنمدیغندن بوحال هرجهتله

Sayfa : 168

احکام حقوقیه یه مغایردر . قوت النده اولان مقاوله یی اجرا
ایدوب ایتمامك اقتدارینه دائما مالك اولدیغندن «بوحال مخاطبنه ده سزه
بتون ماملکمی ویریورم . شو شرطله که سز بو ماملکدن
ایستدیککزی بکا اعاده ایده سکز » دیان برآدمك فعلنه مقاوله
نامی ویرمك دیمك اولور .

Sayafa 167

Öncelikle en yüksek güç olan **egemenlik yetkisi devredilemediği gibi değiştirilemez de. Egemenlik gücünü sınırlamak demek onu yok etmek demektir.** Egemenliğin, kendinden daha üstün bir varlık kabul etmesi saçma ve çelişkilidir. Bir sahibe boyun eğmek zorunluluğu altına girmek, tam bir özgürlük ortamında iken kendini feda etmektir. Ayrıca halkın filan ya da falan kimselerle sözleşmesi özel girişim olacağı gibi, bunun sonucu da şu olur ki bu sözleşme ne bir yasa ne de bir egemenlik olmadığından geçerli değildir.

Şurası da açıktır ki anlaşma taraflarının birbirleriyle karşılıklı durumları sadece doğa yasasının etkisi altında olacağından ve karşılıklı yükümlülükleri için hiçbir güvenceleri bulunmadığından dolayı, bu durum her yönüyle [sayfa 168] **hukuk kurallarına aykırıdır. Gücü elinde bulunduran sözleşmeyi uygulamak ya da uygu-**

lamamak istencine her zaman sahip olduğundan dolayı bu durum muhatabına "Size bütün mülkümü veriyorum, bir şartla ki siz bütün mülkten istediğinizi bana geri veresiniz" diyen bir adamın eylemine sözleşme adı vermek olur.

Sayfa : 169

يكرمى يدنجى باب

تأسيس حكومت

حكومتك واسطهٔ تشكلى اولان فعل نصل بر فكر ايله
تفهم وتلقى ايدلمك ايجاب ايدر؟ اولا شوراسنه جلب دقت ايدرمكه
بو فعل مختلطدر، ديكر ايكى فعلدن يعنى قانون وضعندن وقانون
تنفيذندن مركبدر.

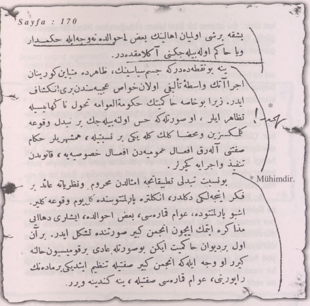
حكومت شكلى *

بو ايكى فعلدن برنجيسيله، (حاكميت) فلان شكلده مؤسس
بر حكومت هيئتنك موجوديتنى تحت قراره آلير بو قرارك بر
قانون اولديغى بديهيدر.

ايكنجى فعل ايله ايسه اهالى حكومت مؤسسه‌يى درعهده
ايده‌جك رؤسايى تعيين ايدر بناءعلى ذلك بو تعيين بر فعل خصوصى
اولديغندن ايكنجى بر قانون دكلدر، بلكه آنف البيان برنجى
قانونك نتيجه‌سى، بر وظيفهٔ حكومتدر.

كوچلك، حكومت موجود اولمدن اول، نصل اولوب‌ده
بر فعل حكومت موجود اوله‌بيله‌جكنى وحاكميت ويا تبعه‌دن

* Hükümet Şekli

Sayfa : 170

بشقه برشی اولمیان اهالینک بعض احوالده نه وجه ایله حکمدار
ویا حاکم اوله بیله جکنی آکلامقده در.

ینه بو نقطه ده در که جسم سیاسینک، ظاهرده متباین کورینان
اجراآتک واسطهٔ تألیفی اولان خواص عجیبه سندن بری انکشاف
ایدر. زیرا بو خاصه حاکمیتك حکومة العوامه تحول نا کهانیسیله
تظاهر ایلر، او صورتله که حس اولنه بیله جك بر تبدل وقوعه
کلمکسزین و محضا کلك کله یکی بر نسبتیله، همشهریلر حکام
صفتنی آله رق افعال عمومیه دن افعال خصوصیه یه، قانوندن
تنفیذ واجرایه کچرلر.

بو نسبت تبدلی تطبیقاتجه امثالدن محروم و نظریاته عائد بر
فکر اینجه لکی دکلدر، انکلتره پارلمنتوسنده کل یوم وقوعه کلیر.
اشبو پارلمنتوده، عوام قاره سی، بعض احوالده، ایشلری دها ایی
مذاکره ایتمك ایچون انجمن کبیر صورتنده تشکل ایدر. بر آن
اول بر دیوان حاکمیت ایکن بو صورتله عادی بر قومیسیون حالنه
کیرر او وجه ایله که انجمن کبیر صفتیله تنظیم ایتدیکی بر ماده نك
راپورینی، عوام قاره سی صفتیله، ینه کندینه ویرر.

* Mühimdir.

Sayafa 169

[Hükümet Kuruluşu]

Hükümetin kuruluş yöntemi olan işlem nasıl bir düşünce ve düşünüşle incelenmesi gerekir. Öncelikle şuraya dikkat edelim ki bu işlem karmaşıktır. İki farklı işlem olan yasanın **yapılması ve yasanın uygulanmasından oluşur.**

Bu iki işlemden birincisi ile, egemenlik şu ya da bu biçimde kurulmuş bir hükümet kurulunun varolmasını kararlaştırır. Bu kararın bir yasa olduğu açıktır.

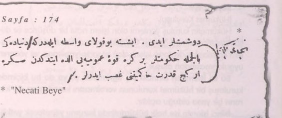
İkinci işlemle ise halk hükümetinde kurumu yönetecek yetkili-

leri atar. Bu atama bir özel işlem olduğundan ikinci bir yasa değildir. Belki az önce açıklanan birinci yasanın bir sonucu olarak görevli bir hükümettir.

Burada güçlük, hükümetin varolmadan önce nasıl olup da işlevsel bir hükümet olabileceğini ve egemen ya da uyruktan [sayfa 170] **başka bir şey olmayan halkın kimi durumlarda ne şekilde hükümdar ya da egemen olabileceğini anlamaktır.**

Yine bu noktada siyasal varlığın şaşırtıcı görünen uygulamasının uzlaştırıcı yöntemlerinin çelişkili özelliklerinden biri ortaya çıkar. Çünkü bu özellik egemenliğin birden bire halk egemenliğine dönüşmesiyle kendini gösterir. Böylece duyumsanabilecek her hangi bir değişiklik olmaksızın ve yalnızca yeni bir ilişkiyle yurttaşlar yönetici durumunu alarak genel durumdan, özel bir duruma, yasadan da yürütmeye geçerler.

Bu ilişki değişikliği uygulamada eşine rastlanılmayan bir görüşe ilişkin bir düşünce inceliği değildir. İngiltere parlamentosunda her zaman olur. Söz konusu parlamentoda Avam Kamarası kimi durumlarda işleri daha iyi görüşmek için büyük bir kurul şekline dönüşür. Az önce egemen bir kurul iken, böylece adi bir komisyon haline gelir. Öyle ki büyük komisyon niteliğiyle düzenlediği bir maddenin raporunu, Avam Kamarası niteliğiyle yine kendisine verir.

Sayafa 174

Dünyadaki tüm hükümetler bir kez genel gücü elde ettikten sonra ergeç egemenlik erkini de zorla alırlar.

Sayfa : 175

* — هیئت اجتماعیه‌ده ابطال ایدیله‌میه‌جك اساسی هیچ بر قانون یوقدر —
حتی مقاوله اجتماعیه بیله قابل فسخدر (زیرا بالجمله همشهریلر
بو مقاوله‌یی فسخ ایچون اجتماع ایتمش اولسه، بونك پك مشروع
بر صورتده منفسخ اوله‌جغی جای تردد دکلدر / (غروتیوس)ك

* Kanuni Esasi "Anayasa" milletçe mefsuhtur ulusça feshedilmiştir.

Sayafa 175

Genel kurallarca yürürlükten kaldırılamıyacak hiçbir temel yasa yoktur. Hatta "toplumsal sözleşme" bile feshedilebilir, çünkü tüm yurttaşlar bu sözleşmeyi bozmak için toplansa, bunun pek yasal biçimde bozulacağı kuşkuyu gerektirmez.

Sayfa : 177

بویله اداره اولنان بر هیئت اجتماعیه‌نك پك آز قانونه
احتیاجی واردر . یکی قانون نشرینه لزوم حاصل اولدقجه،
بو لزوم هرکسجه مسلم اولور . بو یکی قانونلری ابتدا تکلیف
ایدن ذات دیکرلرینك ذاتاً حس ایتدکلرینی سویلمکدن شسقه
برشی یاپمش اولمز. دیکرلرینك ده یاپه‌جقلرینه امنیت حاصل ایدنجه
هر فردك یاپمغی ذهناً تصمیم ایتدیکی برشیئی قانون حالنه قویمق
ایچون قاچامق یوللرینه، طلاقت بیانه احتیاج یوقدر .

Sayafa 177

Böyle yönetilen bir toplumun çok az yasaya gereksinimi vardır. Yeni bir yasanın çıkarılması gerektiğinde bu ihtiyaç herkesçe duyumsanmalıdır. Bu yeni yasaları ilk olarak öneren kişi, diğerlerinin zaten duyumsadıklarını dile getirmekten başka bir şey yapmış olmaz. Diğerlerinin de uyacaklarına güven duyduktan sonra her bireyin zaten yapmaya karar verdiği bir şeyi yasa haline getirmek için kaçamak yollara yönelmeye ve söz ustalığına gerek yoktur.

Sayfa : 184

برقانون تکلیف اولندیغی زمان،
اهالی‌یه صوریلان شی بو تکلیفی تصویب ویاردمی ایتدیکی دکل،
بو تکلیفك ارادۀ عمومیه‌یه موافق اولوب اولمدیغیدر.

Sayafa 184

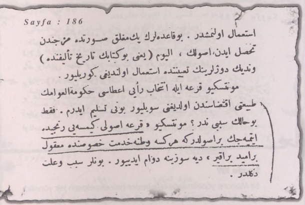
Bir yasa önerildiği zaman halka sorulan şey, bu öneriyi onaylayıp onaylamadığı değil, bu yasa önerisinin kamuoyunun iradesini yansıtıp yansıtmadığıdır.

Sayfa : 186

اوچنجی باب

انتخابلر

بوقاریده سویلدیکم وجهله ، افعال مختلطه‌دن اولان رئیس
وحکام انتخابی ایچون ایکی طریق واردرکه بونلرده انتخاب
وقرعه اصوللریدر. بو ایکی اصولك ایکیسی ده مختلف جمهوریتلرده

Sayfa : 186

استعمال اولنمشدر . بوقاعده‌لرك يك‌مغلق صورتده مزجندن
تحصل ايدن اصولك ، اليوم (يعنى بوكتابك تاريخ تأليفنده)
ونديك دوژلرينك تعيننده استعمال اولنديغى كوريليور .
مونتسكيو قرعه ايله انتخاب رأيى اعطاسى حكومة‌العوامك
طبيعتى اقتضاسندن اولديغنى سويليور بونى تسليم ايدرم . فقط
بوحالك سببى ندر ؟ مونتسكيو « قرعه اصولى كيمسه‌يى رنجيده
ايتميه‌جك براصولدركه هركسه وطنه خدمت خصوصنده معقول
برامید براقير » ديه سوزينه دوام ايدييور . بونلر سبب وعلت
دكلدر .

Sayafa 186

[Üçüncü Bölüm]

[Seçimler]

Yukarıda söylediğim üzere karmaşık bir süreç olan prens ve yöneticinin seçimi için iki yol vardır ki bunlar da seçim ve kura yöntemleridir. Bu iki yöntemin ikisi de değişik cumhuriyetlerde kullanılmıştır. Bu ilkelerin oldukça belirsiz bir karışımından oluşan karma bir yöntem bu gün de (yani bu kitabın yazımı sırasında) Venedik Doç'larının seçiminde kullanıldığı görülür.

Montesque kura ile seçim uygulamasının halk hükümetinin **doğasının bir gereği olduğunu söylüyor. Bunu ben de kabul ederim. Ancak bu durumun nedeni nedir? Montesque (kura yöntemi kimseyi incitmeyecek bir yöntemdir ki herkese yurduna hizmet konusunda yeterli bir umut verir) diye sözünü sürdürüyor, bunlar sebep ve yöntem değildir.**

Sayfa : 189

حكومة الواحدده ، حكمدار بالاستحقاق يكانه بر نى
وحاكم اولديغى وقائممقاملرينك انتخابى منحصراً كنديسنه
عائد بولنديغى جهتله بونوع حكومتلرده نه قرعه ونه انتخابه محل
بوقدر. (ابه‌دوسن پیه‌ر) قرالك مجلس مشورتلرينك تكثيريله
بو مجلسلر اعضاسنك قرعه ايله انتخابنى تكليف ايتديكى
زمان شكل حكومتك تبديلنى تكليف ايتديكنك فرقنده
اولمامشيدى .

* şekl-i hükûmetin tebdili[nin] farkında değil.

Sayafa 189

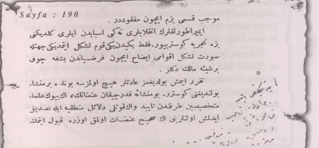
Bir Monarşi yönetiminde hükümdar hak etmeksizin tek yönetici ve egemen olduğundan ve yardımcılarını seçme hakkı yalnızca kendisine ait bulunduğundan dolayı bu tür hükümetlerde ne kura, ne de seçime gerek vardır. **(Abbe de Saint Piyer)**, meşrufî krallık meclislerinin çoğaltılması ile bu meclislerin üyelerinin kura ile seçimini önerdiği zaman hükümet biçiminin değiştirilmesini önerdiğinin farkında olmamıştır.

Sayfa : 190

دردنجى باب

قوميسى دينلان روما اهالى مجلسلرى

رومانك ايلك زمانلرينه عائد وحق هيچ بر آبده‌يه مالك
دكلز. حتى ظاهر احواله كوره بوبابده سويلنمش برچوق سوزلر
افسانه‌دن بشقه بر شى اولمامق لازم كلور . قوملرك صورت
تشكللرينى كوسترن تاريخ حياتلرينك اك زياده استفادهٔ علميه‌يى

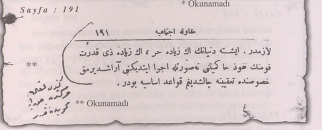
Sayfa : 190

موجب قسمی بزم ایچون مفقوددر .

ایمپراطورلقلرك انقلابلری نه كبی اسبابدن ایلری كلدیكی
بزه تجربه كوستریبور. فقط یكیدن یكی قوم تشكل ایتدیكی جهتله
سورت تشكل اقوامی ایضاح ایچون فرضیاتدن بشقه چوق
رشته مالك دكلز .

تقرر ایمش بولدیغمز عادتلر هیچ اولمزسه بوناده برمنشاء
بولندیغنی كوستررر. بومنشاءه قدرچیقان عنعناتك، الك بیوك علماء
متخصصین طرفندن تایید والك قوتلی دلائل منطقیه ایله تصدیق
ایدلمش اولانلرینی الك صحیح عنعنات اولمق اوزره قبول ایتمك

* Okunamadı

Sayfa : 191

مقاوله اجتماعیه ۱۹۱

لازمدر . ایشته دنیانك الك زیاده حر ، الك زیاده ذی قدرت
قومنك نفوذ حاكمیتی نه صورتله اجرا ایتدیكنی آراشدیرمق
خصوصنده تعقیبنه چالشدیغم قواعد اساسیه بودر .

** Okunamadı

Sayafa 190

[Dördüncü Bölüm]

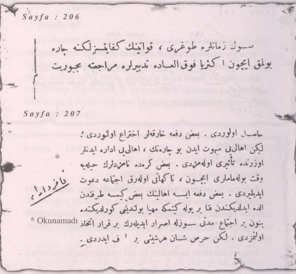
[Komis Denilen Roma Halk Meclisleri]

Romanın ilk zamanlarına ilişkin hiçbir veriye sahip değiliz. Hatta varolan duruma göre bu konuda söylenmiş sözlerin bir çoğunun efsaneden başka bir şey olmadığı açıktır. Ulusların oluşum biçimlerini gösteren tarihsel yaşamlarının en fazla bilimsel incelemeyi gerektiren kısmı bizim için eksiktir.

İmparatorluklarda devrimlerin ne gibi nedenlerden dolayı ortaya

çıktığını bize deneyim gösteriyor. Ancak yeniden bir ulus oluşmadığından dolayı oluşum biçimini açıklamak için varsayımlardan başka bir şeye sahip değiliz.

Yerleşmiş gelenekler en azından bunların bir kökeni bulunduğunu gösterir. İzleri bu kökene kadar uzanan geleneklerin en yetkili uzmanlarca onaylanan ve en sağlam kanıtlarla desteklenmiş olanların en güvenilir gelenekler olarak benimsenmesi [sayfa 191] **gerekir. İşte dünyanın en özgür ve güçlü kavminin egemenlik gücünü ne şekilde yürüttüğünü araştırmak için uygulamaya çalıştığım temel ilkeler budur.**

Sayfa : 206

صوڭ زمانلره طوغرى ، قوانينڭ كفايتسزلكنه چاره
بولمق ايچون اكثريا فوق العاده تدبيرلره مراجعته مجبوريت

Sayfa : 207

حاصل اولوردى . بعض دفعه خارقه‌لر اختراع اولنوردى ؛
لكن اهاليى مبهوت ايدن بو چاره‌نڭ ، اهاليى اداره ايدنلر
اوزرنده تأثيرى اوله‌مزدى . بعض كره‌ده ناصحلرڭ حيله‌يه *
وقت بوله‌مامالرى ايچون ، ناكهانى اوله‌رق اجتماعه دعوت
ايديليردى . بعض دفعه ايسه اهالينڭ بعض كيمسه طرفندن
الده ايدلديكندن فنا بر يوله كيتمكه مهيا بولنديغنى كورلديكنده
بتون بر اجتماع مدتى سوزله اصرار ايديله‌رك بر قرار اتخاذ
اولنمزدى . لكن حرص شان هرشيئى بر ا ف ايدردى .

* Okunamadı

Sayfa : 207

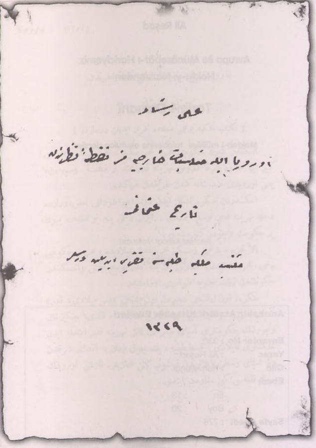
*

اینانیلمیه جق برشی وار ایسه اوده انسان دریاسی نه‌جك
درجه‌ده كثرتلی اولان بوقومك ، بوقدر سوء استعمالات
اورته‌سنده ، ینه حاكملری انتخاب ، قانونلری تصدیق دعوالری
رؤیت ، مصالح خصوصیه وعمومیه‌یی تمشیت خصوصلرینی ،
همان همان سناتونك یاپه‌بیله‌جكی قدر بر سرعتله ، اجرادن كیرو
قالماسی ایدی ؛ بوایسه نظامات قدیمه‌سی سایه‌سنده حاصل
اولوردی .

* Mühimdir.

Sayafa 206

Son zamanlara doğru yasaların yetersizliğine çözüm bulmak için çoğunlukla olağanüstü önlemlere başvurmak zorunluluğu [sayfa 207] ortaya çıkardı. Kimi zaman mucizelere bile başvurulurdu. Ancak halkı şaşırtan bu çare yönetenler üzerinde etkili olmazdı. Kimi zaman da adaylar hileye zaman bulamasınlar diye, toplantı çağrısı ansızın yapılırdı. Bazı zamanlar ise halkın bir takım kimseler tarafından elde edilmiş olmasından dolayı kötü bir yola gitmeye eğilimli olduğu görülünce bütün toplantı süresi konuşmalarla geçirilerek bir karara varılamazdı. Ancak tutku, her şeyi etkisiz kılardı. **İnanılamayacak bir şey varsa o da insan denizi denilecek derecede kalabalık olan bu kavmin bu kadar yolsuzlukların ortasında yine yöneticileri seçme, yasaları onaylama, davalara bakmak, özel ve genel işleri görme konusunda hemen hemen senatonun yapabileceği bir hızla yürütmeden geri kalmamasıydı. Bu ise eski düzeninden dolayı gerçekleşirdi.**

علی رشاد

آوروپا ایله مناسبات خارجیه مز نقطهٔ نظرندن

تاریخ عثمانی

مکتب ملکیه طلبه سنه تقریر ایدیلمشدر

١٣٢٩

Ali Reşad

Avrupa ile Münâsebât-ı Hariciyemiz
Nokta-yı Nazarından

Tarih-i Osmanî

Mekteb-i mülkiye talebesine okutulan dersler.

[İstanbul Kanaat Matbaası]

1329 [1913]

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 330	
Yazar	: Ali Reşad	
Cild	: Kahverengi	
Ebadı	:	
	En	: 13
	Boy	: 20
Sayfa Adedi	: 776	

Sayfa : Giriş

اوروپا تاریخ سیاسیسنه تعلق نقطهٔ نظرندن

تاریخ عثمانی

[مکتب ملکیه برنجی صنفنده تقریر ایدیلن درسلردر]

اسکندر کبیرك حکومتی غرباً بحر سفید ، بحر سیاه وصحرای کبیر ایله محدود شرقاً اندوس نهرینه قدر ممتد بر قطعهٔ وسیعه‌دن، یعنی اوروپادن هندستانه کیدن طریقدن مرکبدی .

اسکندردن صکره تشکل ایدن روما ایمپراطورلغی بعض دورلرده دجله نهرینه قدر توسع ایتمشدی . ایران دخی ینه بو قطعه‌ده بیوك بر حکومت وجوده کتیرمشدی .

بالآخره ، یدنجی وسکزنجی عصر میلادیده ، عرب حکومی دخی بحر سفیددن اندوس نهرینه قدر توسع ایتمش واسکندر حکومتندن زیاده جنوبه طوغری اوزامشدر .

صکره، اون ایکنجی عصردن اون بشنجی عصر میلادی‌یه قدر، آسیای غربی شرقدن کلن اقوامك زیر اداره‌سنده قالدی. جنکیزخان وتیمورلنك حکومتلری آسیای صغرادن غانژ نهرینه قدر امتداد ایدن مملکتلری قاپلادی . قسطنطینیه ، پك چوق زمان ، اقصای شرقدن ویا آسیای وسطی یایلالرندن قوشوب کلن محاربلره قارشی اوروپانك صوك قلعه‌سی کبی مقاومت ایتدی .

AVRUPA SİYASİ TARİHİ İLE İLİŞKİSİ BAKIMINDAN OSMANLI TARİHİ

[Mülkiye Okulu Birinci Sınıfında Gösterilen Derslerdir]

Büyük İskender'in hükümeti batıda Akdeniz, Karadeniz ve Büyük Sahra ile sınırlı, doğuda İndüs Nehri'ne kadar uzanan bir geniş kıtadan, yani Avrupa'dan Hindistan'a giden yoldan oluşmakta idi.

İskender'den sonra kurulan Roma İmparatorluğu bazı devirlerde Dicle Nehri'ne kadar ilerlemişti. İran dahi yine bu kıtada büyük bir hükümet meydana getirmişti.

Daha sonraları, VII. ve VIII. Milâdî asırlarda, Arap hükümeti, Akdeniz'den İndüs Nehri'ne kadar ilerlemiş ve İskender hükümetinden fazla olarak güneye doğru uzamıştır.

Sonra, XII. asırdan XV. Milâdî asıra kadar, Batı Asya doğudan gelen kavimlerin idaresi altında kaldı. Cengiz Han ve Timurlenk hükümetleri Küçük Asya'dan Ganj Nehri'ne kadar uzanmakta olan memleketleri kapladı. İstanbul (Bizans), pek çok zaman, Uzak Doğu'dan veya Orta Asya yaylalarından koşup gelen muhariblere karşı Avrupa'nın son kalesi gibi direniş gösterdi.

Sayfa : 71

— ٧١ —

سلیمان چلبی تعیین اولندی . بو صورتله آناطولی قطعه‌سنك فتحی اکمال ایدلدی .

* اوصره‌ده ییلدیرم بایزید مصر سلطانی (برقوق) طرفندن ~~ویریلن مساعده اوزرینه~~ (سلطان الروم) عنوانتی آلدی [٧٩٧] . بوغاز ایچنده‌کی آناطولی حصاری دخی بوزمانده انشا ایدلدی .

قوصوه محاربه‌سندن صکره بلغارستانك تماماً اشغالی واولاح حکمدارینك دولته ویرکو ویرر بربك منزله‌سنه تنزیلی اوزرینه بوممالکتلره مجارستانك اجزای مرکبه‌سی نظریله باقمقده اولان مجارستان قرالی (سکیز موند) سلطان بایزیده سفیر کوندره‌رك ایضاحات ایستدی . ** مجار سفیرینك سؤالنه جواب اوله‌رق پادشاهك اوطوردیغی اوطه‌ده آصیلی اولان قلیج ~~کوسترلدی~~ .

سکیز موند یالکزباشنه عثمانلیلرله محاربه ایده‌میه‌جکنی بیلدیکندن همجواری اولان حکومتلردن بشقه اوزاق مملکتلری دخی دولت عثمانیه علیهنده اهل صلیب محاربه‌سنه دعوت ایتدی ، فرانسه قرالی آلتنجی (شارل)دن معاونت ایستدی . ٧٩٥ سنه‌سنده معیتنده‌کی اردوده بش آلتی یوز فرانسز سواریسی بولندیغی حالده طونه‌یی کچه‌رك نیکبولی‌یی محاصره ایتدی ایسه‌ده برچوق تلفات ویره‌رك چکیلمکه مجبور اولدی .

* *Yazılan mektupda Sultanü'r-Rum (Anadolu'nun Sultanı) ünvanıyla onurlandırıldı.*

** *Gösterilmedi o aralık padişah cevap vermeyip duvarda asılı olan silahlar ile atıfta bulunuldu.*

Sayfa: 71

Süleyman Çelebi tayin olundu. Bu suretle Anadolu kıtasının fethi tamamlanmış oldu.

O sırada Yıldırım Bayezid Mısır Sultanı (Berkuk) tarafından verilen izin üzerine (Sultanü'r-Rum(Anadolunun Sultanı)) ünvanını aldı [797]. Boğaziçi'ndeki Anadolu Hisarı dahi bu zamanda inşa edildi.

Kosova Muharebesi'nden sonra Bulgaristan'ın tamamen işgali ve Ulah hükümdarının devlete vergi veren bir bey haline gelmesi üzerine bu memleketlere Macaristan'a bağlı parçalar gözüyle bakmakta olan Macaristan Kralı (Sigizmund) Sultan Bayezid'e elçi göndererek açıklama istedi. Macar elçisinin sorusuna cevap olarak padişahın oturduğu odada asılı olan kılıç gösterildi.

Sigizmund yalnız başına Osmanlılarla muharebe edemeyeceğini bildiğinden komşusu olan hükümetlerden başka uzak memleketleri dahi Osmanlı Devleti aleyhinde haçlı seferine davet etti, Fransa Kralı Altıncı (Şarl)'dan yardım istedi. 795 senesinde yönetimi altındaki orduda beş altı yüz Fransız süvarisi bulunduğu halde Tuna'yı geçerek Niğbolu'yu kuşattı ise de bir çok zayiat vererek çekilmeye mecbur kaldı.

پارس حقوق فاكولته‌سی معلملرندن (شارل ژيد) ك :

علم اقتصاد

درسلری

برنجی جلد

•

مترجملری :

استانبول دارالفنونی حقوق شعبه‌سی علم اقتصاد معلملرندن

حسن حامد   حسن تحسين   م . زهدی

مذكور شعبه‌ده تدريس ايدلكده‌در

مترجملردن برينك امضاسی اولمايان نسخه‌لر ساخته‌در

درسعادت — قناعت مطبعه‌سی

١٣٣٠

Paris Hukuk Fakültesi Öğretmenlerinden Şarl Zaydek'in
İktisat Bilimi Dersleri
Çevirenler İstanbul Edebiyat Faktültesi Hukuk Bölümü
İktisat Bilimi Öğretmenlerinden
Hasan Hamit, Hasan Tahsin, M. Zühdü

İKTİSAT BİLİMİ

Adıgeçen Bölümde Okutulmaktadır.

Çevirmenlerden birinin İmzası Olmayan Sayı Sahtedir

Dersaadet Kanaat Matbaası 1330

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri		
Envanter No	: 340	
Yazar	: Charles Gide [Çev:H. Hamit Tahsin. M. Zühdü]	
Cild	: Kahverengi [Deri]	
Ebadı	:	
	En	: 14.1 cm.
	Boy	: 20.1 cm.
Sayfa Adedi	: 394	

Sayfa : 5

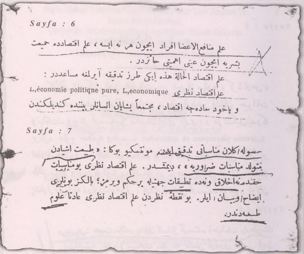
علم اقتصادك موضوعى

كائناتى تشكيل ايدن مخلوقات — اجرام سماويه ، كرهٔ ارض ، سينهٔ ارضده مدفون اولان مواد ، سطح ارضده يشايان حيوانات ونباتات ـ وبونلر آره‌سنده‌كى مناسبات آيرى آيرى بر علم تشكيل ايدركه بونلره علوم حكميه وطبيعيه Sciences physiques et naturelles اطلاق اولنور . فقط شو مبحثده بواشيا قدر شايان تدقيق ديكر بر طاقم مواد واردركه اونلرده انسانلردر ـ يعنى بزلرز. انسانلر جمعيتله يشارلر، وبشقه درلو يشايه‌مزلر : ايشته انسانلر آره‌سنده موجود اولان

Sayfa : 6

موضوعى: جمعيت حالنده يشايان انسانلر آره‌سنده احتياجات ماديه‌لرينك استيفاسنه خادم و سعادت حاللرينه متعلق اوله‌رق تأسس ايدن مناسباتدر ؛ ديه بيليرز .

وقتيله علم اقتصاده عموميتله (علم ثروت) دينلديكى كبى، بوكونده ده الآن اويله دينليور . لكن بو صورتله تعريف علم اقتصادك موضوع اصليسى اولان « انسان ايله احتياجاتندن » نظر دقتمزى تحويل ايله انسانلره نظراً مواد خارجيه‌دن اولان ، و آنجق احتياجاتى تسويه‌يه واسطه بولنان، مواد اوزرينه توجيه كبى بر محذور توليد ايدر. ذاتاً علم اقتصادك موضوعى اشاعه ايدلمك ايستلسه‌ده ، اقتصادى و اجتماعى دنيلن قانونلرك حقيقتده انسانلره تطبيق ايدلمكده اولديغى كوريلير . بغدايك فياتى تنزل ايتدى ديمك ، بعض اسباب سوقيله انسانلر دها زياده ايستيورلر ؛ ديمكدر .

Sayfa : 6

علم منافع الاعضا افراد ایچون هر نه ایسه، علم اقتصادده جمعیت
بشریه ایچون عینی اهمیتی حائزدر.
علم اقتصاد الحالة هذه ایکی طرز تدقیقه آیرلمغه مساعددر:
L,économie politiqne pure, L,economique علم اقتصاد نظری
و یاخود سادەجه اقتصاد، مجتمعاً یشایان انسانلر بیننده کندیلکندن

Sayfa : 7

حصوله کلان مناسباتی تدقیق ایدر. مونتسکیو بوکا: «طبیعت اشیادن
متولد مناسبات ضروریه»، دیمشدر. علم اقتصاد نظری بو مناسبات
حقنده نه اخلاق و نه ده تطبیقات جهتیله بر حکم ویرمز؛ بالکز بونلری
ایضاح و بیان ایلر. بو نقطه نظردن علم اقتصاد نظری عادتا علوم
طبیعیه‌دندر.

Sayfa 5

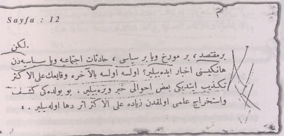
İktisat Biliminin Konusu

Evreni oluşturan yıldızlar, yerküresi ve yeryüzünün bağrında görülen maddeler, yeryüzünde yaşayan hayvanlar ve bunlar arasındaki ilişkiler ayrı birer bilimsel dal oluşturur ki bunlara doğa bilimleri adı verilir. Ancak bu konuda bu nesneler kadar incelenmeye değer bir başka şey daha var ki onlarda insanlardır, yani bizleriz. İnsanlar toplum içinde varolurlar ve başka türlü de yaşayamazlar. İşte insanlar arasında var olan [sayfa 6] **bu konuya: Topluluklar halinde yaşayan insanlar arasında gereksinim maddelerinden yararlanmanın beslenme ve mutluluk durumlarına bağlı olarak kurulan ilişkilerdir diyebiliriz.**

Bir zamanlar iktisat bilimine genellikle zenginlik bilimi denildiği gibi bugün de hâlâ böyle deniliyor. Ancak böyle bir tanımlama iktisadın temel konusu olan "insan ile gereksinimleri"nden dikkatlerimizi çevirerek, insanlara göre diğer maddelerden olan, ancak gereksinimleri düzenleme aracı olan maddeler üzerine yönelmek gibi bir özelliğe dönüşür. Kaldı ki iktisat biliminin konusu belirlenmek istenildiğinde, **iktisat ve toplum kurallarının gerçekten insanlara uygulanmakta olduğu görülür.** Buğdayın fiyatı düştü demek bir takım nedenler yüzünden insanlar daha fazla istiyorlar demektir.

Bilimsel çatışmalarda üyeler bireyler için ne ise iktisat bilimi de insan toplumu için aynı derecede öneme sahiptir.

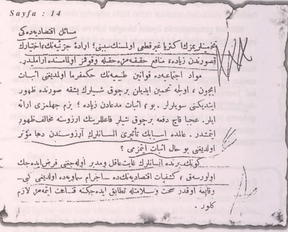
İktisat Bilimi halihazırda iki yöntemle incelenmeye uygundur. **İktisat Bilimi teorisi ya da yalnızca iktisat. Toplu olarak yaşayan insanlar arasında kendiliğinden** [sayfa 7] **ortaya çıkan ilişkileri inceler.** Montesque buna **"eşyanın doğasından gelen zorunlu ilişki"** demiştir. İktisat Bilimi teorisi bu ilişki konusunda ne **ahlâk**, ne de **uygulama** yönü bakımından bir yargı ortaya koymaz. Sadece bunları anlatır ve açıklar. Bu açıdan iktisat bilimi teorisi neredeyse **doğa bilimlerine** içinde yer alır.

Sayfa : 12

لكن.
بر مقتصد ، بر مورخ ویا بر سیاسی ، حادثات اجتماعیه ویا سیاسیه‌دن
هانکیسنی اخبار ایده‌بیلیر؟ اولسه اولسه بالآخره وقایعك على الاکثر
تکذیب ایتدیکی بعض احوالی خبر ویره‌بیلیر . بو یولده‌کی کشف
واستخراج علمی اولمقدن زیاده على الاکثر اثر دها اوله‌بیلیر . .

Sayfa 12

Ancak bir iktisatçı, bir tarihçi yada bir sosyo-politik olay veya siyasetten hangisine güvenilebilir.? Olsa olsa olmuş olan bir olayın çoğu zaman yalanladığı bir takım durumları bildirebilir. Bu alandaki buluş ve çıkarımlar bilimsel olmanın ötesinde çoğu zaman bir deha eseri olabilir.

Sayfa : 14

مسائل اقتصادیه‌ده‌کی

تخمینلریمزک کثریا غیر قطعی اولمسنک سببی؛ ارادهٔ جزئیه‌نک، اختیارک
قصورندن زیاده، منافع حقیقه‌مزه حقله وقوفمز اولمامسنده آرامليدر.
مواد اجتماعیه‌ده قوانین طبیعیه‌نک حکمفرما اولدیغنی اثبات
ایچون، اولجه تخمین ایدیلن برچوق شیلرک بشقه صورتده ظهور
ایتدیکنی سویلرلر. بو، اثبات مدعادن زیاده؛ بزم جهلمزی ارائه
ایلر. عجبا قاچ دفعه برچوق شیلر فاعللرینک آرزوسنه مخالف ظهور
ایتمشدر. عالمده اسبابک تأثیری انسانلرک آرزوسندن دها مؤثر
اولدیغنی بو حال اثبات ایتمزمی؟
کونک برنده انسانلرک غایت عاقل ومدبر اوله‌جغنی فرض ایده‌جک
اولورسه‌ق، کشفیات اقتصادیه‌نکده ـ اجرام سماویه‌ده اولدیغی کبی ـ
وقایعه اوقدر صحت وسلامتله تطابق ایده‌جکنه قناعت ایتمه‌مز لازم
کلور.

Sayfa 14

İktisat alanındaki öngörülerimizin çoğunlukla kesin olmamasının nedeni zayıf iradeye katlanmanın kusurundan çok gerçek gereksinimlerimizi yeterince bilemeyişimizde aranmalıdır.

Toplumsal kuralların doğa yasalarının egemenliği altında olma-

dığını kanıtlamak için, daha önceden öngörülen bir çok şeylerin başka biçimlerde ortaya çıktığını söylerler. Bu kanıtlanmayı bekleyen bir iddia olmaktan çok bizim bilgisizliğimizi gösterir. Acaba kaç kere bir çok şeyler gerçekleştiricisinin isteklerine karşın ortaya çıkmıştır. **Evrende gerekliliğin etkisinin insanların isteklerinden daha etkili olduğunu bu durum kanıtlamaz mı?**

Günün birinde insanların oldukça akıllı ve tedbirli olacağını düşünürsek, iktisat buluşlarının da, gök cisimlerinde olduğu gibi, olaylara aynı derecede sağlıklı ve uygun bir biçimde uygulanacağından emin olmamız gerekir.

Sayfa : 36

١ — جمعيات بشريه – ايستهسهك بيله تبديل ايدهميهجكمز –
بر طاقم قوانين طبيعيه تحتنده اداره اولنور بوقوانين طبيعيهيى تبديل

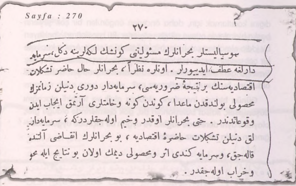
Sayfa : 37

٣٧

ايدهميز ؛ زيرا بز وضع ايتمهمشزدر . بوندن ماعدا تبديل ايدهجك
اقتدارى حائز اولسهق بيله تعديلنده هيچ منفعتمز يوقدر . زيرا اك
ايى ويا قابل اولديغى قدر ايى اتخق بوقانونلردر .

Sayfa 36

1- İnsan toplulukları –istesek de düzenleyemeyeceğimiz- bir takım doğa yasalarına bağlı olarak yönetilirler. Bu doğa yasalarını [Sayfa 37] **değiştiremeyiz, çünkü biz koymadık. Bundan başka, değiştirebilecek yeteneğe sahip olsak bile, değiştirmede hiçbir çıkarımız yoktur.** Çünkü bilindiği ve kabul edildiği gibi en iyi yasa ancak bu yasalardır.

Sayfa : 270

۲۷۰

سوسیالیستلر بحرانلرك مسئولیتنی كونشك لكه‌لرینه دكل، سرمایه
دارلغه عطف ایدییورلر. اونلره نظراً، بحرانلر حال حاضر تشكلات
اقتصادیه‌سنك بر نتیجهٔ ضروریه‌سی، سرمایه‌دار دوری دنیلن زمانڭ
محصولی بولندقدن ماعدا، كوندن كونه وخامتلری آرتق ایجاب ایدن
وقوعاتدندر. حتی بحرانلر اوقدر وخیم اوله‌جقلردر كه، سرمایه‌دار
لق دنیلن تشكلات حاضرهٔ اقتصادیه، بو بحرانلرك انقاضی آلتنده
قاله‌جق، وسرمایه كندی اثر ومحصولی دیمك اولان بو نتایج ایله محو
وخراب اوله‌جقدر.

Sayfa 270

Sosyalistler bunalımların sorumluluğunu güneşteki lekelere değil kapitalizme bağlıyorlar. Onlara göre bunalımlar şu durumda var olan ekonomik yapılanmanın zorunlu bir sonucudur. Kapitalist aşama günümüze ait olmanın ötesinde, günden güne tehlikelerini arttıran olaylardandır. Hatta bunalımlar kadar korkunç olacaklardır ki kapitalizm denilen yapılanma bu ekonomik bunalımların yıkıntıları altında kalacak ve sermaye kendi eseri ve ürünü olan bu sonuç ile yıkılacak ve yok olacaktır.

بوتۆن دنیا ایشجیلری بیرلەشیگز!

اشتراکیون کتبخانەسی
صایی:
۳

ن. لەنین

بوژوو آزیا دەموقراسیەسی

ایله

پرولەتاریا دیکتاتورلکی

حقندە تەزلر

موسقوواده (۲—٦ مارت ۹۱۹۱) دەطوپلانان بین الملل
اشترا کیون قونغرەسنك وابوریله انتخاذاولونان قرارلك
ستنەغرافی ایله ضبط ایدیلن خلاصەلری

چیقاران:

تورکیا اشتراکیون « قوممونیست » تشکیلاتی

باکو — ۱۹۲۰

Bütün Dünya İşçileri birleşiniz!
İştirakiyun Kitaphânesi
Sayı: 3

N. Lenin

Burjuva Demokrasiyası ile Proleterya Diktatörlüğü Üzerine Tezler

2-6 Mart 1919 tarihinde Moskova'da yapılan uluslararası iştirakiyun kongresinin özet notlarıdır.

Çıkaran: Türkiye İştirakiyun "Komünist" Örgütü

Bakü 1920

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 390		
Yazar	: Vlademir İl'iç Lenin		
Cild	: Kırmızı		
Ebadı	:		
		En	: 14.1 cm.
		Boy	: 21.3 cm.
Sayfa Adedi	: 26		

Sayfa : 1

يولداش (لەنين)ك بورژووآزيا دەموقراسياسيله پرولەتاريا
ديكتاتورلكى حقنده تەزلرى

١ – (پرولەتاريا) صنفنك بوتون مملكتلرده كيتدكجه آرتان اختلالجى حركتلرى، كرك (بورژووآزيا) صنفنى و كرك بو صنفنك عمله تشكيلاتلرنده مالك اولديغى ال و آياقلرى، چيرپينمه ايچنده الك صوك ساعيلرينى صرفه مجبور ايتمكدەدر، و بونلرك – خلقك صيرتندن، اونك اودەنمەمش امك حقندن كچينەنلرك – اورتەيه، كندى حكومتلرينك دوامنى مدافعەيه خدمت ايدن فلسفى – سياسى ماهيتده برچوق ادعالر چيقارمالرينه سبب اولمقدەدر. ديكتاتورلك سياستنك ردوجرحيله (دەموقراسيا) نشكل و ادارەسنك مدافعەسىدە، سرد اولونان ادعالر آرەسندەدر. كرك سرمايەدارلر مطبوعاتنده، كرك ١٩١٩ سنەسى شباط آينده (برن) شهرنده طوپلانان (صارى – بين‌الملل) قونغرەسنده همان هركسه اوصانج كتيرەجك بردرجەيه قدر تكرار ايديلن بو ادعانك يالانجى و رياكار ماهيتى، سوسياليزمك اساس عقيدەلرينه خيانت ايتمك ايستەمەين هركس ايچون پك صريحدر.

٢ – اول امرده بو ادعا، صنف فرقلرى تعيين و تصريح ايديلمكسزين كرك (دەموقراسيا) و كرك (ديكتاتور) كلمەلرى عمومى و شامل معنالريله قبول ايديلەرك الەرى سورولمكدەدر. حال بوكه، صنفلر مسئلەسنى خارج براقوب ملت هيئت عموميەسى اعتباريله محاكمه اولونور؛ ديەرك مسئلەيى بو صورتله عمومى بر نقطهٔ نظردن مناقشه ايتمك، دوغرودن دوغرويه سوسياليزمك اساس عقيدەسيله استهزاده بولونمق ديمكدر، عينى زمانده صنفلرك بربرلريله مبارزەلرى اساسينى سوزله قبول، ايشده اونوتەرق (بورژووا) كتلەسنه التحاق ايدن مبعوثلرك حركتنه امتثال ايتمك ديمكدر. چونكه هيچ بر متمدن، هيچ بر سرمايەدار مملكت يوقدر، كه اوراده عمومى و هركسه شامل بر دەموقراسيا اولسون.

Sayfa 1

Yoldaş Lenin'in Burjuva Demokrasisi ile Proleterya Diktatörlüğü Üzerine Tezler

1- Proleter sınıfının bütün ülkelerde git gide artan ihtilâlci hareketleri gerek burjuva sınıfı, gerek bu sınıfın işçi örgütlerinde sahip olduğu el ve ayakları çırpınma içinde en son çabalarını göstermeye zorunlu kılmaktadır. Bunlar –halkın sırtından onun ödenmemiş emek hakkından geçinenlerin- ortaya koyduğu kendi yönetimlerinin sürmesini savunmaya hizmet eden felsefî-siyasî içerikte bir çok iddialar çıkarmalarına neden olmaktadır. Diktatörlük siyasetinin hileli bir şekli olan Demokrasi yönetiminin savunulması da ortaya konulan iddialar arasındadır. Gerek kapitalistlerin basınında, gerek 1919 yılı Şubat ayında Bern kentinde toplanan Sarı uluslararası Kongrede hemen herkese bıkkınlık verecek bir dereceye kadar yinelenen bu iddianın yalancı ve ikiyüzlü içeriği Sosyalizmin temel ilkelerine ihanet etmek istemeyen herkes için oldukça açıktır.

2- Her şeyden önce bu iddia sınıf ayrılıkları belirlenmeksizin ve belirtilmeksizin gerek demokrasi, gerekse diktatör sözcüklerinin genel ve geniş anlamlarıyla benimsendiği ileri sürülmektedir. Oysa sınıflar konusu dışarıda bırakıldıktan sonra ulus, kamuoyu açısından değerlendirilir; diyerek sorunu böylece genel bir görüş açısından tartışmak doğrudan doğruya Sosyalizmin temel ilkesiyle alay etmek demektir. Aynı zamanda sınıfların birbirleriyle çatışmalarını temel olarak sözde kabul edip, uygulamada unutarak, burjuva kitlesine katılan vekillerin eylemlerine uymak demektir. Çünkü hiçbir uygar, hiçbir kapitalist ülke yoktur ki orada geneli ve herkesi kapsayan bir demokrasi olsun.

Sayfa : 15

١٨- حكومتك سوويت تشكيلاتى اوصورتله يا پيلمشدر كه بو
تشكيلاتده پرولەتاريا صنفى اعظمى درجەده تمركز ايتمش و قاپيتاليست
صنفى طرفندن يتيشديرلمش بر صنف عداولونمش و بو صنفه سوويت
تشكيلاتنك ناظملق وظيفەسى ويرلمشدر.

Sayfa 15

Hükümetin Sovyet teşkilâtı öyle kurulmuştur ki bu teşkilâtta emekçi sınıfı büyük ölçüde toplanmış ve kapitalist sınıfı tarafından yetiştirilmiş birr sınıf sayılmış ve bu sınıf Sovyet teşkilâtının düzenleyicilik görevi verilmiştir.

Sayfa : 11

[illegible]

[illegible]

[illegible]

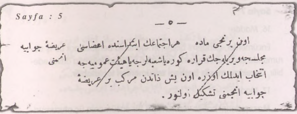
مجلس مبعوثان نظامنامهٔ داخلیسی

Meclis-i Mebusan Nizamname-i Dahilîsi
[Mebuslar Meclisi İç Tüzüğü]

[Ankara 1336 (1920) Büyük Millet Meclisi Matbaası]

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 404	
Yazar	: [Tüzük]	
Cild	: Kırmızı	
Ebadı	:	
	En	: 13.5 cm.
	Boy	: 19.2 cm.
Sayfa Adedi	: 68	

Sayfa : 5

— ٥ —

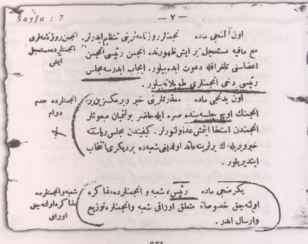
اون برنجی ماده   هر اجتماعك ابتداسنده اعضاسی مجلسجه ویریله جك قراره كوره یا شعبه لرجه یا هیئت عمومیه جه انتخاب ایدلمك اوزره اون بش ذاتدن مركب بر عریضه جوابیه انجمنی تشكیل اولونور.

عریضهٔ جوابیه انجمنی

Sayfa 5

11. Madde:

Her oturumun başlangıcında üyeleri meclisce verilecek karara göre ya şubelerce ya genel kurulca seçilmek üzere 15 kişiden oluşan bir dilekçe cevap encümeni oluşturulur

Sayfa : 7

— ٧ —

اون آلتنجی ماده   انجمنلر روزنامه لرینی تنظیم ایدرلر. انجمن روزنامه لری مع مافیه مستعجل بر ایش ظهورنده انجمن رئیسی انجمن اعضاسنی تلغرافله دعوت ایده بیلور. ایجاب ایدرسه مجلس رئیسی دخی انجمنلری طوپلانه بیلور.

انجمنلر روزنامه لری — انجمنلرده مستعجل ایش

اون یدنجی ماده   معذرتلرینی خبر ویرمكسزین بر انجمنك اوچ جلسه سنده صره ایله حاضر بولنمیان مبعوثلر انجمندن استعفا ایتمش عد اولونورلر. كیفیتدن مجلس ریاسته خبر ویریله‌رك بر لرینه عائد اولدیغی شعبه ده بر دیكری انتخاب ایتدیریلور.

انجمنلرده عدم دوام

یكرمنجی ماده   رئیس، شعبه و انجمنلرده مذاكره اولنه جق خصوصاته متعلق اوراقی شعبه و انجمنلره توزیع وارسال ایدر.

شعبه و انجمنلرده مذاكره اولنه جق اوراق

Sayfa 7

16. Madde:

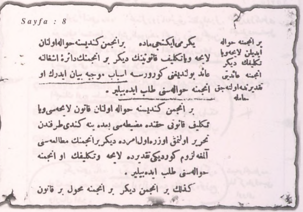
Encümenler, gündemi belirlerler. Bununla beraber acil bir iş durumunda encümen başkanı, encümen üyelerini telgrafla davet edebilir. **Gerekirse meclis başkanı encümenleri toplatabilir.**

17. Madde:

Mazeretlerini haber vermeksizin bir encümenin üç oturumunda sıra ile hazır bulunmayan mebuslar (vekiller) encümenden istifa etmiş kabul olunurlar. Bu durum, meclis başkanlığına haber verilerek yerlerine ait olduğu şubede bir diğeri seçilir.

20. Madde:

Başkan, şube ve encümenlerde görüşülecek konulara özel belgeyi şube ve encümenlere dağıtır.

Sayfa : 8

بر انجمنه حواله ایدیلن لایحه ویا تکلیفك دیکر انجمنه عائدیتی تقدیرنده اولنه‌جق معامله

یکرمی ایکنجی ماده برانجمن کندیسنه حواله اولنان لایحه ویا تکلیف قانوننك دیکر بر انجمنك دائرۀ اشغالنه عائد بولندیغنی کورورسه اسباب موجبه بیان ایدرك او انجمنه حواله‌سنی طلب ایده‌بیلیر .

بر انجمن کندیسنه حواله اولنان قانون لایحه‌سی ویا تکلیف قانونی حقنده مضبطه‌سی بعده ینه کندی طرفندن تحریر اولنمق اوزره اول امرده دیکر برانجمنك مطالعه‌سی آلمغه لزوم کوردیکی تقدیرده لایحه وتکلیفك او انجمنه حواله‌سنی طلب ایده‌بیلیر .

کذلك بر انجمن دیکر بر انجمنه محول بر قانون

Sayfa : 8

لایحه‌سی ویا تکلیفی حقنده مطالعه‌سنی بیان ایتمك اوزره
مذکور لایحه ویا تکلیفك کندیسنه حواله‌سنی طلب
ایده‌بیلیر . بو مثللو احوالده علاقه‌دار اولان هر ایکی
انجمن متفق ایسه رئیس ایجابنی اجرا ایدرك ابرتسی جلسه‌ده
بوندن هیئت عمومیه‌یه معلومات ویرر .
شاید ایکی انجمنك آراسنده اختلاف ظهور ایدر

Sayfa : 9

— ۹ —

ایسه رئیس طرفندن هیئت عمومیه‌یه کیفیت تبلیغ اولنه‌رق
مسئله بالمذاکره حل اولنور .

مطالعه‌سی صوریلان انجمن مضبطه‌سی دیگر مضبطه‌لر
مثللو طبع وتوزیع اولنور .

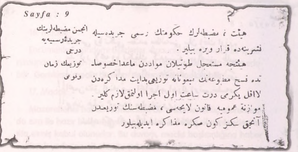
یکرمی اوچنجی ماده — بر انجمنه حواله اولنان بر
لایحهٔ قانونیه ویا تکلیف قانونی تاریخ حواله‌سندن اعتباراً
نهایت اوچ آی ظرفنده هیئت عمومیه‌یه تقدیم ایدلمك
لازم کلیر . عکسی تقدیرده مذکور لایحه ویا تکلیفك
دوغریدن دوغری‌یه روزنامهٔ مذاکره‌یه وضعنی حکومت
ویا صاحبلری طلب ایتمك حقنی حائزدرلر .

انجمنلرك اوراق محوله‌یی اوچ آی ظرفنده تدقیقه مجبوریتلری

یکرمی دردنجی ماده — شعبه وانجمنلر مضبطه‌لرینی
مقام ریاسته ویررلر .

انجمن مضبطه‌لرینك طبع وتوزیعی

مضبطه‌لر هیئتجه قرار ویرلدیکی صورتده درحال
قرائت اولنور . بویله بر قرار اولمدیغی تقدیرده طبع
ایدیله‌رك عموم مبعوثانه توزیع اولنور .

Sayfa : 9

انجمن مضبطه‌لرینك جریدهٔ رسمیه‌یه درجی

هیئت ، مضبطه‌لرك حكومتك رسمی جریده‌سیله
نشرینه‌ده قرار ویره بیلیر .

توزیعك زمان وقوعی

هیئتجه مستعجل طوتیلان مواددن ماعدا خصوصاته
ده نسخ مطبوعه‌نك مبعوثانه توزیعی بدایت مذاكره‌دن
لااقل یكرمی درت ساعت اول اجرا اولنمق لازم كلیر .
موازنهٔ عمومیه قانون لایحه‌سی ، مضبطه‌سنك توزیعندن
آنجق سكز كون صكره مذاكره ایدیله‌بیلور

Sayfa 8

22. Madde:

Bir encümen kendisine havale olunan rapor veya kanun teklifinin diğer bir encümenin çalışma alanına ait olduğunu **görürse, nedenlerini açıklayarak o encümene havale edilmesini talep edebilir.**

Bir encümen kendisine havale olunan kanun raporu veya kanun teklifi hakkında, mazbatası sonradan yine kendi tarafından kaleme alınmak üzere, öncelikle diğer bir encümenin yorumunu almaya gerek gördüğü takdirde, rapor ve teklifin o encümene havalesi isteğinde bulunabilir.

Aynı şekilde bir encümen diğer bir encümene havale edilmiş bir kanun raporu veya teklifi hakkında yorumunu bildirmek üzere adı geçen rapor veya teklifin kendisine havalesini teklif edebilir. Bu tür durumlarda ilgili olan her iki **encümen, anlaşma halinde ise başkan gereğini yerine getirerek ertesi celsede bundan genel kurula bilgi verir.**

Şayet iki encümen arasında anlaşmazlık ortaya çıkar **[sayfa 9]** ise, başkan tarafından genel kurula durum tebliğ olunarak sorun görüşmelerle hallolunur.

Değerlendirmesi sorulan encümen mazbatası diğer mazbatalar gibi basılır ve dağıtılır.

23. Madde:

Bir encümene havale olunan bir kanun raporu veya kanun teklifi havale tarihinden itibaren üç ay sonunda genel kurula sunulması gerekir . Aksi takdirde adı geçen rapor veya teklifin doğrudan doğruya görüşme gündemine konulmasını hükümet veya sahipleri istemek hakkına sahiptirler.

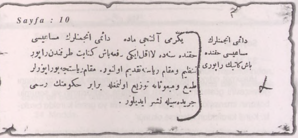
24. Madde:

Şube ve encümenler mazbatalarını başkanlığa verirler.

Mazbatalar kurulca karar verildiği şekilde derhal okunur. Böyle bir karar olmadığı takdirde basılarak bütün mebuslara dağıtılır.

Kurul, mazbataların hükümetin resmi gazetesi ile yayınlanmasına da karar verebilir.

Kurulca acil tutulan maddelerden başka konularda vekillere dağıtımından ilk görüşmeden en az 24 saat önce uygulanması lâzım gelir.

Sayfa : 10

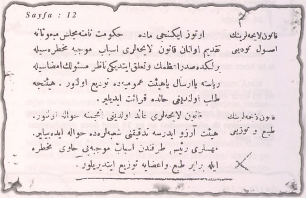
دائمی انجمنلرك مساعیسی حقنده باش كاتبك راپوری

یگرمی آلتنجی ماده   دائمی انجمنلرك مساعیسی
حقنده سنه‌ده لااقل ایكی دفعه باش كتابت طرفندن راپور
تنظیم ومقام ریاسته تقدیم اولنور. مقام ریاستجه بو راپورلر
طبع ومبعوثانه توزیع اولنمغله برابر حكومتك رسمی
جریده‌سیله نشر ایدیلور.

Sayfa 10

26. Madde:

Daimi encümenlerin çalışması hakkında senede en az iki defa Genel Sekreterlik tarafından rapor düzenlenir ve başkanlığa sunulur. Başkanlık tarafından bu raporlar yayınlanır ve mebuslara dağıtılmakla beraber hükümetin resmi gazetesi ile yayımlanır.

Sayfa : 12

قانون لایحه‌لرینك اصول تودیعی

اوتوز ایکنجی ماده — حکومت نامنه مجلس مبعوثانه
تقدیم اولنان قانون لایحه‌لری اسباب موجبه مخطره‌سیله
برلکده صدراعظمك وتعلق ایتدیکی ناظر مسئولك امضاسیله
ریاسته یا ارسال یا هیئت عمومیه‌ده تودیع اولنور . هیئتجه
طلب اولندیغی حالده قرائت ایدیلیر .

قانون لایحه‌لرینك طبع و توزیعی

قانون لایحه‌لری عائد اولدیغی انجمنه حواله اولنور.
هیئت آرزو ایدرسه تدقیقنی شعبه‌لره‌ده حواله ایده‌بیلیر.
انجمنلری رئیسی طرفندن اسباب موجبه‌یی حاوی مخطره
ایله برابر طبع واعضایه توزیع ایتدیریلور .

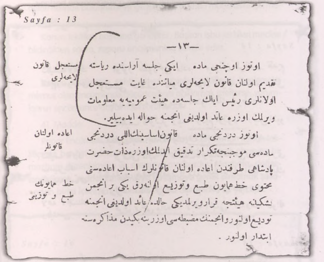
Sayfa 12

32. Madde:

Hükümet adına mebuslar meclisine sunulan kanun raporlarını gerekçesini gösteren muhtırası ile birlikte sadrazamın ve sorumlu bakanın imzasıyla başkanlığa ya gönderilir ya genel kurulda bırakılır. Kurul tarafından istenirse okunur.

Kanun raporları ait olduğu encümene havale olunur. Heyet arzu

ederse incelenmesini şubelere de havale edebilir. Önemlileri başkan tarafından gerekçesini içeren muhtıra **ile beraber yayınlanır ve üyelere dağıtılır .**

Sayfa : 13

—١٣—

مستعجل قانون لایحه‌لری

اوتوز اوچنجی ماده   ایکی جلسه آراسنده ریاسته
تقدیم اولنان قانون لایحه‌لری میاننده غایت مستعجل
اولانلری رئیس ایلك جلسه‌ده هیئت عمومیه‌یه معلومات
ویرملك اوزره عائد اولدیغی انجمنه حواله ایده‌بیلیر.

اعاده اولنان قانونلر

اوتوز دردنجی ماده   قانون اساسینك اللی دردنجی
ماده‌سی موجبنجه تکرار تدقیق ایدلمك اوزره ذات حضرت
پادشاهی طرفندن اعاده اولنان قانونلرك اسباب اعاده‌سنی

خط همایونك طبع و توزیعی

محتوی خط همایون طبع و توزیع اولنه‌رق یکی بر انجمن
تشکیلنه هیئتجه قرار ویرلمدیکی حالده عائد اولدیغی انجمنه
تودیع اولنور و انجمنك مضبطه‌سی اوزرینه یکیدن مذاکره‌سنه
ابتدار اولنور.

Sayfa 13

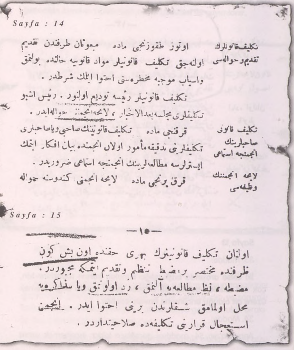
33. Madde:

İki celse arasında başkanlığa sunulan kanun raporlarından, çok acil olanları başkan ilk celsede genel kurula bilgi verilmek üzere ait olduğu encümene havale edebilir.

34. Madde:

Anayasa'nın 54. maddesi gereğince tekrar incelenmek üzere

padişah tarafından iade olunan kanunların iade nedenini içeren hattı hümayun yayınlanıp dağıtılarak, yeni bir encümen oluşturulmasına kurulca karar verilmediği halde ait olduğu encümene verilir ve encümenin mazbatası üzerine yeniden görüşülmesine başlanır.

Sayfa : 14

تکلیف قانونلرك تقدیم وحواله‌سی — اوتوز طقوزنجی ماده مبعوثان طرفندن تقدیم اولنه‌جق تکلیف قانونیلر مواد قانونیه حالنده بولنمق واسباب موجبه مخطره‌سنی احتوا ایلمك شرطدر .

تکلیف قانونیلر رئیسه تودیع اولنور . رئیس اشبو تکلیفلری مجلسه بعد الاخبار ، لایحه انجمننه حواله ایدر .

تکلیف قانونی صاحبلرینك انجمنجه استماعی — قرقنجی ماده تکلیف قانونینك صاحبی ویا صاحبلری تکلیفلرینی تدقیقه مأمور اولان انجمنده بیان افکار ایتمك ایسترلرسه مطالعه‌لرینك انجمنجه استماعی ضروریدر .

لایحه انجمننك وظیفه‌سی — قرق برنجی ماده لایحه انجمنی کندوسنه حواله

Sayfa : 15

— ١٥ —

اولنان تکلیف قانونینك بری حقنده اون بش کون ظرفنده مختصر بر ضبط تنظیم وتقدیم ایتمکه مجبوردر . مضبطه ، نظر مطالعه‌یه آلنمق ، رد اولونمق ویا سنداکمه‌یه محل اولمامق شقلرندن برینی احتوا ایدر . انجمن استعجال قرارینی تکلیفه‌ده صلاحیتداردر .

Sayfa 14

39. Madde:

Mebuslar tarafından sunulacak kanun tekliflerinin kanun maddeleri halinde bulunması ve gerekçesini belirten muhtırasını içermesi şarttır.

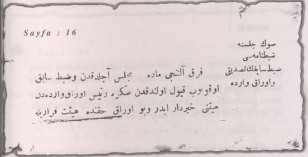
Kanun teklifleri başkana gönderilir. Başkan işbu teklifleri meclise bildirdikten sonra, **raporu encümenine** havale eder.

40. Madde:

Kanun tekliflerinin sahibi veya sahipleri tekliflerini incelemeye memur olan encümende düşüncelerini açıklamak isterlerse, yorumlarının encümence duyulması zorunludur.

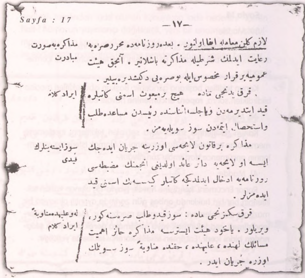
41. Madde:

Rapor Encümeni, kendişine havale **[sayfa 15]** olunan kanun tekliflerinin her biri hakkında **onbeş gün** zarfında ayrıntılı olmayan bir mazbata düzenlemeye ve sunmaya mecburdur. **Mazbata, değerlendirilmek, reddolunmak veya tartışmaya gerek olmamak şıklarından birini içerir.** Encümen ivedilik kararını teklife de yetkilidir.

Sayfa : 16

صوك جلسه ضبطنامه‌سی
ضبط سابقك تصدیقی
اوراق وارده

فرق آلتنجی ماده
مجلس آچیلدقدن وضبط سابق
اوقونوب قبول اولندقدن صکره رئیس اوراق وارده‌دن
هیئتی خبردار ایدر وبو اوراق حقنده هیئت قراریله

Sayfa : 17

— ۱۷ —

لازم کلن معامله ایفا اولنور . بعده روزنامه‌ده محرر صره‌یه رعایت ایدلمك شرطیله مذاکره‌یه باشلانیر . آنجق هیئت عمومیه بر قرار مخصوص ایله بو صره‌یی دکیشدیره‌بیلیر .

مذاکره‌یه صورت مباد رت

قرق یدنجی ماده هیچ بر مبعوث اسمنی کاتبلره قید ایتدیرمه‌دن ویا جلسه اثناسنده رئیسدن مساعده طلب واستحصال ایتمه‌دن سوز سویله‌یه‌مز .

ایراد کلام

مذاکره بر قانون لایحه‌سی اوزرینه جریان ایده‌جك ایسه او لایحه‌یه دائر عائد اولدیغی انجمنك مضبطه‌سی روزنامه‌یه ادخال ایدلدکجه کاتبلر کیمسه‌نك اسمنی قید ایده‌مزلر .

سوز ایسته‌ینلرك قیدی

قرق سکزنجی ماده : سوز قید و طلب صره‌سنه کوره ویریلور . یاخود هیئت ایسترسه مذاکره حائز اهمیت مسائلك لهنده ، علیهنده ، حقنده مناوبةً سوز سویلمك اوزره جریان ایدر .

له و علیهده مناوبةً ایراد کلام

Sayfa 16

46. Madde:

Meclis açıldıktan ve eski zabıt okunup kabul olunduktan sonra, başkan eldeki belgelerden kurulu bilgilendirir ve bu **evrak hakkında kurul kararıyla** [sayfa 17] **lâzım gelen işlem yerine getirilir.** Daha sonra gündemde yazılı sıraya uyulmak şartıyla görüşmelere başlanır, ancak genel kurul bir özel karar ile bu sırayı değiştirebilir.

47. Madde:

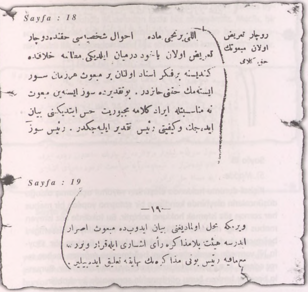
Hiçbir mebus ismini katiplere kaydettirmeden veya celse sıra-

sında başkandan izin almadan söz söyleyemez.

Tartışma bir kanun raporu üzerinde olacak ise, o rapora dair ait olduğu encümenin mazbatası gündeme alınmadıkça katipler kimsenin ismini kaydedemezler.

48. Madde:

Söz, kayıt ve istek sırasına göre verilir. Yahut kurul isterse görüşme öneme sahip sorunların lehinde, aleyhinde, hakkında sırayla söz söylemek üzere devam edebilir.

Sayfa : 18

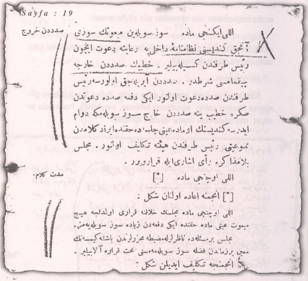
دوچار تعریض اولان مبعوثك حق کلامی

اللی برنجی ماده احوال شخصیەسی حقندە دوچار
تعریض اولان یاخود درمیان ایلدیکی مطالعه خلافنده
کندیسنه بر فکر اسناد اولنان بر مبعوث هر زمان سوز
ایستەمك حقنی حائزدر . بو تقدیرده سوز ایستەین مبعوث
نه مناسبتله ایراد کلامه مجبوریت حس ایتدیکنی بیان
ایدەجك و کیفیتی رئیس تقدیر ایلیەجکدر . رئیس سوز

Sayfa : 19

— ۱۹ —

ویرمکه محل اولمادیغنی بیان ایدوبده مبعوث اصرار
ایدرسه هیئت بلامذاکره رأی اشاری ایله قرار ویرر .
معمافیه رئیس بونی مذاکرەنك نهایتنه تعلیق ایدەبیلیر .

Sayfa : 19

صدددن خروج

اللی ایکنجی ماده سوز سویلهین مبعوثك سوزی

آنجق کندیسنی نظامنامهٔ داخلی یه رعایته دعوت ایچون

رئیس طرفندن کسیله بیلیر . خطیبك صدددن خارجه

چیقمامسی شرطدر . صدددن ایریلهجق اولورسه رئیس

طرفندن صدده دعوت اولنور ایکی دفعه صدده دعوتدن

صکره خطیب ینه صدددن خارج سوز سویلهمکه دوام

ایدرسه کندیسنك او ماده عینی جلسهده حقنده ایراد کلامدن

ممنوعیتی رئیس طرفندن هیئته تکلیف اولنور . مجلس

بلامذاکره رأی اشاری ایله قرار ویرر .

مدت کلام.

اللی اوچنجی ماده [*]

[*] انجمنه اعاده اولنان شکل :

اللی اوچنجی ماده مجلسك خلافنه قراری اولمدقجه هیچ

مبعوث عینی ماده حقنده ایکی دفعهدن زیاده سوز سویلهیهمز.

مجلس برمسئلهده ناظرلرله مضبطه محررلرندن باشقه کیمسهنك

معین برزماندن فضله سوز سویلهمهسنی تحت قراره آلابیلیر .

انجمنجه تکلیف ایدیلن شکل :

Sayfa 18

51. Madde:

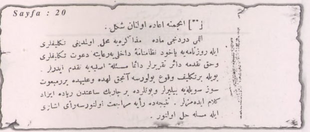
Kişisel durumu hakkında eleştirilen veyahut açıklamış olduğu düşüncelerin aleyhinde kendisine bir sataşma yapılan bir mebus her zaman söz istemek hakkına sahiptir. Bu takdirde söz isteyen mebus hangi nedenle açıklama yapma mecburiyeti hissettiğini belirtecek ve durumu başkan takdir edecektir. Başkan söz [Sayfa 19] vermeğe gerek olmadığını belirtmesine rağmen mebus ısrar ederse, kurul görüşmeksizin işaret oyu ile karar verir. Bununla beraber başkan bunu görüşmenin sonuna da bırakabilir.

52. madde:

Söz söyleyen mebusun sözü, ancak kendisini iç tüzüğe uygun konuşmaya davet için başkan tarafından kesilebilir. Konuşmacının konu dışına çıkmaması şarttır. Konudan ayrılacak olursa başkan tarafından konuya dönmeye davet edilir. İki defa konuya davet edildikten sonra konuşmacı yine konu dışında söz söylemeğe devam ederse, kendisinin o madde hakkında aynı celsede konuşma yapmasının yasaklanması başkan tarafından kurula teklif edilir. Meclis görüşmeksizin işaret oyu ile karar verir.

53. Madde (encümene iade olunan şekil)

53. madde meclisin aksine kararı olmadıkça hiçbir mebus aynı madde hakkında iki defadan fazla söz söyleyemez. Meclis, bir sorun hakkında bakanlarla mazbata yazıcılarından başka kimsenin belirli bir zamandan fazla söz söylemesini karar altına alabilir.

Sayfa : 20

[٥٤] انجمنه اعاده اولنان شکل.

اللی دردنجی ماده مذاکره‌یه محل اولمدیغی تکلیفلری
ایله روزنامه‌یه یاخود نظامنامۀ داخلی‌یه رعایته دعوت تکلیفلری
وحق تقدمه دائر تقریرلر دائما مسئلۀ اصلیه‌یه تقدم ایدرلر.
بویله بر تکلیف وقوع بولورسه آنجق لهده وعلیهده بر ر مبعوث
سوز سویله‌یه بیلیرلر وبونلرده بر چاربك ساعتدن زیاده ایراد
کلام ایده‌مزلر. نتیجه‌ده رأیه مراجعت اولنورسه رأی اشاری
ایله مسئله حل اولنور.

Sayfa 20

54. Madde (encümene iade olunan şekil)

54. madde, görüşmeye gerek olmadığı teklifleri ile gündeme yahut iç tüzüğe uymaya davet ederler. Böyle bir teklif gerçekleşirse, ancak lehte ve aleyhte birer mebus söz söyleyebilirler ve bunlar da bir çeyrek saatten fazla konuşamazlar. Sonuçta oya başvurulursa işaret oyu ile sorun haledilir.

Sayfa : 22

جلسهٔ خفیه‌نك ضبطی

جلسهٔ خفیه‌نك ضبطی مبعوثان كاتبلری طرفندن
طوتیلور، دیوان ریاستجه حفظ ایدیلور و ایرتسی كون جلسه‌دن
اول مذاكرهٔ خفیه عقد اوله‌رق قرائت اولنور .

Sayfa 22

Gizli celsenin tutanağı meclis katipleri tarafından tutulur, Başkanlık Divanı tarafından korunur ve ertesi gün celseden önce gizli görüşme yapılarak okunur.

تورکیه ایش بانقه سی

سرمایه سی ۲,۰۰۰,۰۰۰ تورک لیراسی

احتیاط آقچه سی ۲۵۳,۰۰۰ تورک لیراسی

مرکز اداره سی : آنقره

شعبه لری : استانبول ، ازمیر ، بروسه

۳۱ مارت ۱۹۲۷ تاریخنده انعقاد ایدن حصه داران علی العاده

هیئت عمومیه سی

اوچنجی سنه ٔ مالیه

مجلس اداره راپورلری

مراقب راپورلری

۳۱ کانون اول ۱۹۲٦ و ۱ کانون ثانی ۱۹۲۷ تاریخلی بیلانچولر

و کار و ضرر حسابی

۹۲٤ - ۹۲٥ - ۹۲٦ سنه لری بیلانچولرینک مقایسه جدوللری

آنقره

۱۹۲۷

519

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Sermayesi 2,000,000 Türk Lirası
İhtiyat Akçası 253,000 Türk Lirası

İdare Merkezi: Ankara
Şubeleri: İstanbul, İzmir, Bursa

31 Mart 1927 Tarihinde Kuran Hissedarlar Genel Heyeti

Üçüncü Mali Yılı

İdare Meclisi Raporu
Kontrolör Raporu

31 Kanun-ı Evvel 1926 ve 1 Kanun-ı Sani 1927 Tarihli Bilançolar
Ve Kar Ve Zarar Hesabı

ANKARA
1927

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 519		
Yazar	: İdare Meclisi Raporu		
Cild	: Kırmızı		
Ebadı	:		
	En	: 20 cm.	
	Boy	: 27 cm.	
Sayfa Adedi	: 23+6		

Sayfa : 1

توركيه ایش بانقه‌سی

سرمایه‌سی : ۲,۰۰۰,۰۰۰ تورك لیراسی

احتیاط آقچه‌سی : ۲۵۳,۰۰۰ »

مركز اداره‌سی : آنقره

شعبه‌لری

استانبول
ازمیر
بروسه

مجلس اداره اعضالری

سعرد مبعوثی	محمود بك افندی		رئیس	
ازمیر مبعوثی	محمود جلال بك افندی		اعضا	ومدیر عمومی
جبل برکت مبعوثی	احسان	بك افندی	اعضا	(بحریه وكیلی)
سیواس »	راسم	» »	»	
ازمیر »	رحمی	» »	»	(تجارت وكیلی)
بوزاوق »	صائب	» »	»	
غازی عینتاب »	قلیچ علی	» »	»	
ارطغرل »	فكرت	» »	»	
ریزه »	فؤاد	» »	»	
آنقره »	قینه‌جی زاده شاكر	»	»	

مراقبلر

طربزون مبعوثی وسابق مالیه وكیلی حسن بك افندی
استانبول مبعوثی علی رضا بك افندی

Sayfa 1

Türkiye İş Bankası

Sermayesi :2.000.000 Türk Lirası

İhtiyat Akçesi :253.000 Türk Lirası

İdare Merkezi : Ankara

Şubeleri : İstanbul, İzmir, Bursa

Meclis-i İdare Azaları

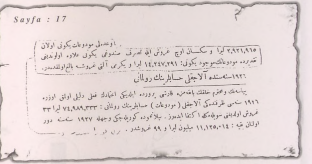
Siirt Mebusu	Mahmud Bey Efendi	Bakan
İzmir Mebusu	Mahmud Celal Bey Efendi	Üye ve Genel Müdür
Osmaniye Mebusu	İhsan Bey Efendi	Üye (Denizcilik Bakanı)
Sivas Mebusu	Rasim Bey Efendi	Üye (Denizcilik Bakanı)
İzmir Mebusu	Rahmi Bey Efendi	Üye (Ticaret Bakanı)
Bozok Mebusu	SalihBey Efendi	Üye
Gazi Ayıntab M.	Kılınç Ali Bey Efendi	Üye
Ertuğrul Mebusu	Fikret Bey Efendi	Üye
Rize Mebusu	Fuad Bey Efendi	Üye
Ankara Mebusu	Kınacızade Şakir Bey Efendi	Üye

Kontrolörler

Trabzon Mebusu ve Eski Maliye Bakanı Hasan Bey Efendi

İstanbul Mebusu Ali Rıza Bey Efendi

Sayfa : 17

...وعده‌لی مودوعات یکونی اولان
٢,٩٢١,٩٦٥ لیرا و سکسان اوچ غروش ایله تصرف صندوغی یکونی علاوه اولوندیغی
تقدیرده مودوعاتك موجود یکونی: ١٤,٢٤٧,٢٩١ لیرا و یکرمی آلتی غروشه بالغ اولمقده‌در.

١٩٢٦ سنه‌سنده آلاجقلی حسابلرینك رولمانی

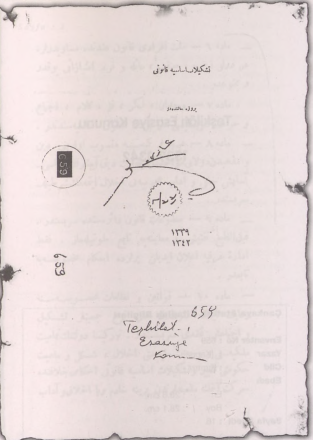
پیاسه‌نك و محترم خلقك بانقه‌مزه قارشی پرورده ایلدیکی اعتمادك فعلی دلیلی اولمق اوزره
١٩٢٦ سنه‌سی ظرفنده‌کی آلاجقلی (مودوعات) حسابلرینك رولمانی : ٧٤,٩٨٩,٣٣٣ لیرا ٣٣
غروش اولدیغنی سویله‌مکله اکتفا ایدرز . بیلانچوده کوریله‌جکی وجهله ١٩٢٧ سنه‌سنه دور
اولنان بقیه : ١١,١٢٥,٠١٤ میلیون لیرا و ٩٩ غروشدر .

Sayfa 17

Vadeli mevduat yekûnü olan 2,921,965 Lira ve seksen üç kuruş ile, tasarruf sandığı yekûnü ilâve olunduğu takdirde mevduatın mevcud yekûnü: 14,247,291 Lira ve yirmi altı kuruşa ulaşmış olmaktadır.

1926 Senesinde Alacaklı Hesaplarının Rulmanı:

Piyasanın ve muhterem halkın bankamıza karşı göstermiş olduğu itimadın gerçek göstergesi olmak üzere, 1926 senesi zarfındaki alacaklı (mevduat) hesaplarının rulmanı : 74,989,333 lira 33 kuruş olduğunu söylemekle yetiniyoruz. Bilançoda görüleceği gibi 1927 senesine devir olunan bakiye : 11,125,014 milyon lira ve 99 kuruştur. Yeri burasıdır

تشکیلات اساسیه قانونی

پروژه حالنده در

١٣٣٩
١٣٤٢

659

654
Teşkilât-ı Esasiye Kanunu

Teşkilâtı Esasiye Kanunu

1339-1342

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 659		
Yazar	: [Kanun]		
Cild	: Kırmızı		
Ebadı	:		
	En	: 20.6 cm.	
	Boy	: 28.1 cm.	
Sayfa Adedi	: 16		

Sayfa : 2

— ماده ٦ — ملت افرادی قانون عندنده مساویدرلر. هر درلو زمره، صنف، عائله و فرد امتیازاتی یوقدر و ممنوعدر.

ماده ٧ — وجدان، فکر، قلم، کلام، اجتماع و حرکت سربستیسی هر فردك حقوق اساسیه‌سندندر.

— ماده ٨ — هیچ بر کیمسه منسوب اولدیغی دین و مذهبدن دولایی مؤاخذه ایدیله‌مز. دینی آیینلرك اجراسی آسایش خلقی و آداب عمومیه‌یی اخلال ایتمه‌مك شرطیله سربستدر.

ماده ٩ — مطبوعات قانون دائره‌سنده سربستدر. قبل الطبع تفتیش و معاینه‌یه تابع طوتیله‌ماز. فقط ادارهٔ عرفیه اعلان ایدیلن یرلرده احکام مخصوصه‌یه تابعدر.

— ماده ١٠ — قوانین و نظامات مخصوصه‌سنه رعایت ایتمك شرطیله هر نوع جمعیتلر تشکیل و اجتماعلر عقدی سربستدر. تورکیا دولتنك تمامیت ملکیه‌سنی و وحدت ملیه‌سنی اخلال، شکل و ماهیت حکومتی تغییر وتشکیلات اساسیه قانونی احکامی خلافنده حرکت ایتمك مقصدلرندن بریله خادم ویا اخلاق وآداب

Sayfa 2

Madde 6 – Millet fertleri kanun önünde eşittir. Her türlü grup, sınıf, aile ve şahıs ayrıcalığı yoktur ve yasaktır.

Madde 7 – Vicdan, fikir, kalem, söz, toplanma ve hareket serbestliği her şahsın temel hukukudur.

Madde 8 – Hiç bir kimse mensup olduğu din ve mezhepten dolayı sıkıştırılamaz. Dini törenlerin yapılması halkın düzeni ve genel adabı bozmamak şartıyla serbesttir.

Madde 9 – Basın kanun çerçevesinde serbesttir. Tabiatıyla teftiş ve kontrol edilemez. Fakat sıkıyönetim ilân edilen yerlerde hususî hükümlere tâbidir.

Madde 10 – Kanunlar ve özel yönetmeliklere uymak şartıyla her çeşit dernek oluşturmak ve grup kurmak serbesttir. Türkiye Devleti'nin toprak bütünlüğünü ve millî bütünlüğü bozmak, hükümetin şekil ve içeriğini eleştirmek ve Teşkilâtı Esasiye Kanunu hükümleri aleyhine hareket etmek maksatlarına hizmet veya genel ahlâk ve adaba uymayan dernekler oluşumu yasak olduğu gibi, korku veren dernekler de yasaktır.

Sayfa : 6

ماده ۳۵ — توركيا رئيس جمهورى مجلسى تمثيلاً مجلس نامنه
قانونلرى امضا و نشر و اعلان و هيئت وكيله رئيسنى انتخاب و هيئت
وكيله مقرراتنى تصديق و سفراى اجنبيه يى قبول و قانون
مخصوصنه توفيقاً رتب عسكريه و مناصب توجيه ، نشان
اعطا و احكام قانونيه نك اجراسنه نظارت و مرجعيتنى تأمين
ايتمك صلاحيتلرينى حائزدر .

Sayfa : 6

ـــ ماده ٣٦ ـــ توركيا رئيس جمهوری مجلسدن
چیقان بر قانونی امضا و نشر واعلان ایتمه‌دن اول لزوم
كورديكی تقديرده ويرآی ظرفنده اسباب موجبه‌سيله
برابر بركره دها مجلسك نظرينه عرض ايتمك صلاحيتنی
حائزدر . بو تقديرده مجلس ثلثان اكثريتله اتخاذ قرار
ايدروبو قرار قطعيدر . فقط رئيس جمهور برقانونی بروجه
مشروح مدت مذكوره ظرفنده مجلسه اعاده ايتمديكی صورتده
آرتق آنی امضا وانشاره مجبوردر .

ـــ ماده ٣٧ ـــ بويوك ملت مجلسنك آچيلديغی كون
رئيس جمهور طرفندن سنهٔ جاريه ظرفنده دولتك داخلی
وخارجی وضعيتنه وكله‌جك سنه‌ده اتخاذينه لزوم كوريلن
تدبيرلره وتشبثلره عائد بر نطق افتتاحی ايراد اولنور .

ـــ ماده ٣٨ ـــ جمهوريت رياستی مقامی انحلال
ايتدكده يرينه بر ديكری انتخاب ايديلنجه‌يه قدر
(توركيا بويوك ملت مجلسی رئيسی) نيابةً وظيفهٔ رياستی
ايفا ايدر . بو تقديرده مجلس منعقد ايسه بر هفته ظرفنده
رئيس جمهور انتخاب اولنور . مجلس حال انعقادده دكل
ايسه درحال [illegible] اجتماع ايدر . [illegible] انتخابی
اجرا ايدر .

Sayfa 2

Madde 35 – Türkiye Cumhurbaşkanı Meclisi temsilen, Meclis adına kanunları imza ve yayın ve ilân ve Meclis Başkanı'nı tayin ve Meclis kararlarını onaylama ve yabancı elçileri kabul ve özel kanunlarına göre askerî rütbeleri ve uygun olana nişan verme ve kanun hükümlerinin uygulamasına bakma ve uygulanmasını temin etmek yetkilerine sahiptir.

Madde 36 – Türkiye Cumhurbaşkanı Meclis'ten çıkan bir kanunu imza ve yayın ve ilân etmeden önce, lüzum gördüğü taktirde ve bir ay süresinde sebepleriyle birlikte bir defa daha Meclis'in görüşmesini isteme yetkisine sahiptir. Bu takdirde Meclis üçüncü kez çoğunlukla kararı çıkarırsa bu karar kesindir. Fakat Cumhurbaşkanı bir kanunu gerekli zaman içinde Meclis'e iade etmediği takdirde artık onu imza ve göndermeye mecburdur.

Madde 37 – Büyük Millet Meclisi'nin açıldığı gün Cumhurbaşkanı tarafından sene içinde devlet iç ve dış durumunu ve gelecek senede gerekli görülen tedbir ve teşebbüslere ait bir açılış konuşması yapar.

Madde 38 – Cumhurbaşkanlığı makamı boşaldığı takdirde, yerine bir diğeri seçilinceye kadar (Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı) geçici olarak görevi yapar. Bu takdirde meclis açık ise bir hafta içinde Cumhurbaşkanı seçilir. Meclis tatilde değil ise derhal ve gerekli süre içinde seçimi yapar.

عسکری آقاده‌میلر قوماندانلغی ۱۹۲۷ - ۱۹۲۸ درس سنه‌سی

اوردو تشکیلاتی

تقریر ایدن

حرب آقاده‌میسی تاریخ حرب معلمی

هانس ریتتر

تورکجه‌یه چویرن

نوری رأفت

716

یلدیز : عسکری آقاده‌میلر قوماندانلغی مطبعه‌سی

۱۹۲۸

Askeri Akademiler kumandanlığı 1927-1928

ORDU TEŞKİLÂTI

Takrir Eden
Harb Akademisi Tarih-i Hab Mallimi
Hans Rinter

Türkçeye Çeviren
Nuri Refet
Askeri Akademiler Matbaası-1928

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 716	
Yazar	: Hans Rinter	
Cild	: Yeşil	
Ebadı	:	
	En	: 16 cm.
	Boy	: 23.3 cm.
Sayfa Adedi	: 101	

Sayfa : 9

ایكنجی فكرك صاحبلری یعنی بوتون ملتی سلاح آلتنه آلمق ایستەینلر ، اقتصادی
فعالیتی سكتەدار ایتمەمك ایچون واقعا عسكرلك مدتی تنقیص ایتدیرمكده ایسەلرده
غائب ایدیلن بوزمانی تلافی ایچون افراد ملتی خدمت خارجندەده عسكرلكه یتشدیرمكه
مشغولدرلر . بونلرده هنوز مكتبلرده ایكن افراد ملتك سپور ، ایزجیلك كبی تشكیلاته
داخل اولملرینی مجبوری قیلمق و خدمت عسكریەیی قولایلاشدیرەجق داها برطاقم شیلری
ادمان ایتمك كبی خصوصاتدر .

Sayfa 9

İkinci düşüncenin sahipleri yani bütün milleti silâh altına almak isteyenler, ekonomik faaliyetleri kesintiye uğratmamak için askerlik süresini kısaltmak istemekte iseler de, kaybedilen bu zamanı telafi için ulusun bütün bireylerini askerlik hizmet dışında da askerliğe yetiştirmekle uğraşmaktadırlar. Bunlar da henüz okullarda iken bireyleri spor, izcilik gibi teşkilâtlara girmelerini zorunlu kılmak ve askerî hizmeti kolaylaştıracak daha bir takım şeyleri idman etmek gibi konulardır.

Sayfa : 11

— ۱۱ —

تدقیقاتمزه اولا عسكری نقطهٔ نظرلردن باشلایەلم.. و بدایتده تعبیه ساحەسنده
تدقیقات یاپالم :

تعبیه ، الیمزده موجود محاربه سلاحلری و واسطەلرینی دوشمانی مغلوب ایدەجك
صورتده حسن استعمال ایتمك دیمكدر .

Sayfa 11

İncelememize öncelikle askeri açılardan başlayalım. Yine herşeyden önce askerî düzen alanında araştırma yapalım:

Askerî düzen, elimizde bulunan savaş silâh ve araçlarını düşmanı yenecek şekilde gerektiği gibi kullanmak demektir.

Sayfa : 12

اساساً تعبیه ساحه‌سنده .

سوق واداره آرتیق بر بیوك قوماندا مسأله‌سی دکلدر. چونکه تعبیه سوق واداره‌سی آنجق
کوزله کوروله‌بیلن بر ساحه‌ده یاپیلان بر سوق واداره‌در . اسکی محاربه‌لرده قوجه بر
اردو تعبیه ساحه‌سنده تك بر ادم طرفندن سوق واداره اولونابیلیردی. چونکه تکمیل
بر اردونك محاربه ساحه‌سی هر طرفی کوزله کورینه‌بیله‌جك قدر کوچك ایدی.

Sayfa 12

Aslında askerî düzenin kurulduğu alanda sevk ve idare artık bir büyük kumanda sorunu değildir. **Çünkü askerlerin sevk ve idaresi ancak gözle görülebilen bir alanda yapılan bir sevk ve idaredir.** Eski savaşlarda koca bir ordu askerî düzenin kurulduğu yerde tek bir adam tarafından sevk ve idare olunabiliyordu. Çünkü bütün bir ordunun savaş sahası her tarafı gözle görülebilecek kadar küçük idi.

Sayfa : 13

— ١٣ —

مادام که محاربه‌ده سوق و اداره ایچین بالذات کورمك ایجاب ایدیور ، او حالده
محاربه‌یی عینی زمانده یاپاجق مختلف سلاحلرك برلکده سوق و اداره‌سی هانکی مقامه
ویرمك ایجاب ایتدیکی تدقیق اولنه‌جق مهم بر مسأله اولور . اسکیدن بو، موضوع
بحث ایدیله‌جك بر مسأله دکلدی. چونکه موجود مختلف محاربه واسطه‌لری آیری آیری
قوللر وصنفلر حالنده طورور ومیدان محاربه‌یه حاکم بر تپه‌دن تك بر آدم طرفندن قوماندا
اولنوردی . مثلا ناپولیون زماننده پیاده آیری ، سواری آیری ، طوپجی آیری قوللر
حالنده تشکیل ایدلمش ایدی . محاربه‌یی سوق و اداره ایده‌جك باش قوماندانك محاربه
وضعیتنه کوره سوق و اداره‌سنه تابع اولورلردی .

Sayfa 13

Madem ki savaşda sevk ve idare için bizzat görmek gerekiyor, o halde savaşı aynı zamanda yapacak çeşitli silâhların birlikte sevk ve idaresini hangi makama vermek gerektiği araştırılacak önemli bir sorun olarak karşımıza çıkar. Eskiden bu, söz konusu edilecek bir sorun değildi. Çünkü eldeki çeşitli savaş araçları ayrı ayrı kollar ve sınıflar halinde durur ve savaş meydanına hâkim bir tepeden tek bir adam tarafından kumanda **olunurdu. Örneğin Napolyon zamanında piyade ayrı, süvari ayrı, topçu ayrı kollar halinde oluşturulmuştu. Savaşı sevk ve idare edecek baş kumandanın savaş durumuna göre sevk ve idaresine bağlanırlardı.**

Sayfa : 13

محاربه برلكی حالنی آلان آلایلردن فرقه‌لر وصیراسیله دیکر قطعات وجوده كلمكده‌در.
مع مافیه تكمیل طوپجینك پیاده آلایلرینه ترفیق خاطره كلمه‌ملیدر . آغیر طوپجی

Sayfa 13

Bir savaş birliği halini alan alaylardan, tümenler ve sırasıyla diğer askerî birlikler meydana gelmektedir.

Sayfa : 14

اساساً آغیر طوپجی بر مركز ثقلت وجوده كتیرمك مقصدیله استعمال اولونمقده‌در.
بناءً علیه بیوك ولكلرده آغیر طوپجی احتیاط مقامنده قالاجق وایجابنده سرعتله ایسته‌نیلن
محلده بولنارله بر مركز ثقلت تأسیس اولنه‌جقدر .

Sayfa 14

Aslında ağır topçu bir güç merkezi meydana getirmek amacıyla oluşturulmaktadır. Bununla beraber **büyük birliklerde** ağır topçu ihtiyat kuvveti olarak kalmalı ve gerektiğinde süratle istenilen yerde bunlarla bir güç merkezi oluşturulmalıdır.

Sayfa : 15

بر آزده مختلف محاربه شکللرندن بحث ایده‌لم : باشلیجه ایکی محاربه شکلی طانیورز. بریسی تعرض دیگری مدافعه‌در . بر محاربه‌ده نتیجهٔ قطعیه آنجق تعرض ایله الده اولنه‌بیلیر. مدافعه ایله نتیجهٔ قطعیه آلمق ممکن اولامازبناءً علیه بزده تعرض شکلنی دها اول تدقیق ایده‌جکز .

Sayfa 15

Biraz da çeşitli savaş şekillerinden söz edelim: Başlıca iki savaş şekli tanıyoruz. **Birisi saldırı, diğeri savunmadır.** Bir savaşta kesin sonuç ancak saldırı ile elde edilebilir. Savunma ile kesin sonuç almak mümkün olamaz. Bununla beraber biz de saldırı şeklini daha önce inceleyeceğiz.

Sayfa : 53

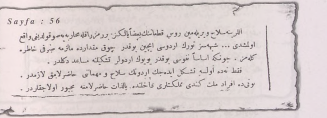
اردو تشکیلاتنده اقتصادی مؤثرلر

عصری اردولرك تشکیلاتی اوزرنده مملکتلرك اقتصادی وضعیتلری چوق مؤثردر . چونکه اردولرك بالغ اولدیغی مقدار اسکی اوردولره نسبتله چوق آرتمشدر . بونلرك اعاشه‌سی کبی اقتصادی خصوصاتدن صرف نظر، فنك وصنایعك هر درلو ترقیاتنه استناداً یاپیلارق بو اردولره موجودلری نسبتنده ویریله‌جك کلیتلی اسلحه و محاربه و مالزمه ووسائطی اومملکتك اقتصادیاتیله علاقه‌داردر

Sayfa 53

Ordu Teşkilaâtını Etkileyen Ekonomik Faktörler

Çağdaş orduların teşkilâtı üzerinde memleketlerin ekonomik durumları çok etkilidir. Çünkü orduların ulaşmış olduğu sayı eski ordulara oranla çok artmıştır. Bunların iaşesi gibi ekonomik konulardan kaçınarak, bilimin ve sanayinin her türlü ilerleyişine dayanarak yapılmalı ve bu ordulara sayıları oranında verilecek çok sayıda savaş malzemesi ile savaş aracı o memleketin ekonomisiyle yakından ilgilidir.

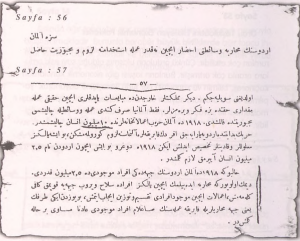

Sayfa : 56

اللرینه سلاح ویریله‌مین روس قطعاتنك بعضاً یالکز بر مزراقله محاربه‌یه صوقولدیغی واقع
اولمشدی ... شبهه‌سز تورك اوردوسی ایچین بوقدر چوق مقدارده مالزمه صرفی خاطره
کلمز . چونکه اساساً نفوسی بوقدر بویوك اوردولر تشکیلنه مساعد دکلدر .
فقط نه ده اولسه تشکل ایده‌جك اوردونك سلاح و مهماتی حاضرلامق لازمدر .
بونی ده افراد ملت کندی مملکتلری داخلنده بالذات حاضرلامغه مجبور اولاجقلردر .

Sayfa 56

Ellerine silâh verilemeyen Rus birliklerinin bazen yalnız birer mızrakla savaşa sokulduğu görülmüştü. Şüphesiz Türk ordusu için bu kadar çok miktarda malzemenin harcanması akla gelemez. Çünkü aslında nüfusu, bu kadar büyük orduların oluşturulmasına uygun değildir.

Fakat ne de olsa oluşturulacak ordunun silâh ve önemli malzemelerini hazırlamak lâzımdır. Bunu da ulusun bireyleri kendi memleketleri içerisinde bizzat hazırlamağa zorunlu olacaklardır.

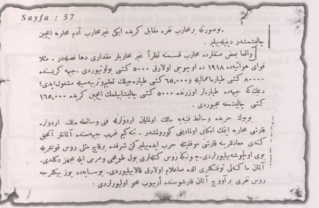

Sayfa 56

Size Alman ordusunun savaş araçlarını üretebilmek için ne kadar işçi çalıştırması gerektiğini **[sayfa 57]** söyleyeceğim. **Diğer memleketler, dış ülkelerden satın alma yoluna gittikleri için gerçek işçi** sayısı hakkında bize fikir veremezler. Fakat Almanya sırf kendi işçi ve araçları ile çalışmak mecburiyetinde kalmıştı. 1918'de Alman savaş malzemesi üreten atölyelerde **10 milyon** insan çalışmıştır. Savaşın başlangıcında orduya yarayacak elemanların fabrikalara alınmasına gerek görülmemişken, bu işe yalnız sakatlar ve kadınları ayırmış ve 1918'e doğru bu iş için ordudan tam 2,5 milyon insan ayırmak gerekmiştir.

Hâlbuki 1918'de Alman ordusunun cephedeki mevcut askeri 2,5 milyon kadardı. Demek oluyor ki savaşabilmek için yalnız as-

kere silâh verip cepheye koymak yeterli olmamış, üretim için eldeki insanları ayırmak ve taksim etmek zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu yüzden iki tarafın, yani cephede savaşanlar ile fabrika işçilerinin sayısı âdeta eşit bir hale gelmiştir.

Sayfa : 57

بوصورتله برمحارب نفره مقابل كريده ايكى غيرمحارب آدم محاربه ايچين
چاليشمشدر دينيله بيلير .

واقعا بعض صنفلرده محارب قسمنه نظراً غير محاربلر مقدارى دها فضله‌در . مثلا
قواى هوائيه‌ده ١٩١٨ ده اوچوجى اولارق ٥٠٠٠ كشى بولونيوردى . جبهه كريسنده
٨٠٠٠٠ كشى طياره اعماليله و ٦٥,٠٠٠ كشى طياره‌جيلك تعليم و تربيه‌سيله مشغول ايدى ؛
ديمك كه جبهه‌ده طياره‌لر اوزرنده ٥٠٠٠ كشى چاليشابيلمك ايچين كريده ١٦٥,٠٠٠
كشى چاليشمغه مجبوردى .

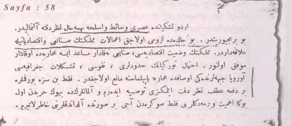
بويوك حربده وسائط فنيه‌يه مالك اولمايان اردولرله فنى وسائطه مالك اردولره
قارشى محاربه ايتمك امكانى اولماديغى كورولمشدر . نته‌كيم غرب جبهه‌سنده آلمانلر آنجق
كندى معادللرينه قارشى موفقيتله حرب ايده‌بيليركن شرقده برقاچ مثلى روس قوتلريله
بوى اولچوشه‌بيليورلردى . چونكه روس كتله‌لرى بول طوپجى و مرمى ايله مجهز دكلدى .
آلمان ماكنه‌لى توفنكلرى الده صاغلام اولارق قالابيليوردى . بوسايه‌ده يوز بيكلرجه
روس نفرى برآووچ آلمان قارشوسنده آريوب محو اوليورلردى .

Sayfa 57

Bu şekille bir savaşçı askere karşılık geride iki işçi adam savaş için çalışmıştır denilebilir.

Gerçekten bazı sınıflarda savaşçı kısmına göre savaşçı olmayanların sayısı daha fazladır. Örneğin Hava Kuvvetlerinde 1918'de uçucu olarak 5,000 kişi bulunuyordu. Cephe gerisinde 80 000 kişi uçak üretimiyle ve 65 000 kişi uçak eğitim ve öğrenimiyle meşgul idi. Demek ki cephede uçaklar üzerinde 5 000 kişinin çalışabilmesi için geride 165 000 kişinin çalışması zorunluydu.

Büyük savaşta bilime ve ileri teknolojiye sahip olmayan ordularla teknolojik araçlara sahip ordulara karşı savaşmak olanağı olmadığı görülmüştür. Nitekim Batı Cephesi'nde Almanlar, ancak kendi kuvvetlerine denk olanlara karşı başarıyla savaşabilirken, Doğu'da birkaç misli Rus kuvvetleriyle boy ölçüşebiliyorlardı. Çünkü Rus birlikleri bol topçu ve mermi ile donatılmış değildi. Alman makineli tüfekleri elde sağlam olarak kalabiliyordu. Bu sayede yüzbinlerce Rus askeri, bir avuç Alman karşısında eriyip mahvoluyorlardı.

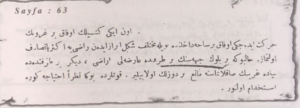

Sayfa : 58

اردو تشکیلنده عصری وسائط واسلحه هرحال نظر دقته آلنمالیدر.
بو بر مجبوریتدر . بو حالده‌ده لزومی اولاجق اعمالات مملکتك صنایعی واقتصادیاتیله
علاقه‌داردر. مملکتك وضعیت اقتصادیه‌سی، صنایعی نه‌قادار مساعد ایسه محاربه‌ده اوقادار
موفق اولنور . احتمال تورکیانك حدودلری ، نفوسی ، تشکلات جغرافیه‌سی
آوروپا جبهه‌لرنده‌کی اوصافده محاربه یاپیلماسنه مانع اولاجقدر . فقط بن سزه بو رقملره
بر دفعه عطف نظر دقت ایلمکزی توصیه ایده‌رم و آلمانلرکده بیوك حربدن اول
بوکا اهمیت ویره‌دکلری فقط صوکره‌دن آجی بر صورتده آلداندقلرینی خاطرلاتیرم .

Sayfa 58

Bir ordunun oluşturulmasında modern araçlar ve silâhların önemi her zaman için gözönünde bulundurulmalıdır. Bu bir zorunluluktur. Bu halde de gerekli olacak üretim memleketin sanayi ve ekonomisiyle yakından ilgilidir. Memleketin ekonomik durumu ve sanayisi ne kadar uygun ise savaşda o kadar başarılı olunur. **Muhtemelen Türkiye'nin sınırları, nüfusu, coğrafi yapısı, avrupa cephelerindeki türde bir savaşın yapılmasına engel olacaktır. Fakat ben size bu rakamlara bir defa göz gezdirerek dikkat etmenizi tavsiye ederim. Almanların da büyük savaştan önce buna önem vermediklerini, fakat sonradan acı bir şekilde aldandıklarını hatırlatırım.**

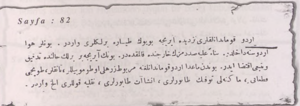

Sayfa : 63

اون ایکی کشیلك اوفاق بر غروبك
حرکت ایده‌جکی اوفاق بر ساحه داخلنده بویله مختلف شکل ارائه ایدن اراضی‌یه اکثریا تصادف
اولنماز. حالبوکه بر بلوك جبهه‌سنك بر طرفده عارضه‌لی اراضی ، دیکر بر طرفنده‌ده
پیاده نفرینك صاقلانماسنه مانع بر دوزلك اولابیلیر . قوتلرده بوکا نظراً احتیاجه کوره
استخدام اولنور .

Sayfa 63

On iki kişilik küçük bir grubun haraket edeceği ufak bir saha içinde böyle çeşitli şekillerde olan araziye çoğunlukla rastlanmaz. Hâlbuki **bir bölük cephesinin** bir tarafında arızalı arazi, diğer tarafında da piyade askerinin saklanmasını engelleyecek bir düzlük olabilir. Kuvvetler de bunun gibi ihtiyaca göre yerleştirilir.

Sayfa : 82

اردو قوماندانلقلری نزدنده آیریجه بویوك طیاره بولکلری واردر . بونلر هوا
اردوسنه داخلدر. بناءً علیه صددمزك خارجنده قالمقده‌در. بونك آیریجه بر برلك حالنده تدقیق
وتتبعی اقتضا ایدر. بوندن ماعدا اردو قوماندانلغنه مربوط زرهلی اوتوموبیللر، تانقلر، طوپجی
قطعاتی، ماکنه‌لی توفنك طابورلری ، انشاآت طابورلری ، نقلیه قوللری الخ واردر .

Sayfa 82

Ordu kumandanlıkları merkezinde ayrıca büyük uçak birlikleri vardır. Bunlar hava ordusuna dahildir. Bununla beraber araştırmamızın dışında kalmaktadır. Bunun ayrıca bir birlik halinde incelenmesi ve araştırulması gerekmektedir. Bundan başka ordu kumandanlığına bağlı zırhlı otomobiller, tanklar, topçu birlikleri, makineli tüfek taburları, inşaat taburları, nakliye kolları vb.vardır.

Sayfa : 83

صنايعك اردو تشكيلاتيله علاقه‌سی آرتمشدر . صوك حربلرده بو حقيقت تماماً
اكلاشيلمش و مستقبل حربلر ايچون ملتلر بو خصوصده حاضرلق ياپمغه باشلامشلردر .
بالخاصه فرانسزلر بوكا چوق اهميت ويرمورلر . فرانسزلر ، بيوك حربدن صوكرا
فرانسز صنايعك محتمل بر حربه قارشی سفربرلكنی قانونلرله تنظيم وتثبيت ايتمشلردر .

Sayfa 83

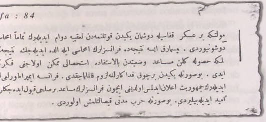
Sanayinin ordu teşkilâtıyla ilgisi artmıştır. Son savaşlarda bu gerçek tamamen anlaşılmış ve gelecekteki savaşlar için milletler bu konuda hazırlık yapmağa başlamışlardır. Özellikle Fransızlar buna çok önem veriyorlar. Fransızlar büyük savaştan sonra Fransız sanayisinin muhtemel **bir savaşa karşı seferberliğini kanunlarla düzenleyerek** belirlemişlerdir.

Sayfa : 83

هرشيدن اول بر حرب وقوعنده مملكتك سياسی اداره‌سنی اله آلاجق اولان مقامك
دها وقت حاضرده تعيين وتثبيت ايدلمسی لازمدر. فرانسزلر بو وظيفه‌يی درعهده ايده‌جك
هيئته مدافعهٔ مليه مجلس عاليسی **conseil superieur de**
la défeuse natiouale ويرييورلر . بو هيئته مملكتك مختلف اداره
و مؤسساتنه عائد مأمورلر داخل بولنورلر . چونكه آرتق بر حرب يالكز عسكری
معاملاتك اداره ومسئوليتی آلتنده جريان ايده‌من .

Sayfa 83

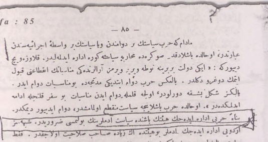
Herşeyden önce bir savaş durumunda ülkenin siyasi yönetimini eline alacak olan makamın daha önceden belirlenmesi ve atanması lâzımdır. Fransızlar bu görevi üstlenecek olan kurula Yüksek Ulusal Savunma Meclisi (conseil superieur de la defeuse natiouale) adını veriyorlar. Bu kurula ülkenin çeşitli yönetim ve kuruluşlarından olan memurlar katılmaktadırlar. Çünkü artık bir savaş yalnız askerî kurumların yönetim ve sorumluluğu altında yürümez.

Sayfa : 84

مولتکه بر عسکر قفاسیله دوشمانی یکیدن قوتلنمه‌دن تعقیبه دوام ایدیله‌رك تماماً امحاسنی
دوشونیوردی . بیسمارق ایسه نتیجه‌ده فرانسزلرك امحاسی ایله الده ایدیله‌جك نتیجه‌نك
لمکه حصوله کلن مساعد وضعیتدن بالاستفاده استحصالی ممکن اولاجنی فکرنده
ایدی . بوصورتله یکیدن برچوق فداکارلغه لزوم قالمایاجقدی . فرانسه ایمپراطورلغی لغو
ایدیله‌رك جمهوریت اعلان ایدلمش اولدیغی ایچون فرانسزلرك مساعد برصلحی قبول ایده‌جکاری
امید ایدیله‌بیلیردی . بوصورتله حرب مدتی قیصالتلمش اولوردی .

Sayfa 84

Moltke bir asker kafasıyla, düşmanın yeniden kuvvetlenmeden takibe devam edilerek tamamen yok edilmesini düşünüyordu. Bismark ise sonuçta Fransızların imhası ile elde edilecek sonucun belki ortaya çıkan uygun durumdan istifade ile elde edilebileceği fikrinde idi. Bu şekille yeniden bir çok fedakârlığa gerek kalmayacaktı. Fransa İmparatorluğu lağvedilerek Cumhuriyet ilân edilmiş olduğu için Fransızların uygun bir barışı kabul edecekleri ümit edilebilirdi. Böylece savaş süresi kısaltılmış olurdu.

Sayfa : 85

— ۸۵ —

مادام که حرب سیاستك بر دوامندن ویا سیاستك بر واسطهٔ اجرائیه‌سندن
عبارتدر، اوحالده باشلادقدن صوکره‌ده محاربه سیاسته کوره اداره ایدلملیدر. قلاوزه‌ویچ
دیورکه : « ایکی دولت بربرینه نوطه ویرر ویرمز آرالرنده‌کی مناسباتك انقطاعنی قبول
ایتمك دوغرو دکلدر . بالعکس حرب دوام ایتدیکی مدتجه‌ده بومناسبات دوام ایدر .
یالکز شکل بشقه دورلودر، اولجه قلمله دوام ایدن مناسبات بو سفر قلنجله ادامه
ایدلمکده‌در ». اوحالده حرب باشلاینجه سیاست منقطع اولمامشدر، دوام ایدیور دیمکدر.
بناءً حربی اداره ایده‌جك هیئتك باشنده سیاست آدملرینك بولنمسی ضروریدر. شبهه‌سز
اردویی اداره ایده‌جك ادملر بوهیئتده اك زیاده صاحب صلاحیت اولاجقدر . فقط
نهایت وظیفه‌لری برمشاورلکدن عبارت قالاجقدر. بوصورتله حرب اداره‌سنك سیویللر
النده قالمسی‌ده محتملدر .

Sayfa 85

Madem ki savaş siyasetin bir devamı veya siyasetin bir uygulama aracıdır, o halde başladıktan sonra da savaş siyasete göre idare edilmelidir. Clouzevitz diyor ki: "İki devlet birbirine nota verir vermez aralarındaki ilişkilerin kesilmesini kabul etmek doğru değildir. Tam tersine savaş devam ettiği sürece bu ilişkiler devam eder. Yalnız şekil başka türlüdür, önceden kalemle devam eden ilişkiler bu sefer kılıçla ettirilmektedir." O halde savaş başlayınca siyaset kesilmemiştir, devam ediyor demektir. **Bununla beraber savaşı idare edecek heyetin başında siyaset adamlarının bulunması zorunludur. Şüphesiz orduyu idare edecek adamlar bu heyette en fazla yetkiye sahip olacaktır.** Fakat nihayet görevleri bir danışmanlıktan öteye gitmeyecektir. Bu şekille savaş idaresinin siviller **elinde kalması da muhtemeldir.**

Sayfa : 85

بو بحثی بیتیرمه‌دن اول اردونك تشكیلی وسـوق اداره ایده‌جك مقاملرك توحیدی
خصوصنده برقاچ سوز سویله‌مك ایسترم: بیوك حربدن اول آلمانیاده ایكی بیوك عسكری
مقام واردی. بریسی اركان حربیهٔ عمومیه ریاستی، دیكری حربیه نظارتی. اركان حربیهٔ
عمومیه ریاستی برحرب وقوعنده اردونك محتاج اولدیغی قوتی تثبیت ایدر و تشكیلاتی
تعیین ایدردی . حربیه نظارتی بوتشكیلاتی وقوتی تأمین ایدردی. پارلامنتو مذاكراتنه
اشتراك ایده‌بیلمك حقنی حائز اولان یالكز حربیه ناظری اولدیغندن اونك واسطه‌سیله
پارلامنتویه اردونك احتیاجاتی بیلدیرمك و ملت ممثللریله مشـتركا بونی تأمین ایتمك
دوشونلمشدی.

Sayfa 85

Bu konuyu bitirmeden önce ordunun oluşturulması, sevk ve idare edecek makamların birleştirilmesi **hakkında birkaç söz söylemek isterim: Büyük savaştan önce Almanya'da iki büyük askerî makam vardı. Birisi Genelkurmay Başkanlığı, diğeri Savaş Bakanlığı. Ge-**

nelkurmay Başkanlığı bir savaş durumunda ordunun gereksinim duyduğu kuvveti tesbit eder ve teşkilâtı tayin ederdi. Savaş Bakanlığı, bu teşkilâtı ve kuvveti sağlardı. Parlamento görüşmelerine katılabilmek hakkına sahip olan yalnız Savaş Bakanlığı olduğundan onun aracılığıyla Parlamento'ya ordunun gereksinimlerini bildirmek ve ulusun temsilcileriyle işbirliği halinde bunu sağlamak düşünülmüştü.

Şayfa : 86

افراد اكمالى :

چوق مهم بر مسئله‌در. اسكيدن سلاح آلتنه آلنان افرادڭ قوه‌بدنيه طلب ايديلير،
كوچلى و قوتلى اولانلرى پياده‌يه ويريلير، حيوان يتشديرمكله مشغول اولان كويليلر
سوارى‌يه تفريق ايديليردى. طوپجى ايسه اك فنى برواسطه عد ايديله‌رك قيمتلى افراده
صاحب اولوردى. حالبوكه زمانمزده اكمال مسئله‌سنى بشقه نقطهٔ نظرلردن محاكمه ايتمك
اقتضا ايتمكده‌در. هرشيدن اول محاربه‌ده باشلى‌باشنه حركت مجبوريتنده قالاجق واكثريا
بالكنزجه محاربه ايده‌جك اولان پياده‌نڭ اكمالنى دوشونمك اقتضا ايدر. طوپجى افرادى
ضابطلك ويا كوچوك ضابطلك امرى و تعليماتى آلتنده حرب ايده‌جكدر. بناءً هرهانكى
بر نفر بو وظيفه‌يى كوره‌بيلير. حالبوكه پياده نفرى اكثريا آرقداشلرندن وآمرلرندن
آيرى دوشوجكدر. وضعيتى تقدير ايده‌رك حركت ايده‌بيلمسى ومحاربه‌نڭ سيكيرلرينى
كوسترن مؤثرانه قارشى مقاومت ايده‌بيلمسى ايچون خلقك اك منورلرندن تشكيل
ايدلمليدر. بالتجربه كوچلى قوتلى كويلى نفرلرينڭ علم وعرفان صاحبى كنجلر قدر
سيكيرلرينه حاكم اولامادقلرى آكلاشلمشدر. بناءً عليه ضايعاتى كوزه آلارق هر
شيده اولديغى كبى اردوده‌ده اڭ آغير وظيفه‌يى مملكتك منورلرينڭ اوموزينه يوكلتمك
ضروريدر. بوندن بشقه اردوده مختلف صنف وسلاحلرده اختصاص اربابنه لزوم واردر
بونلرى حدمت عسكريه زماننده يتشديرمك امكان يوقدر. بناءً عليه خدمته آلنان افرادك

Sayfa : 87

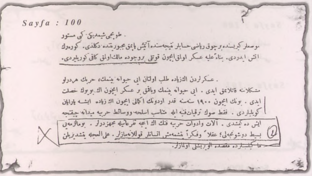
— ٨٧ —

سيويل ايكن مشغول اولدقلرى صنعتلرك نظردقته آلەرق قطعاتڭ اكمالى ايجاب ايدر.
آوروپاده كريده فابريقه‌لرده مرتباتى اكمال وترتيب ضروريدر. بيوك حربده بوخصوص
ايچون اولدن حاضرلانمامش اولديغى ايچون برچوق حقسزلقلر اولمش وبو حقسزلقلر،
جبهه‌دكى اردونڭ احوال روحيه ومعنويه‌سنه عكس تأثيرلى ياپمشدر.

Sayfa 86

Erlerin Silâh Altına Alınması

Çok önemli bir sorundur. Eskiden silâh altına alınan kişilerden bedeninin kuvvetli olması beklenir, güçlü ve kuvvetli olanları piyade birliklerine verilirdi. Hayvan yetiştirmekle meşgul olan köylüler süvariye ayrılırdı. Topçu ise teknolojik açıdan en önemli bir araç varsayılarak kıymetli erlere sahip olurdu. Hâlbuki zamanımızda ikmal sorunlarını başka açılardan değerlendirmek gerekmektedir. Herşeyden evvel savaşta başlı başına hareket etmek mecburiyetinde kalacak ve çoğunlukla yalnızca savaşacak **olan piyadenin ikmalini düşünmek gerekir.** Topçu askeri, subaylarının ve astsubaylarının emir ve direktifleri doğrultusunda savaşacaktır. Bununla beraber herhangi bir asker bu görevi görebilir. Hâlbuki piyade askeri çoğunlukla arkadaşlarından ve komutanlarından ayrı düşecektir. Durumu takdir ederek hareket edebilmesi ve savaşın sinirlerini gevşeten etkilerine karşı direnç gösterebilmesi için **halkın en aydınlarından** oluşturulmalıdır. Şimdiye kadarki tecrübeler **güçlü kuvvetli köylü askerlerinin okumuş ve bilgi sahibi gençler kadar sinirlerine hâkim olamadıklarını göstermiştir.** Bununla beraber kayıpları göze alarak herşeyde olduğu gibi orduda da en ağır görevi ülkenin okumuş-yazmışlarının omuzuna yüklemek zorunludur. Bundan başka orduda çeşitli sınıf ve silâhlarda uzmanlaşmış personele gerek vardır. Bunların askerlik hizmeti süresi içinde yetiştirilmesine olanak yoktur. Bununla beraber hizmete alınan erlerin **[sayfa 87]** sivil iken uğraştıkları işler ve çalıştıkları meslekler göz önüne alınarak birliklerin tamamlanması gerekir. Ayrıca geride fabrikaların da personel sorununu çözmek zorunludur. Büyük savaşta bu konuda daha önceden hazırlanılmamış olduğu için bir çok haksızlıklar olmuş ve bu haksızlıklar, cephedeki ordunun ruhsal durumunu bozmuş ve maneviyatına aksi etkiler yapmıştır.

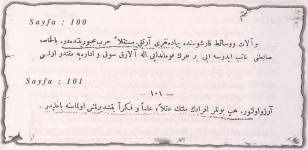

Sayfa : 100

طوبجی شیمدیکی کبی مستور
موضعلر کیریسنده بر چوق ریاضی حسابلر نتیجه‌سنده آتیش یاپمغه مجبوریتنده دکلدی. کوره‌رک
آتش ایدردی. بناءً علیه عسکر اولمق ایچون قوتلی بر وجوده مالک اولمق کافی کوریلیردی.

عسکرلردن الک زیاده طلب اولنان ایی حیوانه بینمک، حربک هر درلو
مشکلاتنه قاتلانمق ایدی. ایی حیوانه بینمک و باقمق بر عسکر ایچون الک بیوک خصلت
ایدی. بونک ایچون ۱۹۰۰ سنه‌سنه قدر اوردونک اکمالی ایچون الک زیاده ایشه یارایان
کویلیلردی. فقط صوک ترقیات فنیه ایله متناسب اسلحه و وسائط حربیه میدانه چیقنجه
ایش ده دکیشدی. آلات و ادوات حربیه فنک الک اینجه تفرعاتیله مجهزدرلر. بو ملزمه‌یی
بسیط دوشونجه‌لی؛ عقلاً و فکراً یتشمه‌مش انسانلر قوللانه‌مازلر. علی العجله یتشدیریلن
ماکینیستلرده مقصده الویریشلی اولمازلر.

Sayfa 100

Topçu, şimdiki gibi hendekler ve gizli mevziler gerisinde birçok matematiksel hesaplar sonucunda atış yapmak zorunluluğunda değildi. Görerek ateş ederdi. Bununla beraber asker olmak için **kuvvetli bir vücuda sahip olmak yeterli görülürdü.** Askerlerden en çok istenen şey hayvana iyi binebilmesi ve savaşın her türlü zorluklarına katlanması idi. İyi hayvana binmek ve bakmak bir asker için en büyük meziyet idi. **Bunun için 1900 senesine kadar ordunun ikmali için en fazla işe yarayan köylülerdi. Fakat son bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak uygun silâh ve savaş araç-gereçleri meydana çıkınca iş değişti. Modern savaş araç ve gereçleri bilimin ve teknolojinin en ince ayrıntılarıyla donatılmışlardır. Bu malzemeyi basit düşünceli; aklen ve fikren yetişmemiş insanlar kullanamazlar. Alelâcele yetiştirilen makinistler de hedefe uygun düşmezler.**

Sayfa : 100

بو آلات و وسائط قارشوسنده پیاده نفری آرتق مستقلاً حرب مجبوریتنده‌در. بالخاصه
ضابطنی غائب ایدرسه ایی بر نفرك قوماندایی اله آلارق سوق و اداره‌یه مقتدر اولمسی

Sayfa : 101

— ۱۰۱ —

آرزو اولنور. هپ بونلر افرادك ملتك عقلاً، علماً و فکراً یتشدیرلمش اولماسنه باغلیدر.

Sayfa 100

Bu araç ve gereçler karşısında **piyade askeri artık bağımsız olarak savaşmak zorunluluğundadır.** Özellikle subayını kaybederse iyi bir askerin kumandayı ele alarak sevk ve idareyi becerebilmesi [Sayfa 101] **arzu olunur. Hep bunlar bir ulusun bireylerinin modern ve bilimsel düşünceye uygun olarak yetiştirilmiş olmasına bağlıdır.**

ORDU TEŞKİLÂTI

KİTABINI İÇİNDEN ÇIKAN

DAKTİLO METİN

Ordu

Ordu, Devlet birliğinin en göze çarpar bir timsalidir . Devlet harice karşı nasıl gayri kabili inkısam bir kül olarak görünürse onun dahilî teşkilatı da bu birliği zayıflatmamalı bilakis arttırmalıdır . Bu suretle harice karşı müessir olan vasıtaları da böyle olmalıdır . Bu meyanda Devletin diplomatik işleri ve Ordusu böyle olmalıdır.

Sağlam bir Devlet hayatı için Ordunun lüzumu hakkında uzun uzadıya delil aramağa lüzüm yoktur . Etrafımızdaki Devletlerin müsellah bulunması ve bütün muahedelere rağmen ve bütün muahedelerle birlikte vazifesini bilen bir Devletin kendi emniyetini evvelemirde kendi kuvvetine istinat ettirmesi hakkında herkes muttefiktir . Müdafaai nefs hakkında Kellog muahedesi devrinde dahi sarsılmamıştır . Hatta bu hak Kellog muahedesince tanınmıştır . Bu haktan istifade için hazırlanmak Devletin hayat şartlarından biridir .

Ordunun(kara ve deniz kuvvetleri de bu mefhuma dahildir) vazife ve mahiyeti eyice anlaşılmak için Tarihî bazı mutalaat serdine lüzum vardır . Bunun sebebi şudur: Ordunun vazifesi ve bu suretle mahiyeti zamanla esas itibarile pekaz değişebilirdi ve ancak pekaz değişmiştir .

Haricî başkalıklara rağmen Devlete olan münasebeti aynı kalmıştır . Bir Devlet müessisesi olarak Ordunun hususiyeti faaliyetinin müstesna hallere mahsus olmasındadır . Halbuki diğer Devlet teşkilatının daimî faaliyetleri kaidedir Bir Ordu iki şekil gösterir . Hazar Ordusu ve Sefer Ordusu. Bu Orduların her ikisinin de ayrı ayrı hayat şartları ve ayrı ayrı talepleri ve ayrı tehlikeleri vardır . Hazar Ordusu daimî bir hazırlık ve bekleme vaziyetindedir . Bu hal bizzat Ordu ve Devlet tarafından daima kolay tahammül olunacak bir şekil değildir. Bir Ordunun bilhassa eyi bir Ordunun mahiyetinde bir nevi sabırsızlık anlaşılır ve tabiî bir faaliyet arzusu vardır . Bununla beraber bu arzuların

tahakkuku için metalipte bulunmak hakkı kendisine verilmemiştir . Bu hal mevcudu çabuk değişen mecburî hizmet üzerine müesses bir Orduda o kadar mahsus değildir . Fakat uzun müddet silah altında bulunan bir meslek Ordusu bilhassa müstemlikelerde meşgul edimesse sabırsızlanabilir . Diğer cihetten bir meslek Ordusu uzunca bir müddet silah altında bulunduğundan Askerlikçe kıymeti yüksek olduğundan başka harice ve dahile karşı da Devlet nufuzunun sağlam bir mesnedi olur . Milis Ordusunun kitlesunde Devlete karşı lakaytlık ve siyasî fırka zınnıyeti millette olduğu derecede Orduda da bulunur . Böyle bir Orduda Yalnız meslekten olan küçük bir çekirdek tehlike zamanında diğerleri için bir örnek teşkil eder . Meslek Ordusunun Devlete karşı olan vaziyeti dikkatla tetki edilmeye şayandır . Ordunun diğer Devlet teşkılatından büsbütün başka hayat şartları ve karakteri vardır . Ordunun Devlet içinde bir Devlet

olmaması bilakis Devletin bir timsali olması arzu edilirse bu hususiyetler eyice nazarı dikkata alınmalıdır .Ordunun Devletle kendisini bir addetmesi ve bu histe bulunması mühimdir . Bunun için Devlet te kendi hayatı için pek mühim olan bu vasıtayı da buna göre kullanmalıdır . Bir Devlet kendi Ordusunda kendi şerefini yükseltir . Hatalı bir sulhperverlik saikasile haricen dahi Ordunun Devletteki mevkiini azaltmak kadar tehlikeli bir şey yoktur . Devlet beşer zaaflarını daima nazarı dikkata almalı ve haricî şeref hususlarında ve maddî masraf cihetlerinde hasis ve davranmamalıdır. Bilhassa talim ve terbiyesi ve tekemülü için icabeden bütün vasaiti esirgememelidir . Seferde ise Ordu büsbütün başka farazıyelere göre yaşar ve hareket eder . Son harbin tecrübelerine göre büyük Orduların zamanı geçmiş olduğu ve yeniden daha küçük ve daha kıymerli Ordular teşkil edilmesi icap edip etmiyeceği meselesi burada araş-

ce alması mı icap eder veyahut eli silah tutan efradı millet için çekirdek mi teşkiletmesi lazımdır ? bu da bir tarafa bırakılabilir . Her iki halde de hedef aynidir, düşmana galebedir ve vazife dahi bu hedefe varmak için müsait bir silah vücuda getirmek ve onu kullanmaktır . Ehemmiyet , ister keyfiyete ister kemmiyete verilsin alınacak şey Devletin Ordusuna itimat etmesidir . Devletin Ordusunun muvaffakıyetlerinde yalnız siyaseten alakadar olduğu ve milletçe iştirak etmediği ücretli Ordu zamanları çoktan geçmiştir . Meslek Ordularında millî Ordu kadar milletin kendi uzuvlarındandır . Ordunun , Devlet adamlarının bilgi ve kudretlerinin son naddı dahilinde tanzim , teçhiz ve yetiştirmiş olması ve netice anında bu hususta kâfi fedakârlık yapılmadığı ve noksan tedbir alındığı hissile bir azap ve pişmanlık hissi duyulmadan Devletin Ordusunu muharebeye göndermesi esas şarttır. Bu itimat için

daha dahilî bazı şartlar lazımdır . Tarih yalnız kendini tanımak için değil aynı zamanda bir kuvvet menbaıdır da . Tarihin bilgisinden veyahut tarih hissinden bilhassa Orduda mevcut olan millî his inkişaf eder . Bu hal , Orduya ananayı , Askerî ve millî ananayı muhafaza ve tenmiye vazife ve hakkını verir . Bu ananadan Ordu maziye ve Millî devlete karşı vazife ve fedakârlık hislerini alır . Devlete karşı fedakârlık ve aynı zamanda hazar ve seferde iş görmesi için bulunması lazım olan millî mesuliyet hisleri bütün milletten aynı derecede istenemez . Bir milletin hisleri ne kadar meşbu olursa , efradını sinesinden aldığı Ordu dahi aynı mesuliyet hissile mütenassıs olur . Meslek Ordusu , Millet fikir ve hissinin en kuvvetli nakilidir . Bu Ordu harpte bütün milletin kendi arkasında olduğunu bilir .

Ordunun bu hususiyeti ve kendine has hayat şertları dahilinde yaşaması ve zarurî olan tesanüt , Ordunun Devlet elinde bulunması Ordu ve

mürekkep Orduya lüzum göstermektedir

Orduda bir mıntıka askerinin mümkün olduğu kadar bir kıtada bulunması faydalıdır . Çünkü herkes muharebede ve ölümde kendi köylüsünün sesini işitmek ister . İngiliz ordusunda Alay ananası ve vatan hissi gayri kabili ihmal hayat şartlarından biridir . Bu muhtelif manzara arzeden münasebetlerde hiç bir Devletin ihmal edemeyeceği hakıkî ve sağlam bir askerlik hisleri vardır .

اجتماعيات

ليسه‌لرك صوك صنفنده اوقونمق اوزره معارف وكالتى تعليم وتربيه دائره‌سنك ۱۷۹۸ نومرولو قراريله قبول اولونمشدر

مؤلفى

دارالشفقه مديرى و اجتماعيات معلمى

على كامى

طابع و ناشرى :
ابراهيم حلمى

كتابخانۀ حلمى — باب عالى جاده‌سى
استانبول - ۱۹۲۷

معرفت مطبعه‌سى

Liselerin son sınıfında okunmak üzere Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi'nin 1798 numaralı kararıyla kabul edilmiştir

İÇTİMAİYYAT

Yazarı
Darü'ş-şafaka Müdürü
ve Sosyoloji Öğretmeni Ali Kâmi

Yayınlayan
İbrahim Hilmi

Kütüphane-i Himi-Baıâli Caddesi
istanbul-1927

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 334	
Yazar	: Ali Kâmi [Akyüz]	
Cild	: Siyah	
Ebadı	:	
	En	: 14 cm.
	Boy	: 20 cm.
Sayfa Adedi	: 319	

Sayfa : giriş

مقدمه

بشری جمعیتلرك عمومیتله منشألرینی تدقیق و اجتماعی حادثه‌لرك تکاملنی تعقیب ادعاسنده بولونان « اجتماعیات علمی » برمکتب کتابنك دار حدودی ایچنه صیقیشدیریلنجه ادعاسنك برچوق جهتلرندن فدا کارلق اتمك مجبوریتنده قالاجغی بدیهیدر . یالکز بو حادثه‌لرك عمومی جبهه‌ده آنا خطلری تثبیت ایدیلیرکن خصوصی جبهه‌سنده مؤلف بالخاصه کندی ملتنك اجتماعیاتنه قیمت ویرمك و مثاللرینی ترجیحاً کندی تاریخندن آلمق ضرورتنده‌در . اونك ایچین بویله بر درس کتابنك اوروپا مؤلفلرندن عیناً ترجمه‌سی جائز اولامازدی . بویولده ترجمه ایدیلمش تورکجه بر کتابك اوته‌سنده بریسنده « بز فرانسزلر... » دییه باشلایان جمله‌لر قارئلره نه فنا بر تأثیر بیراقیور !

بز کتابمزده بو ورطه‌یه دوشمه‌مه‌یه اعتنا ایتدك . أساس اعتباریله مأخذلریمز ینه او أجنبی کتابلری اولمقله برابر اسکی تورکلری ، عثمانلی تورکلرینی و صوك انقلاب تورکنی کوز اوکنده بولوندورمایه و عمومی مثاللر آراسنده اقتصادی عائلوی ، حقوق ، سیاسی و دینی ساحه‌ده کندیمزه ، کندی اجتماعیاتمزه عائد اولانلری اهمال ایتمه‌مه‌یه چالیشدق .

مؤلف عجزینی معترف اولدیغی ایچین موجودلره فائق بر أثر یازدیغنه ده کیل ، آنجاق بو قلقلر ایچنده بر بوشلغی دولدوردیغنه قانعدر . اجتماعیات درسی پروغراملریمزه ادخال ایدیلدیکی حالده ألده اوقوتولاجق بر کتاب بولونماماسی هم معلم ، هم ده طلبه ایچین ألیم ایدی .

کتاب بر مدخل ایله دورت قسم اوزرینه مرتب و یکرمی یدی درسدن مرکبدر . پروغرامده بحثلر درسلره توزیع ایدیلیرکن هم او بحثلرك بربرینه قاریشمامسنه هم ده کمیت اعتباریله درسلر آراسنده آز چوق معادلت بولونماسنه چالیشیلدی .

طلبه‌دن آلینمایان درسلر ویریلمه‌مش کبی اولاجغی ایچین مؤلف هفته‌ده ایکی درسدن برینك درس آلمایه تخصیصی مناسب اولاجغی فکرنده‌در .

علی کامی — ٢٠ تموز ١٩٢٦ —

Çevirmenin Sözü

İnsan topluluklarının genellikle kökenlerini incelemek ve toplumsal olayların gelişimini izlemek iddiasında bulunan "Sosyoloji Bilimi" bir okul kitabının dar sınırları içine sıkıştırılınca iddiasının birçok yönlerinden fedakârlık etmek zorunluluğunda kalacağı ortadadır. Yalnız bu olayların genel cephede ana hatları belirlenirken özel cephesinde yazar özellikle kendi milletinin sosyolojisine önem vermek ve örnekleri tercihen kendi tarihinden almak zorundadır. Onun için böyle bir ders kitabının Avrupa yazarlarından aynen çevirisi uygun olamazdı. Bu yolda çevrilmiş Türkçe bir kitabın ötesinde berisinde "Biz Fransızlar..." diye başlayan cümleler okuyuculara ne kadar kötü bir etki bırakıyor.

Biz kitabımızda bahsettiğimiz bu duruma düşmemeye özen gösterdik. Esas itibariyle kaynaklarımız yine yabancı kitaplar olmakla beraber eski Türkleri, Osmanlı Türklerini ve son inkılâp Türkünü göz önünde bulundurmaya ve genel örnekler arasında ekonomik, ailevî, hukukî, siyasî ve dinî alanlarda kendimize, kendi sosyolojimize ait olanları ihmal etmemeye çalıştık.

Yazar, bu konudaki aczini itiraf ettiği için var olanlardan daha üstün bir eser yazdığına değil, ancak yokluklar içinde bir boşluğu doldurduğuna inanmaktadır. Sosyoloji dersi programlarımıza koyulduğu halde, elde okutulacak bir kitap bulunmaması hem öğretmen, hem de öğrenci için üzüntü vericiydi.

Kitap bir giriş ile dört bölüm ve yirmi yedi dersten oluşmaktadır. Programda konular derslere dağıtılırken hem o konuların biribirine karışmamasına hem de nicelik itibariyle dersler arasında az çok denklik bulunmasına çalışıldı.

Öğrenciden alınmayan dersler verilmemiş gibi olacağı için yazar, haftada iki dersden birini ders almaya ayırmayı uygun bulmuştur, uygun olacağı fikrindedir.

20 Temmuz 1926

Ali Kâmi

Sayfa : 18

برزمان كليركه زنكين عائله‌لر بو ايشلرى كندى أسيرلرينه كورديرمه‌يى ترجيح ايدرلر واونلردن برر صنعتكار چيقار . اسير باشقه ايشه باقماز ؛ صنعتنده اختصاص كسبنه چاليشير. اوزمان كزيجى صنعتكارلرى بردكانه يرلشمش بولورز . چونكه كافى درجه‌ده ثروتى وآسيرى اولمايان عائله‌لر ايش ياپديرمق ايچون اونلرى كلوب يرلرنده بولاجقدر . آرتق بوغازطوقلغنه چاليشمق دورى كچمشدر. صنعتكار ياپديغى ايشه مقابل معين بر اجرت آلير . بوصفحه‌ده ايش بولومنك داغتيجى بر رولى كوزوكور.

ب) قورپوراسيون (Corporation)، لونجه :

قرون وسطاده باشقه بر صفحه‌يه شاهد اولويورز: اصالتيله مغرور اولان اسكى عائله ، باربار نامنى ويرديكى ياباجيلره قارشى تحفظ ايچون شاتوسنه صيغينمشدر . ديكر جهتدن اونلرك آزادليلريله ياريم آزادلى نامنى ويرمك مناسب اولان (سه‌رف)لرى يعنى تو پراقله برابر آلينوب صاتيلان ايشجيلرى احوالى مساعد بوله‌رق أفنديلرندن اوزاق بر يرده يرلشمه‌يه واطرافنى ديوارله چه‌ويردكلرى بو يرده صنعتلريله آريجه مشغول اولمغه باشلادر . [اونلر ايچون يكانه اصالت صنعتده مهارت ومكمليتدر] ارالرنده تأسس ايده‌ن ايش بولومى ايسه بومكمليتى تأمينه مساعددى .

أفنديلرينك بويونديريغندن قورتولمق احتياجى واستقبال سلامتى

Sayfa : 19

آندیشه‌سی کیت کیده اونلری صیقی رابطه‌لرله بری برینه باغلادی . شیمدی اونلرك کندیلرینه مخصوص اصوللری ، تعلیماتلری ، مراسملری واردر . اونلر آرتق صنعتلرینی « قورپوراسیون » لونجه حالنده توحید ایتمشلردر .

کیت کیده لونجه امتیازلی بر مؤسسه اولمشدر . هر لونجه اختصاصی داخلنده بر انحصار صاحبیدر . اوستا ، چیراق مقداری معین ومحدوددر . چیراقلر قالفا واوستالرینه اطاعته مجبور ، اوستالر آرالرنده مساوی ، اوستا ، قالفا ، چیراق هپسی لونجه تعلیماتنه رعایتله مکلفدی .

اونلرده عمله وپاترون آیریلغی ذهنیتی یوقدی . چونکه هر چیراق ایچون کونك برنده اوستا اولمق امکانی واردی .

« قورپوراسیون » معین بر یرده ویا بر شهرده عینی صفتله تأمین معیشت ایدن کیمسه‌لر آراسنده تساندی تأمین ایچون تشکیل ایدلمش بر جمعیت معناسنی افاده ایلر . قرون وسطاده اوروپانك همن هر طرفنده بو نوع تشکیلاته تصادف اولونور .

« عثمانلی تورکلرنده ایسه اصناف تشکیلاتی ایکی منبعدن استفاده ایتمشدر . بریسی شرق واسلام دیکری بیزانس وغرب تشکیلاتیدر . تورکلر استانبولی ضبط وپایتخت اتخاذ ایتدکدن صوکرا بیزانسلیلردن برچوق شیئلر اقتباس ایتدکلری کبی قورپوراسیون ، دینیلن غرب اصناف تشکیلاتندن ده خیلی شیلر آلمشلردر .

Sayfa : 20

— ۲۰ —

اجرای صنعت ایتملری ، آرالرنده لونجه [*] تشکیلی ، تنزهلر ترتیبی وبعضی حقوق وامتیازاته مالکیت کبی خصوصات هپ بوتأثیره عطف اولونه بیلیر . »

مجله امور بلدیه

لونجه « قورپوراسیونه » تشکیلاتنك فائده و محذورلری . — بوتشکیلاتك أیی وفنا طرفلری واردی :

۱) لونجه فعالیتی معین بر منطقه ونهایت برشهرله تحدید ایتدیکی ایچون صنعتکارك استحصالاتنه قارشی یالکز اوشهرك ساکنلرندن عبارت بر مخرج بولونوردی . فقط بوکا مقابل او صنعتك اهلی ده محدود ایدی وبو حدود چوق صیق نظاملرله تأمین ایدیلمش اولدیغی ایچون ایشلر موازنه‌لی کیده‌ردی . بوکونکی عمله ایشسزلکلرینه ، غره‌ولره ، تجارت بحرانلرینه میدان قالمازدی .

۲) بر صنعتك ، اوستا ، قالفا ، چیراق ، محدود اولان بوتون منسوبلری ، لونجه‌نك طبیعی اعضاسندندی ، اونك خارجنده قالامازدی . آرالرنده ضروری بر تساند واردی .

۳) رقابت اولمادیغی ایچون ایشلره حیله وفساد قاریشدیرمغه لزوم قالمازدی . فضله اولارق لونجه نهجنك فنا یاپیلمش ایشلره قارشی اك اینجه تفرعاتی بیله تدقیق ایدن صیقی تفتیشاتی وقوتلی تأميناتی واردی .

Sayfa 18

Bir zaman gelir ki zengin aileler, bu işleri kendi esirlerine gördürmeyi tercih ederler ve onlardan birer sanatkâr çıkar. Esir başka işe bakmaz; sanatında uzmanlaşmaya çalışır. O zaman gezici sanatkârları bir dükkana yerleşmiş buluruz. Çünkü, yeteri derecede servet ve esiri olmayan aileler iş yaptırmak için onları gelip yerlerinde bulacaktır. Artık boğaz tokluğuna çalışmak devri geçmiştir. Sanatkâr yaptığı işe karşılık belirli bir ücret alır. Bu aşamada iş bölümünün dağıtıcı bir rolü gözükür.

Korporasyon (Corporation), lonca:

Ortaçağ'da başka bir aşamaya tanık oluyoruz. Asaletiyle gururlanan eski aile, barbar adını verdiği yabancılara karşı kendini korumak için şatosuna sığınmıştır. **Diğer yönden onların azatlıları ile yarım azatlı adını vermek uygun olan serfleri, yani toprakla beraber alınıp satılan işçileri, ortamı uygun bularak efendilerinden uzak bir yerde yerleşmeye ve etrafını duvarla çevirdikleri bu yerde sanatlarıyla ayrıca meşgul olmaya başlar** (onlar için yegane asalet sanatta beceri ve mükemmelliktir). Aralarında kurulan iş bölümü ise bu mükemmelliği sağlamaya uygundu.

Efendilerin boyunduruğundan kurtulmak ihtiyacı ve gelecek **[Sayfa 19]** endişesi gitgide onları sıkı bağlarla biribirine bağladı. Şimdi onların kendilerine ait yöntemleri, yönergeleri, törenleri vardır. Onlar artık sanatlarını Korporasyon (lonca) halinde birleştirmişlerdir.

Lonca, gitgide imtiyazlı bir kurum olmuştur. Her lonca uzmanlığı dahilinde bir ayrıcalık sahibidir. Usta, çırak miktarı belirli ve sınırlıdır. Çıraklar kalfa ve ustalarına uymaya zorunlu, ustalar aralarında eşit, usta, kalfa ve çırakların hepsi lonca yönergelerine uygun hareket etmekle yükümlüydü.

Onlarda işçi ve patron ayrılığı zihniyeti yoktu. Çünkü, her çırak için günün birinde usta olmak olanağı vardı.

Korporasyon belirli bir yerde veya bir şehirde aynı sıfatla geçimlerini sağlamaya çalışan kimseler arasında işbirliğini sağlamak için oluşturulmuş bir dernek anlamını ifade eder. Ortaçağda Avrupa'nın hemen her tarafında bu çeşit organizasyonlara rastlanmaktadır.

"Osmanlı Türklerinde ise esnaf teşkilatı iki kaynaktan beslenerek ortaya çıkmıştır. Birisi doğu ve islam, diğeri Bizans ve batı teşkilatıdır. Türkler, İstanbul'u ele geçirip başkent yaptıktan sonra Bizanslılardan birçok şeyler kopya ettikleri gibi korporasyon denilen batı esnaf teşkilatından da hayli şeyler almışlardır.

Aynı sanata mensub esnafın toplu bir halde ve şehrin belirli bir yerinde **[sayfa 20]** Becerilerini ortaya koymaları, aralarında lonca*oluşturmaları, eğlenceler düzenlemeleri ve bazı hukuk ve ayrıcalıklara sahip olmak gibi konular hep bu etkiye bağlanabilir."

Mecelle-i Umur-ı Belediyye

Lonca (Korporasyon)'ların Yararları ve Sakıncaları

Bu teşkilatın iyi ve kötü tarafları vardı:

1. Lonca faaliyetini belirli bir bölge ve nihayet bir şehirle sınırladığı için sanatkârın ürettiklerinin satılabilmesi için yalnız o şehrin sakinlerinden oluşan bir pazar bulunurdu. Fakat buna karşılık o sanatın temsilcileri de sınırlıydı ve bu sınır çok sıkı prensiplerle sağlanmış olduğu için işler dengeli bir şekilde giderdi. **Bugünkü işsizliklere, grevlere, ticaret bunalımlarına meydan verilmezdi.**

2. Bir sanatın, usta, kalfa, çırakla sınırlı olan bütün mensupları loncanın doğal üyeleriydi, onun dışında kalamazdı. Aralarında zorunlu bir işbirliği vardı.

3. **Rekabet olmadığı için işlere hile ve fesad karıştırmağa gerek kalmazdı. Fazla olarak loncanın fena yapılmış işlere karşı en ince ayrıntıları bile inceleyen sıkı denetimleri bulunmaktaydı.**

Sayfa : 24

سندیقا مسلکی منفعتلرك مدافعه‌سی ایچون وجوده کتیریلن اتحاددر.
پاترونلره قارشی عمله‌نك اتحاد ایده‌رك بر عمله سندیقاسی وجوده کتیرملری
عمله‌یه قارشی‌ده پاترونلرك برلشه‌رك بر پاترون سندیقاسی تشکیل ایتملرینی
موجب اولدی . بو ایکی صنف سندیقانك ضدیتی بعضاً عمله غره‌ولرینه
یعنی عمله‌نك بر مقصد مخصوصله بالذات ایشلرینی بیراقمالرینه بعضاً ده
(لوق آوت) ه یعنی عمله‌یه پاترونلر طرفندن یول ویریله‌رك ایشسز قالمالرینه
بادی اولمقده‌در .

لونجه ایله سندیقا آراسنده شو فرقلر واردر :

۱) سندیقایه اشتراك قانوناً مجبوری دکلدر . فقط آوستralیا
ویکی زه‌لاند کبی مملکتلر مستثنا اولمق اوزره عمله تعاملی اونی همن
هر طرفده مجبوری قیلمقده‌در .

۲) سندیقانك مدافعه ایتدیکی حقوق واستحصال ایتدیکی منافع
سندیقا خارجنده قالانلره‌ده شاملدر .

۳) سندیقانك حدودی بر شهرله دکل بر مملکتك حدودیله
اولچولور . حتی سندیقالر معین بر صنعتك حدود ملی خارجنده قالان
منسوبلرینی‌ده سینه‌سنده طاشیمق أملنی بسلهر . بو تساند ایشسزلره،
خسته‌لره باقمق نوعندن معاونتلری‌ده شاملدر .

Sayfa 24

Sendika mesleği kazanımların savunulması için meydana çıkarılan bir birliktir. Patronlara karşı işçilerin işbirliği yaparak bir işçi sendikası meydana getirmeleri, işçiye karşı da patronların birleşerek bir patron sendikası oluşturmaları sonucunu doğurdu. **Bu iki sınıf sendikanın zıtlığı, bazen işçi grevlerine, yani işçinin özel bir amaç için**

bizzat işlerini bırakmalarına, bazen de lokavta yani işçiye patronlar tarafından yol verilerek, işsiz kalmalarına neden olmaktadır.

Lonca ile sendika arasında şu farklar vardır:

1. Sendikaya katılım kanunen zorunlu değildir. Fakat Avustralya ve Yeni Zelenda gibi memleketler müstesna olmak üzere işçi gelenekleri onu hemen her tarafta zorunlu kılmaktadır.

2. Sendikanın savunduğu hukuk ve elde ettiği kazanımlar sendika dışında kalanları da kapsamaktadır.

3. Sendikanın sınırı bir şehirle değil bir ülkenin sınırı ile ölçülür. Hatta sendikalar belirli bir sanatın ulusal sınırlar dışında kalan üyelerini de sinesinde taşımak amacını güder. Bu işbirliği, işsizlere, hastalara bakmak türünden yardımları da içermektedir.

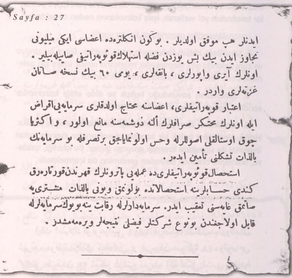
Sayfa : 26

ایلك استهلاك قوئوپه‌راتیفی ۱۸٤٤ تاریخنده، انكلتره‌ده روشدال
شهرنده موفقیتسزلكله نتیجه‌له‌نن بر غره‌ودن صوكرا ۲۸ دوقوماجی
عمله‌سی طرفندن ۲۸ انكلیز لیراسی سرمایه ایله تشكل ایتدی . ایشه

Sayfa : 27

— ۲۷ —

محویتله باشلایان بو كوچوك جمعیت اقتصادیات عالمنده بر انقلاب یاپاجغنی
خاطرینه بیله كتیره‌مزدی . مقصدلری آراده‌كی واسطه‌لری حذف
ایده‌رك محتاج اولدقلری أشیایی ممكن اولدیغی قادار منبعندن طوپلو
اوله‌رق تدارك و آرالرنده توزیع ایتمكدی . اونلر و اونلری تعقیب

Sayfa : 27

ایدنلر هپ موفق اولدیلر . بوكون انكلتره‌ده اعضاسی ایكی میلیونی
تجاوز ایدن بیك بش یوزدن فضله استهلاك قوئوپه‌راتیفی صایله‌بیلیر .
اونلرك آیری واپورلری ، بانقه‌لری ، یومی ٦٠ بیك نسخه صاتان
غزته‌لری واردر .

اعتبار قوپه‌راتیفلری، اعضاسنه محتاج اولدقلری سرمایه‌یی اقراض
ایله اونلرك محتكر صرافلرك أله دوشمه‌سنه مانع اولور ، و اكثریا
چوق اوستالقلی اصوللرله وحش اولونمایاجق بر تصرفله بو سرمایه‌نك
بالذات تشكلنی تأمین ایدر .

استحصال قوئوپه‌راتیفلری‌ده عمله‌یی پاترونلرك قهرندن قورتاره‌رق
كندی حسابلرینه استحصالاتده بولونمق وبونی بالذات مشتری‌یه
صاتمق غایه‌سنی تعقیب ایدر. سرمایه‌دارلرله رقابت ینه بویوك سرمایه‌لرله
قابل اولاجغندن بو نوع شركتلر فیضلی نتیجه‌لر ویره‌مه‌مشدر .

Sayfa 26

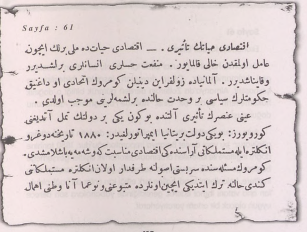
İlk üretim kooperatifi 1844 tarihinde, İngiltere'de Rochdal şehrinde başarısızlıkla sonuçlanan bir grevden sonra yirmi sekiz dokuma işçisi tarafından yirmi sekiz İngiliz Lirası sermaye ile oluşturuldu.

İşte **[sayfa 27]** yoklukla başlayan bu küçük dernek ekonomi dünyasında bir devrim yapacağını aklına bile getiremezdi. Amaçları aradaki aracıları ortadan kaldırarak muhtaç oldukları eşyayı mümkün olduğu kadar kaynağından toplu olarak sağlamak ve aralarında dağıtmaktı. Onlar ve onları takip edenler hep başarılı oldu-

lar. Bugün İngiltere'da üye sayısı iki milyonu geçen bin beş yüzden fazla üretim kooperatifi sayılabilir. Onların ayrı vapurları, bankaları, günlük altmış bin nüsha satan gazeteleri vardır.

Bu tür kooperatifleri, üyelerinin muhtaç oldukları sermayeyi borç vererek onların tefeci sarrafların eline düşmesine engel olur ve çoğunlukla çok ustalıklı yöntemlerle ve hissedilmeyecek kadar küçük bir tasarrufla bu sermayenin kendiliğinden oluşmasını sağlamaktadır.

Üretim kooperatifleri de işçiyi patronların kahrından kurtararak kendi hesaplarına üretimde bulunmak ve bunu bizzat müşteriye satmak amacını güder. Sermayedarlarla rekabet ancak yine büyük sermayelerle mümkün olacağından bu tür şirketler olumlu sonuçlar verememiştir.

Sayfa : 61

اقتصادی حیاتك تأثیری . — اقتصادی حیاتده ملی برلك ایچون
عامل اولمقدن خالی قالمایور . منفعت حسلری انسانلری برلشدیرر
وقایناشدیرر . آلمانیاده زولفراین دینیلن كومروك اتحادی او داغنیق
حكومتلرك سیاسی بر وحدت حالنده برلشمه‌لرینی موجب اولدی .
عینی عنصرك تأثیری آلتنده بوكون یكی بر دولتك تمل آتدیغنی
كورویورز: بویكی دولت بریتانیا ایمپراتورلغیدر: ۱۸۸۰ تاریخنه دوغرو
انكلتره ایله مستملكاتی آراسنده‌كی اقتصادی مناسبت كوشه‌مه‌یه باشلامشدی.
كومروك مسئله‌سنده سربستی اصولنه طرفدار اولان انكلتره مستملكاتی
كندی حالنه ترك ایتدیكی ایچین اونلرده متبوعنی و نوعما آنا وطنی اهمال

Sayfa : 61

ایدەرك ایجابندە أجنبیلرە مساعد اولاجق بر وضعیت آلیوردی .

آلمانیا ایلە [illegible] هر كون آرتان رقابتی یكی بر حالت روحیە

تولید ایدەرك آنغلوساقسون أیمپریالیزمنە وجود ویردی . غایە انكلترە

ایلە مستملكاتی آراسندە أولا كومروك اتحادی و بالنتیجە سیاسی بر

اتحاد حاصل ایتمكدر . احوالك ایجاباتی بو اتحادی انكشافە سوق

ایتمكدەدر . انكلترە سربستی اصولندن رجوع ایلە أجنبی مورداتنە

قسماً اولسون كومروك رسمی وضع ومستملكاتنك محصولاتی ترجیحاً

قبول ایدییور . مستملكاتدە اوكا عینی صورتلە ترجیحاً مقابلە

كوستریور. طبقی زولفراین كبی بواتحادسیاسی اتحادە منجر اولمقدەدر.

Sayfa 61

Ekonomik Hayatın Etkisi

Ekonomik hayat da ulusal birlik için olumlu bir etken olmaktan geri kalmamaktadır. Çıkar duyguları insanları birleştirir ve kaynaştırır. Almanya'da Zolferain denilen gümrük birliği o dağınık hükümetlerin siyasi bir birlik halinde birleşmeleri sonucunu doğurmuştu.

Aynı unsurun etkisi altında bugün yeni bir devletin temel attığını görüyoruz: bu yeni devlet Britanya İmparatorluğu'dur. 1880 tarihine doğru İngiltere ile kolonileri arasındaki ekonomik ilişkiler gevşemeğe başlamıştı. Gümrük sorununda serbestlik yöntemine taraftar olan İngiltere, kolonilerini kendi haline terk ettiği için onlar da bağlı oldukları ana vatanı ihmal ederek gerektiğinde yabancılara son derece uygun olacak bir ortam yaratıyorlardı.

Almanya ile **İngiltere'nin** her gün artan rekabeti yeni bir ruh halini doğurarak Anglo Sakson emperyalizminin doğuşuna fırsat verdi. Gaye İngiltere ile kolonileri arasında önce gümrük birliği ve bunun sonucunda siyasî bir birlik yaratmaya çalışmaktı. Ortam bu birliğin gelişimine ve oluşumuna hizmet etmektedir. İngiltere serbestlik yönteminden vazgeçerek kısmen de olsa bir gümrük vergisi koymayı ve kolonilerinin ürünlerini tercihen kabul etmeye başlamıştır. Koloniler de ona aynı şekilde tercihen karşılık vermektedirler. Tıpkı Zolferayn gibi bu birlik, siyasî bir birliğe doğru yönelmektedir.

Sayfa 41

Ekonomik Hayatın Etkisi

Ekonomik hayat da ulusal birlik için olumlu bir etken olmaktan geri kalmamaktadır. Ülkü duyguları insanları birleştirir ve kaynaştırır. Almanya'da Zollverein denilen gümrük birliği o dağınık hükümetlerin siyasi bir birlik halinde birleşmeleri sonucunu doğurmuştur.

Aynı unsurun etkisi altında bugün yeni bir devletin temel attığını görüyoruz. Bu yeni devlet Britanya İmparatorluğudur. 1880 tarihine doğru İngiltere ile kolonileri arasındaki ekonomik ilişkiler gevşemeye başlamıştı. Gerçekte, son zamanlarda serbestlik yönlerinde [illegible] olan İngiltere, kolonilerini kendi hallerine terk ettiği için onlar da bağlı oldukları ana vatana [illegible] gerekliğinde yolcularına son derece uygun olacak bir ortam yaratıyorlardı.

انداخت تعلیمنامه سی

تذییلاتی

ذیل ١

سیار طوپجیلرینك انداخت تعلیمی ایچون

هدفلرك ترتیبی

استانبول

١٣١٠

مطبعهٔ عسکریه

ENDAHT TALİMNAMESİ

[ATIŞ TALİMNAMESİ]

Ekleri

Ek 1

Seyyar Topçuların Atış Talimi İçin

Hedeflerin Düzenlenmesi

İstanbul
1310 (1894)
Askeri Matbaa

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 909	
Yazar	: ----	
Cild	: Yeşil	
Ebadı	:	
	En	: 13 cm.
	Boy	: 17.5 cm.
Sayfa Adedi	: 6+155	

Sayfa : II

مدخل

هدفلرك اصول ترتيبى باشلوجه انداختدن مراد
اولنان مقصده تابعدر .
هدفلر على العموم آتيده مندرج ايكى نوعدن عبارتدر .

۱ ــ تخته هدفلر « ثابت و قابل نقل نشان
تخته لرى » .

۲ ــ حرب ترتيبى هدفلر ساده و مركب
هدفلر »

اشبو هر ايكى نوع هدفلر دخى مرئى ويا مستور اوله‌رق
ترتيب اولنه بيلور . نشان تخته لريله تشكيل اولنه جق
هدفلر قسماً طوپلرك اصابتجه اولان درجۀ صحتلرى

Sayfa : III

— ٣ —

(تجربه انداختنده) میدانه قویمق وقسماً دخی صعوبتلی اولمیان احوالده انداخت اولنه‌جق مرمیاتی ترصد ایتمك وانداخت قوانیننك تطبیقنی تعلیم ایلمك ایچون استعمال اولنور بناًعلیه مذكور هدفلر مقصد مبحوثك حصولنی تسهیل ایده‌جك صورتده ترتیب ایدلمك لازمدر .

حرب ترتیبی هدفلر محاربه‌ده واقع اوله‌جغی كبی عسرتلی اولان احوالده انداخت اولنه‌جق مرمیاتك ترصدینی وانداخت قوانیننك تطبیقنی تعلیم ایتمك ایچوندر . بوكابناً اشبو هدفلر ممكن اولدیغی قدر موافق حرب اولمق اوزره ترتیب اولنه‌جغی كبی بونلردن برچوغی دخی یكدیكریله تركیب ایدیله‌بیلور .

Sayfa II

Giriş

Hedeflerin düzenlenmesi yöntemi başlıca atıştan beklenen amaca bağlıdır.

Hedefler genel olarak ileride belirtilmiş iki çeşitten ibarettir.

1- Tahta hedefler " sabit ve nakli mümkün nişan tahtaları "

2- Harp düzeni hedefler " sade ve birleşik hedefler "

Bu her iki çeşit hedeflede görünen veya görünmeyen olarak düzenlenmiş olunabilir. Nişan tahtalarıyla teşkil olunacak hedefler kısmen topların isabetçe olan sıhhat derecelerini **[sayfa III]** (tecrübe atışında) meydana koymak ve kısmen değüç olmayan durumlarda atış yapılacak mermileri gözlemlemek ve atış kovanının uygulanmasını talim için yapılır. Bundan dolayı adı geçen hedefleri bahsedilen amacın gerçekleşmesini kolaylaştıracak şekilde düzenlemek gerekmektedir.

Savaş düzenindeki hedefler, savaşta gerçekleşeceği gibi, güçlükleri olan durumlarda atışı yapılacak mermilerin gözlemlenmesini ve atış kovanının uygulamasını talim etmek içindir. Bundan dolayı bu hedefler mümkün olduğu kadar savaşa uygun olmak üzere düzenlenmiş olunacağı gibi, bunlardan bir çoğu da bir diğeriyle birleştirilebilir.

Sayfa : 2

يدنجی فصل

انداخت

بالیستیق دینلان فن رمینك قواعد اساسیه‌سنی حاویدر

معلومات اولیه

ال ویاخود برسلاح واسطه‌سیله انداخت اولنان اجسامك حركتلرندن بحث ایدن فنه {بالیستیق} تسمیه اولنور. [قرون اولی ووسطاده مانش وبوكا مماثل اجسامك انداختی خصوصنده استعمال اولنان انداخت ماكنه‌لریه «بالیست» تعبیر اولنور ایدی].

بالیستیقك انواعی واردر: {داخلی بالیستیق} باروتك احتراقندن وحصوله كلان قوه اندفاعیه‌سندن (§§ ۱۵، ۱۶، ۱۷ مراجعت) ومرمی وناملو اوزرینه تأثیرندن بحث ایتدیكی كبی {خارجی بالیستیق} دخی مرمینك ناملو خارجنده‌كی حركتنی تدقیق وتحری ایلر. {نظری بالیستیق} مرمی حركاتنك مستند بولندیغی قوانین عمومیهٔ طبیعیه‌یی تحری ایدر، {عملی بالیستیق} دخی الده موجود بولنان مرمیلرك محرك وتأثیرینی نظر مطالعه‌یه آلور وبوسایه‌ده علی العموم استعمال اسلحه‌دن باحث اولان {تطبیق بالیستیق} ده دشمنه قارشو مرمیات استعمالنك مستند اولدیغی قوانینی استخراج وارائه ایدر. {تأثیری بالیستیق} ایسه علی العموم اسلحه ومرمیاتك تأثیرات مختلفه‌سنی تدقیق ایلر.

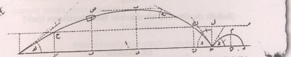
هدفك دوكلسی ایچون اوزونجه ویا قیصه‌جه برمدت معینه ظرفنده اجسامك (یعنی مرمیاتك) -- بر معین استقامت تحتنده حركت ایتمك اوزره -- بردنبره متكون برتأثیر سایه‌سنده فرلادلسنه {انداخت} تعبیر اولنور. مرمی‌یه حركت واستقامت ویریجی اولان آلت حربیه خارجنده مركز ثقلت مرمینك رسم ایتدیكی خطه {محرك مرمی} ویا ساده‌جه {محرك} تسمیه اولنور. اسلحهٔ ناریه‌ده محرك مذكورك

Sayfa : 3

— ۳ —

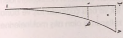
عرکك هدف ارتفاعی داخلنده بولنان بعض قسملری یالایيجی اولور. عین برنشان ایله انداخت اولنان متعدد مرمیاتك محرکلری [شکل ۲٤۱ — (٥)] ویاخود مرمیاتك پارەلنمسیله حصوله کلان پارچەلر بر

شکل ۲٤۱ (۱)

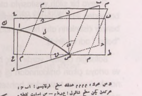
حرکتك یاندن کورینشی — اب حرکتك قسم صعودی — ب جـ حرکتك قسم سقوطی — ب نقطهٔ ذروه (نقطهٔ علیا) — ه زاویهٔ خروج، ه زاویهٔ تماس، و زاویهٔ سقوط، لا سکدیرمه زاویەسی — جـ م د سکدیرمه حرکی. — اط، ق جـ، جـ د مناطق مهلکه.

شکل ۲٤۱ (۲)

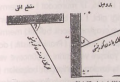

حرکتك اوستندن کورینشی — د ه، ب جـ یان انحرافلری.

شکل ۲٤۱ (۳)

شکل ۲٤۱ (٤)

زاویهٔ اصابتلر : ه استقامت افقیەده، ی استقامت شاقولیەده زاویهٔ اصابتی کوسترر.

ك ص حرکت، م م م م هدفك سطح ارتقاعیسی : اب جـ حرکدن کچن سطح شاقولی : ع د ط ح — ص اصابت نقطه. سدن کچن و م م م م سطحیله برفصل مشترك افق حاصل ایدن سطح شاقولی : ق زاویهٔ سقوط : ه استقامت افقیەده زاویهٔ اصابت : ی استقامت شاقولیەده زاویهٔ اصابت.

[شاقولی برهدف حقندەکی زاویهٔ اصابتلر صولدەکی]
[شکلده کوسترلمشدر.]

مبطقهٔ معینەیی ستر ایله تأثیرلری داخلنده بولندیررلر، اشبو {تأثیرلی منطقه} نك بیوکلکی محرك مرمینك ایلك سقوط نقطەسندن اول آلتان یالایيجی قسمنك مرتسم افقیسی واسطەسیله افاده وتقدیر اولنور.

Sayfa 2

YEDİNCİ BÖLÜM

ATIŞ

{Balistik denilen atış tekniklerinin temel kurallarını içerir}

İLK BİLGİLER

El veya bir silâh vasıtasıyla ateşlenen cisimlerin hareketlerinden bahseden ilme {balistik} adı verilir [İlk ve orta çağlarda taş ve buna benzer cisimlerin atışı hususunda kullanılmış olan atış makinelerine "balist " adı verilirdi].

Balistiğin çeşitleri vardır : { iç balistik } barutun ateşlenmesinden ve ortaya çıkan artıklarından (§ § 15, 16, 17 müracaat) ve mermi namlu üzerine tesirinden bahsettiği gibi, { dış balistik } merminin namlu dışındaki hareketini inceler ve araştırır. {Teorik balistik} mermi harekatının dayalı olduğugenel yapısını araştırır; { Pratik balistik } da elde mevcut bulunan mermilerin yakışını ve tesirini düşünceye ve dikkate alır, bu sayede genellikle kullanılan silâhlardan bahsolan { uygulamalı balistik }' de düşmana karşı mermilerin kullanımının dayalı olduğu kuralları ortaya koyar ve belirler. { Tesiri balistik } ise, bütün silâhlar ve mermilerin muhtelif tesirlerini araştırır.

Hedefin vurulabilmesi için uzun veya kısa vadeli incelenmesi zar-

fında cisimlerin (yani mermilerin) - belirli bir istikamet altında hareket etmek üzere – birden bire ortaya çıkan bir tesir sayesinde fırlatılmasına {atış} adı verilir. Mermiye hareket ve istikamet verici olan savaş aleti dışında merminin ağırlık merkezinin oluşturduğu hatta {mermi hareketi } veya sadece {hareket} adı verilir. Ateşli silâhlar, adı geçen hareketli **[sayfa 3]** merminin hedef yüksekliği içerisinde bulunan bazı kısımları yalayıcı olur. Aynı bir nişan ile atışı yapılan çeşitli mermilerin hareketleri [şekil 241- (5).] veya mermilerin parçalanmasıyla ortaya çıkan parçalar bir

Şekil 241 (1)

Mermi hareketinin yandan görünüşü

Şekil 241 (2)

Mermi hareketinin üstten görünüşü

Şekil 241 (3)

K S hareketli, m m m m hedefin üst yüzeyi

Şekil 241 (4)

İsabet Açıları

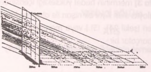
Olağan bölgeyi kaplamakla etki alanları içinde bulundururlar. Bu {tesirli mıntıka}'nın büyüklüğü hareketli merminin ilk durma noktasından önce alınan yalayıcı kısmının açık izdüşümü vasıtasıyla ifade ve takdir olunur.

Sayfa : 5

— ٥ —

{ دیرکت انداختنده } محرك مرمی یالکز طوپ فی ایله هدفه نظراً تعین اولندیغی کبی

{ اندیرکت انداختنده } دخی ستره‌نك (j.s.j.) شکل ۲٤۱ (٥).
صرتی مثللو اوچنجی بر نقطه‌یه لزوم
واردر. اکر طوپ دشمن طرفندن
تماميله ويا قسماً کورنمکدمایه انداخت
آچیق موضعدن واکر هیچ کورنمیور
ایسه مستور موضعدن وقوعبولمش
دینور. اندیرکت انداختی یالکز طوپلر
واسطه‌سیله اجرا اولنه‌بیلوب ال
اسلحه‌سی [یعنی اسلحهٔ خفیفه]

سطح شاقولی اصابت ایله سطح افقی اصابت.

ایله ایحق فوق‌العاده حالاتده اجرا اولنه بیلور ، چونکه استقامت لازمه‌نك اعطاسیله بردوام طوتلمسی ایچون اسلحهٔ مزبورده آلات‌مقتضیه موجود اولمدیغی کبی محرکلرنده دخی لازمکلان انحنا موجود دکلدر.

{ پیونز وپیولی اسلحه ایله اجرای انداخت ایدلدیکنه نظراً محرکك اقسام مختلفه‌سی ونشانك صورت اخذی صحیفه ٤ ده [شکل ۲٤۱ (٦) و (۷) مراجعت] مناظراً ارائه قلنمش اولمغله صحیفه مزبوره‌ده‌کی اشکالك دخی نظر تدقیق ومطالعه‌دن کچورلمسی لازمدر . }

نظری بالیستیق

محرك مرمینك برنجی سقوط نقطه‌سنه قدر اولان قسمنك شکلی { مفردات رمی } دینلان بش ماده‌نك تأثیریله متکون اولورکه انلر دخی «سرعت ابتدائیه»، «زاویهٔ خروج»، «جاذبهٔ ارض یعنی ثقلت»، «مقاومت هوا» ، « حرکت دورانیه » دن عبارتدر. مرمینك اجرا ایتدیکی هر درلو مصادمات سرعتك مقدارینی ، مرمینك استقامتی ایله حرکت دورانیه‌سنی وبناءً علیه محرکك شکلنی تبدیل ایدر .

۱. سرعت ابتدائیه

{ بر مرمینك سرعت طیرانی } دیو بر ثانیه مدت طیران اثناسنده مرمیٔ مزبورك سرعتی تبدل

Sayfa : 6

— ٦ —

ایتمدیکی حالده قطع ایتدیکی مسافه‌یه تعبیر اولنور . بناءً علیه مرمینك ناملودن خروجنی متعاقب بر ثانیه ظرفنده سرعت متساویه ایله قطع ایتدیکی مسافه‌یه (سرعت ابتدائیه) تسمیه ایدیلور .

ا . (سرعت ابتدائیه‌یه اك زیاده تأثیر ایلیان خصوصاتدن بری باروت حقی ثقلتنك ثقلت مرمی‌یه اولان نسبتیدر) که بوکا (املا نسبتی) دینور ، املا نسبتی نقدر بیوك اولور ایسه سرعت ابتدائیه دخی اولقدر بیوك اولور .

منفرد آتشلی ماردینی خارنی تفنکنك	املا نسبتی	۱/۵٫۵	سرعت ابتدائیه‌سی	۴۲۰	مترهدر .
۳۰۵۰ سانتمترهلك اوزون ساحل طوپنك	»	۱/۳٫۲	»	۵۰۰	»
۳۰۲ مایه‌سی ۸٫۷ سانتمترهلك مانتلی صحرا طوپنك	»	۱/۴٫۱۴	»	۴۶۳	»
۱۵ سانتمترهلك قیصه آلمان طوپنك	»	۱/۱۸٫۵	»	۲۵۳	»
۲۱ سانتمترهلك فروبکاری عثمانلی حاونك	»	۱/۲۵٫۲	»	۲۰۰	»
۲۱ سانتمترهلك شش‌خانه‌لی آلمان حاونك	»	۱/۴۰	»	۱۵۵	»
» » » » » »	»	۱/۸۰	»	۹۸	»

نامولر ایله مرمیلر یکدیکرینه مشابه اولدیغی حالده مساوی املا نسبتلری همان مساوی سرعت ابتدائیه‌لر حصوله کتوردرلر . نامولنك طولی پك اوزون اولمامغله برابر باروت حقتدن کاملاً استفاده ایدیله بیلور وباروت دخی عادی سیاه باروتدن عبارت اولور ایسه هوا یانی حاوی اولمیان شش‌خانه‌لی طوپلرده ۱/۹ وقوال وبوکا مماثل هوا یایلی نامولرده ۱/۲ املا نسبتی ایله اك بیوك سرعت ابتدائیه استحصال اولنور .

اخیراً نامولو طوپلری زنبه‌سیله توزادلمش وبطی یانان چقولاته باروتلریله عادی باروتدن تقریباً اوچ دفعه دها قوتلی اولان دومانسز باروتلر استعماله باشلانمش اولمغله برنجی نوعدن باروتلر استعمالنده تقریباً ۱/۲ : ۱/۴ ودومانسز باروتلر استعمالنده ۱/۹ : ۱/۲۲ مقداری املا نسبتلری ایله ۶۰۰ : ۸۰۰ متره راده‌سنده ودها عظیم اولان اك بیوك سرعت ابتدائیه‌لر تحصیل قلنمشدر .

بوندن ماعدا سرعت ابتدائیه نامولو درونده مرمی اوزرینه اجرای تأثیر ایدن عموم قوتلره تابع اولوب هر انداختده اشبو قوتلرك مرمی اوزرینه تأثیری تبدل ایدر وبناءً علیه سرعت ابتدائیه دخی تخالف ایلر .

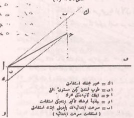
ب . (سرعت ابتدائیه باروتك قوهٔ مؤثره‌سنه تابعدر) . مرمی اوزرینه غازك اجرا ایتدیکی تضییقلر مجموعی نقدر بیوك اولور ونامولنك هر قنغی بر محلی اوزرینه غازك تضییق

Sayfa : 13

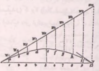
— ١٣ —

٤،٩ متره دها آلت طرفده وایکنجی ثانیه‌دن صکره w_2 یه واصل اولیوب بلکه w_2 دن ٤،٩×٢٢ متره الت طرفده والتی ثانیه صکره w_6 ده بولنیوب بلکه w_6 نك ٤،٩×٦٢ متره مقداری آلت طرفده والحاصل ه ثانیه صکره ٤،٩×ه٢ متره مقداری آلت طرفده واقع y نقطه‌سنده بولنور .

شكل ٢٤٢ (٢)

شكل ٢٤٢ (١)

اك = محور جملك استقامتی
ای = طوب نمندن یکن مستوی افق
اح = ایلك ثانیه‌دکی حرکت
او = جاذبهٔ ارضك تأثیر ایتدیکی استقامت
اب = سرعت ابتدائیه‌نك یاپدیغی ایلك استقامتی
(استقامت سرعت ابتدائیه)

aey = حرکت
a = زاویهٔ رمی
i = زاویهٔ سقوط
eb = سهم حرکت
ae = حرکتك صعودی قولی
ey = حرکتك سقوطی قولی

سرعت ابتدائیه ایله زاویهٔ خروج وجاذبهٔ ارضك تأثیراتی تحتنده (یعنی خلاده) حرکت صورت تشکلی.

شونی دخی علاوةً بیان ایدملکه جاذبهٔ ارضك مقدار تعجیلی افاده ایدن ح کمیتی ایچون صورت عمومیه‌ده ٩،٨ قیمتی قبول اولنمقده ایسه‌ده کیت مذکوره‌نك قیمتی عرض بلده‌یه وبولنیلان محلك ارتفاعنه نظراً تبدل وتخالف ایلدیکندن صحیح حسابات اجراسنده کیت مذکوره‌نك قیمت صحیحه‌سنی بروجه آتی بولوب استعمال اتمك لازمکلور : عرضنی بر محلك درجهٔ عرضی ه ایله ارائه اولنور ایسه بو محل ایچون دکز سویه‌سنده جاذبهٔ ارضك مقدار تعجیلی

ح= ٩،٨٠٦ (١—٠،٠٠٢٥٩٣٥ جتا٢ه)

دستوریله حساب اولنور . بودستوره نظرا :

خط استواده . . . . ح= ٩،٧٨١ متره
٤٥ درجه عرضنده . . . ح= ٩،٨٠٦ متره
قطبلرده . . . . ح= ٩،٨٣١ متره

اکر دکز سویه‌سنده بولنلمیوبده بو سویه‌دن م متره مقداری یوکسك برمحلده بولنیلور ایسه بوحالده جاذبهٔ ارضك مقدار تعجیلی تبدیل قیمت ایدر وقیمت مزبوره حَ ایله ارائه اولنور ایسه

حَ=ح (١— ٠،٠٠٠٠٠٠٣١٣٩٦×م)

دستوریله بالصحه حساب اولنه‌بیلور .

Sayfa : 15

اشاغی طوغری جذب ایلدیکندن { بیوك سرعتی حاوی اولان مرمیلر کوچك سرعتی حاوی اولانلردن مرمیلردن بالطبع دها بیوك بر منزل، دها یاتیق بر محرك حاوی اولورلر. }

٥) مرمی ٩٠ درجه زاویه تحتنده اولمق اوزره یوقاری طوغری انداخت ایدلدیکی تقدیرده منزل صفره مساوی اولور (شکل ٢٤٥)، اشبو حال مرمی نامله قندن یکن سطح افقی داخلنده [یعنی ناملو محوری افق اولدرق] انداخت ایدلدیکی وقتده دخی ینه واقع اولور، زیرا بو حالده مرمی تأثیر جاذبه ایله درحال سطح افقی مزبورك آلتنه سقوط ایدر (شکل مذکوره مراجعت). بناءً علیه زاویهٔ خروج ٠ ایله ٩٠ دن نقدر تباعد ایدر ایسه منزل اولقدر بیوك اولور. بوندن خصوصات آتیه تولد ایدر.

ا . ٤٥ درجه‌لك بر زاویهٔ خروج ایله انداخت اجراسنده اك بیوك منزل حصوله کلور،

ب . ٤٥ درجه‌دن مساوی اوزاقلقده بولنان [یعنی مساوی مقدارده تخلف ایدن] زاویهٔ خروجلر [یعنی یکدیکرینك تمامی اولان زاویه‌لر] مساوی منزللر اعطا ایدرلر.

٦) خصوصات سائره‌نك مرمی‌یه اولان تأثیراتی نقدر قلیل اولور ایسه ویاخود اشبو تأثیرات نه درجه سهولتله بر طرف ایدیله‌بیلور ایسه محرك دخی اول نسبتده بر قطع مکافیدن آز تخلف ایلر.

٤ . مقاومت هوا ١٢٦

هوانك مقاومتی مرمینك اثنای طیرانده منزلی ایله صحت اصابت وشدت تأثیرینی تنقیص ایلدیکندن حائز اهمیت عظیمه‌در. [ذکرك بر خفیفه‌نك حرکتنه اجرا ایتدیکی تأثیر هوانك حرکت مرمی‌یه اولان تأثیرینه پك مشابهدر.]

هوانك مقاومتی تعبیر آخرله تضییق اولمسه ایدی طبوراتك شیران ایده‌مامالری وکاغد، توی کبی اك خفیف جسملرك اك ثقیل مرمیلر ایله عین بر زمانده سطح ارضه سقوط اطلری ایجاب ایدر ایدی. ذکر اولنان مقاومت ویا تضییقك کرك بر سرعت معلومه ایله متحرك هوانك حال سکونده بولنان بر جسمه تأثیریله تکون ایتمنده وکرك بر جسمك عین سرعتله راکد هوا درونندن مرور ایتمسیله تحصل ایتمسنده هیچ بر فرق یوقدر: مثلا راکد هواده سرعتله سیر وحرکت ایدن بر سواریك یوزینه اولان مقاومت ویا تضییق هوا — سواری مذکور حال سکونده فرض ایدلدیکی وقت عین سرعتله جبوب ایدن بر روزکارك بونك یوزینه اولان تضییق ویا مقاومتنه دائما مساوی اولور.

١٨٨١ سنهٔ میلادیه‌سنده انکلتره‌ده «غرینویچ» رصدخانه‌سنده روزکارك تضییقاتیله شدت وتأثیراتی تعیینی ایچون اجرا ایدیلان تجربه‌لرده تبین وتحقق ایلشدرکه: ساعتده ٦١ میل سرعتله جبوب ایدن وبناءً علیه فورتنه دینك اولان بر روزکار ١ قدم مربعی [یعنی ٠,٣٠٤٧ متره مربعی] بر سطح اوزرینه ٥٣ لبره [یعنی ٢٤,٠٤ کیلو غرام] مقدارینی اجرای تضییق ایدر، تعبیر آخرله بر ثانیه‌ده ٩٠ قدم [یعنی ٢٧,٤٢٣ متره] سرعتله جبوب ایدن بر روزکار ١ [illegible] مربعی [یعنی ٠,٠٢٥٤ متره مربعی] بر سطح اوزرینه ٠,٣٦٨ لبره [یعنی ٠,١٦٧ کیلو غرام] مقداری تضییق اجرا ایلر. حالبوکه ٢٢٠٠ قدم [٦٧٠,٣٤ متره] سرعتی اولان بر شتحانه

Sayfa : 95

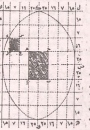
— ٦٥ —

مختصی اوزرنده اولان اصابت نقطه‌لری ایله برزمین افقی اوزرنده اولان متناظر سقوط نقطه‌لری برقاعده نقل و رسم اولنور ایسه اکلاشیلورکه مرمیات برشکل بیضی‌یی حائز برظرف منحنیسنك داخلنده منتشر اولور و بیضیٔ مزبورك مرکزی نقطهٔ اصابت وسطیدن عبارت و محور کبیری نقطهٔ مزبوره ایله فم سلاحدن بکن مستویٔ شاقولی داخلنده واقع بولنور.

{تجربه کوستریورکه انتشار بیضیسنك محورلری انحرافات احتمالیه‌نك سکز مثلنه [ویا انتشارات وسطیه‌نك درت مثلنه] مساویدرلر.}

ن ه خطنك بیضینك محور کبیری ، ر س خطنك خط سابقه عمود اولان محور صغیری و م نقطه‌سنك دخی ایکی محورك فصل مشترك نقطه‌سنده واقع نقطهٔ اصابت وسطی‌یی ارائه ایتدیکنی قبول ایلیه‌لم [شکل ۲۵۳ — (۳)].

شکل ۲۵۳ — (۳)

مقیاس انتشار

نقطهٔ سقوطلر [ویاخود نقطهٔ اصابتلر] نقل و تعداد ایدیله‌رك اثبات اولنه‌بیلورکه ر س محورینك آلتنده نه مقدار اصابت نقطه‌سی وار ایسه اوستنده دخی اولقدر اصابت نقطه‌سی بولندیغی کبی ن ك محورینك صاغنده نه مقدار عدد اصابت وار ایسه صولنده دخی اولقدر عدد اصابت واردر.

بوندن بشقه اکرم ن ، م ك خطلری اوزرنده نقطهٔ اصابت وسطی‌یه نظراً ایکی جهتنه [یعنی یوقاری و آشاغی] طرفنه طوغری اولمق اوزره انحراف احتمالیٔ مثلی‌یه [ویا انحراف احتمالیٔ ارتفاعی‌یه] مساوی اولمق اوزره درت طول اخذ اولنور وبووجهله استحصال قلنان تقسیمات نقطه‌لرندن ر س خطنه موازی خطلر رسم قلنور ایسه وجه معروض اوزره محصل ایدن مساوی عصابه‌لر [شریدلر] درونده بولنان اصابت عدده‌لری ایلروده توضیح واثبات اولنه‌جغی اوزره متناظراً یوزده ۲۵، ۱٦، ۷، ۲٫۵ نسبتنده‌درلر.

و کذا نقطهٔ اصابت وسطیدن اعتباراً ن ك خطنك بر جهته وجهت مخالفه [یعنی صاغنه وصولنه] طوغری انحراف احتمالیٔ جنبی‌یه مساوی عرضده درت عصابه ترسیم اولنور ایسه عین نتایج استحصال اولنور.

کیفیت معروضه اثبات ایدرکه مرمیاتك انتشارنده بر تناظر تام موجود و اصابت نقطه‌لرینك کثافتی یعنی صیقلغی نقطهٔ وسطی‌یه اولان مسافه زیاده‌لشدکجه منتظماً متناقصدر . وجه معروض اوزره ترسیم اولنان عصابه‌لر (مقیاس انتشار) تسمیه اولنان شکلی تشکیل ایدرلر. [ایلروده ۱۳۰٤ — (٤) مراجعت].

Sayfa 5

{Direkt atışlarda} mermi hareketi yalnız top ağzı ile hedefe göre belirlenmiş olunduğu gibi

Şekil 241 (5)

Sath-ı şakûli isabet ile sath-ı ufki isabet

{dolaylı atışlarda} da sütrenin sırtı gibi üçüncü bir noktaya gerek vardır. Eğer, top düşman tarafından tamamıyla veya kısmen görünmekte ise, atış açık mevziden eğer hiç görünmüyor ise gizli mevziden gerçekleşmiş denir. Dolaylı atış, yalnız toplar vasıtasıyla olunabilir. El silâhları [yani hafif silâhlar] ile ancak olağanüstü durumlarda gerçekleştirilebilir; çünkü gerekli istikametin itasıyla devamlılığın sağlanabilmesi için, adı geçen silâhlarda yeterli aletler mevcut olmadığı gibi, mermilerinde de lâzım gelen kavisler mevcut değildir.

{Yivsiz ve yivli silâhlar ile atış gerçekleştirildiğinde, nazaran merminin muhtelif hükümleri ve nişan alınması şekilleri sayfa 4'te [şekil 241 (6) ve (7) müracaat] göre belirlenmiş olmakla, bahsedilen sayfadaki şekillerin da dikkatle incelenmesi ve tartışılması düşünülmesi gerekmektedir.}

TEORİK BALİSTİK

Hareketli merminin birinci durma noktasına kadar olan kısmının şekli, {atış müfredatı} denilen beş maddenin tesiriyle ortaya çıkar ki onlar da "ilk hızı", "çıkış açısı", "yer çekimi yani ağırlık", "hava mukavemeti", " dönme hareketi" nden ibarettir. Merminin gerçekleştirdiği her türlü çarpışma süratin miktarını, merminin istikameti ile dönme hareketinin ve bundan dolayı da merminin şeklini değiştirir.

1. İlk Hızı

{Bir merminin uçuş hızı}, bir saniyelik uçuşu esnasında bahsedilen merminin hızı değişmediği **[sayfa 6]** halde kat ettiği mesafeye

verilen addır. Bundan dolayı merminin namludan çıkışını izleyen bir saniye zarfında eşit hızda, kat ettiği mesafeye {ilk hız} adı verilir.

A. {İlk hızı en fazla etkileyen hususlardan biri barut hakkı ağırlığının mermiye olan oranıdır} ki buna {imlâ oranı} denir. İmlâ oranı ne kadar büyük olur ise, ilk hız da o kadar büyük olur.

Münferid ateşli Martini Henri tüfenginin

imlâ oranı: 1/ 5,5	ilk hızı:420 metredir.

35,5 santimetrelik uzun sahil topunun

imlâ oranı: 1/ 2,2	ilk hızı:550 metredir.

302 mübayeesi 8,7cmlik mantelli sahra topunun

imlâ oranı : 1/ 4,14	ilk hızı:463 metredir.

15 santimetrelik kısa Alman topunun

imlâ oranı: 1/ 18,5	ilk hızı 253 metredir.

21 santimetrelik Kurpkari Osmanlı havanının

imlâ oranı: 1/ 25,2	ilk hızı: 200 metredir.

21 santimetrelik Şişhaneli Alman havanının

imlâ oranı:1/ 40	ilk hızı: 100 metredir.

21 santimetrelik Şişhaneli Alman havanının

imlâ oranı: 1/ 80	ilk hızı:98 metredir.

sayfa 13

Namlular ile mermiler bir diğerine benzer olduğu halde eşit imla oranları hemen hemen eşit ilk hızlar meydana getirirler. Namlunun boyu çok uzun olmamakla beraber barut hakkından tam olarak istifade edilebilir ve barut daadi siyah baruttan ibaret olur ise hava payını sahip olmayan Şeşhaneli toplarda 1/ 4 ve kaval ve buna benzeyen hava paylı namlularda 1 / 2 imla oranı ile büyük ilk hız sağlamış olunur.

Daha sonra namlu boyları fazlasıyla uzatılmış ve ağır yanan çekulane barutlarıyla, adi barutdan yaklaşık üç kat daha kuvvetli olan dumansız barutlar kullanılmasında, birinci dereceden barutlar kulla-

nılmasında yaklaşık 1/ 2: 1/3 ve dumansız barutlar kullanımından 1 /6 : 1/12 mikdarı imlâ oranları ile 600 : 800 metre civarında ve daha büyük olan en büyük ilk hızlar elde edilmiştir.

Bundan başka, ilk hız namlu içerisinde, mermi üzerine tesir eden bütün kuvvetlere bağlıdır. Her atışta bu kuvvetlerin mermi üzerine tesiri değişik olur ve bundan dolayı ilk hız dahi değişiklik gösterir.

B. {İlk hız barutun tesir kuvvetine bağlıdır}. Mermi üzerine gazın yaptığı basınçlar. Toplamı ne kadar büyük olur ve namlunun her hangi bir yeri üzerine gazın basıncı **[sayfa 15]** aşağı doğru çekmiş olduğundan {büyük hıza sahip olan mermiler, küçük hıza sahip olan aynı mermilerden doğal olarak daha büyük bir menzili, daha yatık bir harekete sahip olurlar.}

Mermi 90 derece açı altında olmak üzere yukarı doğru ateşlendiği taktirde sefer menziline eşit olur (Şekil 245). Bu hâl, mermi namlu ağzından geçen üst yüzey içerisinde (yani namlu ekseni yatay olarak) atış yapıldığı zamanda da yine gerçekleşir; zira bu halde mermi çekim tesiri ile, derhal adı geçen yatay yüzeyin altına düşer (adı geçen şekle müracaat). Bundan dolayı çıkış açısı : ile : 9 dan ne kadar uzaklaşmış olur ise, menzil o kadar büyük olur. Bundan aşağıdaki hususlar doğar:

a. 45 derecelik bir çıkış açısı ile yapılan atışta en büyük menzil ortaya çıkar;

b. 45 dereceden eşit uzaklıkta bulunan (yani eşit miktarda geride kalan) çıkış açıları (yani bir diğerinin tamamı olan açılar) eşit menziller gerçekleştirirler.

Diğer hususların mermiye olan etkileri ne kadar az olur ise veya bu etkiler ne derece suhuletle etkisiz kılınabilir ise hareketli mermi de o oranda bir parabolden az geride kalır.

§ 129 4. HAVA MUKAVEMETİ

Havanın mukavemeti, merminin uçuşu esnasında menzili ile isabet edeceği yüzey ve etkisinin şiddetini azalttığından büyük bir öne-

me sahiptir. [Denizin, bir geminin hareketine yaptığı tesir, havanın merminin hareketine olan tesirine çok benzerdir.]

Havanın mukavemeti diğer bir tabirle, basıncı olmasa idi uçakların uçamamaları ve kağıt, tüy gibi en hafif cisimlerin en hızlı mermiler ile aynı bir zamanda yer yüzüne düşmeleri icap eder idi. Sözü edilen mukavemet veya direncin, gerek belirli zaman ile hareket eden havanın durulmasında, bir cisme tesiri ile yatışmasında ve gerek bir cismin aynı hızla durgun hava içerisine geçerek çıkmasında bir fark yoktur: Örneğin, durgun havada hızla hareket eden bir süvarinin yüzüne olan mukavemet veya hava basıncı – adı geçen süvarinin durduğu farz edildiği zaman aynı, hızla esen bir rüzgarın bunun yüzüne olan basıncı veya mukavemeti daima eşit olur.

M. 1881 yılında, İngiltere'de "Gırinviç" rasathanesinde, rüzgarın basıncıyla şiddet ve tesirleri belirlemek için yapılan deneylerde, incelenerek ortaya çıkarılmıştır ki: Saatte 61 mil hızla esen ve bununla birlikte fırtına demek olan bir rüzgar, 1 kadem [yarım arşı uzunluğunda bir ölçü] kare [yani 0.3047 metre kare] bir yüzey üzerine 53 libre [yani 24,04 kilogram] miktarda basınç uygular; diğer bir deyişle bir saniyede 90 kadem [yani 27,423 metre] hızla esen bir rüzgar 1 pos kare [0,0254 metre kare] bir yüzey üzerine 0,368 libre [yani 0,167 kilogram] miktarında basınç uygular. Hâlbuki 2200 kadem [670,34 metre] hızı olan bir şeşhane **[sayfa 95]** tahtası üzerinde olan isabet noktaları ile, yatay bir zemin üzerinde olan simetrik durma noktaları bir kağıda nakil ve resmi çizilir ise, anlaşılır ki mermiler oval bir şekle sahip bir eğri zarfın içerisinde dağılmış olur. Adı geçen şeklin merkezi isabet edilen orta noktadan ibaret ve büyük ekseni adı geçen nokta ile, silâhın ağzından geçen eşit, düz bir düşeylik dahilinde gerçekleşir.

{Tecrübe gösteriyorki dağılan oval eksenlerin sapma ihtimalinin sekiz katına [veya ortalama dağılmanın dört katına] eşittirler.}

K K hattının oval büyük ekseni, R S hattının önceki direkt hat olan, küçük eksenini ve M noktasını da iki eksenin müşterek aralık noktasında olan orta isabet noktasını oluşturmuş olduğunu kabul edelim.

[Şekil 253 – (3)] .

Şekil 253 –(3)

Yayılma Ölçüleri

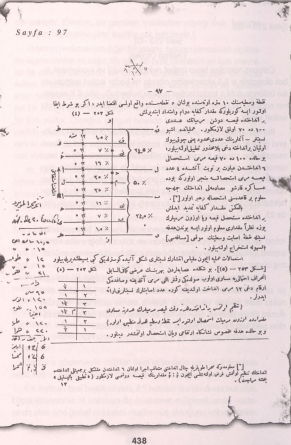
Çarpma noktaları [veya isabet noktaları] nakil ve incelenerek isbat olunabilir ki R S eksenlerinin altında ne kadar isabet noktası var ise üstünde dahi o kadar isabet noktası bulunduğu gibi, K K ekseninin sağında ne kadar sayıda isabet var ise solunda o kadar sayıda isabet vardır.

Bundan başka eğer M K, M K hatları üzerinde orta isabet noktasına göre iki yönde [yani yukarı ve aşağı] tarafa doğru olmak üzere menzilinden sapma ihtimali [veya yükseklikten sapma ihtimali] eşit olmak üzere dört uzunluk alınır ve bu şekil ile gerçekleştirilmiş olan taksimat noktalarından R S hattına paralel hatlar çizilir ise, belirtilen durum üzere gerçekleşen eşit usabeler [şeritler] içerisinde bulundan noktaları ileride dağıtılıp, isbat olunacağı üzere simetrik olarak yüzde 25, 16, 7, 1,5 oranındadırlar.

Ve yine orta isabet noktasından itibaren K Ḱ hattının bir tarafına ve diğer tarafına [yani sağına ve soluna] doğru yan tarafa sapma ihtimali eşit genişlikte dört şerit çizilir ise aynı sonuç sağlanmış olunur.

Belirtilen durum isbat eder ki mermilerin dağılmasında tam bir simetri mevcutur ve isbat noktalarının kesafeti yani sıklığı orta nokta olan mesafe çoğaldıkça düzenli olarak azalmıştır. Belirtilen durum üzere çizilmiş olan şeritler {dağılma ölçeği } olarak adlandırılan şekli teşkil ederler. [İleride § 135- (4) müracaat].

Sayfa : 97

— ۹۷ —

نقطهٔ وسطیه‌سنك ۱۰ متره اوته‌سنده بولنان ح نقطه‌سنده واقع اولمسی اقتضا ایدر ۱۰ اکر بو شرط ایفا اولنور ایسه کوریلورکه مقدار کفایه دوام وامتداد ایتدیرلمش

شکل ۲۵۲ — (٤)

بر انداخته‌ده قبصه دوشن مرمیاتك عددی ۱۰۰ ده ۷۰ اولمق لازمکلور. عملیاتده اشبو نسبتلر — آتملرینك عددی محدود یعنی چوق بیوك اولمیان برانداخته دخی بلامحذور تطبیق اولنه‌بیلور؛ بو حالده ۱۰۰ ده ۷۰ قبصه مرمی استحصالی ٦ انداختدن عبارت بر نوبت آتشده ٤ عدد قبصه مرمی استحصالنه منجر اولورکه بوده عساکره قارشو مصادمه‌لی انداختك جمله‌جه معلوم بر قاعده‌سنی استحصاله رهبر اولور [*].

بالعکس مقدار کفایه تمدید ایدلمش بر انداخته‌ده مستحصل قبصه ویا اوزون مرمیلرك یوزه نظراً مقداری معلوم اولور ایسه بوندن هدفه نسبتله نقطهٔ اصابت وسطینك موقعی [مسافه‌سی] بالسهوله استخراج اولنه‌بیلور.

استعمالات عملیه ایچون مقیاس اشتراك نسبتلری شکل آتیده کوستردیکی کبی بسیطلشدیریله‌بیلور [شکل ۲۵۳ — (٥)]. بو شکلده عصابه‌لردن بهرینك عرضی کاف السابق انحراف احتمالی‌یه مساوی اولوب صولده‌کی رقملر الی مرمی آتلدیغنه وصاغده‌کی ارقام دخی ۱۲ مرمی انداخت اولندیغنه کوره عدد اصابتلرك نسبتلرینی ارائه ایدرلر.

(تنظیم اولنمش برانداخته‌ده هر نه وقت قبصه مرمیلرك عددینه مساوی مقدارده اوزون مرمیات استحصال اولنور ایسه نقطهٔ وسطیه هدف منطبق اولور) و بو حالده هدفه مخصوص نشانکاه ارتفاعی ویان استحصال اولنمشدر دینلور.

[*] معلومدرکه صحرا طوپلریله چتال انداختی متعاقب اجرا اولنان ٦ انداختدن متشکل برجمیلی انداختده انداختك تنظیم اولنمش فرض اوله‌بیلمسی ایچون ۱/۲ : ۱/۲ مقدارینك قبصه دوشمسی لازمکلور («تطبیق بالیستیق» بحثنه مراجعت).

۱۳

Sayfa 97

Orta noktanın, on metre ötesinde bulunan H noktasında olması gerekir. Eğer bu şart yerine gelir ise görülürki gerekli olan miktar devam edilmiş ve sürdürülmüş bir atışta, kısa düşen mermilerin sayısı 100'de 70 olması lâzım gelir. Uygulamada bu oranla r- atımlarının sayısı sınırlı yani çok büyük olmayan bir atışda dahi sorunsuz olarak tatbik olunabilir; bu hâlde 100'de 70 kısa mermi elde edilmesi 6 atıştan ibaret bir ateş nöbetinde 4 adet kısa mermi elde edilmesiyle sonuşlanmış olur ki bu da askerlere karşı çarpışmalı atışın bütünlükle bilinen bir kuralının öğretilmesine rehber olur [*] .

Şekil 253 – (4)

Özellikle yeterli miktarda sürdürülmüş bir atışta gerçekleştirilen kısa veya uzun mermilerin yüzde miktarı bilinir ise, bundan hedefe oranla orta isabet noktasının mevkii [mesafesi] suhuletle çıkarılmış olunabilir.

Şekil 253 – (5)

Kullanılmak istenilen dağılma ölçeğinin oranları yukarıdaki şekilde gösterildiği gibi basitlendirilebilir [Şekil 253-(5)]. Bu şekilde şeritlerden her birinin eni eskisi gibi sapma ihtimallerine eşit olup soldaki rakamlar altı mermi atıldığına ve sağdaki rakamlarda on iki mermi atılmış olunduğuna göre, isabet sayılarının oranlarını gösterirler.

{Düzenlenmiş bir atışta her ne zaman kısa mermilerin sayısına eşit miktarda uzun mermiler gerçekleştirilmiş olur ise orta noktadaki hedefe ulaşılmış olur} ve bu halde hedefe özel yüksek nişangahlar kullanılmış oldu denilir.

---

[*] Biliniyor ki sahra toplarıyla çatal atışını müteakip gerçekleştirilen 6 atıştan oluşan bir toplu atışta, atışın düzeltilmiş olduğunun farz olunabilmesi için 1/ 2 :2/3 miktarının kısa düşmesi gerekir ("tatbiki balistik" bahsine müracaat).

Sayfa : 98

(ب) — اسلحه‌نك تقدیر قیمت فنیه‌سی ویکدیکریله بالمقایسه
انفعنك تعیینی حقنده‌کی قواعد اساسیه‌نك بیانی

برسلاح ناریسنك قیمت فنیه‌سنی تعیین ایتمك یعنی سلاح مذکورك {صحت اندافعی} ایله {خواص سائرهٔ فنیه‌سی} نی میدانه چیقارمق وتعبیر آخرله ایکی ودها زیاده سلاحلری بالمقایسه بونلردن انفعنی تعیین ایلمك الك مشکل مسائلدندر ، بو بابده بر چوق خصوصاتی داخل حساب ایتمك لازمکلمکده‌در [*] :

[*] بوخصوصده تفصیلات آلمق آرزو ایدنلره مکتب حربیه مطبعه‌سنده طبع ایدیلان «چاپی بیوك سریع آتشلی طوپلر» نام اثریمزده (صحیفه ۱۵٦) ایله مابعدینه مراجعت بیورملرینی توصیه ایلرز .

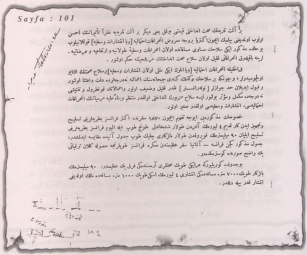
Sayfa 98

(B) – SİLÂHLARIN TEKNİK KIYMETLERİNİN TAKDİRİ VE BİR DİĞERİYLE OLAN ÜSTÜNLÜKLERİNİN KARŞILAŞTIRILARAK TAYİNİ HAKKINDAKİ TEMEL KAİDELERİN BEYANI

Bir ateşli silâhın teknik kıymetini tayin etmek, yani adı geçen silahın {sıhhatli atışı} ile {diğer teknik özellikleri}ni meydana çıkarmak, diğer bir tabirle iki ve daha fazla silâhı karşılaştırarak bunlardan üstün olanını tayin etmek en güç meselelerdendir. Bu konuda bir çok hususları hesaba katmak lâzım gelmektedir [*] :

---

[*] Bu hususta ayrıntılı bilgi almak arzu edenlere Harp Okulu Matbaası'nda basılan "Çapı Büyük Seri Ateşli Toplar" adlı eserimizde (sahife 156) ile sonuna müracaat buyurmalarını tavsiye ederiz.

Sayfa : 101

بر آت ناریه‌نك صحت انداختی قیمتی بولمق یعنی دیکر بر آت ناریه‌یه نظراً تأثیراتنك احسن
اولوب اولمدیغنی بیلمك ایچون اکثریا بروجه معروض انحرافات احتمالیه [ویا انتشارات وسطیه] قوللانیلوب
بو حالده مذکور ایکی سلاحك مساوی مسافه‌ده اولان انحرافات وسطیهٔ طولانیه و ارتفاعیه و عرضانیه‌
لرینه باقیلەرق انحرافاتی قلیل اولان سلاح صحت انداختنك مرجحیته حکم اولنور .

فی‌الحقیقه انحرافات احتمالیه [ویا انلرك ایکی مثلی اولان انتشارات وسطیه] برسلاح صحتنك الك ایو
اولچوسیدرلر ، و چونکه بر سلاحك وکذلك کندی جبخانه‌سنك اعماله نه درجه‌لرده دقت واعتنا اولنور
و قبول ایدیلان حد جوازلر [توله‌رانسلر] نقدر قلیل وضعیف اولور واعمالاتك قونطرول و تفتیشی
نه درجه‌ده مکمل ومؤثر بولنور ایسه سلاح مزبورك انداختی اولقدر منتظم وبناءً علیه مرمیاتنك انحرافات
احتمالیه‌سی، انتشارات وسطیه‌سی اولقدر صغیر اولور .

خصوصات مذکوره‌یی ایوجه تفهیم ایچون ۱۸۷۰ سفرنده اکثر فرانسز بطریه‌لرینی تسلیح
وتجهیز ایدن کار قدیم ٤ لیوره‌لك آغزدن طولار ششخانه‌لی طونج طوپ ایله الیوم فرانسز بطریه‌لرینی
تسلیح ایلیان ۹۰ میلیمتره‌لك قوروقدن طولار باتکاری چلیك طوپ جدول آتیده مقایسه ایدلشدر،
جدول مذکور بکن فرانسه — آلمانیا سفر عظیمندن صکره فرانسز طوپلرنجه حصوله کلان ترقیاتی
پك واضح صورتده کوسترمکده‌در .

بو جدولده کوریلیورکه هرایکی طوپك صحتلری آره‌سنده‌کی فرق پك عظیمدر: ۹۰ میلیمتره‌لك
باتکار طوپك ۷۰۰۰ متره مسافه‌ده‌کی انتشاری ٤ لیوره‌لك اسکی طوپك ۱۰۰۰ متره مسافه‌ده مالك اولدیغی
انتشار قدر بیله دکلدر .

Sayfa 101

Bir ateşli aletin atış sağlamlığının kıymetini bulmak, yani diğer bir ateşli alete göre etkilerinin daha iyi olup olmadığını bilmek için çoğunlukla belirtildiği üzere sapma ihtimalleri [veya dağılma ortalamaları] kullanılıp bu halde adı geçen iki silâhın eşit niteliklerinden olan sapma ortalamaları boyuna, ve yüksekliğe ve enlerine bakılarak az sapması olan silâhın atış sağlamlığının derecesine karar verilmiş olunur.

Gerçektende sapma ihtimali [veya onların iki misli olan dağılma ortalamaları] sağlam bir silâhın en iyi ölçüsüdürler. Çünkü bir silâhın ve yine kendi cephanesinin imaline ne derecelerde dikkat ve önem

gösterilir, kabul edilen hadd-ı cevazlar [töleranslar] ne kadar az ve zayıf olur, imalatın kontrol ve teftişi ne derecede mükemmel ve tesirli olur ise adı geçen silâhın atışı o kadar muntazam ve bundan dolayı mermilerinin sapma ihtimalleri, dağılma oranları o kadar küçük olur.

Bahsedilen hususları iyice anlatabilmek için, 1870 seferinde çoğu Fransız bataryalarını meydana getiren, eski yapım olan 4 livrelik ağızdan dolar şeşhaneli tunç top ile bugün Fransız bataryalarını oluşturan 90 milimetrelik kuyruktan dolar manjkari çelik top aşağıdaki cetvelde karşılaştırılmış, edilmiştir. Adı geçen cetvel, geçen Fransa-Almanya büyük savaşından sonra Fransız toplarınca meydana gelen ilerlemeyi çok açık bir şekilde göstermektedir.

Bu cetvelde görülüyor ki her iki topun sağlamlığı arasındaki fark: 90 milimetrelik manjkar topun 7000 metre mesafedeki dağılımı, 4 livrelik eski topun 1000 metre mesefade sahip olduğu dağılma kadar bile değildir.

Sayfa : 102

— ۱۰۲ —

عتيق وجديد رسمى فرانسز طوپلرينك مقايسه جدولى

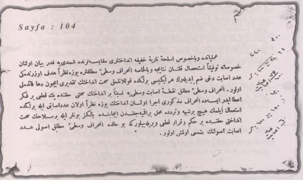
تقدير صحت انداخت ايچون بعض احوالده وبالخصوص تك بر مقدار ايله تعيين واراءه صحت مطلوب اولديغى تقديرده انحراف وسطئ مطلق [§ ۱۳ — ۳ مراجعت] استعمال اولنه بيلور: مرميانك مردرلو انحرافات وانتشاراتنى داخل حساب ايديجى يكانه بر عدد اعطا ايتمسندن طولايى {انحراف وسطئ مطلق} پك نافع بر مقايسه مقداريدر. انحراف مزبورك قيمتى نقطهٔ اصابت وسطى اطرافنده اصابت نقطه‌لرينك صورت تجمعنه تابع اولديغندن نشان نقطه‌سنه [مركز هدفه] نظراً مزبور نقطه‌نك موقعى نصل اولور ايسه اولسون تجمع نقدر صيق يعنى انحراف وسطئ مطلق نقدر كوچك اولور ايسه استعمال اولنان سلاح اولقدر زياده صحتى حائز ديمك اولور. بوحالده انحراف وسطئ مزبور اسلحه‌نك وبالخاصه اسلحهٔ ناريهٔ خفيفه‌نك صحتى حقنده پك صحيح وقطعى معلومات اعطا ايدر.

Sayfa 102

Eski ve Yeni Resmi Fransız Toplarının Mukayese Cetveli

(Tablo)

Atış sağlığının takdiri için bazı durumlarda ve özellikle aynı oranda sıhhatli olması arzu edildiği takdirde kesin sapma ortalaması[§ 3-13 müracaat] kullanılabilir. Mermilerin her türlü sapma ve dağılmalarının hesaba dahil edici yegane bir sayıyı gösterir olmasından dolayı {kesin sapma ortalaması} çok iyi bir mukayese miktarıdır. Adı geçen sapmanın kıymeti, orta isabet noktası etrafında isabet noktalarının toplanılmasına uğraşıldığından, nişan noktasına [merkez hedefe] göre, adı geçen noktanın mevkii nasıl olur ise olsun, toplanma ne kadar sık yani kesin sapma ortalaması ne kadar küçük olur ise, kullanılmış olunan silâh o kâdar fazla sıhhate sahip demek olur. Bu halde adı geçen sapma ortalaması silâhların ve özellikle hafif ateşli silâhların sıhhati hakkında çok doğru ve kesin bilgi verirler.

Sayfa : 104

عملیاتده وبالخصوص اسلحهٔ ناریهٔ خفیفه انداختلری مقایسه‌لرنده شمدی‌یه قدر بیان اولنان
خصوصاته توفیقاً استحصال قلنان نتایجه وبالخاصه انحراف وسطیٔ مطلقاره یوزه نظراً هدف اوزرنده‌کی
عدد اصابت دخی ضم ایدیله‌رك هر ایکیسی برلکده قوللانلمق صحت انداختك تقدیری ایچون دها فائده‌لی
اولور. انحراف وسطیٔ مطلق نقطهٔ اصابت وسطی‌یه نسبتاً بر انداختك صحتی حقنده پك قطعی بر فکر
اعطا ایدر ایسه‌ده انحراف مذکوری اجرا اولنان انداختك یوزه نظراً اولان عدد اصابتی ایله برلکده
استعمال ایلمك هیچ بر شبهه وتردده محل براقیه‌جقندن ایجابنده یالکز بونلر ایله بر سلاحك صحت
انداختی حقنده بر حکم وقرار قطعی ویریله‌بیلور که بو حالده انحراف وسطیٔ مطلق اصولی عدد
اصابت اصولنك متممی اولمش اولور.

Sayfa 104

Uygulamada ve özellikle hafif ateşli silâhların atışları karşılaştırılmasında şimdiye kadar belirtilmiş olan hususlara uygun olarak elde edilen sonuçlara ve özellikle kesin sapma ortalamalarına, yüzde olarak hedef üzerindeki isabet sayısınında eklenerek her ikisini birlikte kullanılması atış sıhhatinin takdiri için daha faydalı olur. Kesin sapma ortalaması, orta isabet noktasına oranla bir atışın sıhhati hakkında kesin bir fikir ortaya koyar ise de, adı geçen sapma, gerçekleştirilen atışın yüzde olarak isabet sayısı ile birlikte kullanılması hiçbir şüphe ve tereddüde gerek bırakmayacağından gerektiğinde yalnız bunlar ile bir silâhın atış sıhhati hakkında bir hüküm ve kesin bir karar verilebilir. Bu durumunda kesin sapma ortalaması usulü isabet sayısı usulünün tamamlayıcısı olmuş olur.

Sayfa : 111

عین نوعدن اولان بر چوق تفنکلر ایله بین برهدف اوزرینه اجرای انداختده بیضی انتشار بالکز بر سلاح ایله مستحصل بیضی انتشاره نظراً دائما دها بیوکدر .

اسلحه ماینده موجود اولان غیرقابل اجتناب بعض اختلافات و مثلا ایداده، باروت خزینه سیله عجلک اعمالنده، آریه جق ارتفاعنده بالضرور تکون ایلیان بعض فرقلر مذکور سلاحلرجه غیر متساوی بر انتشارك و مختلف نقطهٔ اصابت ویا سقوط وسطیلرك حصولنه سبیت ویررلر. اکر قونداق [سیا] اوزرنده اجرا اولنان انداختده کیفیت بو مرکزده اولور ایسه مجتمعاً اجرا اولنان پیاده انداختده [اجتماعی بر پیاده انداختده] خصوص مذکور دها زیاده. حکمفرما اوله جغندن محرك وسطیلرك یکدیکرینه منطبق اولمیه جقلری و مناطق مضروبه نك بربری اوزرینه تماماً کسب انطباق ایلمیه جکلری و الحاصل مناطق مذکوره طرفنك یالکز بر سلاح انداز ایله استحصال قلنان بیضی انتشاره نظراً دها بیوك بر بیضی انتشار تشکیل ایلیه جکی آشکاردر .

اسلحه نقدر دقتلی اعمال ایدیلور و سلاح اندازلرك تعلیم و تربیه سی نقدر بربرینه یقین و مکمل بولنور ایسه مجتمعاً اجرا قلنان انداختده استحصال اوله جق بیضی مضروب ابعادی ایو بر نشانجی طرفندن منفرداً اجرا ایدلمش انداخت [شخصی انداخت] ابنه حاصل بیضی مضروب ابعادینه اولقدر تقرب ایلر .

کرك منفرداً و کرك مجتمعاً اجرا اولنان انداختلرده [یعنی کرك شخصی و کرك اجتماعی انداختلرده] صغیر و وسطی محاربه مسافه لری ایچون زمین مطروش بر اهمیت فائقه یی حائزدر .

[منطقهٔ مهلکه و اکا متعلق خصوصات حقنده اعطا ایتدیکمز معلوماتك § ۱۳۵ — ۳ و § ۱۳۶ دهکی معلومات ایله مقایسه و اکمال ایدلمسی خاصة توصیه اولنور .]

Sayfa 111

Aynı türden olan birçok tüfekler ile aynı bir hedef üzerine yapılan atışta oval dağılım yalnız bir silāh ile yapılan atıştaki oval dağılıma göre daima daha büyüktür.

Silāhlar arasında giderilmesi mümkün olmayan bazı ayrılıklar boyutlarında, barut hazinesi ile müceffek imalinde, arpacık yüksekliğinde zarulu olarak meydana gelen bazı farklar, adı geçen silāhlarca eşit olmayan bir dağılımın ve muhtelif isabet noktaları veya duruş ortalamalarının oluşmasına sebebiyet verirler. Eğer kundak [sehpa] üzerinde gerçekleştirilen atışta keyfiyet bu merkezde olur ise, toplu olarak gerçekleştirilen piyade atışında [toplu bir piyade atışında], adı geçen husus daha fazla etkin olacağından, mermi ortalamalarının bir diğerine eşit olmayacakları ve vurulan bölümlerin birbiri üzerine tamamen intibak sağlamayı gerçekleştiremeyeceklerdir. Sonuçta; adı geçen bölümlerin yalnız bir silāh atışı ile sağlanmış olan oval dağılıma göre daha büyük bir oval dağılım oluşturmuş olacağı açıktır.

Silāhlar ne kadar dikkatli imal edilir ve silāhları kullanacakların talim ve eğitimleri ne kadar birbirine yakın ve mükemmel olur ise, toplu olarak gerçekleştirilen atışta sağlanmış olunacak oval vuruşların boyutları, iyi bir nişancı tarafından tek başına gerçekleştirilmiş atış [şahsi atış] ile elde edilen oval vuruş boyutlarına o kadar yaklaşmış olur.

Gerek ferdī olarak gerek toplu olarak gerçekleştirilen atışlarda [yani gerek şahsī ve gerek ictimaī atışlarda], küçük ve orta savaş mesafeleri için traşlanmış bir zeminin büyük bir önemi vardır.

[Mıntıka-i mahleke ve ona müteallik hususat hakkında ita ettiğimiz malumatı § 3-135 ve § 136 daki malumat ile mukayese ve ikmal edilmesi hassaten tavsiye olunur.]

Sayfa : 242

— ٢٤٢ —

مضروبات احتماليه جدولی

مضروبات احتماليه‌يه تقابل ايدن اصابت احتمالاتی

مضروبات احتماليه	اصابت احتمالاتی (يوزده)	فضلر	مضروبات احتماليه	اصابت احتمالاتی (يوزده)	فضلر	مضروبات احتماليه	اصابت احتمالاتی (يوزده)	فضلر
٠,١	٥,٣٨	٥,٣٥	١,٤	٦٥,٤٠	٣,٤٣	٢,٧	٩٣,١٤	٠,٩٦
٠,٢	١٠,٧٣	٥,٣١	١,٥	٦٨,٨٣	٣,١٢	٢,٨	٩٤,١٠	٠,٨٥
٠,٣	١٦,٠٤	٥,٢٣	١,٦	٧١,٩٠	٣,٩٠	٢,٩	٩٤,٩٥	٠,٧٥
٠,٤	٢١,٢٧	٥,١٤	١,٧	٧٤,٨٠	٢,٦٨	٣,٠	٩٥,٧٠	٠,٦٥
٠,٥	٢٦,٤١	٥,٠٢	١,٨	٧٧,٥٣	٢,٤٧	٣,١	٩٦,٣٥	٠,٥٦
٠,٦	٣١,٤٣	٤,٨٩	١,٩	٨٠,٠٠	٢,٢٧	٣,٢	٩٦,٩١	٠,٤٩
٠,٧	٣٦,٣٢	٤,٧٣	٢,٠	٨٢,٢٧	٢,٠٦	٣,٣	٩٧,٤٠	٠,٤٢
٠,٨	٤١,٠٥	٤,٥٧	٢,١	٨٤,٣٣	١,٨٩	٣,٤	٩٧,٨٢	٠,٣٦
٠,٩	٤٥,٦٢	٤,٣٨	٢,٢	٨٦,٢٢	١,٧٠	٣,٥	٩٨,١٨	٠,٣٠
١,٠	٥٠,٠٠	٤,١٩	٢,٣	٨٧,٩٢	١,٥٣	٣,٦	٩٨,٤٨	٠,٢٦
١,١	٥٤,١٩	٣,٩٨	٢,٤	٨٩,٤٠	١,٣٧	٣,٧	٩٨,٧٤	٠,٢٢
١,٢	٥٨,١٧	٣,٧٧	٢,٥	٩٠,٨٢	١,٢٣	٣,٨	٩٨,٩٦	٠,١٩
١,٣	٦١,٩٤	٣,٤٦	٢,٦	٩٢,٠٥	١,٠٩	٣,٩	٩٩,١٥	٠,١٥
١,٤	٦٥,٤٠		٢,٧	٩٣,١٤		٤,٠	٩٩,٣٠	
						٥,٠	٩٩,٩٣	

اصابت احتمالاتنه متعلق اولان هر درلو مسائل حل اولنه‌بيلمك ايچون بو طوپك الك كوچك منزلندن الك بيوك منزله قدر مختلف منزللرينه متعلق انتشار وسطی ارتفاعی و عرضانی و طولانيلری [و ياخود انحرافات احتماليه‌سی] معلوم اولمق لازمكلور. منتظم صورتده ترتيب اولنان انداخت جدوللرينك نهايتنده {احتمال اصابت جدولی} نامنده بر جدول واردركه بونوع جدوللر همان كافهٔ مسافات ايچون انتشار وسطی طولانی و عرضانی و ارتفاعينك قيمتلرينی اعطا ايدرلر. [احتمال اصابت جدوللری انداخت جدوللرينك نهايتنه آيروجه درج ايدلمكله برابر بونلر محتوياتنك بعضاً انداخت جدوللری درونلرنده‌كی ستون مخصوصلره قيد و تحرير اولندقلری دخی واردر] (ذيل ١٣ مراجعت).

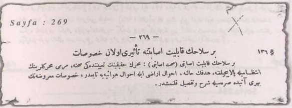
Sayfa 242

Vuruş İhtimalleri Cetveli

(Tablo)

İsabet ihtimallerine bağlı olan her türlü sorunun çözümlenebilmesi için bu topun en küçük menzilinden en büyük menziline kadar çeşitli menzillerine bağlı olan dağılma ortalaması yüksekliği, genişliği ve boylarının [veya sapma ihtimallerinin] bilinmekte olması gereklidir. Düzenli şekilde düzenlenmiş olan atış cetvellerinin sonunda {isabet ihtimallleri cetveli} adında bir cetvel vardır ki bu çeşit cetveller he-

men bütün mesafeler için dağılma ortalamasının boyunu, genişliğini ve yükseklik kıymetlerini gösterirler. [İsabet ihtimallleri cetvelleri atış cetvellerinin sonuna ayrıca eklenmekle beraber bunların içeriklerinin bazen atış cetvelleri içerisindeki özel sıralara kayıt ve yazılmış olundukları de vardır] (ek 13 müracaat).

Sayfa : 269

— ٢٦٩ —

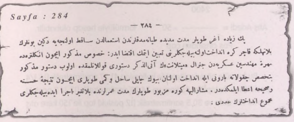
§ ١٣٦ بر سلاحك قابليت اصابتنه تأثيرى اولان خصوصات

بر سلاحك قابليت اصابتى (صحت اصابتى) : محرك حقيقينك تعيننده‌كى صحته، مرمى محركلرينك انتظاميله بالا عيليته، هدفك حالنه، احوال اراضى ايله احوال هوائيه‌يه تابعدر؛ خصوصات معروضه‌نك بهرى آتيده صره‌سيله شرح وتفصيل قلنمشدر.

Sayfa 269

§ 136 BİR SİLÂHIN İSABET KABİLİYETİNE ETKİSİ OLAN HUSUSLAR

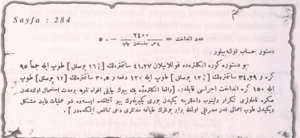
Bir silâhın isabet kabiliyeti (isabet sıhhati): gerçek mermi hareketinin belirlenmesindeki sıhhate, mermi hareketlerinin düzeniyle yalayıcılığına, hedefin hali, arazinin durumu ile havanın durumuna bağlıdır; belirtilen hususların her biri ileride sırasıyla açıklanmış ve anlatılmıştır.

Sayfa : 284

— ٢٨٤ —

پك زياده اغر طوپلر مدت مديده طيانه‌مدقلرندن استعمالدن ساقط اولنجه‌يه دكين بونلرك بلا تهلكه قاچ كره انداخت اولنه‌بيله‌جكلرينى تعيين ايتمك اقتضا ايدر: خصوص مذكور ايچون انكلتره‌ده مهرهٔ مهندسين عسكريه‌دن جنرال «ميللانت»ك آتى الذكر دستورى قوللانلمقده اولوب دستور مذكور بتخصص چقولاته باروتى ايله انداخت اولنان بيوك چاپلى ساحل وكمى طوپلرى ايچون نتيجهٔ حسنه وصحيحه اعطا ايلمكده‌در. مشار اليه كوره مزبور طوپلرك مدت عمرلرنده بلا تغير اجرا ايده‌بيله‌جكلرى مجموع انداختلرك عددى :

Sayfa : 284

عدد انداخت = ۲٤۰۰ / پوس جنسندن چاپ − ۵۰

دستور حساب اولنه‌بیلور .

بو دستوره کوره انکلتره‌ده قوللانیلان ٤۱،۲۷ سانتمتره‌لك [۱٦ ½ پوصلق] طوپ ایله جمعاً ۹۵ کره و ۳٤،۲۹ سانتمتره‌لك [۱۳ ½ پوصلق] طوپ ایله ۱۲۷ دفعه و ۳۰،۵ سانتمتره‌لك [۱۲ پوصلق] طوپ ایله ۱۵۰ کره انداخت اجراسی قابلدر. [واقعا انکلتره‌ده پك بیوك چاپلی افواه ناریه بومدت استعمال اولندقدن صکره نامللواری تکرار دلینوب داخلرینه یکیدن بوری یکیرله‌رك بیو آجلقده ایسه‌ده شو عملیات غایت مشکل ویکیدن طوپ اعمالی قدر مصرفلی اولمغله برابر بونلرك طیانمه مدتلری دخی تناقص ایتمکده‌در] .

Sayfa 284

Ağır toplar uzun süre dayanamadıklarından kullanılmaz gelinceye kadar, değin bunların tehlikesizce kaçar kere atış yapabileceklerini tayin etmek gerekir: Bunun için, İngiltere'de kıymetli askerî mühendislerden General "Mitlanet"in aşağıda gösterilen formülü kullanmıştır. Bu formül özellikle çukulata barutu ile atış yapılan büyük çaplı sahil ve gemi topları için gerekli sonucu ve doğruluğu sağlayabilmektedir. Adı geçen kişiye göre göre bahsedilen topların kullanım sürelerinde tehlikesizce yapabilecekleri toplam atışın adedi:

$$\text{Atış Adedi} = \frac{2400}{\text{Pos cinsinden çap}} - 50 \quad \text{formülüyle hesap olunabilir.}$$

Bu formüle göre İngiltere'de kullanılan 41,27 santimetrelik [16 1/4 posluk] top ile toplam 95 kere ve 34,29 santimetrelik [13 1/ 2 posluk] top ile 127 defa ve 30,5 santimetrelik [12 posluk] top ile 150 kere atış

gerçekleştirmek mümkündür. [Gerçekten İngiltere'de çok büyük çaplı ateşli silâhlar bir müddet kullanılmış olunduktan sonra namluları tekrar delinip içlerine yeniden boru geçirilerek boyu açılmakta. Bu işlemler çok güç ve yeniden top imali kadar masraflı olmakla beraber bunların dayanma süreleri daha kısa olmaktadır].

gerçekleştirmek mümkündür. Nitekim İngiltere'de çok büyük çaplı olan silahlar bir müddet kullanılmış olduğundan sonra namlu [illegible] yeniden boru geçirilerek boyu açılmakla [illegible] güç ve yeniden top imal kadar masraflı olmakta [illegible]

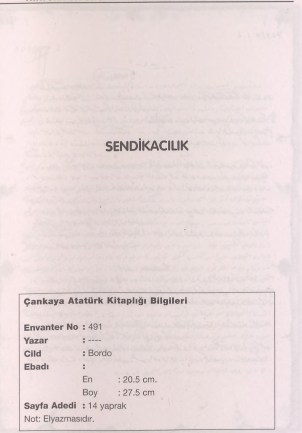
Sayfa 224

Ağır toplar uzun süre [illegible] kullanılmaz [illegible] ve [illegible] topların [illegible] fakat atış yapabilecekleri[illegible] etmek gerekir. Bunun için, İngiltere'de [illegible] formülü kullanmıştır. Bu formül [illegible] büyük çaplı [illegible] sağlayabilmektedir. [illegible] topların kullanım süresince [illegible] yapabilecekleri toplam atışın sayısı.

$$\text{Atış Adedi} = \frac{2400}{\text{Pus cinsinden çap}} - 50$$

formülüyle hesap olunabilir.

Bu formüle göre İngiltere'de kullanılan 41,27 santimetrelik (16 1/4 pusluk) top ile toplam 93 kere ve 34,29 santimetrelik (13 1/2 pusluk) top ile 127 defa ve 30,5 santimetrelik (12 pusluk) top ile 150 kere atış

SENDİKACILIK

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	**:** 491		
Yazar	**:** ----		
Cild	**:** Bordo		
Ebadı	**:**		
	En	: 20.5 cm.	
	Boy	: 27.5 cm	
Sayfa Adedi	**:** 14 yaprak		

Not: Elyazmasıdır.

Sayfa : 1

— ١ —

(ایشته بویله در)

عددی جهتنه گلنجه؛ اختلالجی سندیقاجیلیغك ركن رئیسی اولان «لاووا دوپوپل» La Voix du Peuple ك بالی

١٠ مارت ١٩١٢ تاریخلی نسخه‌سی آتیده‌كی استعاراتی ویرمكده در:

«... ٤٨ منتسب گوسترن بر سندیقا مقابل ... ١٠ اعضا ایله سعاوده بولنان منسوجات اتحادی كبی [illegible]

نك قونسل ایته‌كاری اصول [illegible] ... ٤٥٠ كشی ایله بر معاونت نقدیه ایله كسب قوت ایتدیرمسی مانع

اولمادقدن ماعدا حقیقت حالده ... ٦٠٠ دن فضله منتسبی اولدیغنه دلالت ایتمكده در. گوریلیور كه [illegible]

[illegible] ایتدیكی ایتمكدن هیچ ده اوزاق در ...»

١٩١٠ تشرین اولنده ٥٥٩ مرخصك اشتراكیله عقد اولنان طولوز قونغره‌سنده ٤٦ مركز اتحاد،

٦ مجر دسندیقا، ٧٠٧ ایسه بورسه‌سی و سندیقا اتحادی كه جمعاً تكون صاحب رأی ١٢٨٧ سندیقا

تمثیل ایدیلمش ایدی. ١٩١٢ هاور قونغره‌سنده ایسه ٤٩ مركز اتحادلی، ٧٧ ایسه بورسه‌سنك و ١٠٩٢

سندیقانك ممثللری واردی.

اختلالجی سندیقاجیلیغك انتخابات مجادله‌لرینه لاقید گورونمكده در. مع هذا ١٩١٠ سنه‌سنده اركاننده ژوریكو

Yvonne ایوون Jouhaux ده مجادله‌لرده بولنمشدر.

[illegible] اعضاسندن بر چوغنك فكرینه نظراً «مقصود اولان تشكیلات و مؤسسات دگل، اركان و

رؤسادر. عقیده‌ده تذبذب اوغرامقده در...»

اصول Tactique

[illegible] اولورسه اولسون سندیقالره ده داخل اولدقلری حالده، كندیلرینه اشتجیلرك اكثریت عظیمه‌سنی جذب

ایتمك آرزولرینه رغماً [illegible] اختلالجیلكه، تركیه وطن و عسكرلك علیهنه اولغنه اولان تمایلاتینی

[illegible] ماتقده درلر. كندیلرینه التحاق ایتدیرمك ایسترلر و یا صاری عمله جمعیتلرینه قارشو ایسه

بر خصومت گوسترمكده درلر.

سیاسی فرقه‌لره و آنارشیست حركاته قارشی استقلال و مختاریتلرینی محافظه ایتمك ایسترلر. ایچلرنده

اكثریسی موحد سوسیالیستلكه قارشی استحقارینی كتم ایتمامكده در.

١٩٠٩ مارتنده‌كی برنجی پوسته غره‌وی هنگامنده «مركزی اتحاد اداره هیئتی، مجادله‌یه قارشی

[illegible] مامكله برابر، وقتیله دخله تعقیب ایتمه و احوال ایجاب ایتدیره‌جگی تقدیرده مداخله [illegible]

Sayfa : 2

— ٢ —

بو ضعیت آلمشدی .. (١) ایکنجی غره‌وده اساساً [ایشچی] بیو داخل اولنان — عمله سندیقه‌سی [...] ده داخله سنی رجا ایتمیه‌رك .. حصول ایکنجی غره‌و اثناسنده پوسته اجیرلری ایله صنایع خصوصیه اجیرلری آره‌سنده تأسس ایدن رابطه‌لری غیر قابل تعمیر بر صورتده قیرمامق و مقدما اولدیغی کبی بربرینه ملاقیه قالملرینه میدان ویرمامك " ایچون [...] عمومی غره‌وه قرار ویرمشلر ایدی .. " بو قراره بیك آز جمعیتلر اتباع ایده‌بیلر .. (٢)

تنقید

سندیکالیزم یکی حالده سندیقاجیلق اعمالاتخانه‌ده سرمایه جیلکك ، اجتماعی حیاتده [قوه] دولتك حاکم و نفوذینك تنقیصه غیرت ایدییور.

١ .— حائز بحثده قواللا نجیك ایله سوق اولان عصاعتنا حرحقوقیه‌سنی تحلیله ، معنوی ملکیت مفهومنی نوعما تشریح مساعی برغیرت وار . " ملکیتك صاحبی ، افندیسی اولمه‌ده بیلکده آرتق اسکی معناسی حائز دکلدر . خصائص اعمالاتخانه‌سنی اداره ایدن فابریقاتورایچون بونك معنالری : ا .— صنایع اعمالیه ایشنی تاصارلامه ، میدانه چیقارمه و یوروتمك ؛ مواد ابتدائیه اشترا ایتمك ایچون مختلف بازارلری تفرا سمانه المه . مشتری آرامه ، مشتری‌نیك ذوقنی ذوکونمك ، احتیاجاتینی تأمل ایتمك ، آرزولرینی تخمین ایتمك ، سلفاسه واجبنی رقیبلرله چارپیشمه ، والحاصل استحصالی اقتصادی نقطه‌نظردن اداره ایتمكدر . میداسی کلمسه اکین شونی ده سویلیه‌لم که فابریقاتورلری بوواده‌ده اوغراشمه سوق ایدن عامللری ، عمله‌نك مطالب و مدعیاتندن زیاده ، تجاری مجادله‌نك و شخصی منفعتك منوط اولدیغی شرائطده آرامه لازم کلیر . ب .— ابنالر ، ماکینه‌لره ، آلات وادوات ، محروقاته صاحب اولمه ، یکی چیقانلر وضع ایتمك .. وظائفی تقسیم و توزیع ایتمك ، اعماله ایشنك مختلف صنفلرینی تنظیم ایتمك حقنه و اختیارینی حائز اولمه ؛ ج .— فابریقاتورك نفوذی آلتنده استحصالك فنی تفرعاتنی ترتیب ایده‌جك مدیرلر ، مهندسلر انتخاب ایتمك ، بو مدیر و مهندسلرك مختلف صنف ایشچیلر حقنده‌کی تقسیم ساعی تکلیفلرینی تصویب ایتمك ، مختلف مدیر مهندسلرك حقوق و صلاحیتلری خصوصنده آرالرنده تحدث ایدن اختلافلری تنظیم ایتمك دالخ ... ؛ د .— سنجدبین اوزرنده انضباطی برقدرته و جبرایله ، عمله ، اوسته [...] انتخابی حقنی ...

(١ و ٢) ١٩١٠ قونغره‌سی خلاصه‌سی . صحیفه ٦-١٠-١١

Sayfa : 3

— ۲ —

اولمق، مسامی قانونلرینك تصریح ایتدیكی حدود داخلنده تزكاهلرك آچیلمه و قاپانمه ساعتلرینی اعمالاتخانه نظافتنی، جزالری، تأدیه كونلرینی، كیجه ساعیسنی تحدیده، چوجوقلر و اجنبی عمله‌نك نسبتلرینی تعیین و تثبیت ایتمك صلاحیتنی حائز اولمق، الخ

سندیقاجیلق، ایشجیلری - سندیقالر واسطه‌سیله - بو صوك نقطه‌ده (یعنی سعی شرائطنی تنظیم ایتمك و عمله قانونلرینك حقیله تطبیق اولندیغنی مراقبه ایتمك) اكر بو جهت‌ایله سهیم (خصوصیلرنده) مدیرلرك حقوقنه و صلاحیتنه اشتراك ایتمكه تشبث ایتمسی هم معقول هم ده وسع و اقتدارلری داخلنده‌در. شونی ده قید ایده‌لم كه سندیقاجیلق بو مداخله‌یی بر آز ده حقوق طبیعیه‌سی (كه اقتصادی اعتساف، سرمایه‌دارلق، اجتماعی عدالت و قدرلرك سولودیدر) محافظه حسنندن ملهم سببلرله بر تفكوره‌یی قوهٔ فعلیه‌یه ایصال ایچون و بالخاصه - سندیقاجیلق وصف ممیزی بو راده‌در - دها قوتلی اولدیغنی و مختلف و ... راده‌سنی انفاذ ایده بیلدیكی ایچون یاپمقده‌در. بر نزاهتنوسیك دیدیكی كبی «حقوقه اوزون مدت استناد ایدن حادثه‌لردر.» قضیه‌كی دوغریسی سندیقاجیلرك فعلی سوقتقیاتی بر كره قانوناً طانیلوب تثبیت ایدیلنجه بو سندیقالر ایچون برچوق سرمایه‌دار ایچون ده مایه الرعایه بر وظیفه حكمنی آلیر. ایشته اصل بو تعامده مبدع قوتلردن بحث ایتمك ممكندر.

فقط - اوزاده بر استقبالده بیله - سندیقالرك و یا غرانژ - او - بل Grange-aux-Belles سوقاغنده عمومی غره‌وه مؤسسه‌سنك ماسیقالرنده اقتصادی نقطه نظردن، بوكونكی خابرقاتورلر طرفندن ایفا ایدیلن مدیریت رولنی او نیایه بیلك قابلیتنی كوسترمسی (۱) و عمومی ایشجیلر برلكنك (۲) بر كون كلوب ده بوتون سرمایه‌دارلرك یرینه قائم اولابیلمسی

(۱) ۱۹۱۲ ایلولنده آلتی عمله جانحیله اعمالاتخانه‌سنده تحدث ایدن غره‌وه و سابوتاژ عمله‌لرك سندیكالرك مدیر ولنی ایفایه حاضر اولمدقلرینی چوجوقلر اوزاده بولندقلرینی كوسترمكده‌در..

(۲) لعصبه اقتصاد و جبر ... جنك سعینی ایجار ایتمك اوزره عمله جمعیتلری موجوده كتیرمك تزینی ایلری سورمشلردر. بو خصوصده موسیو غوریزان تراقلك «سندیقاجی خطه‌كی Greves ... syndicaliste» اسمنده‌كی اثره مراجعت. (پاریس ۱۹۰۸ سنه‌سی)

Sayfa : 4

— ٤ —

امکانی هیچ ده اثبات ایده‌مه‌ین بر کیفیت دکلدر. اساساً حال حاضرده‌کی سندیقاجیلیغه بو
جهتجه تالی درجه‌ده اهمیت ویریور کبی کورونمکده‌در. بناءً علیه اجتماعی نقطهٔ نظردن
سرمایه‌دارلغک اقتصادی موقع و اهمیتی، اعمالاتخانه‌ده‌کی انضباطی موقعندن دها
مهمدر. (۲)

۲.— سندیقاجیلیغه مستحصل دینجه یالکز عمله‌لی قصد ایدیور. حالبوکه استحصال ایچون بیلدیرمه احتیاج و ارزی
وبرن و جبری مللته لازم بولنان آتیده‌کی عامللرک وجودی کرکدر: ۱.— موجدلر، کاشفلر، تجربه‌جیلر
یعنی حقیقتاً کرکلی قوتلری (بخار، الکتریق، غاز) کرن اولجه مجهول ماکنه‌لری (اوتوموبیللر، موتورلر الخ..)
کرکسه غیر مشکوک اعمال اصوللرینی ویا یقه‌ما وجودلرینی بیله خبردار اولمدقلری مواد ابتدائیه‌لی
(پاموق، کوستیک، پترول الخ..) استعمال ایتمک و موقع تطبیقه وضع ایتمک چاره‌لرینی بولانلر؛
۳.— کلمه‌نک شمولی معناسیله سرمایه‌دارلر، یعنی کرک توارث ایله کاری کرکسه فداکارلق، تصرف
قابلیتی، بر بلدیرمه غیرتی، حتی بعضاً فضله حیلش [illegible] ایله ادخار ایله‌کاری مبالغی صنایع
ویا تجارت عالمنده موقع استفاده‌یه وضع ایتمک استه‌ینلر، کرک ثابت (تحویلات) کرکسه
کارک مقداریله متحول (اسهام) پاره‌لرینه عرضه ایدن کیمسه‌لر؛ ۴.— موجدلرک
کشفلرینی سرمایه‌دارلرک پاره / تشکیلی و دیکر استحصال عامللرینک غیرتنی ال فائده‌لی
بر صورتده [illegible] اعمالاتخانه ویا تجارتخانه مدیرانی ایله معقیبلر؛ ۵.—
مهندسلر، فن مدیرلری، محاسبلر، کاتبلر، رساملر، سیاحلر، ستکلر الخ... ۶.— اوستاد
عمله‌لر؛ ۷.— یاردمجیلر و چیراقلر.
استحصال ایچون بیلدیرمه حقیقی بر صورتده مربوط اولان بوکیمسه‌لر هم مستقل هم ده

---

(۲) ۱۹۰۸ سوسیالیست قونغره‌سنده موسیو تروره‌س، سوسیالیزم قارده‌ل [illegible] بو جهتی احضار ایتدیکدن کندینی آرایانکده؛
«سرمایه‌دارلغک [illegible] قدرتی، اجیرلری یوکسکدن کیفی بر انضباط رژیم ایتمکله قالمیور، جیسنی زمانده
سعیک محصولندن بر قسمنی سرمایه منفعتنه مص و قبضه ایدیور. [illegible] قارده‌ل سرمایه‌دارلغک
یالکز انضباطی قدرتنی عمله‌جمعیتنه دور ایتمک چاره‌سنی دوشونمکله سرمایه‌دارلغک تنفع قدرتنی ده
مستحصلر زمره‌سنه نحصر [illegible] ایتمک جهتنه اهمیت ویرمیور کبی کورونیور. بو آنجه یاریم بر سوسیالیستلک او (لور)
ه قولستان و رابع سوسیالیستلک بیله دکلدر.» تروره‌س دینیه. زیرا اوقدر تمن ایدیورم که عمله جنسنک تحکم سیستمیله
وقارینک پایمال ایده‌مه‌سندن نه قدر [illegible] تنفع سیستمیله رفاهینک پایمال ایده‌لمه‌سینک ده او قدر تأثیر
در، هر حالده عمله‌نک یالکز وقارینی قایرمغه چالیشمق ناتمام بر سوسیالیستلکدر.

Sayfa : 5

— ٥ —

بستان مختلف زمره لردن مركب ركه بو زمره لردن هر برینك تمایله معین، مفرده،
تقسیم برابر ایشی، خصوصی بر مسئولیتی، منافع مشاغلی، حقوقه و وظائفی واردر. بعضیلری
اجیر، بعضیلری سرمایه داردر. بعینی زمانده هم اجیر هم ده سرمایه دار اولانلرده
موجوددر. فقط، برقه‌لری زنکین یاشایان اجیرلر (بیرلر، مهندسلر) اولدیغی کبی
اجیرلردن دها فقیر صورده سرمایه دارلرده (کویلی، قاییقجی، بالقجی) مفقود دکلدر.

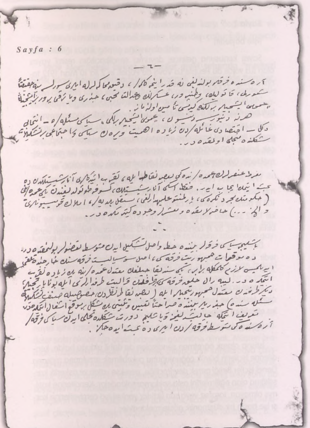
٢. - سندیقا جبلیعه فابریقه و اعمالاتخانه‌دن باشقه هیچ برشیئی نظر اعتباره آلماملیله
علی العموم بشریتك حیاتی یعنی حیاتك تشابه تخالف و تنوعاتینی اونوتیور و اجتماعی
تناسباتی آلت اوسته ایتمك ایستیور.

٤. - منحصراً تخریب ایتمك آرزوسی، ابداع و احیا فکری ایله هیچ ده قابل تألیف دکلدر.
تمادی اختلال ذهنیتی، استهداف ایدیلن غایه نقطه خوشنودسزلغك اساسی اوزرینه
بتنی اولمسی، اظهار ایدیلن محبت دلهه‌سیری حال حاضرده‌کی اجتماعی آبده‌لی هدم
ویرمك ایچون بیله موافقه صلاحلر اولسه بیله یکی بر اجتماعی تشکیلات وجوده کتیره
بیلور - تماميله معکوس دکلسه بیله - هر حالده غیر موافق واسطه‌لردر.

٥. - بین الملل بیان علیهدارلغی دیمك دکلدر؛ بر صلحجی - کلمه‌نك مطلوب معناسیله -
بر عسکر علیهداری دکلدر. عسکرلك علیهدارلغی بالخاصه عمومی بر بشری اخوت،
بو دنیه، یا اختیاری انضباطك، نسبت تحکم‌لك اسقاطنه ایناتان مفکوره‌یه
یاپیشمیشلکه متعلقدر.

٦. - والحاصل سندیقا جبلیعه عمده‌لری بتعدد تناقضلری ده احتوا ایتکده در: ١. - عمله صنفی
باشنه و یا آلتنه سرمایه دارك اداره سنده‌کی اعمالاتخانه‌ده انقلابه یا تحققه تحصیل اولونبیلده
تور حیات اجتماعیه‌یی دکیشدیره‌رك دها مکمل و دها مدنی یعنی موجوددن دها اعلى
جمعیت تشکیل ایده بیلیر میکه در؟ ٢. - برطرفدن بالواسطه تأثیرلره خاتمه حاکمك ایستیور،
دیکر سندیقا تشکیلاتنی سنتالار ورحصار واسطه‌سیله - یعنی بالواسطه - اداره ایتمکی
سبب ایدیور. ٣. - سیاسی و دینی قناعتلرینی تعریه ایتمه‌دن بوتون ایشجیلری اولدقچه
لوهمیته فکرلرینی تخریب ایتمك و صوکره ده تحوبونیست برمعشرك اساسلرینه حاضرلامق
وزره طوپلایه محتوده دعوت ایدیور. ٤. - عمله صنفنك (سندیقا جبلیعه ایله جمع وجلا
ایدیلن) حصه في وغایه‌سی ایله سندیقا جبلیعه دیمك اولمایان عمله صنفنك کندیسی

Sayfa : 6

Sayfa 1

(İşte böyledir)

Sayısı konusuna gelince; devrimci sendikacılığın resmî yayını olan (La voice du Peuple La Vova du Popel) in 2 ila 10 Mart 1912 tarihli sayıları aşağıdaki bilgileri vermektedir:

"48.000 sempatizan miktarına karşılık 10.000 üyelik bir yardımda bulunan Mensucat Birliği gibi bazı birlik merkezlerinin başvurmuş oldukları yöntem Genel İşçiler Birliğimizin 450.000 kişilik bir parasal yardım ile kuvvet kazanmış olmasına engel olmadıktan başka, gerçek halde 600.000'den fazla sempatizanı olduğuna da işaret etmektedir. Görülüyor ki birlik güç kaybetmekten çok uzaktır."

1910 Teşrin-i Evvel'inde (Ekim) 559 delegenin katılımıyla toplanmış olan Tuluz Kongresi'nde 46 birlik merkezi, 6 bağımsız sendika, 107 iş borsası ve sendika birliği ki toplam olarak oy kullanmaya yetkili 1382 sendika temsil edilmiş idi. 1912 Havr Kongresi'nde ise 39 birlik merkezi, 32 iş borsasının ve 1093 sendikanın temsilcileri vardı.

Devrimci sendikacılık, seçim mücadelelerine kayıtsız görünmektedir. Bundan dolayı 1910 Mayıs'ında ileri gelenlerinden Jorris Yonne Joris İyon da mücadelelerde bulunmuştur.

Genel İşçiler Birliği'nin üyelerinden bir çoğunun fikrine göre " Yok olan, teşkilât ve kurumlar değil, ileri gelenler ve başkanlardır. İnançlar etkinliğini kaybetmektedir."

YÖNTEM – TACTİQUE

İstisna olarak öğretmen sendikaları da dahil olduğu halde, kendilerine işçilerin büyük çoğunluğunu çekebilmek arzularına rağmen Genel İşçiler Birliği gerek devrimciliğe, gerekse vatan ve askerlik karşıtlığına olan eğilimlerini asla saklamamaktadırlar. Kendilerine katılmış olmayan, tarafsız veya sarı (iktidar yanlısı) işçi cemiyetlerine karşı ise haşin bir düşmanlık göstermektedirler.

Siyasî partilere ve anarşist hareketlerine karşı bağımsızlık ve özerkliklerini muhafaza etmek isterler. İçlerinden çoğunluğu, mevcut sosyalistliği küçük görme eğilimindedirler.

1909 Mart'ındaki birinci postacılar grevi sırasında "merkezi birlik idare heyeti, mücadeleye karışmak istememekle beraber, olayı dikkatle takip etmiş ve durumun gerekli kıldığı hallerde müdahaleye eğilimli [Sayfa 2] bir tavır almış idi." (1) İkinci grevde esasen birliğe dahil bulunan posta telgraf telefon işçileri sendikası Genel İşçiler Birliği'nden müdahalesini rica etmiş ve "son iki grev esnasında posta ücretlileri ile özel sanayi ücretlilerileri arasında kurulmuş olan bağları tamir edilmesi mümkün olmayacak bir şekilde kırmamak ve daha önce olduğu gibi birbirine kayıtsız kalmalarına meydan vermemek" için İşçiler Birliği genel greve karar vermiş idi. " Bu karara pek az cemiyet bağlılık gösterdi." (2)

TENKİT

Şimdiki halde, sendikacılık imalâthanede sermayeciliğin, toplumsal hayatta devlet çatısının hüküm ve nüfuzunu azaltmaya gayret ediyor.

1.- Halen çevrede kullanıcının, pek fazla bozulmuş olan hukukî unsurlarını incelemeye, geleneksel mülkiyet anlayışını bir çeşit düzen vermeye çalışan bir gayret var. "Mülkünün sahibi, efendisi olmak" belki de artık eski manasını kapsamakta değildir. Fiilen imalâthanesini idare eden fabrikatör için bunun manaları: A. – İmalât sanayisi işini tasarlamak, meydana çıkarmak ve yürütmek, hammaddeler satın almak için çeşitli pazarları gözönüne almak. Müşteri aramak, müşterinin zevkini düşünmek, ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmak, arzularını tatmin etmek, yerli ve yabancı rakiplerle çarpışmak, sonuç olarak artırmayı amaçlamaktadır. Sırası gelmiş iken şunu da söyleyelim ki fabrikatörleri bu yolda uğraşmaya sevk eden etkenleri, işçilerin istek ve iddialarından daha çok, ticarî mücadelenin ve kişisel çıkarların belirleyici olduğu şartlarda aramak lâzım gelir. B. –

Emlâka, makinelere, alet ve edevata, enerji kaynaklarına sahip olmak, yeni cihazlar kurmak, görevleri dağıtmak ve düzenlemiş olmak, üretim işinin çeşitli safhalarını tanzim etmek hak ve yetkisine sahip olmak; C. – Fabrikatörün gözetimi altında üretimin teknik ayrıntılarını düzenleyecek müdürler, mühendisler seçerek görevlendirmek, bu müdür ve mühendislerin çeşitli sınıftaki işçiler hakkındaki iş bölümü tekliflerini onaylamak, çeşitli müdür ve mühendislerin hakları ve yetkileri hususunda aralarında ortaya çıkmış olan fikir ayrılıklarını gidermeyi sağlamak ve vb... ; H. – Hizmetliler üzerinde hâkim bir kudrete; çırak, işçi, usta seçimi hakkına sahip

----

(1 ve 2) 1910 Kongresi Faaliyet Raporu, ayfa 6- 10 –12

[Sayfa 3] olmak, çalışma saatleri kanunlarının belirlemiş olduğu sınırlar dahilinde iş tezgâhlarının açılma ve kapanma saatlerini, imalâthane düzenlemelerini, cezaları, ücret ödeme günlerini, gece mesaisini, kadın, çocuk ve yabancı işçilerin oranlarını tayin ve tespit etmek yetkisine sahip olmak, vb...

Sendikacılığın, işçileri – sendikaları vasıtasıyla- bu son noktada (yani çalışma şartlarını tanzim etmek ve işçi kanunlarının hakkıyla uygulanır olmasını kontrol etmek (ki bu yön çok önemlidir) hususlarında) müdüriyetin hak ve yetkilerine katılmış olmaya girişmiş olması hem makul hem de kudret ve iktidarları dahilindedir. Şunu da belirtmiş olalım ki sendikacılık bu müdahaleyi biraz da doğal haklarını (ki iktisadî yolsuzluk, sermayedar belâsı, toplumsal adalet ve vb... fikirlerin kaynağıdır) muhafaza hissinden ilham almış olan belirsiz bir düşünceyi uygulama kuvvetine ulaştırmak için ve özellikle – sendikacılığın belirgin özelliği buradadır- daha kuvvetli olduğu ve çeşitli vasıtalarla tüm amaçlarını gerçekleştirebilmek için yapmaktadır. Bir mizah yazarının dediği gibi " haklar uzun müddet devam eden hadiselerdir" kuralı doğru ise sendikacıların uygulamaya dönük başarıları bir kere yasal olarak tanınıp tespit edilince, bu, sendikalar için

bir hak, sermayedarlar için de uyulması gereken bir yükümlülük hükmünü alır. İşte yöntem olarak bu şekilde temel kuvvetlerden bahsetmek mümkündür.

Fakat – uzak bir gelecekte bile – sendikanın veya Garanj – o – bell Grange – aux- Belles sokağında genel grev kurumunun, üretimde, iktisadî bakış açısından, bugün fabrikatörlük tarafından yerine getirilen müdüriyet rolünü oynaya bilmek kabiliyetini göstermesi (1) ve Genel İşçiler Birliği'nin (2) bugün gelip de bütün sermayedarların yerine yerleşmiş olabilmesi

---

(1) 1912 Eylül'ünde Albi Amele Camcılık İmalâthanesi'nde ortaya çıkan grev ve sabotaj, işçi kitlesinin müdür rolünü üstlenmeye hazırlanmış olmaktan çok uzak bulunduğunu göstermektedir.

(2) Bazı iktisatçılar, mensuplarının çalışmalarını onaylamak üzere işçi cemiyetleri oluşturmak fikrini ileri sürmüşlerdir. Bu hususda Mösyö Fernan Jak'ın " Sendikacı Hatası L'Erreur syndicalists" isimindeki eserine müracaat. (Paris 1908 senesi)

[Sayfa 4] imkânı hiç de ispat edilmemiş bir durum değildir. Esasen şu andaki sendikacılık bu duruma ikinci derecede ehemmiyet veriyor gibi görünmektedir. Bundan dolayı toplumsal bakış açısından sermayedarlığın iktisadî yeri ve önemi, imalâthanedeki yönetici mevkiinden daha önemlidir. (3)

2. – Sendikacılık, üretici deyince yalnız işçiyi kabul ediyor. Hâlbuki üretim için bir diğerine ihtiyaç duyan ve gerekli olan ve her biri millete elzem bulunan aşağıdaki etkenlerin varolması şarttır: 1. – Mucitler, kâşifler, deneyciler gibi gerçekten gerek yeni kuvvetleri (buhar, elektirik, gaz) gerek önceden bilinmeyen makineleri (lokomotifler, motorlar vb...) herkesce bilinmeyen üretim usullerini veya önceden varlıklarından bile haberdar olmadığımız hammaddeleri (pamuk, lastik, petrol vb...) kullanmak ve uygulama sahasına koymak çare-

lerini yaratanlar; 2. – Kelimenin kapsamlı manasıyla sermayedarlar, yani gerek miras yoluyla elde ettikleri gerekse çalışmak, tasarruf yeteneği, biriktirme gayreti, hatta bazen fazla çalışmak suretiyle kazanmış oldukları meblağları sanayi veya ticaret işlerinde istifade sahasına koymak isteyenlere, gerek sabit (tahviller) gerekse kârın miktarıyla belirlenmiş (kâr payı) bir ücretle sunan kimseler; 3. – Mucitlerin keşiflerini, sermayedarların paralarını ve diğer üretim etkenlerinin gayretini en faydalı bir şekilde bir araya getirmeye çalışan imalâthane ve ticarethane müdürleri ile müteahhitler; 4. – Mühendisler, fen müdürleri, muhasebeciler, katipler, ressamlar, seyyahlar, temsilciler vb... ; 5. – Ustalar, işçiler; 6. – Yardımcılar ve çıraklar.

Üretim için bir diğerine sıkı bir biçimde bağlı olan bu kimseler hem bağımsız hem de

---

(3) 1908 Sosyalist Kongresi'nde Mösyö Jöres, Mösyö La Gardel de bu yönü ihtar etmekten kendisini alamamıştır. Sermayedarlığın kudreti, ücretlileri – yüksekten – keyfî bir yönetime maruz bırakmakla kalmıyor; aynı zamanda çalışmanın mahsulünden bir kısmına sermaye yararına el koyuyor. La Gardel sermayedarlığın yalnız yönetim kudretini işçi cemiyetlerine devretmek çarelerini düşünmekle bana, sermayedarlığın fayda elde etme kudretini de üreticiler grubuna bahşetmek yönüne önem vermiyor gibi görünüyor. Bu ancak yarım bir sosyalistlik olur, "çeyrek sosyalistlik bile değil, hayır, zira öyle zannediyorum ki işçi sınıfı hükmetme sistemiyle gururunun ayaklar altına alınmasından ne kadar müteessir ise, fayda elde etme sistemiyle refahının ayaklar altına alınmasından da ancak o kadar müteessirdir. Her halde işçilerin yalnız gururunu kayırmaya çalışmak tam olmayan bir sosyalistliktir."

[Sayfa 5] birbirine dayanan çeşitli gruplardan oluşmaktadır ki bu gruplardan her birinin tamamıyla belirli, farklı, ayrışmış birer işi, özel bir sorumluluğu, menfaatleri ve meşguliyetleri, hakları ve görevleri vardır. Bazıları ücretli, bazıları sermayedardır; aynı zamanda hem ücretli hem de sermayedar olanları da mevcuttur. Fakat refaha eriş-

miş, hatta zengin yaşayan ücretliler (Müdürler, mühendisler) olduğu gibi, ücretlilerden daha fena bir ömür süren sermayedarlar da (köylü, kayıkçı, balıkçı) yok değildir.

3. – Sendikacılık fabrika ve imalâthaneden başka hiçbir şeyi gözönüne almamakla, genellikle toplumsal hayatı, yani hayatın çeşitli yönlerini ve niteliklerini unutuyor ve toplumsal ilişkileri alt üst etmek istiyor.

4. – Özellikle tahrip etmek arzusu, yaratma ve kalkındırma fikri ile hiç de izah edilebilecek bir şey değildir. Sürekli devrim zihniyeti, hafife alınan gayenin hoşnutsuzluk esası üzerine dayandırılmış olması, ortaya konulan mücadele hevesleri şu andaki toplumsal yapıyı sarsıp devirmek için pek uygun silâhlar olsa bile yeni bir toplumsal teşkilât meydana getirmek için – tamamıyla ters değilse bile – herhalde uygun olmayan vasıtalardır.

5. – Uluslararasıcılık vatan karşıtlığı demek değildir, bir barışçı – kelimenin mutlak manasıyla – bir asker karşıtlığı değildir. Askerlik karşıtlığı özellikle genel bir "insanların kardeşliği"nin, "keyfi yönetimin" ve "kuralsız egemenliğin" imkânına inanan idealist marksistliğe aittir.

6. – Sonuç olarak sendikacılık ilkeleri birbirini takip eden çelişkileri de içermektedir: 1. – İşçi sınıfı yalnız başına ve yalnız sermayedarın idaresindeki imalâthanelerde devrim yapmakla nasıl olup da bütün toplumsal hayatı değiştirerek daha mükemmel ve daha medenî, yani olduğundan daha düzgün bir toplum ortaya çıkarabilecektir? 2. – Bir taraftan dolaylı etkilere bir son vermek istiyor, halbuki sendika teşkilâtını temsilciler ve delegeler vasıtasıyla – yani dolaylı olarak – idare etmeyi uygun görüyor. 3. – Siyasî ve dinî kanaatlerini değiştirmeden bütün işçileri, devlet ve ilâhlık fikrini tahrip etmek ve sonra da komünist bir toplumun esaslarını hazırlamak üzere toplanmaya davet ediyor. 4. – İşçi sınıfının (sendikacılık ile birleştirilmiş ve ortak hale getirilmiş) hedef ve gayesi ile, sendikacılık demek olma-

yan işçi sınıfının kendisi

[Sayfa 6] arasında farklar bulunduğu, ne kadar ince kelimeler, dikkatli incelemelerle ileri sürülse yine gerçekten bilinçli, katolik, vatanperver, askerlik ve adalet sever, radikal veya ilerici bir işçinin "Genel İşçiler Birliği'ne" girmesi sağlanmış olunamaz.

Her ne deniyorsa densin, "Genel İşçiler Birliği" siyasî sorunlara – seçici değil – iktisadî sorunlardan daha çok önem veren siyasî ve toplumsal bir teşkilât şeklinde ortaya çıkmaktadır.

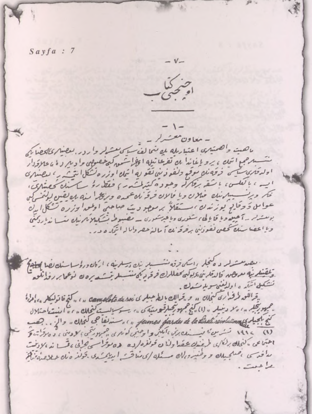
...

Aşırı unsurların, ilkelerindeki noktalar ile, yaklaşmış oldukları anarşistlikten de bahsetmek icap eder. Fakat eski anarşistlik, etkisini yitirdiğinden yeni ilkelerini (hükümetin belirgin bağımsızlığı, parlemento karşıtlığı, bağımsız belediyeler, emlâk komisyonları ve vb...) hazırlamakta ve topluluklar meydana getirmektedir.

...

Başlıca siyasî partiler arasında irtibat noktaları teşkil eden birbirine yakın anlayışlar bulunmaktadır. Demokrat Cumhuriyet Partisi, asıl Sosyalist Partisi'nin dışında kabul edilmesi lâzım gelmekle beraber, yeni sendikacılığın ılımlı ilkelerine pek çok yakınlık göstermektedir. Liberal Halk Partisi bir taraftan kraliyet taraftarları ile Bonapartçılar, diğer taraftan ılımlı cumhuriyetçiler ile (bazı noktaları gözönüne alarak, özellikle sınıf teşkilâtı meselesinde) radikaller arasında açıkça tayin ve tespiti pek zor bir yer işgal etmektedir.

Tarif etmeye çalıştığımız ve başlıca dört şekilde ortaya çıkan siyasî partiler arasındaki merkez partilerinden ileride bahsedeceğiz.

Sayfa : 7

– ٧ –

اوچنجى كتاب

– ١ –

– معاون معشرلر –

ماهيت و اهميتلرى اعتباريله بك متخالف سياسى معشرلر واردر. بعضيلرى اعضالرينى منتسبلر جمع ايتمك، پروپاغانده يا تفرعاتيله اوغراشمق كبى خصوصى واديلرده فعاليتده اولان تابع سياسى فرقه‌نك موقع و نفوذينى تقويه ايتمك اوزره تشكل ايتمشلردر. بعضيلرى ايسه، بالعكس، باشقه بر فكرله وجوده كتيرلمشلردر؛ فقط رؤساسنك كندى معشرلرى، فكر و پرنسيبلرينك فعاللرى و يا قابل فرقه‌نك عمده و برنجى اسنه‌يه يقين بولنمسى كبى عوامل و دقايق يوزندن، مستقلاً بر موجوديت صاحبى اولمق اوزره تشكل ايدن بو معشرلر... آچيقدن و يا قاپالى، شعورى و يا غير شعورى – مضبوط تشكيلاتلرينك عناصرندن و يا اعضاسنك كندى نفوذينى بر فرقه‌نك آماله حصر و اماله ايتمكده‌در.

. .

بعض معشرلرده كنجلر، اسكى فرقه منتسبلرى ديسلرينه، اركان و رؤساسنك نصايح و تلقيناتنه معروض قالدقلرى، بونلرك محفللرده فرقه‌يه منتسبلر يتيشديرن نوع عمال رفقا تشكيل ايتمكده اولدقلرى سويلنمشدك.

"قرالله طرفدارى كنجلر" و "قرالك باطلجيلرى camelots du roi"، "كنج قاتوليكلر"، "اعتدالجى جمهوريتجيلر"، "لائيك ديمقراطلر" (١) "كنج جمهوريتجيلر قوميته‌سى"، "سوسياليست كنجلر"، "انتباه احتلال كنج بكجيلرى jeunes gardes de la lutte révolutionnaire"، "سنديقاجى كنجلر" والخ... جب

(١) ١٩٢٧ تشرين ثانيسنك برنجى، ايكنجى و اوچنجى كونلرى "جمهوريتجى، لائيك، دموقرات و اجتماعى" كنجلر برلكى طرفندن عقد اولنان قونغره‌ده دموقراسى بحرانى، قاننده لائيكلك مدافعه‌سى، صلحجيلك و وطنپرورلك مسئله‌لرى مناقشه ايدلمشدى. قونغره‌نك خلاصه‌سنه مراجعت.

Sayfa : 8

— ٨ —

بو قبیلدندر. بونلردن ماعدا مختلف مسائل سیاسیه یه تقرب ایدن دارالفنون طلبه جمعیتلری،
خفیت اتحادیه‌لری، برلکلری، جمعیتلری ده واردر.

ولایتلرده آز چوق شعبه‌لری اولان و مختلف شعبه‌لری آره‌سنده جابجا روابط بولنان
رجحانه گوره، بر ریلی درنك حالنده تجلی ایدن بو کبی تشکیلات، آز چوق منتظم فاصله‌لرله
سنوی اجتماعلر عقد ایدرك، قونغره‌لر دیکلر [illegible] تیقلر حاضرلارلر، [illegible]
نفره‌لری^(۱) واردر، بو قونغره‌لرده حاضر اولان نظقلری و لایحه‌لری قرالمتی دیکله‌یرلر، تکلیفلری
ماقشه ایدرلر، آتی ایچون تمنیلر درمیان ایدرلر. بو اجتماعلرك و بو جمعیتلرك بالسلیلی اهمیتی
تجارلرك ذهنیتی و خصوصات سیاسیه‌ده‌کی فکر و ملاحظه‌لرینی استعارا ایتمه‌سنده تکنونی
الو برمکده‌در. جدی بر قونغره انسانی درنکی ایله جدی بر سوسیالیست بروپاغانده‌لرکنی
بو نوع تعشرلره الحاحه ایتمك ممکندر.

سیاسی بر ماهیتی حائز اولمیه رقه تعلیه سائل جارمیلی تدقیق ایتمك و اعضالرکنی منفعتلرا
منفعته بر غرته آلتینده یعنی اوزره حقوقه تکتبنده «بیالیه» ده تصوا ایدن معترلر برچوقه
مللرلی و کنچ آووقاتلری طوپلامقده‌در. «تروشه Tronchet»، «تورغو Turgot»، «بالزم»
الخ... قونغره انسلری بو قبیلدندرکه اوزاقدن اوزاغه موضوع بحث و نقل ایتمه‌یلکز —
تکلیز سکسانار و یا یوزلر قلوبلرینی آکدیرمقده‌در.

دیکر بعضه تعشیلرده واردرکه، غایه‌لری اوزون فاصله‌لرله سهم خرجلردن
بالاستفاده منتسبلرینك سیاسی منفکوره‌لرینه ربوطیتلرینی اظهاردن عبارتدر، بلوه
بیانه‌ن اولمعه اوزره «برتانیا بلولرینی (les Bleus de Bretagne)» «نورمانیا بلوه
لرینی (۲)»، «خوسه Hoche یا مره کثیبنی»، «آقسیون ناسیونال» «قومیته‌سنی»، «متوسط
منفعلر» «قونغره‌سنی»، «جمهوریتچی آقسیون ناسیونال» «درنکنی»، «مستملکه‌لرده جمهوریتچیلر
قومیته‌سنی» والخ... ذکر ایده بیلیرز.

بعضه جمعیتلر ایسه بالخاصه معین محافلی استهداف و قوطلرینی، انتخابات بروپاغاندا کبی

۱) [illegible] قونغره‌سنك خلاصه فعالیتی ٤ آغستوس ۱۹۲۰ تاریخلی «[illegible]» غزته‌سنده مقیددر.
۲) ۱۹۱۷ ایلولنده موجود ده کبی تعمیه بر شعبه‌در.

Sayfa : 9

— ٩ —

جبه سهم نقطه لرده تكثيف ايدرلر. نامزدلرى تقويه ايتمك، بيانات نشر ايتمك جمهوريتله
اختلاط ده بولونورلر: وكيتارده و قوانسه نك دكز آشيرى اقسامنده (١٧٥) شعبه لى
اولدوغى روايت اولنان «جمهوريتچى تجارت، صنايع و زراعت قوميته سى» كبى. بو جمعيت
شعبات عديده ايله ده موقراتجى بازاره لر ترتيب ايتمه و بو بازاره لره موقع اقتدارده
بولنان رئيس و وكلا نك بيله اشتراك و ايراد نطق ايتديكى كورلمشدر. پراكنده جمعى تجار اتحادى
بارلر برلكى حسب بوكا مشابهدر. تجارلر برلكى ٢٧ نيسان ١٩١٠ ده نشر ايتديكى
بيانه سنده آتيده كى فكرلرى درميان ايديوردى:

«خيلى زماندنبرى جدا جوذ هنيتر سرمايه لى سعى دن آيرمق ايچون وارقوتلريله
چاليشيورلر... بو جداله نهايت ويرلك لازم ايچون بك مقدس بر وظيفه در. جهتكز
نيزى هر كونه دولت انحصارلرينك monopoles d'État قطعى دشمانى ويرليكز»
آز چوق خيالى و سياسى تشكيلاتلر ده واردر كه بك خصوصى غايه لر اطرافنده طوپلانيرلر.
سوسيو بب. ده رولهده Déroulède ك رياستى آلتنده ١٨٧١ ده فرانزدن
آيريلان جبرا آچيرلمسى خاطره سى السيمك و انتقام فكرلرينك حس محافظه سنى
ستهدف ايدن وطنپرورلر اتحادى، ١٩ نجى عصر اواخرنده - اعضاسنك بيانته
[illegible] — مدافعه مليه وظيفه مقدسه سنه خلل ايراث ايده بيلمسنى پروتستو ايتمك اوزره
تأسيس ايدن «فرانز وطنى» اتحادى نك بقيه و تماديسى كبيدر.
ابتدائى تكتسونى حر دينى نه رياستى حمايه و صحابت ايتمك اوزره وجوده كتيريلن
رياست «اتحادى» «جنبرى سوسياليست» فرقه سندن الهام آلمقده كبى كورينيكده در.
بكا مقابل «قاتوليك عائله ريسيلرى» جمعيتى تماميله معكوس بر استقامتده فعاليته
بولنقده در. «جمهوريتچى نسبى تمثيل هيئتى» كبو [illegible] هيئتله مجادله ايتمك اوزره
١٩١ آغستوسنده تأسيس ايدن «رأى عام حقنى مدافعه هيئتى»، كذلك عينى سنه نك
جولنده بو ايكى متعارضه كتله آره سنده بر ائتلاف زمينى بولمق ايچون وجوده كتيريلان
جمهوريتچيلر برلكى «اتحادى حسب بو قبيلدندر. كذلك «تمتع وركيسى عليهدارلرى اتحاد
يسى» — كه ١٩٠٩ ده لوئيد جورجك بودجه سى عليهنده تأسيس ايدن انكليز
دجه اتحادى «نه شابهتله عجبا اتجاده در — بو ميانه ده ذكره شايانيدر.

Sayfa : 10

— ١٠ —

مختلف فرقه‌لره اك زیاده — کرك بالواسطه، کرك بلاواسطه — مظاهرت و معاونتده
بولنان معتبرلر، نقابه‌لر سیاسیه خارجنده و بالخاصه اقتصادی ساحه‌ده تشکل ایدیلیر.
اقتصادی جمعیتلر داخلنده مختلف فرقه سیاسیه‌نك عدده‌لرینه قارشی کوستریلن
... بیلر، صرف مسلکی اسبابه بناءً منسجم و متسانه بر کتله تشکیل ایتمیه لازم
بولن کیمسه‌لری تجزی و تفسخه اوغراتمقده‌در. نته‌کم متحد و فرانسه‌جیلری میاننده
پیو رالردن الهام آلان قاتولیك جمعیتلری، بعضیلری اصلاحاتجی سوسیالیستلره
بعضیلری ده متحد سوسیالیستلره تابع اولان سوسیالیست سندیقالر عمومی
نشجیلر برلکنك امرلرینی اخذ و تلقی ایدن انقلابجی بر کتله موجوددر. کذلك آلمانیه‌ده
بلكی انتیجیلری ده قسماً اصلاحاتجی قسماً انقلابجیدر. بو اقوالك الیوم سندیقاجیلغی
نقابه‌ی اوغراتان جریانلر اولدیغنده شبهه یوقدر، فقط صرف اقتصادی اولان تشکیلات
اخلانده بویله جریانلرك وجودی بو کبی مسلکی جمعیتلرك لعبه سیاسی تشکیلاته آره‌سنده
عزب تمایلاتنی اویاندیرمقده و بو تمایلاتدن سیاسی فرقه‌لر استفاده ایتمکده‌در.
حلبوکه پیه‌رالدنیك (Action libérale populaire) مختلف «صنایع و تجارت مدیرلری
سیوریل اتحادی» ... اعضاسی حالیز ... اتحادی»نك معاونت و مظاهرتنه
نظمه‌تینه‌ل ... اظهار شادمانی ایتدیکلرینی کورمشدك. حالبوکه سائر بر چوق مدیرلر
(patrons) تشکیلاتی باشقه فرقه‌لره قارشی تمایلاتنی محافظه ایتمکده‌در.
بو اعتبارله سندیقالر، بالخاصه ارکان و ... سیاسی پولتیقه یاپان سندیقالر، اکثریت
اعضاسنك تمایلاتنه کی و یا اك نافذ اعضاسنك تلقیناتنه کی استقامته کوره سیاسی
محرکلر — واضحاً تعیین و تثبیتی ایله شکل اولان — بر درجه‌یه قدر معاون تشکیلاتی
شابه‌سنده‌در.
بو نقطهٔ نظردن متعدد غیرتچیلر (بالخاصه زراعت جمعیتلری و زراعی سندیقالر کبی)
مصبه اقتصادی جمعیتلره «سر تجمع تأثیرلر»ه تابع اولدقلرینی سزنشده ایتمکدن چکینمه
مکده‌درلر.

Sayfa : 11

— ۱۱ —

اجتماعی زمینده — حرکت کشاده اولمقله برابر — فعالیتلرینی مختلف لحاظلرنده
فیلان ویا فالان فرقه ویا سیاستک ذهنیت وطرز تلقیلرندن الهام آله‌رق گوریلان
تشکیلاتده موجوددر. "جمعیتلر" و "وطنداش" جمعیتلری عمده وتمایلاری اعتباریله،
جمهوریتچی (?) سنی آکدیرمقده در. "پریمروز لیغ" Primerose league ایله بعضاً مبهم شباهتلر
عرضه ایدن "وطنپرورلر اتحادی" Ligue patriotique de France — بعضاً قادین شعبه‌لری
دخی بولنان دیگرلری لیبرالره مربوط اولمق اعتباریله — ظاهراً اولسون بو فرقه‌لرک عین
زمینی داخلنده بولنمقده‌در.

فرانسه‌ده لونده‌ره‌ده کی "قارلتون قلوب" (محافظه‌کار) ویا "ناسیونال لیبرال قلوب"
(لیبرال) کبی سیاسی بویوک قلوبلر موجوددر. فی الواقع جمهوریتچیلر محفلی (اوروپا جاده‌سی
نومرو: ۰)، اعضاسنک اکثریتی محافظه‌کار گورینان — جوکی قلوب کبی — محله‌
وبر یاننده مختلف سیاسی مجمعلر موجود ایسه‌ده جمله‌سنک معنوی واجتماعی نفوذلری،
— تماماً تدریجی وتعمیمی بیله شکل اولان — سیاسی نفوذلرندن دها مهم کبی گورینمکده‌در.
۱۹۱۰ ده‌کی "روسیه هیئتی" Comité Russe (?) کبی حرکاتی نه مذهب و مسلکده
اولورسه اولسون، بولونان وطنداشلری احتوا ایدن وحکومتدن، بر نیل عفوی ویا بر محاکمه
تمییزی کبی، بعضی خصوصاتده بیرلک اتخاذینی طلب ایچون تشکل ایدن قیسه حیاتلی
جمعیتلرده واردر.

والحاصل، ملتک متفکر کزیده‌لرینه "حلقه دوغری گیتمک" واهالی‌یه سیاسی اولدیغی
قدر اجتماعی بر تربیه ویره بیلمک چاره‌لرینی آراشدیرمق ایچون تشکل ایدن جمعیتلری‌ده
بو میانده ذکر ایتمک ممکندر. بر وقتلر حلقه دار الفنونلری بو وادیده علوی ونجیب بر تشبثده
بولنمش ایسه‌ده بو حرکت، متعدد ومتنوع اسباب دولاییسیله، ایلریکلرینک
مسلک وکارلری امیدلری حیز فعله چیقاره‌مامشدر.(۱)

Sayfa : 12

— ۱۲ —

فلسفهٔ سیاسیه‌سنده ده پوزیتیویستلر(۱)، فکریون، سربست متفکرلر libres penseurs
کبی متنوع غروپلر واردرکه اساسی عقیده‌لری نه اولورسه اولسون، فکرلرینی قبول
ایدن حرکتلرده بولنمشلردر. عمده‌لری فیلانجه فرقه‌لردن زیاده فالانجه فرقه‌یه باغلی‌در.
حتی تعصبلرینك رسملو حقنده وضعیت آلدقلری و انتخابات زمانلرنده بیاناتلر
نشر ایتدکلری ده واقع اولمشدر.

سائر حزبلرك سیاسیه‌ده قزان ماصونلغك اویناديغي و الیوم اویناماقده اولدیغی
رولی تقدیر ایتمك بیله مشكل اولاجق. تمایللری اعتباریله قزان ماصونلغه جنوبلیك
بیلیقین کورنمکله برابر، دلوجه‌لرینك عمومی و خصوصی اجتماعلرنده المقابله آرا
ایله قبول ایدیلن تکلیفلرك حزبلری سوسیالیستلك قونغره‌لرنده رد و نقض
ایدیلمسی اولمسی، حقیقت حالده بو ایکی سیاسی نه حدلر یکدیگرندن مستقل اولدقلرینه
ایما ایتمکده اولدیغندن بحث ایتمیه ایدك.

شونی ده خاطرلاتالم که، متحد سوسیالیستلر، لیونده ۱۹۱۲ شباطنده عقد ایتدکلری
قونغره‌ده، برچوق سنه‌لردن بری دوام ایدن مناقشه‌دن صوکره سوسیالیستلرك
قزان ماصونلغه انتساب ایده بیلمه حقلرینی قرار ویرمشلردی. بونکله برابر، ماصونلق
تشکیلاتنك، حزبلری سوسیالیستلك عمده‌لرینی دکلسه بیله، بر چوغنك تعصبه ماده‌لرینی
[illegible] و تعمیم بولوك بر سقیاسنده خدمته ایتمیه اولدیغی شبهه
سز کبیدر.

مجیدا رهبانیت، حکم و نفوذیله، کرك کلیسا ارکانی کرك پاپاسی تشکیلاتی واسطه‌سیله
اساسانلق سلاح قزانلرین آمال و منویاتنه نه درجه‌یه قدر
خدمت ایتمشدر؟ بونی واضح تعیین و تثبیت ایتمك غیر ممکندر. بالفعل ۱۸۷۱ الی
۱۸۷۶ ده، کوردیکمز وجهله، رهبان میاننده بوربون خاندانی طرفدارلری، اورلئان

---

(۱) صوك زمانلرده شرا اولنان آوغست فرانسه فلسفهٔ شبه‌سنه positivistes
کنج قوردن «اتحاد و ترقی» جمعیتی، تورکیاده اوکوست قونتك سیاسی فکرلرینی تطبیقه تشویقه
ایتدیکلرندن دولایی بیان تأسف ایتدکده ده.

Sayfa : 13

— ١٢ —

خانداني طرفدارلري، بوناپارت طرفدارلري موجود ايدي كه ايشته بوگون ده قاتوليك اركان
ورؤساسي ميانده قسماً قراللجي، قسماً امپراطورلجي، قسماً ده جمهوريت پرورلجه
طرفدارلرينك بولنديغي شبهه دن وارسته در. حتى بوني ده قيد ايده لم كه جمهوريت پرورلگي
نفس الامرده قاتوليك مذهبيله متناقض اولمسه دكلدر. بلچيقه سوسياليستلري دائره
حقانيتي داخلنده – جمهوريتپرور فرقه سنك شعبه سي موجود بولنمسنه رغماً – قاتوليك
محفللري وجوده كتيرمك لزومني حس ايتمسي بوني اثباته كافيدر. قاتوليك
اركان وصحافتي، احوالي خلافنجه ويا فالانجه سياسي عهده لي قبوله قابليتلي گوردكجه،
كنديلريني مدافعه ايدن فرقه لر ايچون ياپديقلري ويا ياغانده ايله معاون و متفقه كبي
حركت ايدرلر.

مثلا بر دين مدافعه هيئتي "هر منتخب جناب حقه حضورنده رأيندن مسئول اولديغي
و قاتوليكلرك نظر دقتنه ايكي مسئله نك جلب ايديلديكني، بونلرده اولا حريت مذهبيه يه
رعايت ايدلمسي، ثانياً خرستيان تدريس وتربيه سنك لزوميتي اولديغني (١) بيان
ايتمكده در.

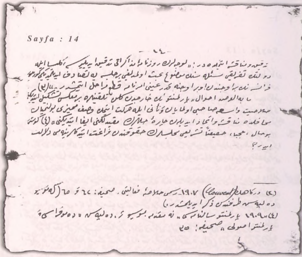
بونكا مقابل رهبت متفكرلر ملي درنكي "بوتون تموليكه لر ديني تدريسات طلب
ايتمكده و نباتاً عليه حريت تدريسيه معارضه بولنمقده (٢) اولديغني ايلري سورمكده
در.

٣

بر چوق علمي ويا سياسي و اجتماعي جمعيتلر واردر كه مختلف فرقه سياسيه نك حكم
بربيله كيزلي ويا آشكار، بالواسطه ويا بلا واسطه هيچ بر علاقه و مربوطيتي اولمادن
بعضي پروغرام تدوين ايدرلر كه پارلمنتو، بو پروغرامي نظر تدقيقه آلمغه و قبول
و تصويب ايتمكله اكتفا ايدر.

"كرك جزائي، حقوقي، تقاعد، اداري، گرك معاونت اجتماعيه و صحت عموميه يه متعلق
نيجه قانونلر ايلك دفعه "حبسخانه لر جمعيتي"، "تدقيقات اداريه جمعيتي"، "ملي درنكلر و عمومي
محفللر" طرفندن اورته يه آتيلمشدر. "فرانسا" مؤسسه لرده، عيني و صحي ...، ساعي جمعيتي

(١ و ٢) پارلمنتو سالنامه سي (١٩١٠ – ١٩١١) غرويه ص: ٢٢٦

Sayfa 7

ÜÇÜNCÜ KİTAP

- 1 -

DESTEKÇİ TOPLULUKLAR

İçerik ve önemleri itibarıyla pek çok çeşitlilikte siyasî topluluklar vardır. Bazıları, sanki yeni sempatizanlar toplamak, propagandanın ayrıntılarıyla uğraşmak gibi özel alânlarda, alakadar oldukları siyasî partinin mevki ve nüfuzunu takviye etmek üzere oluşmuşlardır; bazıları ise, tam tersine, başka bir fikirle meydana getirilmiştir; fakat başkanlarının kişilikleri, fikir ve prensiplerinin filan veya falan partinin

ilke ve programına pek yakın bulunması gibi etkenler ve olaylar yüzünden, tek başlarına bir varlık sahibi olmak üzere teşekkül eden bu topluluklar – açık veya kapalı, bilinçli veya bilinçsiz – kapalı teşkilâtlarının dayanağı olan yardımını veya üyelerinin kişisel nüfuzunu bir partinin emellerine açmakta ve alet etmektedir.

Bazı topluluklarda gençler, eski parti sempatizanlarının derslerine, ileri gelenlerin ve başkanlarının öğüt ve telkinlerine maruz kaldıklarını ve bu gibi oluşumların partiye yeni sempatizanlar yetiştirerek adeta birer fedailik teşkil etmekte olduğunu söylemiştik.

"Krallık Taraftarı Gençlik" ve "Kralın Baltacıları Cameloto du Roi", "Genç Katolikler", "Ahrar", "Cumhuriyetçiler", "Ladiniler"(1), "Genç Cumhuriyetçiler Komitesi", "Sosyalist Gençlik" ve vb... Hep

----

(1) 1912 Teşrin-i Sani'sinin [Kasım] birinci, ikinci ve üçüncü günleri "Cumhuriyetçi, Ladini, Demokrat ve İctimaî" gençlik birlikleri tarafından düzenlenmiş olan kongrelerde demokrasi buhranı, dayanak noktaları, dinsizlik müdafaası, barışçılık ve vatanperverlik meseleleri münakaşa edilmişti. Kongrenin faaliyet raporuna müracaat.

[Sayfa 8] bu türdendir; bunlardan başka çeşitli siyasî gruplara yakınlık gösteren üniversite öğrenci heyetleri, birlik heyetleri, birlikleri, cemiyetleri de vardır.

Vilâyetlerde az çok şubeleri olan ve çeşitli şubeleri arasında işleyen bağlar ve dayanılan şeyin derecesine göre, birer millî dernek halinde ortaya çıkan bu gibi teşkilât, az çok düzenli aralıklarla genel toplantılar düzenleyerek, konferansları dinler ve mitingler hazırlarlar, bazılarının senelik kongreleri (1) vardır, bu kongrelerde katılımcılar nutukların ve bildirilerin okunmasını dinlerler, teklifleri münakaşa ederler, gelecek için temennilerde bulunurlar. Bu toplantıların ve bu cemiyetlerin başlıca önemi gençlerin zihniyetini ve siyasî konulardaki fikir ve düşüncelerini ortaya koymasını sağlamasıdır. Radikal Kon-

feranslar Derneği ile Radikal Sosyalist Propaganda Birliği'ni bu çeşit topluluklara dahil etmek mümkündür.

Siyasî bir niteliği bulunmayarak bazı güncel problemleri incelemek ve üyelerini mümkün olduğu kadar güzel konuşma sanatına alıştırmak üzere hukuk mektebinden "Pale"de örgütlenmiş olan topluluklar birçok öğrenciyi ve genç avukatları toplamaktadır. "Tıronşe Tronchet", Turgo Turgot", "Malerb" vb... konferansları bu türdendir ki uzaktan uzağa – söz konusu ettiğimiz ve burada değindiğimiz – İngiliz Seksenler veya Yüzler Kulüplerini andırmaktadır.

Diğer bazı topluluklar de vardır ki gayeleri – uzun aralıklarla – önemli fırsatlardan istifade ederek, sempatizanlarının siyasî ideallerine bağlılıklarını ortaya çıkarmaktan ibarettir. Bu beyandan olmak üzere "Bretanya Bulu" ları (Les Bleus de Bretagne) "Normandiya Bulu" ları (2), "Hoş Hoche" tiyatro topluluğunu, "Aksiyon Nasyonal" komitesini, "Orta Sınıflar" kongresini, "Cumhuriyetçi Aksiyon Nasyonal" derneğini, "Sömürgelerde Cumhuriyetçilik" komitesini ve vb... zikredebiliriz.

Bazı cemiyetler ise özellikle yakın grupları hedeflemekte ve kuvvetlerini, seçim propagandası gibi,

---

(1) Ladini Gençlikler Kongresi'nin faaliyet raporu 4 Ağustos 1912 tarihli "Tan" gazetesinde yayınlanmıştır.

(2) 1912 Eylül'ünde meydana getirilmiş bir şubedir.

[Sayfa 9] bazı önemli noktalarda yoğunlaştırırlar. Namertlere destek vermek, açıklamalar yayınlamak suretiyle girişimlerde bulunurlar: Vilâyetlerde ve Fransa'nın deniz aşırı kısımlarında (175) şubeye sahip olduğu rivayet edilen "Cumhuriyetçi Ticaret, Sanayi ve Ziraat Komitesi" gibi. Bu cemiyet belli çıkarlar ile demokratçı gösteriler tertip etmiş ve bu gösterilere iktidar mevkisinde bulunan başbakanın bile katıldığı ve konuşma yaptığı görülmüştür. Perakendeci Tüc-

carlar Birliği ve Tüccarlar Birliği hep buna birer örnektir. Tüccarlar Birliği 22 Nisan 1910'da yayınlamış olduğu beyannamesinde aşağıdaki fikirleri ortaya koyuyordu:

"Hayli zamandan beri savaş taraftarı zihniyetler sermayeyi çalışma hayatından ayırmak için var kuvvetleriyle çalışıyorlar. Bu savaşa bir son vermek sizin için pek kutsal bir görevdir. Hepiniz mücadelelerinizi her çeşit devlet tekellerinin "Monopoles d'Etat" düşmanlarına karşı vermelisiniz." Az çok kapalı ve siyasî teşkilatlar da vardır ki pek özel gayeler etrafında toplanırlar. Mösyö P. Dorolet Deroulede'nin başkanlığı altında 1871'de Fransa'dan [?] eyaletinin zorla koparılması acı hatırasının ve intikam fikirlerinin en iyi şekilde muhafazasını hedefleyen Vatanperverler Birliği, 19 uncu asır başlarında – üyelerinin beyanlarına göre –milli savunma kutsal görevine gölge düşürülmesini protesto etmek üzere kurulmuş olan "Fransız Vatanı" birliğinin kalıntı ve uzantısı gibidir.

İlk ve orta mektepleri ve laik eğitimi himaye ve yandaşlık etmek üzere meydana getirilen "Dersiyyat?" birliği, "Radikal Sosyalist" partisinden ilham almakta gibi görünmektedir. Buna karşılık "Katolik Aile Reisleri" cemiyeti tamamıyla aksi bir istikamette faaliyette bulunmaktadır. "Cumhuriyetçi Nispî Temsil Heyeti" ve bu heyetle mücadele etmek üzere [1911] Ağustos'unda kurulmuş olan "Kamuoyu Hakkını Müdafaa Heyeti", bunun gibi aynı senenin Eylül'ünde bu iki saldırgan kitle arasında bir anlaşma zemini bulmak için meydana getirilen "Cumhuriyetçiler Birliği" ortaklığı hep bu türdendir. Bunun gibi "Temettu Vergisi Karşıtları Genel Birliği" – ki 1909'da Loyd Corc bütçesi karşısında kurulmuş olan İngiliz "Bütçe Birliği"ne benzerlikler göstermektedir – bu konuda bahsedilmeye değerdir.

[Sayfa 10]

Çeşitli partilere en fazla – gerek dolaylı, gerek dolaysız – yakınlık ve yardımda bulunan topluluklar, siyasî amaçlar dışında ve özellikle iktisadî sahada oluşmuş olanlardır.

İktisadî cemiyetler içinde çeşitli parti siyasetlerinin ilkelerine karşı gösterilen eğilimler, sırf meslekî sebeplere dayanan düzgün ve dayanışma içinde bir kitle teşkil etmeleri lâzım gelen kimseleri cezalandırmaya ve bölünmeye uğratmaktadır. Nitekim demiryolu işçileri arasında liberallerden ilham alan Katolik cemiyetleri, bazıları ıslahatçı sosyalistlere İşçiler Birliği'nin emirlerini kabul eden devrimci birlikler mevcuttur. Bunun gibi Kitapçılık Birliği işçileri de kısmen ıslahatçı, kısmen devrimcidir. Bu olayların bugün sendikacılığı bölünmüşlüğe uğratan akımlar olduğundan şüphe yoktur, fakat sırf iktisadî olan teşkilât içerisinde böyle akımların oluşması bu gibi meslekî cemiyetlerle bazı siyasî teşkilat arasında yakınlaşma eğilimlerini uyandırmakta ve bu eğilimlerden siyasî partiler fayda elde etmektedir.

Halk liberallerinin (Action Liberale Populaire) çeşitli "Sanayi ve Ticaret Müdürleri Liberal Birliği" ve 5.000 üyeye sahip "Hür İşçiler Birliği"nin yardım ve yakınlığını elde etmesinden dolayı çok fazla memnun olduklarını görmüştük. Hâlbuki diğer bir çok müdürler (Patrono) teşkilâtı başka partilere karşı eğilimlerini saklamamaktadır.

Bu itibarla sendikalar, özellikle ileri gelenleri ve başkanları politika yapan sendikalar, üyelerinin çoğunluğunun eğilimlerindeki veya en etkili üyelerinin telkinlerindeki yöne göre siyasî partilerin – açıkça tayin ve tespiti pek zor olan – bir dereceye kadar yardımcı teşkilâtı biçimindedir.

Bu bakış açısından bir çok gazeteciler (özellikle ziraat cemiyetleri ve ziraî sendikalar gibi) bazı iktisadî cemiyetlere "gerici tesirlere" tâbi olduklarını iddia etmekten çekinmemektedirler.

[Sayfa 11]

Toplumsal zeminde – herkese açık olmakla beraber – faaliyetlerinin çeşitli biçimlerinde filan veya falan parti başkanının zihniyet ve düşünce tarzlarından ilham aldıkları görülen teşkilât mevcuttur. "İnsan Hakları" ve "Vatandaş" cemiyetleri, ilke ve eğilimleri itibarıyla,

"Radikaller" Partisini andırmaktadır. "Pirimerozlig Pirimerose League" ile bazı belirsiz benzerlikler arz eden "Vatanperver Fransızlar Birliği Ligue patriotique du Francais" – bazı kadın şubelerinin doğrudan doğruya liberallere bağlı olması itibarıyla – görüntüde olsun bu parti ile aynı zemin içerisinde bulunmaktadır.

Fransa'da Londra'daki "Katolik Kulüp" (Muhafazakâr) veya "Nasyonal Liberal Kulüp" (Liberal) gibi siyasî bölük kulüpler mevcut değildir. Gerçekten Cumhuriyetçiler Grubu (Opera Caddesi Numara: 5), üyelerinin çoğunluğu muhafazakar görünen – Jokey Kulübü gibi – gruplar, vilâyetde çeşitli siyasî topluluklar mevcut ise de tamamının toplumsal ve sosyal nüfuzları, - tamamen tarifi ve açıklanması pek zor olan – siyasî nüfuzlarından daha önemli gibi görünmektedir.

1912'deki "Ruse Heyeti Comite Rousset" gibi hangi mezhep ve meslekten olursa olsun, bütün vatandaşları ihtiva eden ve hükümetten, birinin affı ve mahkemelerin temyizi gibi, bazı özel tedbirlerin alınmasını talep için oluşmuş olan kısa hayatlı cemiyetler de vardır.

Sonuç olarak, milletin seçkin düşünürlerine "halka doğru gitmek" ve halka siyasî olduğu kadar toplumsal bir terbiye verebilmek çarelerini araştırmak için oluşmuş olan cemiyetleri de bu konuda zikretmek mümkündür. Bir zamanlar halk üniversiteleri bu alanda yüce ve asil bir girişimde bulundu ise de bu hareket, çok sayıda ve çeşitli sebepler dolayısıyla, ileri gelenlerinin besledikleri ümitleri uygulama alanına çıkaramamıştır. (1)

----

(1) Bu konuda, halen "Fikir Kooperasyonu La Cooparation des Idees" isimli derginin müdürü olan Mösyö Döerm Deherme'nin çeşitli eserlerine müracaat.

[Sayfa 12]

Felsefe sahasında da pozitivistler (1), fikir adamları, serbest düşünürler Les libres penseuro ve vb... gibi çaşitli gruplar vardır ki siyasî

inançları ne olursa olsun, fikirlerini kabul eden herkese açık bulunmalarına rağmen ilkeleri filanca partiden daha çok falanca partiye yaklaşmaktadır. Hatta bazılarının bir mesele hakkında tavır aldıkları ve seçim zamanlarında beyannameler yayınladıkları da görülmüştür.

Günlük siyasî problemlerde Farmasonluğun oynadığı ve bugün oynamakta olduğu rolü açıkça ortaya koymak pek zor olacak. Eğilimleri itibarıyla Farmasonluk radikalliğe pek yakın görünmekle beraber, çok sayıdaki localarının genel ve özel toplantılarında oy birliği ile kabul edilen tekliflerin radikal sosyalistlik kongrelerinde kısmen veya tamamen red edilmiş olması, gerçekte bu iki siyasî mezhebin bir diğerinden bağımsız olduklarını ima etmekte olduğundan bahs etmiştik.

Şunu da hatırlatalım ki Birleşik Sosyalistler, Lion'da 1912 Şubat'ında düzenlemiş oldukları kongrede, bir çok senelerden beri devam eden tartışmalardan sonra sosyalistlerin Farmasonluğa bağlanabileceklerine karar vermişlerdi. Bununla beraber, Mason teşkilâtının, radikal sosyalistliğin ilkelerini değilse bile programının bazı maddelerini en ücra köylere kadar yaymaya ve ulaştırmaya büyük bir oranda hizmet etmiş olduğu şüphesiz gibidir.

Acaba ruhbanlık, hüküm ve nüfuzuyla, gerek kilise ileri gelenleri gerekse papaz teşkilâtı vasıtasıyla başlıca esasları kendisine uygun görünen partilerin emellerine ve gayelerine ne dereceye kadar hizmet etmiştir? Bunu açıkça tayin ve tespit etmek mümkün değildir. Nasıl 1871 ile 1786'da, gördüğümüz şekliyle, ruhban sınıfı arasında Burbon Hanedanı taraftarları, Orleon

---

(1) Son zamanlarda yayınlanmış olan ilgi çekici bir kitap, Fransa müsbet felsefe sempatizanlarına (Positiovistes) Genç Türk "İttihad ve Terakki" heyetini, Türkiye'de Ogüst Kont'un siyasî fikirlerini uygulamaya teşvik ettiklerinden dolayı kınamaktadır.

[Sayfa 13] hanedanı taraftarları, Bonapart taraftarları mevcut idi ise bugün de Katolik ileri gelenleri ve başkanları arasında kısmen krallık, kısmen imparatorluk, kısmen de halk liberalliği taraftarlarının bulunduğu şüpheden uzaktır. Şunu da kaydedelim ki halk liberalliği aslında katolik hareketiyle benzerlikler gösterir bir şekilde değildir. Bazı piskoposların faaliyet alanları içerisinde – Halk Liberal Partisi'nin şubesi mevcut bulunmasına rağmen – katolik grupları meydana getirmek gereğini hissetmesi bunu ispata yeterlidir. Katolik ileri gelenleri ve grupları, halkı filanca veya falanca siyasî ilkeyi kabule uygun gördükçe, kendilerini müdafaa eden partiler için yaptıkları propaganda ile bir yardımcı ve yandaş gibi hareket ederler.

Meselâ bir din müdafaa heyeti "her seçim ve atamada Cenab-ı hak huzurunda oyundan sorumlu olduğunu ve Katoliklerin dikkate almaları gereken iki meselenin çarptığını, bunlar da ilk önce mezhep hürriyetine riayet edilmesi, ikinci olarak Hristiyan eğitimi ve terbiyesinin serbest olması gerektiğini" (1) beyan etmektedir.

Buna karşılık Serbest Düşünürler Millî Derneği "bütün kapsamıyla lâik eğitim talep etmekte ve bundan dolayı eğitim hürriyetine karşı bulunmakta" (2) olduğunu ileri sürmektedir.

Bir çok ilmî veya siyasî ve toplumsal cemiyetler vardır ki çeşitli siyasî partilerin hiç biriyle gizli veya açık, dolaylı veya dolaysız hiç bir alâka ve bağlantısı olmadan bazı projeler teklif ederler ki parlemento, bu projeleri incelemeye alarak kabul ve onay vermekle yetinir.

"Gerek ceza, cinayet, tekabüliyet, idarî, gerekse sosyal yardımlaşma ve genel halk sağlığına dair nice kanunlar ilk defa Hapishaneler Cemiyeti, İdari İncelemeler Cemiyeti, millî dernekler ve çalışma grupları tarafından ortaya atılmıştır." Farmasonluk da, aynı şekilde, güncel problemleri

----

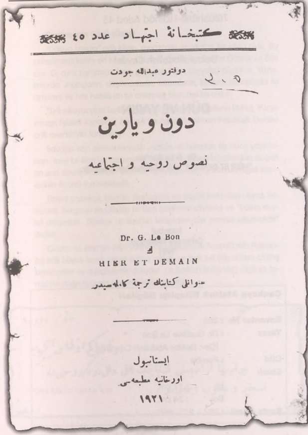
(1 ve 2) Parlemento Salnâmesi [Yıllık] (1910-1911) gruplar sayfa: 326

[Sayfa 14] incelemekte ve tartışmaktadır: "Locaların toplantı ve görüşme tutanakları incelenecek olursa, kilise ile devletin ayrılığı sorununun söz konusu olmadığı bir oturuma tesadüf edilmediği görülür. Fransa'nın bir ucundan öbür ucuna kadar aynı talimatlar ulaşmıştır." (3)

Söz konusu ettiğimiz bu durumlar "parlementonun dışarıdan gelen telkinlere bir ayna teşkil ettiğine geniş bir yetki sahibi olmayan ve gecikme ile hareket etmek gibi belirgin bir özelliği bulunmayan guruplarda tartışılan ve ele alınan hal çarelerinin sınırlılığını ortaya koyduğunu" (4) gösterir bu hâl, acaba, gerçekten yasama yetkisine sahip meclislerin haklarından feragat ettiklerine delil gösterilebilir mi?

(3) Dergahın (Couvent) 1907 resmî faaliyet raporu. Sayfa: 62 ve 65 (ki Mösyö Delpeş tarafından zikr edilmiştir.)

(4) "1909 Parlemento Salnâmesi [Yıllık]'ne giriş. Mösyö J. Delpeş "Demokrasi ve Parlemento Usûlü" sayfa: 35.

کتبخانهٔ اجتهاد عدد ٤٥

دوقتور عبدالله جودت

دون و یارین

نصوص روحیه و اجتماعیه

Dr. G. Le Bon

نك

HIER ET DEMAIN

عنوانلی کتابنك ترجمهٔ کاملهسیدر

استانبول

اورخانیه مطبعهسی

١٩٢١

Tütübhâne-i İctihâd Aded 45

Doktor Abdullah Cevdet

DÜN VE YARIN

Dr. G.Le Bon'un
"HİER ET DEMAİN" adlı kitabının tercümesidir.

İstanbul
Orhaniye Matbaası
1921

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No	: 286
Yazar	: Dr. Gustave Le Bon [Çev: Doktor Abdullah Cevdet]
Cild	: Pembe
Ebadı	: En : 17 cm. Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi	: 262 + 2

Çevirmenin Sözü [Özet]

"Dünya savaşı" adlı kitap, muazzam ve müthiş bir kitap oldu. Bu cehennemî kitabı en iyi okuyan, en iyi anlayan Doktor Güstav Le Bon dur. O, aynı zamanda hem psikoloji, hem sosyoloji bilginidir. Yüzyılımızda inançların, düşüncelerin, ihtirasların, kinlerin sebeplerini iyi anlamış ve her halde en iyi anlatmış olan hekim o'dur.

Türk okuyucuları Le Bon'u, Ruhü'l Akvam [Milletlerin Ruhu], Yüzyılımızın Felsefî Kuralları, Avrupa Savaşından Alınan Psikolojik Dersler adlı eserleriyle tanımıştır.

Savaşın son zamanlarında yazılan ve barıştan az önce yayınlanan eser Le Bon'un toplumsal, psikolojik, felsefî kurallardan oluşan en son eserlerindendir. Dün ve Yarın adlı eser Le Bon'un diğer eserlerinin özünü içermektedir.

Times gazetesi, bugün, Fransa'nın en büyük hekimleri olarak Poincare, Bergson ve Güstav Le Bon isimlerini söylerler ve "bütün devlet adamları Güstav Le Bon'un kitaplarını her zaman okumalıdır" derler.

Güstav Le Bon'un 1907 tarihinde yayınlanan Sosyalizmin Psikolojisi adlı büyük eseri, on yıl sonra aynen ve açık şekilde ortaya çıkmış kerametler ve mucizelerle doludur. Le Bon'un kullandığı ölçü ve terazinin doğruluğuna kimse şüphe etmesin.

Sayfa : 80

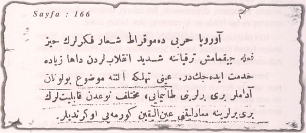
اونا حاكم اولمق ايچون *

بر قومك اراضيسنى فتح ايتمك كافى دكلدر، روحنى ده
تسخير و مغلوب ايتمليدر .

* Ona hâkim olmak için

Sayfa 80

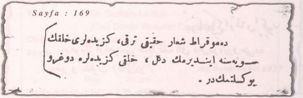
Bir ulusun arazisini fethetmek yetmez, [Ona egemen olmak için] ruhunu da zaptedip mağlup etmek gerekir.

Sayfa : 166

آوروپا حربی دموقراطی شعار فکرلرک حیز
فعله چیقمامش ترقیاتنه شدید انقلابلردن داها زیاده
خدمت ایده‌جکدر. عینی تهلکه آلتنه موضوع بولونان
آدملر بری برلرینی طانیمایی، مختلف نوعدن قابلیتلرک
بری برلرینه معادلیتنی عین الیقین کورمه‌یی اوکرندیلر.

Sayfa 166

Avrupa Savaşı, demokrasi düşüncesinin belirgin ve ayrıca karakterini ortaya çıkartıp, demokrasinin gelişmesine en köklü devrimlerden daha çok hizmet edecektir. **Aynı tehlike altına sokulmuş [mevzu] bulunan insanlar, birbirlerini tanımayı, değişik türden yeteneklerin birbirlerinin eşdeğeri ve karşılığı olduğunu çok yakından görmeyi öğrendiler.**

Sayfa : 169

دموقراطی شعار حقیقی ترقی، کزیده‌لری خلقک
سویه‌سنه ایندیرمک دکل، خلقی کزیده‌لره دوغرو
یوکسلتمکدر.

Sayfa 169

Demokrasinin gelişmesi için seçkinleri [aydınları] halkın düzeyine indirmek değil, halkı seçkinlere [aydınlara] **doğru yükseltmek gerek.**